

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Юридичний факультет СНУ ім. В. Даля
Департамент міжнародної технічної
допомоги, інноваційного розвитку та
зовнішніх зносин Луганської
облдержадміністрації
Програма розвитку Організації Об'єднаних
Націй з відновлення та налагодження миру

МАТЕРІАЛИ
Всеукраїнської науково-практичної
конференції аспірантів, студентів, науковців
«Молодь і наука: сучасний стан, проблеми та
перспективи розвитку права в Україні»
19-20 травня 2021 року

Частина 1

з нагоди Дня Європи в Україні

Сєвєродонецьк – 2021

УДК 340

Рекомендовано Вченою радою юридичного факультету
Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля
(протокол № 8 від 28.05.2020 р.)

Р е д а к ц і й н а к о л е г і я :

Розовський Б.Г., проф., д.ю.н.

Шаповалова О.В., проф., д.ю.н.

Щербина В.І., проф., д.ю.н.

Арсентьєва О.С., доц., к.ю.н.

Івчук Ю.Ю., проф., к.ю.н.

Капліна Г.А., доц., к.ю.н.

Котова Л. В., доц., к.ю.н.

Татаренко Г.В., доц., к.ю.н.

Проданов Николай, заступник міністра юстиції Болгарії

Рецензенти:

Ярошенко О.М., проф., д.ю.н.

Іншин М.І., проф., д.ю.н.

Молодь і наука: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку права в Україні: Матеріали Всеукраїнської науковопрактичної конференції аспірантів, студентів, молодих науковців. – 20 травня 2021 р. Ч.1. – Сєверодонецьк: вид-во СНУ ім.В.Даля, 2021. – 322 с.

Мета конференції – розвиток світогляду студентської та учнівської молоді, її ціннісних орієнтацій в умовах інтенсифікації європейських прагнень України та надання можливості аспірантам, студентам, молодим науковцям та учнівській молоді випробувати свої знання та репрезентувати наукові спроби й розробки.

Друкується в авторській редакції

УДК 340

© Східноукраїнський національний
університет ім. В. Даля, 2021 р.

Секція 1

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА, ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІКИ ТА РЕГУЛЮВАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ СОЦІАЛЬНОЇ ЗГУРТОВАНОСТІ В КОНТЕКСТІ ПРОТИДІЇ СУЧАСНИМ ЗАГРОЗАМ (ЗБРОЙНІ КОНФЛІКТИ, COVID-19)

Арсентьєва О.С.,

*декан юридичного факультету, к.ю.н.,
доцент кафедри правознавства СНУ ім. В. Даля,
членкиня ГО «Фундація «Жіноча ініціатива»;*

Татаренко Г.В.

*Голова ГО «Фундація «Жіноча ініціатива»,
завідувачка кафедри конституційного права, к.ю.н.,
доцент СНУ ім. В. Даля*

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ ТА МАЛОМОБІЛЬНИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ ДО ДОСТУПУ ДО ОТРИМАННЯ ЯКІСНОЇ ВИЩОЇ ТА ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ (на прикладі Луганської області)

Швидкі темпи глобалізації та інформатизації суспільства призводять до трансформації гуманітарної діяльності людини, базовою основою якої виступає освіта. Освіта стає цінністю, яка допомагає реалізувати (самореалізувати) основні права та свободи людини, забезпечити та покращити її економічну та соціальну підтримку. Особливої уваги при реалізації освітніх прав потребують процеси інклюзивного навчання, самореалізації людей з інвалідністю.

Активізація дискусій та законотворення у сфері інклюзивної освіти почалися після ратифікації Україною 16 грудня 2009 р Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю (далі – Конвенція) та

Факультативного протоколу до неї [1]. Конвенція набула чинності на території України 06 березня 2010 року. Згідно зі статтею 24 Конвенції Держави-учасниці визнають право осіб з інвалідністю на освіту. Для цілей реалізації цього права без дискримінації й на підставі рівності можливостей держави-учасниці забезпечують інклюзивну освіту на всіх рівнях і навчання протягом усього життя. Пунктом 5 частини 2 статті 24 встановлено, що Держави-учасниці забезпечують, щоб особи з інвалідністю могли мати доступ до загальної вищої освіти, професійного навчання, освіти для дорослих і навчання протягом усього життя без дискримінації та нарівні з іншими. Із цією метою держави-учасниці забезпечують, щоб для осіб з інвалідністю забезпечувалося розумне пристосування.

З метою імплементації конвенційних положень до національного законодавства, здійснене державне гарантування права на освіту, шляхом закріплення у ст. 53 Конституції України та прийняттям спеціального законодавства у сфері освіти, зокрема Закону України «Про освіту», Закону України «Про вищу освіту». Водночас теоретичні положення законодавчої бази та їх реалізація свідчать про те, що існуюча законодавча база України у сфері освіти людей з інвалідністю не цілком відповідає основним принципам Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю і потребує удосконалення та внесення змін до чинних законодавчих документів, які б затвердили основні поняття та принципи Конвенції.

Зазначимо, що наразі було прийнято декілька важливих нормативних актів у сфері розвитку інклюзивної освіти в Україні. Так, 03.12.2020 року підписано Указ Президента України «Про забезпечення створення безбар'єрного простору в Україні» [2]. На виконання цього указу розпорядженням Кабінетом Міністрів України від 14 квітня 2021 №366-р «Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030» [3] її було схвалено. Також на громадському обговоренні на сайті МОН перебуває проект постанови Кабінету Міністрів «Про затвердження категорій (типології) освітніх труднощів у осіб з особливими освітніми потребами та рівнів підтримки в освітньому процесі в інклюзивних класах (групах) закладів освіти» [4].

Прийняття вищезазначених нормативно-правових актів підкреслює важливість розвитку інклюзії у сфері вищої освіти та необхідності створення сприятливих умов для навчання, виховання, реалізації особистісного потенціалу осіб з інвалідністю та маломобільних груп населення.

Зокрема, законодавчі акти містять неузгоджений категоріальний апарат, використовують різну термінологію: «діти та молодь з інвалідністю», «діти та молодь з особливими освітніми потребами», «діти, які потребують корекції фізичного та/або розумового розвитку», «особи, які мають фізичні та розумові вади», «особи з фізичними обмеженнями», «особи з обмеженими можливостями», «особи з інвалідністю», «люди з інвалідністю» тощо. У тематичній національній доповіді «Освіта людей з інвалідністю в Україні» зазначається: «Термін «студент / учень з особливими потребами», який відповідає міжнародному терміну «student with special needs», використовується на позначення студентів з порушеннями психофізичного розвитку, в тому числі студентів з інвалідністю; акцентує увагу на необхідності забезпечення додаткової підтримки у навчанні осіб цієї категорії» [5].

Така термінологічна неузгодженість не сприяє розумінню визначення «інвалідності» з огляду соціальної моделі, а також ускладнює дотримання міжнародних зобов'язань України. Зокрема, Експертна Рада громадських організацій (ЕРГО) ще у 2012 році здійснила дослідження щодо дотримання та втілення принципів Конвенції [6]. Дослідження показало наявність проблем, пов'язаних зі збором статистичних даних щодо кількості осіб з інвалідністю та забезпечення їхнього права на рівний доступ до якісної освіти за місцем проживання, інформації, наскільки навчальне середовище (методи викладання, навчальне середовище тощо) пристосовані до особливих потреб таких осіб. Також, у вітчизняному навчальному інклюзивному ландшафті є брак університетів, які мають чітку розвинену інклюзивну освітню програму. Найкращім прикладом успішного університету, який реалізує політику інклюзії, є Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».

На низькому рівні залишається методи та механізми гарантування та реалізації особами з інвалідністю права на отримання

фахової вищої та передвищої освіти. Зокрема: немає законодавчо закріплених вимог до закладів вищої освіти (ЗВО) щодо впровадження інклюзивного навчання, відсутні методичні посібники щодо організації навчання студентів з інвалідністю у ЗВО, спостерігається архітектурна недоступність закладів освіти; не запроваджено науково обгрунтовану систему супроводу навчання студентів з інвалідністю; відсутні стандарти організації робочих місць студентів з інвалідністю різних нозологій, що суперечить конвенційному принципу «розумного пристосування»; немає нормативних актів щодо педагогічного навантаження викладачів.

Вищезазначене викликало необхідність проведення масштабної адвокаційної компанії з метою забезпечення прав людей з інвалідністю та маломобільних груп населення до доступу до отримання якісної вищої та фахової передвищої освіти, що міститиме моніторинг та рекомендації щодо подолання зазначених проблем. Ініціатором такої адвокаційної компанії на території Луганської області стала Громадська організація «Фундація «Жіноча ініціатива», членкині якої взяли участь у Менторській програмі для підсилення адвокаційних спроможностей організацій громадянського суспільства, що реалізована Центром демократії та верховенства права (ЦЕДЕМ) у рамках Проекту «Ініціатива секторальної підтримки Громадянського суспільства України», який втілюється спільно у консорціумі з ІСАР Єднання та Українським незалежним центром політичних досліджень (УНЦПД). За офіційними даними, наданими установами та організаціями за запитом ГО «Фундація «Жіноча ініціатива», станом на квітень 2021 р. у Луганській області на обліку в органах соціального захисту населення перебуває майже 23,5 тис. осіб з інвалідністю, з них понад 11 тис. жінок. Серед облікованого дитячого населення з інвалідністю: з 2 тис. дітей - майже 900 дівчаток. За даними Управління праці та соціального захисту населення ВЦА м. Северодонецьк Луганської області до Централізованого банку даних з проблем інвалідності на вересень 2020 р. внесені 2902 людей з інвалідністю віком від 18 років. Водночас статистичні дані щодо наявності у зазначених осіб освіти, зокрема вищої освіти, не збираються й, отже, не має можливості проаналізувати їх освітні потреби. Відомості щодо наявності вищої освіти серед осіб з

інвалідність були отримані за зверненням до Северодонецького міського центру зайнятості: на 01 січня 2021 р. кількість осіб віком від 18 років з інвалідністю, які перебувають на обліку – 71 особа, із них мають вищу освіту 38 осіб.

Попит на одержання послуг у сфері вищої освіти підтверджується анонімним онлайн-анкетуванням потенційних студентів, проведеним ГО «Фундація «Жіноча ініціатива». Так, в анкетування взяли участь 117 осіб з інвалідністю віком від 18 років, серед них 54 особи не мають вищої освіти, але хотіли б її отримати. Крім цього, ГО було проведено опитування щодо визначення стану забезпечення прав людей з інвалідністю та маломобільних груп населення до доступу до отримання якісної вищої та фахової передвищої освіти на території Луганської області, в якому взяли участь 313 осіб, з яких 175 осіб є представниками Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Северодонецьк), у тому числі 54 особи з Інституту хімічних технологій Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Рубіжне), 20 осіб - ДЗ «Луганський державний медичний університет» (м. Рубіжне), 37 осіб - Луганський державний університет внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка (м. Северодонецьк), 21 особа - Луганський національний аграрний університет (м. Старобільськ), 55 осіб - Луганський національний університет імені Тараса Шевченка (м. Старобільськ), 4 особи - Северодонецький інститут МАУП (м. Северодонецьк), 27 1 особа - ДНЗ «Северодонецьке вище професійне училище» (м. Северодонецьк). Результати цих опитувань показали, що внаслідок інфраструктурних вад об'єктів, в яких розміщено заклади вищої освіти (відсутність пандусів, ліфтів, розміток для осіб з вадами зору, паркувань тощо), а також через відсутність залучення до роботи викладачів, зокрема й викладачів з інвалідністю, які володіють жестовою мовою та (чи) абеткою Брайля, відсутність навчання спеціалістів і персоналу, що працюють на всіх рівнях системи освіти; слабе використання підходяжих підсилювальних і альтернативних методів, способів та форматів спілкування, навчальних методик і матеріалів для надання підтримки особам з інвалідністю, зазначені

особи з інвалідністю не можуть (не здатні, не бажають) реалізувати свої освітні права.

На підставі вищевикладеного можна сформулювати такі висновки та пропозиції, спрямовані на поліпшення ситуації щодо дотримання та реалізації права на вищу освіту особами з інвалідністю та представниками маломобільних груп населення:

1. Удосконалити нормативне регулювання інклюзивного освітнього середовища в сфері вищої освіти шляхом розробки, прийняття та внесення змін до існуючих нормативно-правових актів:

- Положення про «Порядок організації інклюзивного навчання»; Положення про «Підвищення педагогічної кваліфікації викладачів інклюзивних груп»; Положення про «Індивідуальну програму реабілітації студентів з особливими освітніми потребами»; Положення «Про Порядок супроводу (надання допомоги) особам з інвалідністю та маломобільних груп населення в закладі вищої освіти».

2. МОН України необхідно забезпечити заклади вищої освіти та фахової передвищої освіти методичними рекомендаціями та науково-методичними посібниками щодо організації інклюзивного навчання, а студентів с особливими освітніми потребами навчально-методичними матеріалами у адаптованому до їхніх нозологій потреб форматі.

3. Доступність освітнього середовища в обов'язковому порядку має передбачати архітектурну безбар'єрність (пандуси, туалети, ліфти, звукові сигнали, позначки, парковки); інформаційної безбар'єрності освітнього процесу та громадського життя університету; наявність технічного супроводу.

4. Організація психолого-педагогічного та медичного супроводу в протязі усього періоду навчання, з метою своєчасно надання комплексної допомоги, профілактики та корекції негативних проявів поведінки студента з особливими освітніми потребами.

5. Проведення структурних змін в університеті, спрямованих на забезпеченні інклюзивної складової в освітньому процесі (наприклад, створення ресурсного інклюзивного центру, окремих структурних підрозділів з питань інклюзивного навчання; коледжу з інклюзивними напрямками підготовки).

6. Проведення підвищення кваліфікації науково-педагогічних кадрів, шляхом організація курсів для викладачів та кураторів інтегрованих груп; організація курсів жестової мови для співробітників та студентів.

7. Надання юридичної допомоги студентам з особливими освітніми потребами через систему юридичних клінік університетів.

8. Доповнити Додатком 5 «Рівні підтримки в освітньому процесі осіб з особливими освітніми потребами в інклюзивних групах закладів вищої освіти» Проект Постанови КМУ «Про затвердження категорій (типології) освітніх труднощів у осіб з особливими освітніми потребами та рівнів підтримки в освітньому процесі в інклюзивних класах (групах) закладів освіти» повинен врахувати рівні підтримки в освітньому процесі осіб з особливими освітніми потребами в інклюзивних групах закладів вищої освіти.

9. Визначити в структурі субвенції на інклюзивну освіту суму, спрямовану на розвиток інклюзивного середовища в системі вищої освіти.

10. Заходи з забезпечення розвитку особистості студентів з особливими освітніми потребами повинні включати професійний, науковий та творчий напрям (професійна адаптація, практика, робота з працевлаштування, участь у наукових заходах, студентському самоврядуванні, наукових та творчих гуртках тощо).

11. Проведення семінарів та тренінгів для здобувачів вищої освіти та викладацького складу, представників структурних підрозділів з проблем розуміння особливостей соціалізації, процесів навчання, профорієнтації, захисту прав осіб з інвалідністю та маломобільних груп.

12. Створення бібліотечного фонду спеціальної літератури з адаптації осіб з інвалідністю.

13. Впровадження до системи дистанційного навчання з урахування особливостей окремих нозологій. Організація навчальних курсів з методик онлайн-навчання для викладачів; постійний моніторинг задоволеності студентів та викладачів онлайн організацією освітнього процесу для накопичення статистичних даних у динаміці.

14. Розробка інтерактивних довідників щодо освітнього ландшафту ЗВО.

15. Закріпити перелік осіб, які є представниками маломобільних груп, що реалізують право на вищу освіту.

Гадаємо, що саме поетапне комплексне вирішення питань, пов'язаних із нормативно-правовим, навчально-методичним, кадровим забезпеченням інклюзивної вищої освіти сприятиме справедливому та повному забезпеченню права на освіту людей з інвалідністю.

Література:

1. Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю та Факультативний протокол до неї // Офіційний вісник України від 19.03.2010 — 2010 р., № 17, / № 101 (2009, ст. 3496) /, стор. 93, стаття 799, код акта 50027/2010

2. Про забезпечення створення безбар'єрного простору в Україні: Указ Президента України від 03.1.2020 №533/2020// <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/533/2020#Text>

3. Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030: розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 №366-р // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80#Text>

4. Про затвердження категорій (типології) освітніх труднощів у осіб з особливими освітніми потребами та рівнів підтримки в освітньому процесі в інклюзивних класах (групах) закладів освіти» //Електронний ресурс – Режим доступу: <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2020/12/Proyekt-postanovy-KMU-Pro-zatverdzhennya-kategorij-typologiyi-osvitnih-trudnoshhiv-u-osib-z-osoblyvymy-osvitnimy-potrebamy-ta-rivniv-pidtrymky-v-osvitnomu-protsesi-v-inklyuzyvnyh-klasah-grupa.pdf>

5. Шнайдер В. І. Інклюзивна освіта : теоретико-методологічні, організаційні засади впровадження / В. І. Шнайдер. – Хмельницький : ОШПО, 2010. – 176 с. (С.166-167)

6. Альтернативний звіт громадських організації щодо виконання Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю //

*Бельчik Аліна,
студентка I курсу спеціальності «Право»
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля
Науковий керівник: Сергієнко Г.С.,
к.іст.н., доцент кафедри
конституційного права СНУ ім. Даля*

ПРОБЛЕМИ ВИПЛАТ ПЕНСІЙ ДЛЯ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Отримання соціальних виплат для внутрішньо переміщених осіб - є системною проблемою з невизначеним відсотком її вирішення. Перші масові призупинення виплат відбулись у березні 2016 року, коли внаслідок перевірки зазначеного місця проживання були виявлені факти не проживання внутрішньо переміщених осіб (далі ВПО) за місцем реєстрації. Перевірка призвела до скасування довідок ВПО. Деякі отримали нові довідки та заново звернулися до управління Пенсійного фонду України та інших органів, що здійснюють призначення та контроль соціальних виплат з заявками на продовження виплат, інші більше не залишали зону АТО/ООС. Тобто, переміщених осіб умовно можна розділити на дві категорії отримувачів соціальних виплат: тих, хто не відновив виплати після їх припинення, та на тих, хто відновив, але не отримали пенсію на момент припинення. Обидві категорії потребують відновлення свого соціального становища і єдиним ефективним способом може бути тільки судовий захист.

Позов про визнання дій незаконними та зобов'язання щодо відновлення нарахування та виплати пенсії подається в адміністративному порядку до відповідного районного суду. Перед зверненням до суду необхідно отримати офіційну відповідь від Пенсійного фонду України щодо причин припинення виплати пенсії з посиланням на конкретне рішення про її припинення. У цьому випадку Пенсійний фонд посилається на рішення комісії управління

праці та соціального захисту населення або комісії з контролю за соціальними виплатами, які встановлюють факт відсутності переміщених осіб за місцем реєстрації.

Кожна людина має право, відповідно до статті 5 Кодексу адміністративного судочинства України, звернутися до адміністративного суду за захистом своїх прав та інтересів. Також у ст. 46 Конституції України передбачено, що «...громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття через незалежні від них обставини, а також у старості та інших випадках, передбачених законодавством» [1]. Пенсії та інші види соціальних виплат є основним джерелом підтримки і існування, вони повинні забезпечувати рівень життя не нижче рівня від прожиткового мінімуму, встановленого законодавством.

Закон України від 9 липня, 2003 року № 1058 «Про загальне обов'язкове державне пенсійне страхування» передбачає право громадян України на отримання пенсій та соціальні послуги. Статтею 49 цього закону передбачено, що «...виплата пенсії рішенням територіальних органів Пенсійного фонду або рішенням суду припиняється у таких випадках: якщо пенсія призначається на підставі документів, що містять недостовірні дані; якщо пенсіонер постійно проживає за кордоном; у разі смерті пенсіонера; у разі неотримання певної пенсії протягом 6 місяців поспіль та в інших випадках, передбачених законодавством» [2].

Закон не містить положення, які б визначали такі підстави припинення виплати пенсій, як анулювання довідки про взяття на облік ВПО або наявність інформації для повернення на тимчасово окуповану територію країни, всупереч принципам, закріпленим в Конституції України, та підставам які викладені в Законі №1058.

Закон України від 20.10.2014 № 1706 "Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб" зазначає, що держава вживає всіх можливих заходів, передбачених Конституцією та законами України про захист і дотримання права і свободи переміщених осіб, для створення умов для добровільного повернення таких осіб до покинутого житла або переїзд на нове місце проживання в Україні

[3]. Як зазначено у ст. 33 Конституції України кожному, хто легально перебуває на території України, гарантується «...свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України, крім обмежень, встановлених законом» [1]. Право на свободу пересування та вибір місця проживання в країні як право кожної людини закріплено у Загальній декларації прав людини 1948 р. [4]. Це право, як і інші права та свободи людини є недоторканим, не порушним і не може підлягати жодним обмеженням за ознакою місця проживання.

Таким чином, держава відповідно до конституційних принципів зобов'язана гарантувати право громадянина на отримання призначеної пенсії, незалежно від того де людина проживає. Зміна місця проживання пенсіонера не може бути підставою для позбавлення його конституційного права на отримання соціального захисту, а саме пенсії. Пенсійний фонд України порушує конституційний закон і право переміщених осіб, зупиняючи виплату на підставі не підтвердження місця проживання, він не діє на підставах, передбачених Конституцією та законами України.

Література:

1. Конституція України – С.: ТОВ «ВВП Нотіс», 2019. – 56с.
2. Закон України від 9 липня, 2003 року № 1058 «Про загальне обов'язкове державне пенсійне страхування» »:[Електронний ресурс].– Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15#Text>
3. Закон України від 20.10.2014 № 1706 «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб»:[Електронний ресурс].– Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text>
4. Загальна декларація прав людини 1948 р. :[Електронний ресурс].– Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text

Котова Л.В.,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри правознавства
СНУ ім. В. Даля,
гарант ОНП спеціальності 081 «Право» першого
(бакалаврського) рівня ВО,
Розовський Б.Г.,
д.ю.н., професор, завідувач кафедри правознавства
СНУ ім. В. Даля,
гарант ОПП спеціальності 081 «Право» другого
(магістерського) рівня ВО
Шановалова О.В.,
д.ю.н., професор, завідувач кафедри господарського права
СНУ ім. В. Даля,
гарант ОПП спеціальності 081 «Право» третього
(освітньо-наукового) рівня ВО
Арсентьєва О.С.,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри правознавства
СНУ ім. В. Даля,
член проектної групи ОП спеціальності
081 «Право» усіх рівнів ВО

**ПРО СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ОСВІТНІХ
ПРОГРАМ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 081 «ПРАВО» У
СХІДНОУКРАЇНСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ
УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ**

Відповідно до положень Закону України «Про вищу освіту» основними завданнями закладу вищої освіти є провадження на високому рівні освітньої діяльності, забезпечення органічного поєднання в освітньому процесі освітньої, наукової та інноваційної діяльності, створення необхідних умов для реалізації учасниками освітнього процесу їхніх здібностей, збереження та примноження моральних, культурних, наукових цінностей і досягнень суспільства тощо. Також відповідно до концептуальних засад вдосконалення юридичної освіти для фахової підготовки правника відповідно до європейських стандартів вищої освіти та правничої професії є

необхідним утвердження розуміння фаху правника як професійної незалежної професії, спрямованої на утвердження верховенства права та захист прав і свобод людини.

На сьогодні спостерігається зміна парадигми вищої юридичної освіти на національному рівні та формується нова модель, яка має врахувати як національний досвід, так і європейські стандарти. Метою юридичної освіти є формування компетентностей, необхідних для розуміння природи і функцій права, змісту теоретичних засад (доктрин), принципів і основних юридичних інститутів, застосування права, а також меж юридичного регулювання різних суспільних відносин. Майбутній правник повинен бути готовим до захисту прав людини та основоположних свобод, утвердження верховенства права, будучи відданими принципам людської та професійної гідності, справедливості, рівності, неупередженості, незалежності, співпереживання та дотримання високих етичних стандартів.

Метою цієї доповіді є оцінка стану, розуміння перспектив та інформування основних стейкхолдерів щодо вдосконалення й оновлення освітніх програм за спеціальністю 081 «Право» у Східноукраїнському національному університеті імені Володимира Даля, врахування пропозицій та формування Дорожньої карти.

Почнемо з аналізу деяких елементів нової моделі юридичної вищої освіти, введення яких, на нашу думку, спрямоване на підвищення якості освіти та впроваджено у освітні програми за спеціальністю 081 «Право» у СХУ ім. В. Даля:

1. Складові нової моделі юридичної освіти, які стосуються вступу (підвищений прохідний бал ЗНО для вступу з профільного предмету; впровадження Єдиного фахового вступного випробування (ЄФВВ) та єдиного вступного іспиту (ЄВІ) як сучасної форми вступного випробування для вступу на навчання для здобуття ступеня магістра на основі здобутого ступеня вищої освіти (освітньо-кваліфікаційного рівня спеціаліста); ЄФВВ та ЄВІ проходять із використанням організаційно-технологічних процесів здійснення зовнішнього незалежного оцінювання).

2. Складові нової моделі юридичної освіти, які стосуються процесу навчання (навчання через дослідження; стандартне встановлений обсягу практичної підготовки магістрів не

менш ніж 30 кредитів; формування практичних компетентностей майбутнього правника через клінічне навчання; перспективи впровадження навчання через дуальну освіту).

3. Складові нової моделі юридичної освіти, які стосуються результатів навчання, атестації (атестаційні екзамени за програмою ОП у тестовій формі; впровадження Єдиного державного кваліфікаційного іспиту (ЄДКІ); з червня 2020р. спеціальність 081 «Право» є регульованою, здобуття освіти з якої необхідне для доступу до регульованих професій (встановлюються єдині підходи щодо регулювання доступу до певних видів професійної діяльності; посилюються вимоги до освітньої діяльності з підготовки фахівців; встановлюються єдині підходи щодо регулювання доступу до певних видів професійної діяльності в частині визначення особливостей ліцензування освітньої діяльності, додаткових вимог до правил прийому для здобуття вищої освіти за спеціальністю, структури освітньої програми, змісту освіти, організації освітнього процесу та атестації здобувачів вищої освіти (Наказ МОН № 673 від 22.05.2020).

Далі зупинимося на аналізі стану запровадження та оновлення освітніх програм (ОП) за спеціальністю 081 «Право» у СНУ ім. В. Даля за період з 2014 року по тепер та врахуванні перспективних планів та тенденцій розвитку освітньо-професійних програм, виокремивши наступні етапи та зазначивши певні їх характеристики:

Перший етап - 2014-2016 р.р. розробка та започаткування ОП за спеціальністю 081 «Право» у СНУ ім. В. Даля.

Характеристика першого етапу (основні риси): знаходження СНУ ім. В. Даля в стані переміщення з м. Луганськ до м. Северодонецьк; відновлення матеріально-технічної інфраструктури (у тому числі, ЮК «PRO BONO», формування інклюзивного простору (у тому числі, пандуси, жовті стрічки), відновлення паперового фонду юридичної бібліотеки); відновлення роботи постійних наукових конференцій (Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих науковців, викладачів «Науковий погляд молоді: ключові питання сучасного етапу реформування системи вітчизняного законодавства», Всеукраїнської науково-практичної конференції аспірантів, студентів, молодих науковців «Молодь і наука: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку

права в Україні») та наукового збірника «Актуальні проблеми права: теорія і практика» (формування нової редакційної колегії); збереження контингенту студентів та викладачів; формування проектної групи науково-педагогічних працівників кафедри правознавства СНУ ім. В. Даля; розробка та започаткування освітньо-професійних програм першого (бакалаврського), другого (магістерського) рівнів вищої освіти та освітньо-наукової програми третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти за спеціальністю 081 «Право» галузі знань 08 «Право»; розробка відповідних НП та РНП; початок формування елементів особливості та унікальності освітніх програм (студентоцентроване навчання, вибір індивідуальної освітньої траєкторії (вибір профілю (спеціалізації) навчання, зокрема, судова діяльність, прокурорська-слідча, європейське право, цивільна та господарська юстиція), навчання через дослідження; практично-орієнтовне навчання через консультування в ЮК «PRO BONO»); налагодження комунікації та побудова діалогу з основними стейкхолдерами; врахування пропозицій стейкхолдерів, аналіз та врахування перспективних пропозицій проекту Концепції вдосконалення правничої (юридичної) освіти для фахової підготовки правника відповідно до європейських стандартів вищої освіти та правничої професії (23.09.2016).

Другий етап - 2016-2019 р.р. реалізація ОП та забезпечення провадження за спеціальністю 081 «Право» у СНУ ім. В. Даля.

Характеристика другого етапу (основні риси): удосконалення матеріально-технічної інфраструктури (у тому числі, відновлення роботи філії кафедри правознавства при ГУНП України у Луганській області, відкриття Криміналістичного центру, грантова підтримка та придбання комп'ютерної техніки в ЮК «PRO BONO», вдосконалення інклюзивного простору – шрифт Брайля; розширення юридичної бібліотеки (електронні та паперові примірники); проведення постійних наукових конференцій та започаткування нової Міжнародної науково-практичної конференції «Децентралізація публічного адміністрування в умовах інтеграції України до європейської спільноти: проблеми та перспективи»; нарощування контингенту студентів та підвищення залученості здобувачів вищої освіти до навчання через дослідження (отримання перемоги на

Всеукраїнських наукових конкурсах, отримання стипендій КМУ, Президента); професійне зростання викладачів (у тому числі, захист 1 докторської дисертації, залучення фахівців-практиків до викладання, постійна публікація у фахових виданнях (у тому числі, у науковому збірнику «Актуальні проблеми права: теорія і практика»), формування бібліометричних профілів науковців); відновлення індексації наукового збірника «Актуальні проблеми права: теорія і практика» у Міжнародній наукометричній бази даних «Index Copernicus International» (Польща); ліцензування аспірантури; постійна співпраці зі стейкхолдерами в аспекті вдосконалення ОПП; оновлення проектної групи науково-педагогічних працівників кафедри правознавства СНУ ім. В. Даля; вдосконалення ОП «Право» першого (бакалаврського), другого (магістерського) та третього (освітньо-наукового) рівнів вищої освіти за спеціальністю 081 «Право» шляхом врахування пропозицій стейкхолдерів, дослідження та врахування пропозицій за проектом USAID «Справедливе правосуддя», Типовим (модельним) навчальним планом підготовки правника в Україні, аналітичного дослідження «Стандартизовані освітні вимірювання 2018 року у вищій юридичній освіті. Єдине фахове вступне випробування та Єдиний вступний іспит»; розробка відповідних НП та РНП; студентоцентроване навчання та вибір індивідуальної освітньої траєкторії (вибір профілю навчання); стандартизації ВО (врахування Стандарту вищої освіти за спеціальністю 081 «Право» галузі знань 08 «Право» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, затверджено і введено в дію Наказом МОН України від 12.12.2018 р. № 1379).

Третій етап - 2019-2021 р.р. вдосконалення та розвиток ОП за спеціальністю 081 «Право» у СНУ ім. В. Даля.

Характеристика третього етапу (основні риси): удосконалення та певна усталеність матеріально-технічної інфраструктури (у тому числі, реалізація проекту та створення онлайн платформи «Електронний правовий офіс»); підвищення залученості здобувачів вищої освіти до навчання через дослідження (отримання перемог на Всеукраїнських наукових конкурсах, отримання стипендій КМУ, Президента, Фулбрайта); професійне зростання викладачів (у тому числі, захист 2 кандидатських дисертацій, залучення фахівців-

практиків до викладання, реалізація та участь у проектах, постійна публікація у фахових виданнях, у тому числі Scopus, Web of Science Core Collection); внесення Збірника «Актуальні проблеми права: теорія і практика» до Переліку наукових фахових видань України (категорія В) (Наказ МОН України № 1471 від 26.11.2020); проведення постійних наукових конференцій та Форуму «Україна-ЄС: виклики сьогодення»; постійна співпраці зі стейкхолдерами в аспекті вдосконалення ОП; оновлення проектної групи науково-педагогічних працівників кафедри правознавства СНУ ім. В. Даля; вдосконалення ОП «Право» першого (бакалаврського), другого (магістерського) та третього (освітньо-наукового) рівнів вищої освіти за спеціальністю 081 «Право» шляхом врахування пропозицій стейкхолдерів, дослідження та врахування пропозицій за Концепцією розвитку юридичної освіти; змістовне та процедурне вдосконалення вибору індивідуальної освітньої траєкторії (вибірковість з каталогу університету, профілізація, програми-мінус тощо); стандартизації ВО (врахування Стандарту вищої освіти за спеціальністю 081 «Право» галузі знань 08 «Право» для другого (магістерського) рівня вищої освіти, затверджено і введено в дію Наказом Міністерства освіти і науки України від 17.08.2020 р. № 1053).

Перспективний четвертий етап - 2021-2024 р.р. вдосконалення ОП за спеціальністю 081 «Право» у СНУ ім. В. Даля та планування проходження акредитації.

Характеристика етапу (основні риси): інклюзивне удосконалення (перспективи створення Цента інклюзії, правничої Медіа-студії) та певна усталеність матеріально-технічної інфраструктури; оцінка професійної відповідності професійне викладачів (відповідність ліцензійним умовам); постійна співпраці зі стейкхолдерами в аспекті вдосконалення ОП; підготовка та участь у акредитації ОП. Саме на цьому етапі формується так звана Дорожня карта розвитку та актуалізації освітніх програм за спеціальністю 081 «Право» у Східноукраїнському національному університеті імені Володимира Даля. При розробці Дорожньої карти важливим є врахування концептуальних засад розвитку юридичної освіти щодо досягнення стратегічних пріоритетів реформи правосуддя в Україні.

Колесник В. Е.,
аспірантка 1 курсу кафедри правознавства,
(СНУ ім. В. Даля м. Севєродонецьк)

Татаренко Г. В.,
к.ю.н., доцент, завідувач кафедри конституційного права
(СНУ ім. В. Даля м. Севєродонецьк)

Розовський Б. Г.,
д.ю.н., професор, завідувач кафедри правознавства
(СНУ ім. В. Даля м. Севєродонецьк)

МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ ПРАВОВИХ ДИСЦИПЛІН В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ВИЩОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ

Однією з головних ознак сучасного суспільства є його розвиток на основі інновацій. Цей процес повною мірою реалізовується в освітній галузі, оскільки саме ця сфера визначає поступальний рух кожної держави. Так, ст. 26 Закону України «Про вищу освіту» серед основних завдань закладів вищої освіти вказано забезпечення органічного поєднання в освітньому процесі освітньої, наукової та інноваційної діяльності [1]. Вимога переходу до інноваційної освіти, зокрема у вищій школі, зумовлена викликами сьогодення і належить до пріоритетних напрямів державної політики в Україні в контексті інтеграції вітчизняної освітньої галузі до європейського та світового освітнього простору.

Особливу увагу привертає реформа юридичної освіти адже саме від її результатів залежать як і розбудова правової держави, так і забезпечення дотримання прав і свобод людини в Україні.

Проблематиці порівняльно-правових досліджень, формулюванню можливих шляхів запозичення досвіду окремих зарубіжних країн у вирішенні актуальних проблем вищої юридичної освіти присвячено роботи Н. Давидової, В. Бігуна, П. Колеснікова, Д. Суханової, В. Попондопуло, А. Хелланда, М. Вендіш, І. Антонова, В. Яркова, Т. Кортукової, О. Чернецької, В. Шаповала, О. Вінгловської та інші.

Жодна освітня галузь не була піддана такому безпрецедентному опрацюванню та комплексному дослідженню

результатами яких стали звіти, збірники статей, монографії або навіть проекти концепції, як юридична освіта, зокрема серед останніх слід виділити: «Європеїзація української юридичної освіти»[2], «Стан юридичної освіти в Україні. Аналітичне дослідження за результатами освітніх вимірювань»[3], «Звіт за результатами аналітичного дослідження «Знання та навички випускників юридичних факультетів та закладів вищої освіти через призму відповідності потребам ринку праці» [4] та інші.

Необхідність кардинальних змін до процесу розробки та викладання освітніх компонент зумовлюють процес реформування вищої юридичної освіти, прийняття Стандартів першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів вищої освіти спеціальності 081 Право, акцент на формуванні у майбутніх юристів необхідних «soft skills». Саме тому, особливого значення набувають такі методи навчання, які могли б стимулювати самостійну діяльність майбутніх правознавців під час вивчення й закріплення матеріалу, розвивати навички професійної компетентності та формувати комплекс м'яких соціальних навичок.

Від методів навчання залежить засвоєння змісту освіти, накопичення соціального і професійного досвіду студентів-правознавців. На нашу думку, заслуговують окремої уваги такі методи викладання як бінарні лекції, аудіовізуальний метод, дистанційне навчання.

Основною формою навчання у вищій школі традиційно є лекція. Однак за її допомогою навряд чи можна розвинути творчі здібності та навички, хоча, безумовно, за високої підготовки викладача можна систематизувати та структурувати величезний пласт знань студентів. У зв'язку з цим вважаємо доцільним поряд з традиційною лекцією вводити в процес викладання дисциплін нестандартні форми лекційних занять.

Бінарна лекція є ефективною формою навчання, близькою до інтелектуальної гри. Її проведення базується на основі двох підходів: читання лекції на «контрасті» (на різних точках зору) або на взаємодоповненні. Висока активність викладачів викликає відповідну розумову й поведінкову реакцію студентів [5].

Особливий інтерес викликає аудіовізуальний метод навчання. Ідея методу реалізується у формі електронних підручників, комп'ютерних тестових завдань, аудіовізуальних курсів, тренінгів і практичних посібників для індивідуального та дистанційного навчання. Ефективність методу визначається не лише мінімальними витратами навчального часу, але й економією зусиль студентів і викладачів під час аудиторного заняття. За умови презентації матеріалів навчальних дисциплін у вигляді навчальних фільмів, мультимедійних пакетів до кожної теми курсу, здійснення контролю знань за допомогою комп'ютерної техніки процес навчання значно виграє як у кількісних, так і якісних показниках. Цей метод є одним із найбільш перспективних, оскільки сприяє оптимізації та інтенсифікації освітнього процесу, особливо в час пандемії [6].

Ще одним інноваційним методом організації навчальної діяльності викладачів є використання дистанційної освіти, яка забезпечує доставку інформації в інтерактивному режимі за допомогою використання інформаційно-комунікаційних технологій (система Moodle) від викладачів до студентів. Дистанційне навчання зробило справжню революцію в освітньому та інформаційному процесах.

На сьогодні, від сучасного навчального закладу вимагається запровадження нових підходів до навчання, які забезпечують розвиток у здобувачів освіти необхідних компетенцій [7]. За даними досліджень, професійну успішність визначають саме «soft skills». До цієї групи належить володіння різними видами діяльності, знань, що мають високий рівень, умінь і навичок. Один з таких практично-теоретичних-соціально-психологічних компонентів – гендерна компетентність.

Гендерна компетентність конструюється на основі аналізу моделей гендерних взаємовідносин, котрі розвиваються і трансформуються в суспільстві. У структурі гендерної компетентності виділяються три її складові [8, с. 212]: когнітивна (обізнаність та усвідомлення гендерної проблематики), операційна (уміння і навички щодо впровадження гендерного підходу в управлінні в практику) та особистісна (прийняття себе і своєї статі, толерантне ставлення до представників іншої статі, засноване на гендерній рівності

представників обох статей, бачення та попередження негативних проявів гендерних стереотипів). Іншими словами, гендерна компетентність – це здатність чоловіків і жінок помічати ситуації гендерної нерівності в житті, що оточує їх; протистояти сексистським, дискримінаційним діям і впливам; самим не створювати ситуації гендерної нерівності [9].

На нашу думку, гендерна компетентність є невід’ємною складовою сучасних правових дисциплін та повинна бути включена у відповідні освітні програми закладів вищої освіти.

Виходячи з вищенаведеного, удосконалення й модернізація системи фахової підготовки правників у вищих навчальних закладах України є надзвичайно важливою науково-освітньою проблемою, яка має вирішуватись спільними зусиллями з урахуванням сучасних вимог до правничої професії, суспільних потреб, найкращого вітчизняного та зарубіжного освітнього досвіду. Створення інноваційного науково-освітнього середовища у вищій школі передбачає якісне оновлення змісту і форм навчання через органічне поєднання навчальної і науково-дослідницької роботи, теорії з практикою, класичних методів викладання з інноваційними, широкої та фундаментальної підготовки фахівців із вузько-профільною спеціалізацією, що дозволить забезпечити універсальність, багатоплановість, гнучкість та ефективність сучасного навчального процесу.

Література

1. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2014, № 37-38, ст. – 2004. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
2. Манн Т. Європеїзація української юридичної освіти [Електронний ресурс] / Томас Манн // Матеріали конференції у рамках Німецько-українського правознавчого діалогу. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: http://zdr.knu.ua/images/2016/2016-12/22/mann_europaesierung_uk.pdf.

3. «Залучення громадськості до формування рамки кваліфікацій правничої професії

шляхом проведення аналізу обсягу знань, переліку навичок і вмінь, якими має володіти випускник юридичного вищого навчального закладу, щоб відповідати вимогам сучасного ринку праці [Електронний ресурс] / [С. Ю. Козьяков, С. В. Лилик, І. В. Лилик та ін.] // ВГО «Українська Асоціація Маркетингу». – 2015. – Режим доступу до ресурсу: https://newjustice.org.ua/wp-content/uploads/2018/05/zvit_sait-1.pdf.

4. Шемелинець І. Звіт за результатами аналітичного дослідження «Знання та навички

випускників юридичних факультетів та закладів вищої освіти через призму відповідності потребам ринку праці» [Електронний ресурс] / І. Шемелинець, М. Якубович, О. Осінська // Міністерство юстиції України. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: https://uba.ua/documents/ZVIT_Jurosvita.pdf.

5. Збірник тез науково-практичної конференції з міжнародною участю "Актуальні

питання підвищення якості освітнього процесу" [Електронний ресурс] // Міністерство охорони здоров'я Державний вищий навчальний заклад "Івано-Франківський національний медичний університет". – 2018. – Режим доступу до ресурсу: http://dspace.zsmu.edu.ua/bitstream/123456789/10010/1/%d0%bc%d0%b0%d0%ba%d1%83%d1%80%d1%96%d0%bd%d0%b0_53.pdf.

6. Стинська В. Інноваційні методики викладання дисциплін у ЗВО в процесі

магістерської підготовки [Електронний ресурс] / В. Стинська, Л. Прокопів // Гірська школа українських карпат. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://cml.pu.if.ua/index.php/msuc/article/view/4279/4842>.

7. Spector, J. Michael -de la Teja, Ileana. ERIC Clearinghouse on Information and Technology

Syracuse NY. Competencies for Online Teaching. ERIC Digest. Competence, Competencies and Certification. P.1.

8. Гендерний підхід в управлінні загальноосвітніми навчальними закладами: навч. посіб.

/ за ред. В. В. Олійника, Л. І. Даниленко. Київ: Логос, 2004. 212

с.

9. Булавина Т. В. Эссенциализм. Словарь гендерных терминов / под ред. А. А.

Денисовой. Москва: Информация –21 век, 2002.С. 246–248.

Сергій ЛАПТА,

*слухач курсів «Діджиталізація публічного управління»
у рамках проєкту «Норвегія-Україна. Професійна
адаптація.*

Інтеграція в державну систему» (NUPASS)

(Севєродонецьк, Україна),

*заступник сільського голови з питань діяльності
виконавчих органів Чмирівської сільської ради
Старобільського району Луганської області,*

Сергій МИТРОХІН,

*к.т.н., доцент, факультет інформаційних
технологій та електроніки Східноукраїнського
національного університету імені В. Даля*

ВПРОВАДЖЕННЯ В ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ ПРОГРАМНОГО КОМПЛЕКСУ “СОЦІАЛЬНА ГРОМАДА”

Наказом Міністерства соціальної політики України від 17.07.2019 №1106 «Про внесення змін до інструкції щодо порядку оформлення і ведення особових справ отримувачів усіх видів соціальної допомоги» закріплено функції об'єднаних територіальних громад (як фронт - офісів) під час прийняття заяв і необхідних документів для призначення державних допомог безпосередньо та передбачено можливість призначення (відмови у призначенні) заявнику органом соціального захисту населення районного рівня соціальної допомоги на підставі електронного документа, сформованого уповноваженою особою ОТГ.

З метою надання адміністративних послуг соціального характеру мешканцям об'єднаних територіальних громад із

застосуванням електронного документообігу Міністерством соціальної політики України впроваджується програмний комплекс «Інтегрована інформаційна система «Соціальна громада».

Програмний комплекс «Інтегрована інформаційна система «Соціальна громада» — це клієнт-серверний WEB-додаток, який розроблено з метою наближення адміністративних послуг соціального характеру до мешканців територіальних громад.

Програмний комплекс «ПС «Соціальна громада» об'єднує у єдиному інформаційному середовищі «фронт» - офіси прийому документів від населення, що знаходяться, приміром, у ЦНАП з «бек» - офісом у структурних підрозділах соціального захисту населення (далі - СПСЗН) райдержадміністрації, де приймається рішення про надання адміністративної послуги соціального характеру. Це, у свою чергу: пришвидшує отримання адміністративних послуг соціального характеру майже на тиждень, адже раніше органи місцевого самоврядування в середньому раз на 7 днів доставляли прийняті документи від населення до СПСЗН.

Так, з 1 січня 2021 року органи соціального захисту населення втрачають повноваження приймати документи мешканців громад для надання адміністративних послуг соціального характеру. Чинним законодавством передбачено впровадження з 01.01.2021 моделі прийому документів для призначення різних видів соціальних допомог, житлових субсидій та пільг в районах виключно через посадових осіб територіальних громад.

До 1 березня 2021 року посадова особа виконавчого органу або центру надання адміністративних послуг, яка приймає заяву з необхідними документами, за наявності технічної можливості реєструє заяву та формує електронну справу (заповнює відповідні електронні форми з використанням інформаційних систем Мінсоцполітики) і не пізніше наступного робочого дня надсилає електронну справу відповідному органу соціального захисту населення засобами електронного зв'язку через інформаційні системи Мінсоцполітики з дотриманням вимог Законів України «Про електронні документи та електронний документообіг», «Про

електронні довірчі послуги», «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах».

Враховуючи вищевикладене, сучасні інформаційні технології для надання адміністративних послуг соціального характеру є важливим чинником для підвищення якості їх надання, а отже буде доречно розкрити переваги та можливості програмного комплексу «Інтегрована інформаційна система «Соціальна громада», а саме: уніфікація форматів ділових процесів та оптимізація роботи користувачів, що забезпечується використанням особистих кабінетів на кожному рівні; об'єднання актуальних та узгоджених даних із усіх ТГ в єдиному інформаційному середовищі; зменшення помилок в процесі формування даних, оскільки реквізити електронних заяв формуються з використанням централізованої нормативно-довідкової інформації (далі - НДІ). Персональні дані заявника (адреса реєстрації, фактичного місця проживання та інформація про членів родини) формуються з централізованих баз даних отримувачів усіх видів соціальної допомоги та компенсаційних виплат; оперативне надходження до СПСЗН (в кінці робочого дня) електронних заяв з «прикріпленими» сканованими копіями документів, прискорить процес призначення (перерахунку) соціальної допомоги та компенсаційних виплат; інтеграція з діючими програмними комплексами - АСОПД/КОМТЕХ-СОЦ, ЄДАРП, Житлові субсидії; отримані електронні заяви опрацьовуються спеціалістами СПСЗН, після опрацювання, в ТГ передається повідомлення про призначення (відмову) допомоги із зазначенням її розміру та терміном дії; гнучкість ПК «ІС «Соціальна громада» дозволяє швидко змінювати ролі, права та функції користувачів системи, на нові з додатковими функціями; швидке реагування на постійні зміни в законодавстві; формування електронного «журналу реєстрації звернень» дозволяє керівнику ТГ та спеціалістам СПСЗН виконувати моніторинг опрацювання заяв та здійснювати швидкий пошук звернень за будь-якою ознакою (до прикладу, заяви з повним або неповним пакетом документів, станом опрацювання заяви, видом допомог, статусом заяви тощо); підсистема «Звітність» надає можливість формувати Звіт про кількість прийнятих та опрацьованих заяв в ТГ.

Але нажаль є і проблемні питання щодо впровадження в територіальних громадах програмного комплексу «Інтегрована інформаційна система «Соціальна громада», а саме: по-перше – можливість широкосмугового доступу до Інтернету в сільській місцевості (у віддалених селах територіальних громад відсутнє покриття волокно-оптичними мережами), по-друге – недостатній рівень цифрової обізнаності уповноважених осіб (старост у відділених селах), які здійснюють первинний прийом документів мешканців для надання соціальних послуг адміністративного характеру та по-третє – внутрішній супротив місцевого населення (сільського населення) щодо змін в організації роботи соціального захисту населення в місцевих громадах, які забезпечують надання мешканцям громад адміністративні послуги соціального характеру.

Таким чином, підводячи підсумки, «СОЦІАЛЬНА ГРОМАДА» для мешканців громад – це можливість оформити та отримати адміністративну послугу соціального характеру ближче до місця проживання, а не їхати за нею до СПСЗН – у районний центр, пришвидшення процесу прийому заяв від громадян шляхом формування електронних заяв, як для призначення усіх видів соціальних допомог та компенсаційних виплат, так і для взяття пільговика на облік, призначення житлової субсидії, електронна заява друкується та підписується заявником, можливість відстеження стану розгляду заяв після звернення до «фронт»-офісу.

Література:

1. Конституція України від 28.06.1996. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-D0%B2%D1%80>
2. Про соціальні послуги: Закон України від 17 січня 2019 р. № 2671-VIII. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19>

3. ДП "ІОЦ Мінсоцполітики України" [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://socgromada.ioc.gov.ua>, <https://www.youtube.com/playlist?list=PLCZVFyAjYB-ky9UkGw3cQWnVyd7I87rSd&fbclid=IwAR1Ls3z0Z5Yi8sbvaJT5bHzA5HtwvIC6S9p0hekHitFG2KyIp0k0FY1V-Xo&app=desktop>

*Петросян Крістіна,
здобувачка 1 курсу третього (освітньо-наукового) рівня
вищої освіти
спеціальності 081 «Право» СНУ ім. Даля*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИНЦИПУ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА В ПРОЦЕСІ РЕАЛІЗАЦІЇ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМИ ОСОБАМИ ПРАВА НА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ

Принцип верховенства права є одним із провідних елементів загальних засад конституційного ладу будь-якої сучасної демократичної, правової держави. Відданість принципу верховенства права – загальноприйнята в усьому світі міра легітимності уряду [1].

Проблематика верховенства права привертає чи не найбільшу увагу представників юридичної науки. Окремі її аспекти ставали предметом ґрунтовних досліджень таких вчених, як С. Головатий, А. Заєць, М. Козюбра, О. Петришин. Загальною проблематикою права на доступ до суду займалися такі вчені, як В. Городовенко, Н.Грень, В. Камка, О. Ткачук, С. Шевчук та ін. Однак, питання реалізації права на соціальний захист внутрішньо переміщеними особами в аспекті забезпечення принципу верховенства права й досі потребує ретельного вивчення. Тому, метою цих тез є дослідження особливостей реалізації права на соціальний захист в умовах збройного конфлікту в Україні внутрішньо переміщеними особами та формування власних пропозицій щодо ефективної реалізації механізмів вдосконалення національного законодавства.

На думку одного із творців доктрини верховенства права А. Дайсі принцип верховенства права ґрунтується на визнанні та беззастережному сприйнятті найвищої цінності людської особи, її

невідчужуваних прав і свобод, які, є «основою, а не результатом права країни», а правила, що лежать в основі конституційного кодексу, є «не джерелом, а наслідком прав осіб» [2]. Саме невід'ємні, невідчужувані права і свободи людини, як свідчить досвід сучасних розвинених держав, лежать в основі «стримувань і противаг» державної влади.

Автори Доповіді Венеційської комісії 2011 року дійшли висновку, що обов'язковими елементами верховенства права є: а. Законність, включаючи прозорий, підзвітний та демократичний процес введення в дію приписів права; b. Юридична визначеність; c. Заборона свавілля; d. Доступ до правосуддя, представленого незалежними та безсторонніми судами, включно з тими, що здійснюють судовий нагляд за адміністративною діяльністю; e. Дотримання прав людини; f. Заборона дискримінації та рівність перед законом [3]. Тобто, перш за все правосуддя має бути доступним.

Ратифікація Україною Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод покладає на державу обов'язок неухильного додержання зобов'язань за цим міжнародно-правовим документом та вимагає необхідності організувати свою правову систему так, щоб забезпечити реальне гарантування передбаченого Конвенцією права на судовий захист, створити рівні умови доступу до правосуддя. Стаття 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод гарантує право на справедливий і публічний розгляд справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, при визначенні цивільних прав і обов'язків особи чи при розгляді будь-якого кримінального обвинувачення, що пред'являється особі [4].

Конституцією як основним Законом України закріплено, що права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними, а їх захист здійснюється судом. Стаття 64 Конституції України гарантує, що конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України [5].

Рішенням Конституційного Суду № 9-зп від 25 грудня 1997 року щодо офіційного тлумачення статей 55, 64, 124 Конституції України встановлено, що частина перша статті 55 Конституції України містить загальну норму, яка означає право кожного

звернутися до суду, якщо його права чи свободи порушені або порушуються, створено або створюються перешкоди для їх реалізації або мають місце інші ущемлення прав і свобод [6].

Внаслідок збройного конфлікту в Україні 2014 року, значна частина територій Луганської і Донецької областей набула статусу тимчасово окупованих, а українське правосуддя перестало функціонувати на цих територіях. З метою уникнення наслідків збройного конфлікту та проявів насильства частина громадян була змушена переміститися на територію України, залишивши свої місця проживання на тимчасово окупованих територіях, що викликало виникнення такої категорії як внутрішньо переміщені особи.

Держава як законодавець розробляє та приймає законодавчі акти в країні, які регулюють права вказаних осіб, і які мають бути захищеними. Це означає, що таке право не просто повинно бути у такої особи, а внутрішньо переміщена особа повинна мати також можливість щодо реалізації такого права. При цьому, законодавчі акти в сфері прав і свобод внутрішньо переміщених осіб повинні виходити з того, що доступ до правосуддя є природним правом для людини. Саме тому для відновлення і реалізації своїх прав внутрішньо переміщені особи потребують належного доступу до суду.

Статтею 2 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» визначено, що Україна вживає всіх можливих заходів, передбачених Конституцією та законами України, міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, щодо запобігання виникненню передумов вимушеного внутрішнього переміщення осіб, захисту та дотримання прав і свобод внутрішньо переміщених осіб, створення умов для добровільного повернення таких осіб до покинутого місця проживання або інтеграції за новим місцем проживання в Україні [7].

Внутрішньо переміщені особи потребують особливого захисту, на чому наголошує Комітет міністрів Ради Європи: «внутрішньо переміщені особи не повинні зазнавати дискримінації через їхнє переміщення. Держави-члени повинні вжити належних і ефективних заходів для забезпечення рівного ставлення до внутрішньо переміщених осіб, а також до них та інших громадян. У результаті цього може виникнути зобов'язання розглянути питання

щодо особливого поводження з внутрішньо переміщеними особами з огляду на їхні потреби» [8].

Міжнародний пакт про громадянські і політичні права зобов'язує держав-учасниць забезпечувати права (визнані в Пакті) та ефективний засіб правового захисту компетентними судовими, адміністративними чи законодавчими органами або будь-яким іншим компетентним органом, передбаченим правовою системою держави, і розвивати можливості судового захисту [9].

Зобов'язання України, як держави в сфері правосуддя визначено, зокрема у Законі України «Про судоустрій і статус суддів», яким кожній особі гарантується захист його прав, свобод та інтересів у розумні строки незалежним, безстороннім і справедливим судом, утвореним законом [10].

Європейський суд з прав людини, практику якого застосовують національні суди, визначає право доступу до суду з огляду на реальну можливість реалізації ряду процесуальних прав щодо: звернення до суду; ефективної участі особи у судовому провадженні; оскарження судових рішень, виконання рішень.

Моніторинговим звітом дотримання права на доступ до правосуддя внутрішньо переміщених осіб та жителів тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей 2020 було зафіксовано, що під час звернення за судовим захистом внутрішньо переміщені особи зіштовхуються із такими труднощами, що впливають на реалізацію їх права на доступ до суду, як: відсутність правової визначеності щодо сплати судового збору та віддалена територіальна підсудність судових справ [11].

Право на доступ до правосуддя в Україні, як і в більшості держав світу, не є абсолютним і обмежене передусім судовими витратами. Розумність та обґрунтованість судових витрат є матеріальною гарантією реалізації права на доступ до суду. Для осіб, які не звільняються від сплати судового збору, його розмір може стати перешкодою для реалізації права на справедливий суд. Окремі групи внутрішньо переміщених осіб знаходяться у скрутному матеріальному стані у зв'язку з вимушеним переїздом, пошуком нової роботи, низькими соціальними виплатами, економічною блокадою тимчасово окупованих територій, зупиненням роботи багатьох

підприємств і бюджетних установ та іншими факторами. Більше того, в окремих категоріях справ ці особи не були б змушені звертатись до суду та сплачувати судовий збір, якщо б не було збройного конфлікту.

Аналіз судової практики свідчить про те, що у справах щодо поновлення та виплату соціальних виплат (пенсій) внутрішньо переміщеним особам, суд за клопотанням сторони відстрочує сплату судового збору або звільняє від його сплати внаслідок скрутного матеріального становища та неможливості його сплати з метою забезпечення соціальних прав позивача та гарантованого Конституцією права особи на судовий захист [12, 13].

Щодо проблеми віддаленості розташування суду від районів, які знаходяться біля лінії розмежування, вона дійсно істотно обмежує реалізацію права внутрішньо переміщених осіб на доступ до правосуддя.

Підсудність справ впливає на можливість захисту порушених прав для тих, хто мешкає в безпосередній близькості до лінії розмежування або на тимчасово окупованих територіях, і не має фінансової спроможності поїхати у населений пункт, де розташований суд. Отже, територіальна доступність правосуддя для внутрішньо переміщених осіб ускладнена великою відстанню між судами та місцем проживання таких осіб та відсутністю належного логістичного сполучення.

З урахуванням вищевикладеного можна дійти висновку, що у сфері соціального захисту прав внутрішньо переміщених осіб в аспекті доступу до правосуддя зазначені особи стикаються із рядом труднощів, зокрема, відсутність правової визначеності у питанні сплати судового збору та віддаленість розташування суду, до юрисдикції якого віднесено розгляд зазначеної категорії справ. З метою врегулювання цих перепонів, на нашу думку, доцільно було б нормативно закріпити за внутрішньо переміщеними особами право на звільнення від сплати судового збору при пред'явленні позовів щодо поновлення виплати та стягнення заборгованості з цих виплат зазначеним особам. Серед чинників задля спростування доступу до правосуддя внутрішньо переміщеними особами може бути використання системи "Електронний суд", що надасть їм змогу вчиняти процесуальні дії віддалено за допомогою мережі Інтернет.

Одночасно слід зазначити, що наразі це питання частково врегульовано можливістю розгляду судом справ за зверненнями внутрішньо переміщених осіб за правилами спрощеного позовного провадження, для яких, зокрема пріоритетним є і швидке вирішення справи.

Література:

1. Таманага Б. Верховенство права: історія, політика, теорія/ Пер. з англ. А. Іщенка. – К.: Вид дім «Києво- Могиляк. акад.», 2007. – 208 с.

2. М. Г. Хаустова. Верховенство права – як основоположний принцип правової системи України в умовах модернізації [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/14953/1/Haustova_40-45.pdf.

3. Верховенство права [Електронний ресурс] : доповідь / Європейська комісія «За демократію через право» (Венеційська комісія). – 2011. – Режим доступу: [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2011\)003rev-ukr](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2011)003rev-ukr).

4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Збірник законодавчих актів: станом на 16 вересня 2015 року: Офіц. текст.-К.:Алерта, 2015.-96 с.

5. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : за станом на 01.01.2020р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141.

6. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадян Проценко Раїси Миколаївни, Ярошенко Поліни Петрівни та інших громадян щодо офіційного тлумачення статей 55, 64, 124 Конституції України (справа за зверненнями жителів міста Жовті Води) від 25.12.1997 № 9-зп [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-97#n54>

7. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 20 жовтня 2014 року № 1706-

VII: за станом на 27.03.2018р. // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 1, ст. 1).

8. Рекомендація Res (2006) Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо внутрішньо переміщених осіб / Комітет Міністрів Ради Європи. 05.04.2006. Європи. URL: <https://rm.coe.int/16806b5ab1> (дата звернення: 24.02.2020).

9. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text.

10. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII: за станом на 20.06.2020р. // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 31, ст.545.

11. Моніторинговий звіт дотримання права на доступ до правосуддя внутрішньо переміщених осіб та жителів тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей 2020 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://jfp.org.ua/system/reports/files/137/uk>.

12. Ухвала Донецького окружного адміністративного суду від 21.09.2010р. у справі №200/8597/20-а [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/91653889>.

13. Ухвала Луганського окружного адміністративного суду від 01.10.2010р. у справі №360/3615/20 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/91951358>.

*Попова Софія, Холошанова Марія,
студентки 2 курсу спеціальності «Право»
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.
Науковий керівник: Шановалова О.В.,
д.ю.н, професор, Почесний професор СНУ ім. В.Даля*

РИЗИКИ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ

В 2020 році Українські підприємці стикнулись з новими перешкодами, викликаними пандемією коронавірусу, метою дослідження є з'ясування ризиків підприємницької діяльності в умовах пандемії та аналіз заходів, що проводяться державою задля підтримки підприємств.

Малі та середні підприємства (МСП) безпосередньо впливають на економічний та соціальний розвиток чи деградацію держави. В умовах кризи державного масштабу, як показує світова практика, потерпає насамперед діяльність МСП [1, с. 4-6]. На жаль, в Україні, ще до початку карантинних обмежень, існувала велика низка проблем для нормального функціонування МСП [2, с. 65-73]. Згідно зі статистикою та економічними оцінками дослідження Українського інституту майбутнього та Advanter Group показує, що тільки 16% з опитуваних українських підприємців (458 підприємств, серед яких мікро-, малі, середні та великі підприємства) адаптувалися до карантинних трансформацій, ще 23% - готові до ближчих змін у своєму бізнесі; інший процент бізнесменів потребує додаткових інвестицій (27%) або взагалі не має можливості для перепрофілювання (32%) [3]. Таким чином, через карантинні обмеження у групі ризику з безробіття опиняться, за позитивними показниками, близько 2.2 мільйонів осіб, а підприємці втратять понад 20% свого доходу і більша половина діючих МСП скоротить 10–30% свого персоналу [4].

Для того щоб знизити ризик зникнення МСП, велика кількість провідних країн світу для підтримки підприємців запроваджують масштабні заходи, у вигляді одноразових грошових виплат, канікул,

грошових дотацій бізнесу, зниження відсоткових ставок та реалізації кредитних програм. За показниками МВФ, Польща надала підтримку своїм громадянам, які займаються бізнесом, у вигляді кредитних гарантій та мікрокредитування розміром 75 млрд. злотих; Румунія – початкові гарантії на 10 млрд. лей (для гарантій за кредитами та субсидованих відсотках за оборотні кошти та інвестиції МСП); Естонія – кредити сільським компаніям, виділено 200 млн. євро, гарантії під заставу банківських позик для перепланування платежів - 1 млрд. євро, бізнес-кредити, для підтримки ліквідності компаній - 500 млн. євро, інвестиційні позики компаніям - 50 млн. євро; Велика Британія – гранти для малих компаній (на гранти було виділено близько 27 млрд. фунтів стерлінгів), схеми «Кредитування постраждалих від коронавірусу бізнесів» для підтримки МСП; Італія – кредитні підтримки (25 млн. євро). Хоча в Україні і були розроблені заходи підтримки підприємців, але зовсім позбавитись ризиків не вдалось. Зокрема, можна виділити такі:

- Дефіцит ліквідності – постійні операційні витрати у випадку призупинення діяльності. За показниками опитувань Info Sapiens [5] та Advanter Group [3] закриття бізнесу розглядають від 3 до 10% МСП через карантин.

- Масштабне скорочення споживчого попиту – зниження попиту на товари/послуги, що не є першою необхідністю, суттєво вплине на падіння виручки підприємств в інших сферах діяльності.

- Розірвання ланцюгів створення доданої вартості і постачання – значна частина МСП, через зупинку діяльності своїх постачальників, змушені відновлювати операційну діяльність шляхом пошуку нових альтернативних ринків для поставок сировини та аутсорсингу послуг.

- Втрата внутрішнього ринку збуту – зниження доходів населення за час карантину у наслідку призведе до скорочення внутрішнього ринку.

- Невизначеність на зовнішніх ринках, в першу чергу це стосується післякарантинних обсягів, строків та можливостей відновлення експорту.

- Зупинення діяльності - за даними опитування Info Sapiens [5] підприємства з вузькою спеціалізацією будуть змушені згорнути діяльність. Найбільш негативний вплив відчують на собі оптова і роздрібна торгівля, промисловість та сільське господарство, що створюють 44% доданої вартості та забезпечують зайнятість 55% робочих місць [5; 6]. Не дивлячись на те, що готельно-ресторанний бізнес в структурі економіки має незначну частку (1%), 60% в ньому становлять малі підприємства, які в першу чергу вимагають підтримки.

Враховуючи наведені ризики та з метою допомоги представникам бізнесу у подоланні наслідків пандемії в Україні з початку пандемії була розроблена низка нормативно правових актів .

13 травня 2020 року для підтримки бізнесу було прийнято Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо додаткової підтримки платників податків на період здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)» [7]. Цей закон мав на меті знизити навантаження для підприємців і передбачав такі заходи: відміна штрафних санкцій за деякі порушення податкового законодавства, вчинені протягом періоду з 1 березня 2020 року по останній календарний день місяця (включно), в якому завершується дія карантину, встановленого КМУ на всій території України; введення мораторію на проведення документальних та фактичних перевірок податковою службою на період з 18 березня 2020 року по останній місяця, в якому завершується дія карантину; відтермінування сплати податку на доходи фізичних осіб.

4 грудня 2020 було прийнято два важливих закони : Закон України "Про соціальну підтримку застрахованих осіб та суб'єктів господарювання на період здійснення обмежувальних протиепідемічних заходів, запроваджених з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-Co V-2" № 1071-IX [8] та Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо соціальної підтримки платників податків на період здійснення обмежувальних протиепідемічних заходів, запроваджених з метою запобігання поширенню на території

України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-Co V-2» № 1072-IX [9].

Закон України № 1071-IX передбачав виплату за рахунок Держбюджету таких видів допомоги: [8]

- одноразова матеріальна допомога суб'єктам господарювання з метою збереження робочих місць найманих працівників;

- одноразова матеріальна допомога застрахованим особам, що можуть втратити частину заробітної платні або доходу у випадку впровадження додаткових обмежувальних протиепідемічних заходів;

- одноразова компенсація суб'єктам господарювання витрат, пов'язаних зі сплатою ЄСВ.

Закон України № 1072-IX вніс зміни до Податкового Кодексу України, так, зокрема підрозділ 10 Перехідних положень був доповнений підпунктом 52⁹, згідно з яким платники єдиного податку І групи звільняються від сплати цього податку на півроку (з 1 грудня 2020 року по 31 травня 2021 року) [9]. Положеннями цього Закону також передбачено списання податкового боргу платникам податків у разі, якщо сукупний розмір боргу платника за усіма податками і зборами не перевищує 3060 грн та його не погашено станом на 1 листопада 2020 р.

Тож, можна сказати, що криза, викликана пандемією стала випробуванням і для підприємців і для держави. Хоча заходи, прийняті для підтримки бізнесу не вирішили всіх проблем, та все ж вони допомогли бізнесу і через те, що багато з цих заходів були проведені вперше їх довгостроковий результат поки що важко оцінити. Для того, щоб вихід з кризи був з мінімальною кількістю втрат серед підприємств важливо, щоб пільги та підтримка зберіглися і після відміни карантинних обмежень.

Література

1. Піхняк Т. А. Організаційно-економічний механізм державного управління підприємствами малого бізнесу : світовий досвід та уроки для України. Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. праць. 2012. Вип. 22.2. С. 270–274.

2. Ольвінська Ю. О. Особливості державного регулювання малого підприємництва у країнах світу. Державне управління : удосконалення та розвиток. 2015. № 2. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=814>
3. «Третина українського бізнесу не може перебудуватися під умови карантину – опитування» [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/news/2020/04/8/659107/>
4. «Коронавірус VS бізнес: половина підприємців протримається на карантині не більше місяця» [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/publications/2020/04/2/658857/>
5. Дані опитування-дослідження Info Sapiens (березень 2020) та Advanter Group (квітень 2020) [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://sapiens.com.ua/ua/publication-single-page?id=114>
6. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
7. Податковий Кодекс України //Відомості Верховної Ради України (ВВР) [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#n8462>
8. Закон України "Про соціальну підтримку застрахованих осіб та суб'єктів господарювання на період здійснення обмежувальних протиепідемічних заходів, запроваджених з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-Co V-2" № 1071-IX [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1071-20#Text>
9. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо соціальної підтримки платників податків на період здійснення обмежувальних протиепідемічних заходів, запроваджених з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-Co V-2» № 1072-IX [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#n8012>

*Смалюк Роман,
експерт Центру політико-правових реформ
Доброс Анастасія,*

III курс, «Право», Маріупольський державний університет

ЗВ'ЯЗОК СУДДІ З ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИМИ ТЕРИТОРІЯМИ ЯК ПЕРЕШКОДА РОЗГЛЯДУ СПРАВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ЗІ ЗБРОЙНИМ КОНФЛІКТОМ (НА ОСНОВІ АНАЛІЗУ ПРАКТИКИ (САМО)ВІДВОДІВ СУДДІВ ДОНЕЦЬКОЇ ТА ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТЕЙ)

З 2014 року триває збройна агресія Російської Федерації на Сході України внаслідок якої значна частина території Луганської і Донецької областей була тимчасово окупована (далі – ТОТ) та на ній припинена діяльність українських органів влади, в тому числі судів. Вже в серпні 2014 року Парламент ухвалив Закон України «Про здійснення правосуддя та кримінального провадження у зв'язку з проведенням антитерористичної операції», який уповноважив голів вищих судів визначити територіальну підсудність судових справ, що підсудні судам, які перебувають на ТОТ. Завдяки цьому, вже наступного місяця територіальна підсудність 58 судів з ТОТ була змінена.

Проте зміна підсудності не вирішувала проблему працевлаштування суддів, які працювали в судах, розташованих на ТОТ. Цю проблему вирішували декількома способами – зміною місця розташування судів на контрольовану українською владою територію, а згодом і відрядженням та переведенням суддів до інших судів.

Тимчасова окупація окремих районів Донецької та Луганської областей породила й іншу проблему, яка залишається невирішеною до сих пір. Як зазначали експерти Центру політико-правових реформ у 2018 році: *«Наявність у суддів родичів чи цінного майна на тимчасово окупованій території негативно впливає на стан незалежності таких суддів і на ефективність та результати судочинства, оскільки такі судді не можуть бути захищені державою від впливів через загрози життю близьких, майну і навіть безпеці самих суддів»* [1, с. 40].

На практиці це призвело до того, що в перші роки збройного конфлікту багато суддів Донецької та Луганської областей, які мали зв'язок з ТОТ, побоюючись за власну безпеку та безпеку своїх близьких, заявляли самовідводи, щоб уникнути розгляду справ, пов'язаних зі збройним конфліктом. Непоодинокими були й випадки самовідводів суддів з тих підстав, що вони не могли залишатися об'єктивними під час розгляду справ щодо учасників терористичних організацій, оскільки втратили своє майно внаслідок проявів насильства і порушень прав людини зі сторони терористів [2; 3; 4].

За даними Єдиного державного реєстру судових рішень, через зв'язок з ТОТ у 2015 році судді Донецької/Луганської областей заявили щонайменше 4 самовідводи у справах щодо учасників терористичних організацій т.зв. «Д/ЛНР», у 2016 році – 34, у 2017 році – 156, у 2018 – 31, у 2019 – 12 самовідводів. Частіше такі самовідводи заявлялися судьями Донецької області, насамперед Апеляційного суду Донецької області.

Нерідко практика заявлення таких самовідводів була непослідовною. Встановлено випадки які можуть свідчити про те, що судді «зловживали» правом на самовідвід та вибірково заявляли самовідводи у справах, пов'язаних зі збройним конфліктом. Причиною цього могло бути й те, що з моменту початку окупації, таким судьям так і не було надано жодних роз'яснень чи рекомендацій щодо самовідводів у таких категоріях справ, а тому вони вирішували це питання керуючись власним переконанням. Наприклад, суддя Апеляційного суду Донецької області у грудні 2017 року, через побоювання за життя своїх родичів, заявляє самовідвід при розгляді подання голови місцевого суду про вирішення питання підсудності кримінального провадження щодо учасника терористичної організації [5], але того ж місяця, у складі колегії суддів, розглядає справу про участь в терористичній організації, скасовує обвинувальний вирок, звільняє обвинуваченого з-під варті та призначає новий розгляд справи в суді першої інстанції [6].

Як свідчать наведені вище дані, після 2017 року, ситуація із самовідводами суддів через зв'язок з ТОТ почала нормалізуватися і кількість таких самовідводів істотно зменшилася. За нашими підрахунками, у період з 1 липня 2020 року по 28 лютого 2021 року

через зв'язок з ТОТ судьями заявлено 16 самовідводів у справах, пов'язаних зі збройним конфліктом (з них – 14 у Донецькій, які заявлені 5 судьями, а 2 – у Луганській області, які заявлені 1 суддею), що становить 1,5% з усіх проаналізованих рішень щодо самовідводів у даний період (1 063). Для порівняння, у 2015–2019 роках через такий зв'язок щонайменше 34 судді заявляли самовідводи по таким категоріях справ (30 у Донецькій та 4 у Луганській області), з яких 24 продовжують здійснювати правосуддя у судах цих областей.

В основному самовідводи заявлялися у кримінальних справах, лише одного разу самовідвід був заявлений у цивільній справі. У всіх випадках заявлені самовідводи було задоволено. В досліджуваній період не було виявлено жодного випадку заявлення судді відводу через зв'язок з ТОТ.

Порівняно з попередніми роками, підстави заявлення самовідводів практично не змінилися – судді продовжують турбуватися про безпеку своїх родичів на ТОТ. Як приклад можна навести самовідвід [7] судді Лисичанського міського суду Луганської області, обґрунтований тим, що на її дітей та чоловіка, інших родичів, які проживають на ТОТ, може бути вчинено тиск та погрози з приводу її участі, як члена колегії при розгляді справ, пов'язаних з тероризмом.

Натомість практика деяких суддів щодо заявлення самовідводів через зв'язок з ТОТ змінилася. Наприклад, суддя Краматорського міського суду Донецької області у 2016 році заявила самовідвід через загрозу застосування насильства до членів її сім'ї, які вимушено проживають на ТОТ [8]. Однак у 2020–2021 роках суддя вже брала участь у розгляді кримінальних проваджень, пов'язаних зі збройним конфліктом [9].

Причини зменшення кількості самовідводів через зв'язок з ТОТ можуть бути різними – «втрата» такого зв'язку (наприклад, переїзд родичів на контрольовану Урядом України територію), зміна спеціалізації суддів, щоб на них не розподілялися справи, пов'язані зі збройним конфліктом або ж внутрішнє прийняття судьями існуючої ситуації з усвідомленням власної відповідальності, зважаючи на займану посаду.

Як і в попередні роки, продовжують мати місце випадки непослідовної практики самовідводів суддів. Наприклад, суддя

Селидівського міського суду Донецької області у травні 2020 року задовольнила клопотання слідчого про продовження строку досудового розслідування [10], а вже в листопаді того ж року заявила у цій справі самовідвід, мотивуючи це тим, що розгляд такого клопотання щодо представників терористичної організації т.зв. «ДНР» загрожує життю та здоров'ю її рідних, які проживають на ТОТ [11].

Отже, зв'язок судді з ТОТ, хоч і нечасто, але продовжує впливати на можливість розгляду справ, пов'язаних зі збройним конфліктом. Майже 2% заявлених у липні 2020 року – лютому 2021 року самовідводів обґрунтовувалися зв'язком судді з ТОТ. Проте як свідчить практика, наявність такого зв'язку не є безумовною підставою, яка виключає участь судді у розгляді справи, пов'язаної зі збройним конфліктом. Зважаючи на відсутність будь-яких роз'яснень чи рекомендацій, в кожному випадку судді самостійно вирішують чи не перешкоджає такий зв'язок їхній можливості розглянути справу та чи можуть вони залишатися об'єктивними та незалежними.

Автори висловлюють подяку Програмі ООН із відновлення та розбудови миру, яка підтримує реалізацію Центром політико-правових реформ проекту «Моніторинг судових процесів, пов'язаних зі збройним конфліктом як навчально-дослідницький інструмент для підготовки студентів-правників».

Література:

1. Куйбіда Р.О., Середа М.Л., Смалюк Р.В., Химчук А.В. Про стан забезпечення незалежності суддів в Україні : альтернативна доповідь. Київ : Центр політико-правових реформ, 2018. 59 с.
2. Ухвала Сватівського районного суду Луганської області від 28.10.2015 р. у справі №420/1357/15-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/61742368> (дата звернення: 11.05.2021).
3. Ухвала Новопсковського районного суду Луганської області від 19.12.2016 р. у справі №420/2148/16-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/63475757> (дата звернення: 11.05.2021).

4. Ухвала Марківського районного суду Луганської області від 29.08.2017 р. у справі №417/3731/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/68499251> (дата звернення: 11.05.2021).
5. Ухвала Апеляційного суду Донецької області від 06.12.2017 у справі №263/11115/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/70747496> (дата звернення: 11.05.2021).
6. Ухвала Апеляційного суду Донецької області від 14.12.2017 у справі №235/4753/15-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/71233937> (дата звернення: 11.05.2021).
7. Ухвала Лисичанського міського суду Луганської області від 03.02.2021 у справі №686/12693/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94607449> (дата звернення: 11.05.2021).
8. Ухвала Краматорського міського суду Донецької області від 24.11.2016 у справі №234/17800/16-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/62967275> (дата звернення: 11.05.2021).
9. Ухвала Краматорського міського суду Донецької області від 18.12.2020 у справі №234/9109/15-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93687325>; вирок Краматорського міського суду Донецької області від 12.02.2021 у справі №234/17106/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94914360> (дата звернення: 11.05.2021).
10. Ухвала Селидівського міського суду Донецької області від 18.05.2020 у справі №242/2111/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89274987> (дата звернення: 11.05.2021).
11. Ухвала Селидівського міського суду Донецької області від 19.11.2020 у справі №242/2111/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92951403> (дата звернення: 11.05.2021).

*Смалюк Роман,
експерт Центру політико-правових реформ
Жеребят'єв Данійл*

*III курс, «Право», Східноукраїнський національний
університет ім. В.Дала*

ВТРУЧАННЯ У НЕЗАЛЕЖНІСТЬ СУДДІ, ЯК СПОСІБ УСУНЕННЯ ЙОГО ВІД РОЗГЛЯДУ СПРАВИ (НА ОСНОВІ АНАЛІЗУ ПРАКТИКИ (САМО)ВІДВОДІВ СУДДІВ ДОНЕЦЬКОЇ ТА ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТЕЙ)

Стаття 126 Конституції України визначає, що незалежність і недоторканність судді гарантується Конституцією і законами України, а вплив на суддю у будь-який спосіб забороняється [1]. Проте на практиці випадки втручання з боку сторін чи інших зацікавлених осіб у здійснення правосуддя є досить поширеним явищем, оскільки існує велика спокуса вирішити справу на свою користь. Нерідко такі дії, хоч і здійснюються у формально законній формі (наприклад, у вигляді подання скарги до Вищої ради правосуддя на суддю, який розглядає справу), але переслідують не зовсім законну мету - залякати або здійснити тиск на суддю, усунути його від розгляду справи або схилити до прийняття рішення певного змісту. Особливо актуально це стало на Донбасі, оскільки з'явилися додаткові важелі впливу на суддів у вигляді зв'язку з тимчасово окупованими територіями, а також через загальну незахищеність та вразливість суддів.

В межах проєкту «Моніторинг дотримання стану незалежності суддів, при розгляді справ пов'язаних зі збройним конфліктом» ми вирішили дослідити практику розгляду (само)відводів судами Донецької та Луганської областей у цивільних, адміністративних, кримінальних та справах про адміністративні правопорушення в період з 1 липня 2020 року по 28 лютого 2021 року. За досліджуваній період ми виявили та проаналізували 1 504 ухвали, якими вирішувалося питання про (само)відвід суддів.

З проаналізованих рішень, щонайменше у 5% ухвал були встановлені ознаки втручання у діяльність суддів щодо здійснення правосуддя (53 ухвали в яких розглядалося питання про

самовідвід судді та 22 ухвали щодо відводу). При цьому, в Луганській області такі випадки траплялися вдвічі частіше ніж в Донецькій.

З аналізу рішень щодо самовідводів слідує, що найпоширенішими підставами самовідводу суддів, який був здійснений через ознаки втручання у незалежність з боку учасника, були:

- вжиття учасником заходів щодо притягнення до відповідальності судді (наприклад, подання заяви про вчинення злочину, дисциплінарної скарги, звернення до Національного агентства з питань запобігання корупції) [2; 3]. Заявляючи самовідводи у таких справах, судді мотивували своє рішення необхідністю уникнути будь-яких сумнів у їхній неупередженості та об'єктивності;

- подання позову проти судді. Як правило, це виключало можливість для такого судді розглядати справи за участю такої особи. Наприклад, суддя Біловодського районного суду Луганської області неодноразово заявляла самовідводи у справах за участю особи, яка подала проти неї позов. Своє рішення суддя мотивувала тим, що: *«Ця обставина (подання позову – прим.авторів) є такою, що може вказувати на конфлікт інтересів та може викликати сумнів у неупередженості або об'єктивності судді»* [4; 5; 6].

При цьому можна стверджувати, що таке втручання досягло бажаної мети, оскільки всі самовідводи були задоволені та судді усунуті від розгляду справи.

Щодо відводів ситуація аналогічна – учасники справи часто намагаються усунути суддю від розгляду справи ініціюючи проти нього процедури притягнення до юридичної відповідальності. Проте не завжди подання заяви про злочин чи дисциплінарної скарги судді є безумовною підставою для задоволення заяви про відвід. Судді відмовляли у задоволенні таких заяв через процесуальні порушення (наприклад, не надання доказів, які підтверджують ці обставини [7] або несвоєчасне зверненням із заявою про відвід [8]), так і через відсутність підстав для відводу. Наприклад, у справі №360/215/20 Луганський окружний адміністративний суд зробив висновок, що: *«Звернення позивача до Вищої ради правосуддя зі скаргою на дії судді не є підставою для відводу судді, не свідчить про виникнення*

неприятних відносин до позивача та не може негативно впливати на розгляд цього позову» [9]. У справі №266/1266/17 Іллічівський районний суд м.Маріуполя зробив висновок, що сама по собі реєстрація кримінального провадження щодо судді «не може бути безумовним доказом упередженості судді» [10].

Щодо результатів розгляду заяв про відвід, в яких були виявлені ознаки втручання у незалежність суддів, то якщо в Донецькій області майже кожна четверта така заява була задоволена та суддя був відведений від розгляду справи, то в Луганській області всі чотири такі заяви були задоволені.

Також з проведеного аналізу можна зробити висновок, що відносно непоширеною є практика зловживання учасниками справи правом на відвід. Зокрема, в досліджуваний період було виявлено 8 випадків (2% з усіх проаналізованих рішень щодо відводів), в яких судді визнавали заявлений відвід зловживанням процесуальними правами та залишали його без розгляду [11; 12; 13].

Таким чином, в досліджуваному періоді непоодинокими були спроби усунути суддю від розгляду справи шляхом втручання у його незалежність. В основному такі спроби здійснювалися шляхом ініціювання процедур притягнення судді до юридичної відповідальності. Проте, як свідчить судова практика, сам факт подання учасником справи заяви про вчинення злочину суддею чи дисциплінарної скарги не є безумовною підставою для (само)відводу такого судді. В кожному конкретному випадку, суддя, виходячи з власного розсуду, оцінює чи породжує такий факт сумніви у його неупередженості.

Автори висловлюють подяку Програмі ООН із відновлення та розбудови миру, яка підтримує реалізацію Центром політико-правових реформ проєкту «Моніторинг судових процесів, пов'язаних зі збройним конфліктом як навчально-дослідницький інструмент для підготовки студентів-правників».

Література

1. Конституція України від 28.06.1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 12.05.2021).

2. Ухвала Марківського районного суду Луганської області від 07.08.2020 у справі №417/874/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90840133> (дата звернення: 12.05.2021).
3. Ухвала Донецького апеляційного суду від 07.07.2020 у справі №234/12283/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90241608> (дата звернення: 12.05.2021).
4. Ухвала Біловодського районного суду Луганської області від 10.12.2020 у справі №408/3187/20-а. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93444502> (дата звернення: 12.05.2021).
5. Ухвала Біловодського районного суду Луганської області від 27.01.2021 у справі №408/1398/20-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94418853> (дата звернення: 12.05.2021).
6. Ухвала Біловодського районного суду Луганської області від 11.12.2020 у справі №408/2061/20-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93477324> (дата звернення: 12.05.2021).
7. Ухвала Донецького апеляційного суду від 26.01.2021 у справі №264/7638/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94443786> (дата звернення: 12.05.2021).
8. Ухвала Сватівського районного суду Луганської області від 07.09.2020 у справі №426/5437/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91447360> (дата звернення: 12.05.2021).
9. Ухвала Луганського окружного адміністративного суду від 02.07.2020 у справі №360/215/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90146167> (дата звернення: 12.05.2021).
10. Ухвала Іллічівського районного суду м.Маріуполя Донецької області від 14.08.2020 у справі №266/1266/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90964886> (дата звернення: 12.05.2021).

11. Ухвала Іллічівського районного суду м.Маріуполя Донецької області від 29.12.2020 у справі №264/2644/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93901022> (дата звернення 12.05.2021).

12. ухвала Держинського міського суду Донецької області від 18.09.2020 у справі №225/7359/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91630476> (дата звернення 12.05.2021).

13. ухвала Приморського районного суду м.Маріуполя Донецької області від 18.12.2020 у справі №266/5674/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93644117> (дата звернення 12.05.2021).

*Шуліка Аліна,
студентка I курсу спеціальності «Право»
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Татаренко Г. В.*

ДОТРИМАННЯ ПРИНЦИПУ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В УМОВАХ COVID-19

Існує постулат, що «жінка – берегиня домашнього затишку, а чоловік – добувач всіх благ». Звичайно, що є його приборники та противники. Він зачіпає тему гендерної рівності, вона є актуальною і зараз, прояви її ми можемо побачити у вельми несподіваних формах. Зокрема пандемія Covid-19, що охопила весь світ, отримала гендерний вимір.

2020 рік мав би стати річницею відзначення досягнень у сфері забезпечення прав жінок, ознаменувавши 25-й ювілей прийняття Пекінської декларації та Платформи дій [1]. У 2020 минуло 15 років з того часу, як було ухвалено Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків в Україні» [2]. Але тривалість та широке розповсюдження пандемії призвели до розуміння того, що принцип гендерної рівності потребує обов'язкового інтегрування до системи заходів з подолання наслідків пандемії. Як показали аналітичні дослідження, зокрема дослідження, що проведено та

оприлюднено організацією ООН Жінки в Україні «Стислий звіт. Оперативна гендерна оцінка становища та потреб жінок у контексті ситуації з COVID-19 в Україні» [3], звіти перед громадськістю органів поліції, продемонстрували, що існуючі гендерні розриви поглибилися, а пов'язані з пандемією обмежувальні заходи найбільше уразили саме жінок. Жінки відчували економічні утиски (скорочення робочих місць, терміну робочого оплачуваного часу, зменшення заробітної платні), у той же час збільшилося побутове навантаження, загострилися проблеми, пов'язані з домашнім гендерно-обумовленим насильством. Зокрема, як свідчать дані, отримані від департаментів соціального захисту Луганської та Донецької областей, кількість випадків фізичного і психологічного насильства, у тому числі щодо дітей та літніх людей у період пандемії збільшився. Так, у Луганській області в I кварталі 2020 року було зафіксовано 1069 звернень щодо насильства, у тому числі 828 від жінок і 21 – від дітей, порівняно з I кварталом 2019 року, коли надійшло 748 звернень. У Донецькій області зафіксовано 1970 звернень у I кварталі 2020 року порівняно з I кварталом 2019 року – 1196 звернень. Із 1970 справ у I кварталі 2020 року 1758 звернень надійшли від жінок, 204 – від чоловіків, 8 – від дітей [1, С.28].

Реакція з боку держави на загрози, пов'язані з пандемією перш за все відобразилася на законодавчому рівні. В рамках забезпечення нормативно-правового регулювання протидії розповсюдженню коронавірусної хвороби (COVID-19) в період з 7 лютого по 9 квітня в Україні було прийнято понад 40 нормативних актів національного рівня. Аналіз нормативно-правових актів, пов'язаних із ситуацією з COVID-19, продемонстрував, що до їх ухвалення не була проведена гендерна експертиза, як це передбачено Законом України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків».

Введення обмежувальних заходів без належного гендерного аналізу із застосуванням підходу, орієнтованого на права людини, призвело до неврахування потреб та інтересів інших уразливих груп, які відтак зазнали негативного впливу. Це такі групи: одинокі матері і батьки (змушені виходити на роботу і залишати вдома дітей без нагляду), роми (багато з яких не мають доступу до безпечної води та базових послуг), особи з інвалідністю (наприклад, особам з

інвалідністю по зору при відвідуванні лікарні необхідна супроводжуюча особа, що унеможливорюється внаслідок карантину), самозайняті особи серед яких багато жінок, які працюють у доволі специфічних сферах – косметологія, перукарні, салони краси, заклади харчування - призвело до втрати чи суттєвого зниження заробітку; особи з числа маломобільних верств населення (похилого віку, особи з інвалідністю, особи з маленькими дітьми, особи які потребують спеціальних медичних процедур), постраждали від домашнього насильства, переважно жінки та діти (через введені карантинні заходи виникали проблеми з можливістю звернення до відповідних органів). Також у ситуації поширення COVID-19, на відміну від медичного персоналу, соціальним працівникам/працівницям, що забезпечують соціальний супровід, та поштарам/поштаркам, які забезпечують доставку пошти та пенсій, не були надані доплати [3, С.16].

Особливо гостро наслідки обмежувальних заходів вплинули на життя жінок на побутовому рівні. Самоізоляція загострила проблеми, які існували у сім'ях: нерівний розподіл домашньої роботи, опікування дітьми, витрат на ведення домашнього господарства. У ситуації карантину побутове навантаження збільшується саме для жінок. З урахуванням того, що «...серед одиноких батьків, які виховують дітей самотужки, 92,3% становлять одинокі матері, вони в ситуації економічної кризи, пов'язаної з поширенням пандемії COVID-19 відчують подвійне навантаження щодо виконання домашньої та доглядової праці й обмеження у фінансових ресурсах» [3, С. 35]. Навіть запровадження дистанційного навчання отримало гендерний аспект: збільшилося навантаження на матерів дітей молодшого та середнього шкільного віку, дітей з особливими освітніми потребами. Багато сімей у яких всі члени родини потребують наявності персонального засобу для виконання навчальних чи робочих потреб та доступу до Інтернету. Така ситуація збільшує матеріальну нерівність та загрози недоотримання якісних освітніх послуг і загрози втрати роботи для сімей з різним матеріальним становищем, для родин, які мешкають на сільських територіях, «сірій» зоні», багатодітних сімей тощо. Аналітики відмічають, що у зв'язку із карантинними заходами малозабезпечені багатодітні сім'ї стикнулися з відсутністю продовольчої безпеки через

неможливість скористатися послугами безкоштовного харчування для дітей у навчальних закладах [3, С. 35].

Серед представників професій, що пов'язані з ризиками зараження коронавірусною інфекцією переважна більшість жінок: лікарки, медичні сестри, соціальні працівниці, вчительки. Всі вони відчують подвійне навантаження (робоче та домашнє) за доволі невисоку заробітну платню. Серед них багато жінок що виховують дітей самостійно і стикаються з труднощами щодо забезпечення догляду та онлайн навчання для власних дітей; чи за членами родини що потребують стороннього догляду. За умов браку розвинених інститутів психологічної допомоги та низької культури звернення по таку допомогу у кризових ситуаціях, передусім жінки у сім'ях компенсують це власною емоційною працею: 53,3% респонденток зазначили, що з початку обмежувальних заходів у зв'язку з COVID-19 вони більше часу приділяють психологічній/емоційній підтримці дорослих членів сім'ї.

Отже, можна дійти висновку, що пандемія COVID-19 згубно діє не лише на світову економічну систему, а й суттєво впливає на гендерну рівність. І поки захворювання набирає обертів та «кочує» від однієї держави до іншої, жінки стають уразливими. Багато представниць цієї статі вперто бореться за життя людей на «передовій» - у лікарнях та вдома, надаючи при цьому й психічну допомогу та підтримку хворим. Також жорстокі карантинні обмеження багатьох тимчасово «позбавили» місця роботи... На жаль, на самоізоляції жінки зазнають ще й домашнього насильства і жорстокого ставлення. Шкода, що в умовах COVID-19 вони не всі мають змогу себе захистити і змушені терпіти знущання. На нашу думку, держава все ж таки повинна підтримувати уразливі категорії населення, у тому числі жінок, в цей важкий період, забезпечуючи стабільність працевлаштування, виплату заробітної плати, пенсії, соціальних допомог, створюючи мережу центрів психологічної допомоги, шелтерів тощо.

Література

1. Пекінська декларація / [Електронний ресурс]-Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_507#Text
2. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків в Україні» // *Відомості Верховної Ради України* (ВВР), 2005, № 52, ст.561.
3. Стислийзвіт. Оперативна гендерна оцінка становища та потреб жінок у контексті ситуації з COVID-19 в Україні [Електронний ресурс]. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: https://www.preventionweb.net/files/73974_rgasummaryreportukrmin.pdf

Секція 2

ПРОБЛЕМИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

*Анічкіна Ірина,
студентка групи ПР-201зм
юридичного
факультету СНУ ім. В. Даля,
Науковий керівник: Кудрявцев І.В.,
к.ю.н., доцент кафедри правознавства СНУ ім. В. Даля,
суддя Старобільського районного суду Луганської області*

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ТА ЄВРОПИ ЩОДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

В умовах сучасності можна спостерігати стрімке посилення тенденцій діяльності держав у сфері визнання юридичних осіб суб'єктами кримінальних правопорушень. В Україні питання про доцільність запровадження такої відповідальності виникло після прийняття Верховною радою України Закону України від 23 травня 2013 року «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб». Відповідно до цього закону, в Загальну частину КК України, введено новий розділ XIV-І, який отримав назву «Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб». Однак, й досі, проблема кримінальної відповідальності юридичних осіб залишається дискусійною. Це новий інститут у вітчизняній доктрині кримінального права, відповідно до якого юридичні особи несуть

відповідальність по двадцяти семи статтям Особливої частини КК України, а тому носить актуальний характер, так як викликає певні теоретичні та практичні питання.

У вітчизняній теорії кримінального права на даний момент відсутня єдина думка щодо існування такого інституту в Україні. З одного боку, необхідність гармонізації кримінального законодавства з європейським, з іншого – не має чіткого співставлення з національною доктриною кримінального права, що ще раз підкреслює актуальність.

Окремі аспекти проблеми кримінальної відповідальності юридичних осіб знайшли своє висвітлення в працях: Т. Батраченко, В. Буняк, Р. Верши, М. Іванова, І. Красницького, С. Келіна, В. Кудрявцева, С. Лихової, Т. Матяша, О. Михайлова, А. Нерсисяна, Г. Смирнова, Є. Щеглова та інших. Наукові дослідження зазначених вчених мають вагомий внесок до теорії кримінального права, однак не остаточно вирішили деякі аспекти та не внесли єдиного бачення та загального розуміння з вказаної проблематики [1].

Метою тез є дослідження правової природи, переваг та недоліків кримінальної відповідальності юридичних осіб та визначення на цій основі доцільності запровадження такої відповідальності в Україні та зарубіжних країнах.

На даний момент, кримінальна відповідальність юридичних осіб встановлена у Нідерландах, Португалії, Фінляндії, Китаї, США, Канаді, Великій Британії, Шотландії, Данії, Люксембургу. У таких країнах як Німеччина, Швеція, Італія та Іспанія встановлено так звану квазікримінальну (по суті адміністративно-кримінальну) відповідальність юридичних осіб [1].

Кримінальний закон Республіки Білорусь за своєю законодавчою моделлю найбільш наближений до КК України порівняно із кримінальним законодавством окремих Європейських країн, що мають спільні із Україною кордони та (або) давню історію. Так, вивчення окремих положень Кримінального кодексу Республіки Білорусь (далі – КК Республіки Білорусь) дозволяє стверджувати, що державне реагування на порушення кримінально-правових заборон здійснюється шляхом застосування до повнолітніх та неповнолітніх осіб, які вчинили злочини, кримінальної відповідальності у вигляді різних видів покарань або інших заходів такої відповідальності [2].

Системний аналіз приписів Кримінального кодексу Республіки Польща (далі – КК Республіки Польща) дозволяє стверджувати, що у кримінальному законодавстві цієї держави також закріплені як каральні, так і некаральні, але примусові чи заохочувальні заходи кримінально-правового характеру. Модель польського закону про кримінальну відповідальність, в більшому ступені ніж КК Республіки Білорусь, відрізняється від моделі національного кримінального законодавства. Між тим, з точки зору прагнення України до Європейського співтовариства як позитивний, так і негативний законодавчий досвід у сфері кримінально-правового регулювання Республіки Польща має особливо важливе значення для українського законодавця [3].

У кримінальному законодавстві Естонської Республіки заходи кримінально-правового характеру (основні і додаткові) є наслідками вчинення не лише злочинів, але і кримінальних проступків. Порівняльно-правове дослідження саме такої моделі закону про кримінальну відповідальність є доцільним і своєчасним з точки зору перспективи появи у законодавстві України такого виду кримінального правопорушення як кримінальний проступок. Так, основним покаранням у разі вчинення злочину фізичною особою за ПК Естонської Республіки є грошове стягнення і тюремне ув'язнення [4].

Кримінальний закон Республіки Молдова засвідчує, що даним законодавчим актом також регламентована низка заходів кримінально-правового характеру. Однак, такі заходи щодо фізичних і юридичних осіб є винятково наслідками вчиненого злочину [5].

У законодавства Республіки Польща та Естонської Республіки кримінально-правовий вплив щодо юридичних осіб здійснюється у формі квазікримінальної відповідальності[6].

У кримінальному законодавстві України така квазікримінальна відпо-відальність знаходить свій вияв безпосередньо у заходах кримінально-пра-вового характеру щодо юридичних осіб, закріплених у розділі XIV-1 Загальної частини КК [7].

Ідея запровадження кримінальної відповідальності юридичних осіб не є новою і для кримінального права України. Раніше

своє вираження вона знаходила в 1993-1997 роках в одному з двох проєктів Кримінального кодексу України, які розглядалися Верховною Радою України. За результатами досить тривалого неодноразового обговорення цієї ідеї вона не була підтримана ні представниками науки кримінального права, ні юристами-практиками, ні народними депутатами України, які не підтримали проєкт, що містив положення про відповідальність юридичних осіб, і прийняли проєкт Кодексу, в якому цей інститут був відсутнім [7].

Свою позицію щодо встановлення кримінальної відповідальності юридичних осіб професор С. Келіна аргументує тим, що «притягнення фізичної особи до кримінальної відповідальності за вчинений злочин часто не змінює ситуацію на краще, оскільки злочинна діяльність організації продовжує мати місце, а шкода, яку спричиняють юридичні особи при вчиненні злочину, часто не відповідає тяжкості кримінальних покарань, а також тим санкціям, які застосовуються в рамках інших видів юридичної відповідальності» [8].

До того ж, визнання юридичних осіб суб'єктами злочинів у найбільш вразливих сферах суспільних відносин створить, на думку О. О. Михайлова, «умови для швидкої й невідвратної відповідальності за екологічні, деякі економічні, комп'ютерні та інші злочини» [9]. Підтримуючи такі думки вчених, вважаємо, що визнання юридичної особи суб'єктом кримінального правопорушення має більше переваг ніж недоліків.

Кримінальний кодекс України визначає суб'єкт кримінального правопорушення як фізичну осудну особу, яка вчинила кримінальне правопорушення у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність [10]. Таким чином, юридична особа суб'єктом кримінального правопорушення не визнається, хоча змінами, внесеними до КК України передбачається застосування до неї заходів кримінально-правового характеру.

Підставами їх застосування є вчинення її уповноваженою особою від імені та в інтересах юридичної особи таких злочинів як легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів, отруйних чи

сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів, пропозиція чи обіцянка підкупу службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми, підкуп особи, яка надає публічні послуги, пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди особі, зловживання впливом, або вчинення уповноваженою особою від імені юридичної особи терористичного акту або втягнення, публічні заклики до вчинення терористичного акту, створення терористичної групи чи терористичної організації, сприяння вчиненню терористичного акту чи фінансування тероризму. На жаль, поза увагою законодавця залишилася значна кількість злочинів, зокрема злочини проти людства, вимагання та шантаж, шахрайство, фіктивне підприємництво, фіктивне банкрутство, проти-дія законній господарській діяльності, підробка документів, грошей, цінних паперів, незаконне захоплення земельних ділянок під забудову та ряд інших злочинів, якими заподіюється значна шкода інтересам окремих громадян та суспільства в цілому [11].

Крім того, на практиці вказана норма може викликати певні труднощі. Так, я погоджуємося з думкою В. Богатира, який зазначає, що оскільки інтереси учасників юридичної особи та особи яка діє від її імені, фактично можуть не співпадати або навіть вступати в протиріччя [12], тоді виникає питання чи доцільно у такому разі застосовувати до юридичної особи заходи примусового характеру. У той же час в законі немає будь-яких критеріїв, які можуть свідчити, що кримінальне правопорушення вчинене саме в інтересах юридичної особи, а не з метою задоволення власних інтересів її представника.

Отже можна зробити висновок про те, що у кримінальному законодавстві проаналізованих зарубіжних держав та України регламентована низка каральних і некаральних–примусових, заохочувальних або таких, що засновані на недоцільності здійснення подальшого кримінального провадження, заходів кримінально-правового характеру.

З урахуванням зарубіжного досвіду доцільно було б доповнити систему

покарань такими видами як припинення діяльності юридичної особи або її структурного підрозділу на певний строк, позбавлення

права займатися певною діяльністю на певний строк та судовий нагляд за діяльністю юридичної особи на певний строк. Таким чином, проблема визнання юридичної особи суб'єктом кримінального правопорушення є неоднозначною, що зумовлено її співвідношенням з фундаментальними принципами кримінального права та кримінально-правовим статусом суб'єкта кримінального правопорушення. Загалом, зміни внесені до Кримінального кодексу України є прогресивними, проте потребують доопрацювання та подальшого законодавчого врегулювання з урахування зарубіжного досвіду. Зокрема, необхідно визнати юридичну особу суб'єктом кримінального правопорушення, розширити перелік покарань, які можуть застосовуватися до юридичних осіб та кількість кримінальних правопорушень, за які юридична особа може бути притягнена до кримінальної відповідальності.

Література:

1. Грек Б. М. Кримінальна відповідальність юридичних осіб. Чи бути їй в Україні / Б. М. Грек // Адвокат. – 2011. – № 12. – С.19-22.

2. Уголовный кодекс Республики Беларусь. Национальный правовой Интернет-портал Республики Беларусь / Национальный центр правовой информации Республики Беларусь, 2006–2017. URL: http://etalonline.by/?type=text®num=НК9900275#load_text_none_1 (дата звернення: 27.11.2017).

3. Станіч В. С. Кримінальний кодекс Республіки Польща / під ред. В. Л. Менчинського. Перекл. на укр. мову В. С. Станіч. К.: ОВК, 2016. 138 с.

4. Пенетенциарный кодекс Эстонии в ред. от 01.11.2017 г. URL: https://www.juristaitab.ee/sites/www.juristaitab.ee/files/elfinder/ru-seadused/ПЕНИТЕНЦИАРНЫЙ%20КОДЕКС_01.11.17.pdf (дата звернення: 27.09.2017)

5. Уголовный кодекс Республики Молдова № 958 XV от 18.02.2002 г.(с поправками до 11.11.2016 г.). WIPO Lex / WIPO

Всемирная организация интеллектуальной собственности. URL: http://www.wipo.int/wipolex/ru/text.jsp?file_id=426395 (дата звернення: 27.09.2017).

6. Федотова Г. В. Особливості правового врегулювання інституту кримінального проступку в законодавстві литовської Республіки та Республіки Польща. Право і суспільство. 2016. № 2 (2). С. 152–156.

7. Тацій В. Я., Тютюгін В. І. Ще одна спроба «гуманізації» кримінального законодавства України. Вісник Асоціації кримінального права України. 2014. № 1(2). С. 312–330. URL: http://nauka.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/07/2_21.pdf (дата звернення: 27.11.2017).

8. Келина С. Г. Ответственность юридических лиц в проекте нового УК РФ / С. Г. Келина // Уголовное право: новые идеи. – М., 1994. – С. 50-60

9. Михайлов О. О. Основні риси інституту кримінальної відповідальності юридичних осіб у країнах континентальної правової сім'ї // Адвокат. – 2008. – № 1. – С.8-13.

10. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. // Відомості Верховної Ради. – 2001. – № 25-26. – Ст. 131

11. Хавронюк М. І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації / М. І. Хавронюк. – К. : Юрисконсульт, 2006. – 1048 с.

12. Богатир В. Судова справа: підприємство за ґратами [Електронний ресурс] / В. Богатир. – Режим доступу : <http://jurist.ua/?article/368>

*Гончаров О.О.,
здобувач магістратури, гр. ПУ-20азм
СНУ ім. В. Даля*

*Татаренко Г.В.
к.ю.н, доцент, завідувач кафедри
конституційного права СНУ ім. В. Даля*

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА В УКРАЇНІ З ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ

Проаналізовано принцип верховенства права в ЄС та в Україні. Визначені причини щодо недосконалості правової та судової систем України порівняно з Європейським Союзом. Сучасне розуміння принципу верховенства права зумовило нагальну потребу у вдосконаленні законодавства України та реформування судової системи держави.

Актуальність проблеми. Проголошення Україною незалежності, здійснення економічних перетворень, побудова правової, соціальної держави зумовили гостру потребу у створенні належної правової бази, яка б ґрунтувалась на певних засадах, що визначені європейською спільнотою.

Український вибір стосовно інтеграції до Європейського Союзу є незворотним та безальтернативним, особливо після підписання Угоди з Європейським Союзом в 2014 році. Основними цінностями ЄС є повага до демократії, прав і свобод людини, дотримання рівності і верховенства права. Сьогодні для української держави є нагальною теоретичною і практичною проблемою вивчення механізму та принципу верховенства права, як одного з елементів політичного критерію членства в Євросоюзі. Саме у сфері права нині відбуваються найбільш складні процеси, що виходять за межі звичайного узгодження змісту норм права, діючого у будь-якій державі. Інтеграція національних правових систем є складною проблемою, що потребує свого вирішення.

Таким чином, актуальним постає питання дослідження та порівняльний аналіз верховенства права в Україні з країнами ЄС з метою впровадження в українське судочинство та адміністративну

практику європейських стандартів, де чільне місце займає принцип верховенства права.

Ступінь вивченості проблеми. Розв'язанню проблеми верховенства права присвячено великий масив наукових праць вітчизняних та європейських науковців. Серед останніх праць особливо актуальними є окремі роботи європейських науковців А. Арнул, Д. Велброк, Дж. Олдер, Р.Фолсом, Дж. Хенлон та Х. Шемерс. Серед вітчизняних вчених дослідженню різноманітних питань інтеграції національних правових систем присвятили свої роботи В. Бігун, М. Гнатовський, С. Головатий, А. Дайсі, В. Забігайло, А. Козловський, М. Козюбра, В.Лазарев, Л. Луць, С. Максимов, В. Муравйов, Н. Оніщенко, О. Петришин, Р. Петров, С. Погребняк, П. Рабінович, О. Скакун, В. Шаповал, Ю. Шемшученко та інші. Та втім, незважаючи на неабияку кількість публікацій з цієї проблеми, зміст такого принципу все ще залишається не до кінця з'ясованим. Разом з тим, більшість вітчизняних вчених питання інтеграції національних правових систем пов'язують із питанням входження України у європейський правовий простір. Але цими дослідниками аналіз питання верховенства права в країнах ЄС та України проведено не повністю, тому потребує подальших досліджень.

Метою дослідження є розгляд та аналіз принципу верховенства права в країнах ЄС для реформування судової системи України щодо втілення європейського права в правову систему нашої держави.

Основний матеріал дослідження. Ідеал верховенства права став нині одним з найпопулярніших у всьому світі, він є найважливішою складовою міжнародно-правових актів, особливо присвячених правам і свободам людини та громадянина. Все частіше верховенство права як принцип фіксується у національних конституціях і законах, ним активно оперують міжнародні й національні суди.

Не залишилася осторонь цієї підтримки ідеалу верховенства права й Україна. «Без нього не обходиться жодна програма численних політичних партій, він широко використовується у законодавчій практиці, в наукових працях вітчизняних правознавців, політологів,

філософів, соціологів, представників інших галузей гуманітарного знання» [1, с.8-9].

«Принцип верховенства права є однією з основних ознак сучасної правової, соціальної держави, в якій право підкорює собі державну владу, а основні права людини та її соціальна спрямованість становлять зміст свободи, заснованої на законах, що відображають соціальну справедливість, які змінюються законним шляхом» [2, с.90-92]. «Необхідно звернути увагу на те, що суттєвим недоліком у дослідженні сутності верховенства права є відірваність цього поняття від реалій життя, надання йому значення самостійної абстрактної та незрозумілої ідеї» [3].

Що стосується принципу верховенства права, то він є чимось на зразок стандарту для формування правових систем практично всіх країн світу.

Аналізуючи літературу, яка присвячена даній проблемі, з впевненістю можемо зазначити, що багато науковців, досліджуючи це питання, здійснюють інтерпретацію такого принципу як верховенство права кожен по-своєму, але основні їх твердження полягають у тому, що верховенство права повинно розглядатися як пріоритетність основних прав і свобод людини та громадянина.

Коли ми розглядаємо принцип верховенства права, то в першу чергу повинні з'ясувати, про яке саме право йдеться.

Класичне обґрунтування даного принципу було здійснено відомим англійським юристом, професором Оксфордського університету Альбертом Венн Дайсі в роботі «Введення у дослідження права конституції» - «Introduction to the Study of the Law of the Constitution» (1885). Основу принципу верховенства права (для його позначення А. В. Дайсі використовує як синоніми три терміни: rule of law, supremacy of law і predominance of law, тобто панування права, верховенство права і переважання права), на думку видатного англійського юриста, складають три положення: «1) державна влада не повинна мати широких дискреційних повноважень, що забезпечить відсутність свавілля з її боку; 2) має бути додержана юридична рівність усіх громадян перед законом у межах єдиної, загальної системи юрисдикції; 3) права людини мають забезпечуватися в судовому порядку, що утворює основу конституційного устрою

громадянського суспільства — тому головне, щоб система прав людини не лише декларувалася в конституції, а й існувала в реальному режимі завдяки ефективно діючому механізму судового забезпечення» [4, с. 212–229].

П.М. Рабінович зазначає, що «...принцип верховенства права не тотожний принципу верховенства закону, відмінність між ними пов'язана з розбіжністю у розуміння права і закону. Панування закону означає насамперед верховенство правового закону, бо не кожний закон є саме таким. Відповідність змісту закону праву є важливим показником правової держави» [5, с. 100].

М.І. Козюбра визначає, що у «...західноєвропейській думці принцип верховенства права традиційно ототожнюється здебільшого з верховенством фундаментальних прав і свобод людини, а його зміст безпосередньо пов'язаний з такими категоріями як справедливість, свобода, гуманізм» [6, с. 112].

С.П. Головатий, у свою чергу, говорить про те, що принцип верховенства права має ідею винятково природного права, тобто ідею, яка виникла на визнанні такого факту: «...людина як істота природна з'являється на світ з певними правами і свободами, яких їй ніхто не дає і ніхто не має права в неї відібрати» [7, с. 85-86].

Таким чином, враховуючи різноманітні погляди авторів щодо визначення поняття верховенства права, під ним слід розуміти основоположний принцип правової держави, який ґрунтується на провідних ідеях юридичної теорії та практики і визначає підстави забезпечення та реалізації основних прав і свобод громадян, їх правове положення в суспільному розвитку держави.

Важливим аспектом у процесі реалізації і застосування принципу верховенства права відіграє той факт, що даний принцип має легальне закріплення.

Переведений у сферу дії міжнародного права, цей принцип поступово (за допомогою судової практики в галузі захисту прав людини) набув автономного значення. Він діє в контексті норм міжнародного права, що стосуються прав людини. В Загальній декларації прав людини, прийнятій у 1948 р., є безпосереднє посилання на принцип верховенства права. Він міститься у Статуті Ради Європи (1949 р.), Конвенції про захист прав людини і

основоположних свобод (1950 р.), в установчих та інших договорах ЄС, Хартії основоположних прав ЄС (2000 р.). Він застосовується у практиці Європейського Суду з прав людини.

Принцип верховенства права вважається одним із основоположних принципів правової системи такого державного утворення як Європейський Союз. Слід особливо наголосити, що правова система Європейського Союзу не являє собою сукупність правових систем двадцяти восьми країн, які сьогодні є учасниками цього міжнародного та наддержавного утворення. По своїй сутності Європейський Союз – це окрема держава із усіма необхідними ознаками. Ми вважаємо, що із урахуванням процесів інтеграції і глобалізації в Європі утворилася система права, яка може розглядатися як спільна для багатьох країн (як тих, які вже входять до ЄС, так і для тих, які намагаються вступити до ЄС). Норми цієї правової системи мають більшу юридичну силу порівняно із нормами правових систем держав-членів. Це означає, що у випадку колізії між нормою права Європейського співтовариства і нормою права держав-членів, необхідно застосувати норму Європейського об'єднання.

Таким чином, Європейське право є самостійною правовою системою зміст якої складають принципи і норми, що регулюють відносини між його суб'єктами. Суверенітет членів ЄС дещо обмежений у зв'язку з передачею певного об'єму державного суверенітету до органів влади співтовариства.

Україна одна з небагатьох держав, у Конституції якої зафіксоване положення про верховенство права, ст.8 [8]. Принцип верховенства права безпосередньо або опосередковано закріплено в усіх правових кодексах України, крім Кримінально-процесуального. Закріплення принципу верховенства права в національному законодавстві (мається на увазі Кодекс адміністративного судочинства України (ст. 8 «Суд застосовує принцип верховенства права з урахуванням судової практики Європейського суду»), закони України (наприклад, ст. 4 Закону України «Про Конституційний Суд України» передбачає, що діяльність органу конституційної юрисдикції ґрунтується на «принципі верховенства права»), ст. 2 Закону України «Про судоустрій» завданням суду проголошує «здійснення правосуддя на засадах верховенства права» тощо),

рішення Конституційного Суду, а також міжнародно-правові документи, що стали частиною національного законодавства, не є запорукою практичного застосування цього принципу.

Важливим кроком на шляху ствердження верховенства права було підписання Україною Європейської конвенції про захист прав та основоположних свобод (далі- Конвенція).

Так, з часу набрання чинності для України положень Конвенції створені умови для розвитку нової правової системи, а саме: по-перше, розпочалося перенесення в законодавство України європейських правничих цінностей, що пов'язані із захистом прав людини та основних свобод, по-друге, Україна потенційно стала державою-відповідачем у Євросуді, а по-третє Україна визнала пріоритет її положень над своїми національними правовими нормами.

Незважаючи на підписання Україною Конвенції, наша країна є однією з лідерів серед інших країн за кількістю справ за порушеними правами (займає третє місце, після Росії та Туреччини, відповідно до звіту Комітету міністрів Ради Європи за 2020 рік). Особливо збільшилось кількість справ до Європейського Суду з прав людини від українців після розпочатих воєнних дій на сході країни в 2014 році, що говорить про неспроможність сучасного законодавства України в повній мірі забезпечити реалізацію прав своїх громадян. Найчастіше в таких заявах ідеться про порушення прав, закріплених ст. 3 (заборона катування), ст. 6 (право на справедливий судовий розгляд) та ст.13 (право на ефективний засіб захисту) Конвенції. Отже, незважаючи на те, що в Україні існує захист прав і свобод на подвійному рівні – як на рівні Конституції України, так і на рівні Конвенції, проблема практичного застосування верховенства права залишається нерозв'язаною.

Ефективний захист прав і свобод людини від зловживань з боку законодавчої і виконавчої влади та інших порушень, утвердження принципів правової держави та верховенства права можливі лише за умов сильної, незалежної і неупередженої судової влади.

Суд – це свого роду лакмусовий папірець принципів верховенства права і правової держави.

Наявні сьогодні в Україні, як економічні і політичні, так і юридичні гарантії незалежності суду і суддів не забезпечують належної самостійності судової влади, а роль суду, незважаючи на певні позитивні зрушення (звернення окремих судів при обґрунтуванні рішень до Конституції України, Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, рішень Європейського Суду з прав людини тощо) залишається вкрай низькою.

Причин цьому багато і вони далеко не однорідні. Це й «...радянські «правові» і «судові» традиції, зокрема, зневага до регулятивних можливостей права та підміна правових актів вольовими партійними рішеннями, в результаті чого суд виявився не органом правосуддя, а додатком партійної системи; це заперечення офіційною комуністичною ідеологією теорії розподілу влади, яка вважалася буржуазною вигадкою; це ще глибші за радянські, традиції «візантизму» – прагнення до благопристойних, іноді навіть еталонних, юридичних, зокрема, конституційних, форм і величезних розбіжностей між ними та реальною дійсністю; це низький професійний рівень багатьох суддів, який, у свою чергу, зумовлений значною мірою неprestижністю суддівської професії; це корупція в суддівському середовищі, яка віддзеркалює корумпованість влади в цілому; це недосконалість системи підбору кандидатів на суддівські посади, відсутність у ній належної прозорості та громадського контролю тощо» [9].

Очевидно, це вимагатиме внесення певних змін до Конституції України та проведення судової реформи з метою зміцнення демократії та утвердження верховенства права. Від цього залежить рух України до правової держави і громадянського суспільства, в межах яких тільки й можлива ефективна дія принципу верховенства права.

Висновки. Забезпечення в Україні верховенства права стає останнім часом однією з найнагальніших проблем вітчизняної юриспруденції — як практичної, так і теоретичної.

На основі вищевикладеного можемо говорити про те, що Україна зобов'язана забезпечувати захист прав та свобод людини, які закріплені не лише в Конституції України, а й визначені Конвенцією та надавати можливість звертатися за захистом своїх прав до Європейського суду з прав людини у разі порушення положень

Конвенції. Так повинна виглядати демократична держава, адже основним критерієм запровадження в Україні принципу верховенства права є дотримання саме прав людини.

Таким чином можемо зробити висновок, що в Україні повністю ще не завершений шлях впровадження та закріплення принципу верховенства права але держава знаходиться в процесі розвитку та удосконалення, тому її необхідно докласти ще багато зусиль для реалізації поставлених перед нею завдань, адже прагнення до ідеалу - це запорука успіху.

Одним із напрямків утвердження верховенства права є налагодження тісної співпраці між Україною та Європейською Комісією «За демократію через право» (Венеційська комісія) щодо врахування її висновків та рекомендацій. В одній із доповідей Венеціанської Комісії «Про верховенство права» зазначається, що верховенство права насправді становить основоположний і спільний європейський стандарт за змістом – скеровувати та стримувати здійснення демократичної влади [10, п.69].

Література:

1. Рабінович П. Верховенство права в інтерпретації Конституційного Суду України // Юридичний вісник України. — 2006. — №4.

2. Оніщенко Н.М. Юридична відповідальність держави перед особою. Проблеми відповідальності прав і свобод людини і громадянина в Україні: монографія/Н.М.Оніщенко.-К.:Юрид.думка, 2007.

3.Шемшученко Ю.С. Передмова/ Ю.С. Шемшученко// Принцип верховенства права: проблеми теорії та практики: монографія: у 2 кн.Кн.1: Верховенство права як принцип правової системи: проблеми теорії/ відп.ред. Н.М. Оніщенко.-К.: Юрид.думка, 2008.

4. Дайси А.В. Основы государственного права Англии. Введение въ изучение английской конституции; пер., доп. по 6-му английскому изданию О.В. Полторацкой. Под редакцією проф.П.Г. Виноградова М.: Типографія Т-ва И.Д. Сытина, 1905. С. 212–231.

5. Кравчук М. В. Проблеми теорії держави і права (опорні конспекти): навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. 3-тє вид., змін. й допов. Тернопіль: Екон. думка, 2016. 420 с.

6. Музика І. В. Принцип верховенства права: сучасний погляд на проблему крізь призму кантівського праворозуміння. Проблеми філософії і права. 2008-2009. Т. УІ-УІІ. С. 112-116.

7. Головатий С. П. Верховенство права: юридичний принцип, який в Україні офіційно визнано та який має діяти. Українське право. 2006. №1. С. 85-90.

8. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр#Text>

9. Козюбра М.І. Принципи верховенства права і правової держави: єдність основних вимог.// Наукові записки. Том.64. Юридичні науки.2007

10. Європейська Комісія «За демократію через право» (Венеційська Комісія) Доповідь №512/2009, схвалена Венеційською Комісією на 86-му пленарному засіданні. Венеція, 25-26 березня 2011 року. Страсбург, 4 квітня 2011 року.

Денисов П.М.

Студент І курсу ,магістр, групи ПР-204зм

Юридичний факультет

Східноукраїнський національний університет ім. В. Даля

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Гриценко Г.М.

ПРОЗОРІСТЬ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В ПІДПРИЄМНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Підприємництво є багатограним комплексним явищем, розповсюдженою формою діяльності. Дослідження і вивчення підприємництва здійснюються представниками кількох наук — філософії, соціології, економіки, історії, психології, юриспруденції. Втім наразі немає уніфікованого визначення поняття підприємництва.

Дефініція поняття “підприємництво” складалася в гуманітарній науці протягом тривалого часу, змінюючись під впливом

соціально-політичних подій. Попри певну розбіжність напрацьованих дефініцій вони мають наявну спільність у підходах до цього явища. Першопочаткові дефініції характеризували підприємництво як діяльність, пов'язану з особистим ризиком. В подальшому акцент перемістився на інноваційність, створивши імідж вольового, енергійного підприємця, який окрім прибутку прагнув радості творчості [1, с.246]. В минулому столітті науковці досліджували поліфункціональну модель підприємництва залежно від параметрів підприємницької діяльності. Згодом актуалізувався управлінський аспект в підприємництві, підкресливши важливість менеджменту. Дослідники одностайно вважають, що метою підприємництва є отримання прибутку і максимізація прибутку [2, с.285—292].

Уперше на законодавчому рівні визначення підприємництва було здійснено Законом України від 07.02.1991 р. № 698-ХІІ “Про підприємництво” (втратив чинність 01.01.2004 р., окрім ст. 4). Наступну, більш точну, дефініцію підприємницької діяльності надала ст. 42 Господарського кодексу України, закріпивши за поняттям “підприємництво” самостійну, ініціативну, систематичну, на власний ризик господарську діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання з метою досягнення економічних і соціальних результатів та отримання прибутку [3, ст. 42].

Закріплене у Господарському кодексі України поняття дає змогу виокремити офіційні ознаки підприємництва, що окреслені законодавством: *самостійність* здійснення підприємницької діяльності; *ініціативність* у провадженні підприємницької діяльності; *систематичний* характер; підприємницький *ризик*; отримання *прибутку*, що принципово відрізняє підприємництво від решти видів господарської діяльності.

Розлоге поняття підприємницької діяльності містить додаткові ознаки, які розгалужують підприємництво за додатковими критеріями. Наприклад, за ознакою *законності* здійснення підприємницька діяльність може поділятися на легальну, тіншову, фіктивну.

З огляду на багатоманітність феномену доцільно продовжити наукову дискусію кінця 1990-х рр. щодо концептуальних засад Кодексу підприємництва України [4, с. 3—11]. Дискусія принаймні

сприятиме упорядкуванню категоріального апарату, усуненню термінологічної плутанини.

Від 1991 р. підприємництво в Україні отримало законодавче забезпечення. Перші нормативно-правові акти, що регулювали підприємницьку діяльність, часто характеризувалися недосконалістю, суперечністю та непослідовністю в регулюванні підприємницької діяльності. На якість нормативно-правових актів впливали необхідність їх швидкого прийняття і відсутність досвіду розробки таких актів. Більшість законодавчих актів початку 1990-х рр. втратили чинність у зв'язку з прийняттям (16.01.2003 р.) та набуттям чинності (01.01.2004 р.) Цивільного та Господарського кодексів України, а також на підставі прийняття інших законодавчих актів.

З роками державне регулювання підприємницької діяльності вдосконалювалося. Останнє десятиліття характеризується формуванням правового поля задля запровадження в Україні європейських підходів у сфері делегування функцій держави суб'єктам господарювання, спрощення умов започаткування бізнесу та виходу з нього, зниження тиску на бізнес з боку контролюючих органів. Упродовж 2014—2020 рр. інтенсивно приймалися нормативно-правові акти щодо спрощення (дерегуляції) підприємницької діяльності. До таких належить, наприклад, Закон України від 12.02.2015 р. № 191-VIII “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення умов ведення бізнесу (дерегуляція)” [5].

Відносно новим чинником державного регулювання підприємництва стає прозорість (транспарентність), що базується переважно на потужності глобальної мережі. В операціональному аспекті прозорість уможливорює швидку доступність до інформації, легкість її переведення у сприйнятливі формати і наявність зворотного зв'язку. Відтак прозорість базується не просто на відкритій (прозорій) інформації, а й на інтерактивності, тобто залученні великого масиву людей до активних інформаційних обмінів [6, с. 454—456]. Прозорість в державному регулюванні підприємництва виражається у відкритості регуляторного процесу: оприлюдненні проектів рішень, вільному обговоренні проектів регуляторних актів, проведенні публічних консультацій, формулюванні зауважень і пропозицій від

відкритого суспільства. Прозорість наближує державу до людини, гармонізуючи відносини між ними. Забезпечує повагу до прав людини та основних свобод. Але, водночас надто потужні можливості соціального нагляду можуть перетворити його на тотальний контроль й зашкодити процесу прозорості. Законодавчий пошук має віднайти запобіжники, які б чітко балансували між прозорістю та контролем підприємництва.

Література:

1. Купчак Б. Ф. Підприємництво: суть та умови здійснення/ Б. Ф. Купчак // Науковий вісник НЛТУ України. — 2011. — Вип. 21.2— С. 246.

2. Лазур П. Ю. Исторична еволюція феномена підприємництва та його науково-економічні інтерпретації / П. Ю. Лазур // Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України: збірник науково-технічних праць. — 2006. — Вип. 16.6.—С. 285—292.

3. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV [Електронний ресурс] // Відомості Верховної ради України, Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/436-15>

4. Селіванов В. М. Концептуальні засади Кодексу про підприємництво України / В. М. Селіванов // Право України. — 1995. — № 2. — С. 3—11.

5. Закон України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення умов ведення бізнесу (дерегуляція)” // Відомості Верховної Ради: закон від 12.02.2015, редакція від 02.08.2019 [Електронний ресурс] — режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/191-19#Text>

6. Галкин Д. В. Прозрачность / Д. В. Галкин // Новейший философский словарь. Постмодернизм. Гл. науч. ред. и сост. А. А. Грицанов. — Мн.: Современный литератор, 2007. — 816 с. — С. 454—456.

Єрмоленко І.Ю.,
студентка групи ПР-201зм,
ОС «магістр» спеціальності 081 «Право»
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля
Котова Л.В.,
к.ю.н., доц., доцент кафедри правознавства СНУ ім. В. Даля

ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ЮРИСТА В УМОВАХ ЦИФРОВОГО СУСПІЛЬСТВА

На сучасному етапі розвиток суспільства являє собою певний ринок цифрових технологій, який охоплює все більше галузей виробництва та суспільної діяльності взагалі. Активність розвитку такого ринку проявляється в передових інформаційно-комунікаційних технологіях, які проникають в усі сфери діяльності людства, що обумовлено прогресом технологічного сектору. Юриспруденція не залишилась в стороні цього прогресу.

Нині існує проблемне питання професійного розвитку правників, актуальність якого обумовлена появою та використанням в юридичній практиці інженерної системи, а саме штучного інтелекту, за допомогою якого здобуваються, обробляються та застосовуються знання та вміння, які подібні до дій, що виконує людина. Такі проблеми проявляються в забезпеченні безпеки для усіх учасників правових відносин, саме у візуалізації штучного інтелекту в юридичну базу даних, в якісному оновленні свідомості як суспільної, так і наукової, у швидкому пошуку інформації та підвищенні продуктивності юридичної діяльності, покращенні процесу прийняття рішень, мобільності надання юридичних консультацій, здешевленні юридичних послуг, ефективності проведення спеціальних експертиз та інше.

При аналізі наукових досліджень, виявлена недостатня увага вчених саме до аспекту професійного розвитку юриста в сучасних умовах, а тільки викладено теоретико-правовий підхід даної проблематики. З теоретичної точки зору найцікавішими є наукові роботи А. Родюк [1], В. Боровікова [2], С. Кравчук [2], Ю. Приймачук [3] та Д. Гадомського [4], які досліджували проблематику та розвиток

ІТ-права в Україні. Такі дослідники як М. Полатайко, І. Чута, М. Хмарський, А. Удовиченко, М. Підгайний, Д. Гадомський, [5] приділили увагу теоретико-правовій розробці з питань інформаційної безпеки, в тому числі взаємозв'язок із штучним інтелектом.

На початку 21-го сторіччя глобалізаційні процеси відмічаються посиленням розвитком та поширенням інформаційних та комунікаційних технологій. Ці процеси обумовили деякі зміни в різних сферах нинішнього суспільства. В умовах сьогодення юрист вимушений виховувати в собі багатофункціональність та вести свою правничу діяльність «в ногу з часом», безперервно удосконалювати свої розумові та професійні здібності. В такому випадку з'являється потреба у використанні штучного інтелекту в правничій роботі та у розробці інноваційних продуктів, які впорядковуватимуть індивідуальні та суспільні відносини.

У складі компетенцій в 21-му сторіччі ключова роль дісталася технологічним і соціальним навичкам, навичкам мислення, набуття знань високого рівня, комунікативності та здатності до співпраці. Одним із найважливіших показників рівня підготовки сучасного юриста є навички взаємодії з інформаційно-комунікаційними технологіями, пошуку необхідних відомостей, критичного оцінювання та використання. Зараз правова сфера знаходиться в активному напрямку технологічного розвитку, навіть боти-юристи нині вже існують в реальності.

Динамічність розвитку автоматизації та високих технологій, збільшення можливостей доступу до інформації вимагають гнучкості в реагуванні на нові зміни, знання та навички від правників. Перед юристами майбутнього постає певний різновид задач, а саме продукування нестандартного розв'язання проблем, оперативне реагування на будь-які загрози, прогнозування можливих ситуацій в майбутньому. Все це вимагає від правників вміння розсудливо ризикувати, бути здатним до взаємодії та комунікації, а також тісно співпрацювати із штучним інтелектом в умовах цифровізації [2].

Сучасний роботодавець оцінює фахівців не тільки за рівнем їх знань та професійних навичок, а й за вмінням увесь час інтелектуально самовдосконалюватися. На сьогодні поєднана традиційна форма викладання із застосуванням інноваційних методів та технологій для

професійного розвитку правника. Наприклад, використання аудіовізуальних засобів для перегляду навчальних фільмів, передач та різних записів, завдяки яким за короткий проміжок часу є можливість сприйняти значну за обсягом інформацію про як про дисципліну, так і знайти відповіді на питання, провести аналіз та закріпити лекційний матеріал; написання есе з відповідної дисципліни, з метою розвитку навичок самостійного творчого мислення й послідовного викладення власних думок. Есе є досить ефективним методом, що активізує студентський потенціал, методом контролю й перевірки знань більш високого порядку.

В правовому житті України до послуг юристів є широкий вибір мобільних додатків, онлайн-конструкторів договорів, аналітичних онлайн-платформ, смарт-офісів юридичних фірм. До теперішнього часу здавалося, що роботи ніколи не замінять людей у таких сферах як юриспруденція, але сьогодні ми є свідками того, як все змінюється. Штучний інтелект є досить ефективним у проведенні спеціальних експертиз, що є надзвичайно важливим в юридичній практиці [3].

Як відомо, один з найбільш громіздких аспектів в юридичній практиці – дослідження та пошук інформації. Зазвичай юристу необхідно вивчати та аналізувати історії клієнтів, проводити брифінги, досліджувати звіти і свідчення, для пошуку того, що допоможе виграти справу. Використовуючи ресурси штучного інтелекту, сьогодні юристи можуть знайти найбільш важливу інформацію дуже швидко [1].

Сучасні правники раді вітати прогрес технологій і у сфері інформаційної безпеки, оскільки конфіденційність має першорядне значення в їх роботі, а проблема безпеки юристів та юридичних організацій є дуже актуальною. Надзвичайна мобільність сучасного суспільства, життя «на ходу», призводить до того, що фахівці-юристи працюють мобільно зі смартфона. За такої ситуації важко переоцінити роль мобільних додатків, які покращують взаємодію з клієнтом і прискорюють реакцію на запити, заощаджують час і звільняють фахівця від необхідності постійно бути біля комп'ютера в офісі.

Завдяки інноваційним технологіям юристи отримують можливість не бути «прив'язаними» до офісів та самостійно визначати свій робочий графік. Перспективні інформаційно-комунікаційні

технології є ефективним інструментом реалізації рівного доступу до навчання. Хмарні технології найбільшою мірою відповідають потребам вирішення нагальних соціально-економічних, освітньо-культурних проблем сучасного суспільства та вирішення багатьох проблем галузі юриспруденції, основні з яких – підвищення рівня доступності та якості освіти, взаємозв'язку процесів наукових досліджень і підготовки кадрів, формування й забезпечення функціонування освітньо-наукового середовища закладів вищої освіти.

Реалізація відкритого навчального середовища для майбутніх юристів відбувається через застосування у практичній діяльності мережних технологій відкритих систем. Це допомагає формувати особистість, здатну творчо та глибоко мислити, раціоналізувати перспективні ідеї та їх реалізацію в професійній діяльності, а також сприяє активізації фундаментальної підготовки фахівців, адаптації до швидкісних темпів розвитку інформаційного суспільства, створює сприятливі умови для опанування обраної професії. Тобто, йдеться про підготовку всебічно розвинених фахівців, які вміють самоутверджуватися і розкриватися, приймати рішення в складних умовах, поєднувати особисті інтереси з суспільними.

Одним із прикладів такого навчального середовища є Юридична клініка «Pro Vopo» на базі Юридичного факультету Східноукраїнського національного університету ім. Володимира Даля, яка має свій електронний правовий офіс – розроблену онлайн платформу [6]. Юридична клініка являє собою об'єктно-орієнтоване середовище проектного спрямування, що мотивує пізнавальну діяльність, перетворення теоретичної інформації в особисті професійні знання. Технологія практичного навчання в клініці є базовою в ланці формування усвідомлень студентів. Окрім консультивання реальних клієнтів, використовується технологія World café в поєднанні з модельним консультиванням. Такий підхід перетворює технологію відкритої колективної розмови на предметне практичне обговорення та вирішення складних клієнтських питань [7].

У міжнародному контексті Україна виглядає як перспективна екосистема з технологіями, що подають великі надії. За останні пару

років на ринку з'явилося чимало правничо-технологічних проєктів. Наприклад: 1) бот «Open DataBot», який відстежує зміни в реєстраційних даних бізнесу та стежить за судовими виписками; 2) додаток «Karatel» сприяє боротьбі з корупцією, навіть якщо користувач не знає юридичних тонкощів ситуації, сервіс дасть відповідь зрозумілою мовою; 3) телеграм-бот «OblavaBot» допомагає представникам бізнесу в пошуку і виклику адвокатів відповідної спеціалізації на слідчі дії; 4) он-лайн-ресурс «суд на долоні» стане в нагоді при роботі з Єдиним державним реєстром судових рішень; 5) веб-сервіс «Дом юриста» прогнозує результати розгляду справи в суді, ґрунтуючись на індивідуальному аналізі ситуації, після чого користувачі отримують незалежний висновок у справі [8].

Постає одна з проблемних тенденцій в майбутній роботі юриста щоденна і постійно зростаюча конкуренція. Можна спрогнозувати, що у майбутньому ми матимемо ситуацію, за якої юридичні та фізичні особи зможуть знаходити правовий шлях до розв'язання проблем власними силами, користуючись послугами юридичного аутсорсингу лише за крайньої необхідності. Щодо професії юриста – то важливими стануть не професійні уміння, якими володіє фахівець, а його здатність використовувати і ефективно комбінувати весь комплекс своїх вмій для колективного вирішення складних завдань. Це в свою чергу може призвести до появи нових так званих «гібридних професій». При цьому юристи поповнять ряди фрілансерів, що ми спостерігаємо вже сьогодні, та об'єднують вузьких спеціалістів у проєктні групи використовуючи coworking-платформи. Проте, звичайно, ніякі сучасні технології не зможуть замінити юриста-професіонала, як посередника у переговорах, аналітика та мудрого медіатора [5].

З вище викладеного видно, що вже зараз існує нагальна потреба вдосконалення нових методів набуття знань та практичних навичок для юристів майбутнього у сфері інноваційних технологій та штучного інтелекту. Саме тісна співпраця юриспруденції з інноваційними технологіями та штучним інтелектом уможливить створення в Україні таких глобальних інноваційних продуктів, які допоможуть зробити життя безконфліктним, впорядкованим і злагодженим.

Поширення використання інформаційно-комунікаційних технологій у повсякденному житті призвело не тільки до початку нової суспільної ери – інформаційного суспільства, але й до необхідності правового врегулювання цього невідворотного та неминучого процесу. Проте потрібно відмітити недостатній ступінь розбудови інформаційного суспільства в Україні порівняно із світовими тенденціями.

Існують конкретні причини такого незрозумілого відставання: відсутня координація зусиль державного і приватного секторів економіки з метою ефективного використання наявних ресурсів; неефективним є використання фінансових ресурсів, спрямованих на інформатизацію; недостатній розвиток нормативно-правової бази інформаційної сфери; недостатній рівень комп'ютерної та інформаційної грамотності населення, повільне впровадження нових методів навчання із застосуванням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій; низький рівень інформаційної представленості України в Інтернет-просторі, і недостатня присутність україномовних інформаційних ресурсів; також недостатній рівень державної підтримки виробництва засобів інформатизації, програмних засобів та впровадження інформаційно-комунікаційних технологій, що не забезпечує всіх потреб економіки і суспільного життя.

Наведене окреслення щодо професійного розвитку юриста спонукає до пошуку нових шляхів вирішення певних кризових моментів його професійної діяльності. Мобільні додатки для юристів, он-лайн-конструктори договорів, аналітичні он-лайн-платформи, смарт-офіси юридичних фірм – все це вже активно функціонує в правовому житті нашої країни. Хоча технології у сфері права стикаються з серйозними проблемами негативного ставлення традиційних гравців (через дешевизну надаваних додатками консультацій) або труднощів захисту даних та інформації, вже ясно, що технологічний прогрес увійшов в галузь юриспруденції назавжди. Співпраця юриста з цифровими технологіями сприяє досягненню поставленої даною професією мети – забезпечення правопорядку та утвердження в суспільстві людиномірних цінностей.

Підводячи підсумок можна зробити висновок, що потреба модернізації підготовки майбутніх правників та розвиток вже сталих фахівців-юристів зумовлена викликами нового інформаційного, глобалізованого суспільства та цифровою трансформацією усіх сфер життя. Співпраця юриспруденції з інформаційно-комунікаційними технологіями та штучним інтелектом уможливить створення в Україні таких глобальних інноваційних продуктів, які допоможуть зробити життя безконфліктним, впорядкованим і злагодженим.

Література:

1. Родюк А. Огляд ЗМІ: про майбутнє юридичної професії [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Ради адвокатів Київської області. – Режим доступу до ресурсу: <https://radako.com.ua/news/oglyad-zmi-pro-maybutnie-yuridichnoyi-profesiyi>
2. Кравчук С., Боровікова В. Юрист майбутнього – в співпраці з штучним інтелектом [Електронний ресурс] / Науковий журнал «Логос онлайн». – Режим доступу до ресурсу: <https://www.ukrlogos.in.ua/10.11232-2663-4139.04.08.html>
3. Приймачук Ю. Кіберпанк для юристів: що потрібно знати про штучний інтелект [Електронний ресурс] / Ю. Приймачук. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.gurt.org.ua/news/informator/55834/>
4. Гадомський Д. І до ворожки не ходи: майбутнє юридичної професії [Електронний ресурс] / Офіційний сайт агентства «Axon Partners». – Режим доступу до ресурсу: <https://axon.partners/uk/blog/i-do-vorozhki-ne-hodi-maybutn-yuridichno/>
5. Хмарський М., Чута. І. Нові професії в юриспруденції [Електронний ресурс] / М. Хмарський, І. Чута, М. Підгайний, А. Удовиченко, Д. Гадомський, М. Полатайко // Офіційний сайт юридичної газети онлайн «Всеукраїнське професійне юридичне видання». – Режим доступу до ресурсу: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/novi-profesiyi-v-yurisprudenciyi.html>

6. Електронний правовий офіс [Електронний ресурс] / Сайт онлайн платформи. – Режим доступу до ресурсу: <https://online-pravo.com/consultations>

7. Молодіжне правниче містечко [Електронний ресурс] / Офіційний сайт юридичного факультету СНУ ім. Володимира Даля. – Режим доступу до ресурсу: <http://pravo-snu.com.ua/1541-2/>

8. Інновації в праві: коли алгоритми замінять юристів [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Ради адвокатів Київської області. – Режим доступу до ресурсу: <https://radako.com.ua/news/innovaciyi-v-pravi-koli-algoritmi-zaminyat-yuristiv>

Карпенко Мілена,
*студентка 1 курсу ОС «бакалавр» спеціальності 081 «Право»
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля,*
Котова Л. В.,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри правознавства СНУ ім. В. Даля

ЩОДО РОЗВИТКУ ЧЕТВЕРТОГО ПОКОЛІННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ

З середини ХХ століття люди звикли до ідеї існування прав людини і до того, як можна захистити себе, коли ці права порушують або загрожують пріоритетності прав, інтересів та безпеки людини. Зокрема, незважаючи на те, що історична спадщина прав людини йде корінням в далеке минуле, сучасне розуміння цих прав значною мірою сформувалося в 1948 році, коли була створена Загальна декларація прав людини. Цей важливий документ був спрямований на встановлення нового світового порядку після розрухи, викликаной Другою світовою війною. Декларація проголосила, що всі люди народжуються вільними і рівними [1]. Вона зобов'язала держав захищати такі важливі права, як право на життя; на працю, на достатній життєвий рівень; на свободу від катувань і жорстокого, нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження тощо.

З того часу права людини були закріплені в міжнародних договорах, охоплюючи Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права 1966 року, а також у регіональних документах, як-от Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року. Зазначені документи, як вважається, закладають наріжні камені того, що таке права людини. Проте вони допомагали вирішити проблеми минулого, а сучасний світ сильно відрізняється. Ці документи вже не можуть повністю виправдовувати сьогодення, тому потребують переоцінки та доповнення для майбутнього розвитку. Науково-технічний прогрес, особливо в галузі медицини, генетики, біології та хімії, дає велику кількість можливостей і ставить перед людством багато проблем. Тепер людина може зробити евтаназію собі або своїм родичам, може вибрати стать своєї дитини, змінити свою стать. Багато питань виникають у зв'язку з використанням стовбурових клітин і перспективами клонування людини. Таким чином, в теорії права тепер ми можемо говорити про нове покоління прав людини, яке містить: право на смерть; права людини щодо її органів і тканин; репродуктивні права людини; право на зміну статі; право на клонування організму в цілому і окремих органів. ООН, ЮНЕСКО та Рада Європи створюють низку правових документів (конвенцій, декларацій тощо) у сфері регулювання соматичних прав людини. Щодо нового покоління прав між науковцями виникають значні дискусії. П. І. Новгородцев стверджував, що «час від часу поняття повинні перевертатися, щоб могло початися нове життя» [2].

Серед науковців відсутня єдність щодо прав, які мають належати до нового четвертого покоління. М.П. Авдєєнкова розглядає відповідну групу як “права на фізичну свободу” [3], а Г.Ф. Романовський до переліку прав людини четвертого покоління включає “права на самогубство й евтаназію, причому евтаназія та самогубство розглядається як складові права людини на смерть” [4]. За думками Ф.М. Рудинського, права четвертого покоління мають охороняти людину від загрози, пов'язаної з експериментами в дослідженні генетичної спадковості людини, отже, це права людини, що полягають у клонуванні та інших відкриттях в області біології [5]. Ю.Д. Дмитрієв до нового покоління прав відносить лише інформаційні та пов'язані з технологіями права [6].

Щодо впровадження четвертого покоління прав виникає достатньо обставин, зокрема:

По-перше, знову поживались дослідження науковців у галузі прав людини завдяки розвитку науки, техніки та виробництва. Проте науково-технічні досягнення мають також і негативні аспекти. З одного боку, прогрес науки та техніки зумовив поліпшення рівня життя, нові робочі місця, однак з іншого боку, «досягнення генетики, медицини, хімії та біології привели суспільство в якісно новий стан» [7]. Зараз новітні розробки змінюють наше ставлення до свого тіла, завдяки науковому прогресу вдається продовжити людське життя, як ніколи раніше. Іншими словами, суспільство перейшло на нову стадію розвитку, що призвело до виникнення необхідності опрацювання нового – четвертого – покоління прав, що є викликом XXI ст., бо постає гостре питання «про виживання людства як біологічного виду, про збереження цивілізації, про космічну соціалізацію людства» [8]. А.Б. Венгеров стверджує, що «до четвертого покоління прав людства належить: право на мир, на ядерну безпеку, космос, екологічні, інформаційні права тощо» [9]. Проаналізувавши праці ще декількох науковців, необхідно зазначити, що вони прирівнюють права нового покоління до прав, пов'язаних з біомедичними дослідженнями або прав, що виникли з розвитком науки. Потрібно виділити російську доктрину, що виокремлює особистісні (соматичні) права, які включають право людини розпоряджатися тілом, в тому числі для клонувати [10]. Д. М. Шибаніц до прав четвертого покоління зараховує «право на евтаназію, на зміну статті, на трансплантацію органів, на використання віртуальної інформації, право на клонування» [11]. Дослідивши міжнародні нормативно-правові документи, що регламентують фундаментальні принципи прогресу біомедицини, можна також побачити значну увагу до питань щодо статусу соматичних прав людини. Нині виникають дискусії серед науковців та суспільства загалом про те, чи необхідні людям такі права, якими мають бути межі їхньої реалізації? Адже вони нелегко вписуються в рамки традиційних положень про права людини.

По-друге, у модернізованому світі машини стають все більш розвиненими та вдосконаленими, мають здатність зберігати і використовувати будь-які персональні дані людини, відомості про її

життя. У ролі четвертого покоління прав людини науковці пропонують виділити цифрові права, бо сьогодні завдяки інформаційному простору можна розв'язати досить широкий спектр проблем людини. Це зумовлено тим, що на початку XXI ст. у нашому житті досить широкого розповсюдження набули інформаційні технології, зокрема, спілкування у соцмережах. Сьогодні Web-ресурси, до яких електронні інформаційні носії забезпечують доступ, відіграють важливу роль у нашому житті. Безумовно, зараз все відцифровується, мало хто може уявити життя без гаджетів, для великої кількості людей вони навіть є джерелом прибутку. Людство отримало світ, який поступово переходить з фізичного в цифровий. Відповідна галузь достатньо нова, тому постає проблема її правової регламентації. Також у законодавстві постійно доповнюються або створюються нові нормативні акти, що закріплюють ці права та встановлюють регламентацію їхньої реалізації та захисту. В процесі забезпечення інформаційних прав людини держава вирішує актуальні потреби сучасності, а саме «на вільний доступ до Інтернету; мирні зібрання, асоціації та використання електронних інструментів демократії; свободу вираження поглядів у світовій мережі; вільний доступ до інформації через Інтернет; приватність і захист персональних даних; свободу та особисту безпеку. Отже, інформаційні, так звані «віртуальні права», на відміну від біологічних прав виступають більш врегульованими на міжнародному рівні і не викликають суперечностей внутрішньонаціональним правом й суспільними потребами» [12]. Отже, цифрові права забезпечують права людей на доступ, розпорядження, підготовку і публікацію цифрових творів, доступ і застосування комп'ютеру та інших гаджетів, а також комунікаційних мереж, як-от мережа Інтернет.

Таким чином, можна зробити висновок щодо доцільності впровадження четвертого покоління прав людини: нове покоління прав людини — закономірний етап розвитку суспільства та постійного наукового, технічного прогресу, що безпосередньо пов'язаний з віртуалізацією життя людства та викликаний науково-технічним прогресом. Права четвертого покоління достатньо нові та знаходяться на етапі активного розвитку та обговорення. До зазначених прав належать права людини, які з'явилися завдяки прогресу досліджень у

медицині, біології, техніці та розвитку у загальній моралі. До нового покоління прав ми можемо віднести право на евтаназію, клонування людини, трансплантацію органів, штучне запліднення, зміну статі, а також використання інформаційних технологій та віртуальної реальності. Саме проведення в Україні подальшого ґрунтовного наукового дослідження щодо розвитку четвертого покоління прав людини буде, на нашу думку, актуальним та своєчасним, особливо в розрізі того, що саме права людини є мірилом його свободи.

Безумовно, виникає нагальна потреба розуміння, тлумачення та нормативного закріплення нових прав людини, бо деякі проблеми XXI ст. так і не будуть вирішені. Зараз велика кількість прав четвертого покоління мало регламентована на законодавчому рівні, тому не може повністю відповідати потребам людини у модернізованому світі. Право у ролі системи правових норм має забезпечити повноцінне визнання цих змін у вигляді необхідного та достатньо динамічного нормативного регулювання.

Література:

1. Бисага Ю.М., Палінчак М.М., Белов Д.М., Данканич М.М. Права людини : навч. посіб. Ужгород : УжНУ, 2003. 189 с.
2. Новгородцев П.И. О своеобразных элементах русской философии права. 1999. С. 229–246. URL: https://iphras.ru/elib/Novgorodtsev_Rus_phil_prava.html
3. Авдеенкова М. П. Право на физическую свободу. *Государство и право*. 2005. № 3. С. 19–23.
4. Романовский Г. Б. К вопросу о праве на смерть как юридической основе легализации эвтаназии и самоубийства. *Медичне право України: проблеми управління та фінансування охорони здоров'я: Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції з медичного права (II Міжнародної науково-практичної конференції з міжнародного права) "Медичне право України: проблеми управління та фінансування охорони здоров'я" (23–24 квітня 2009р., м. Львів)*. 2009. С. 232–234.
5. Рудинский Ф. М. Гражданские права человека: общетеоретические вопросы. *Право и жизнь*. 2000. № 31. С. 15–18.

6. Головистикова А. Н. Права человека : учебник. Москва: Эксмо, 2008. 327 с.

7. Абашидзе А.А., Солнцев А.М. Новое поколение прав человека : соматические права. *Московский журнал международного права*. 2009. № 1 С. 69–82.

8. Тиріна М. Покоління прав людини : проблеми сучасної класифікації. *Держава і право*. 2011. № 52. С. 728–732.

9. Венгеров А. Б. Теория государства и права : навч. посіб. Москва: Юриспруденция, 2000. 307 с.

10. А. И. Антропология права : учебник. Москва: НОРМА, 2002. 583 с.

11. Шибаніц Д. М. Сучасна проблематика теорії “покоління прав людини” в умовах європейської міждержавної інтеграції. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Ужгород, 2015. № 31. С. 57–61.

12. Супрун О.В. Права людини нового покоління. *Молодіжний науковий вісник Української академії банківської справи Національного банку України*. 2003. № 1 (4). С. 57–59.

Козьменко О. І.,

доцент, к. пед. наук,

Східноукраїнський національний
університет ім. В. Даля

ЗНАЧУЩІСТЬ ДИСЦИПЛІНИ «ЛАТИНСЬКА МОВА» В ЦИКЛІ МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПРАВНИКІВ

Значущість латинської мови не підлягає сумніву, оскільки, як відомо, вона, окрім мовної підготовки, має лінгвокраїнознавчий аспект, знайомить здобувачів вищої освіти з основами античної культури, надає уявлення про особливості створення основ римського права. Вивчення латинської мови особливо корисно для здобувачів правничої спеціальності, зважаючи на численні латинські терміни та фрази в юридичному дискурсі. Загальною метою викладання

навчальної дисципліни «Латинська мова» можна визначити, як перш за все, ознайомлення студентів із загальноосвітнім та загальнокультурним значенням цієї мови. Важливо зазначити значущість підготовки майбутніх правників на основі знання латинської мови до сприйняття спеціальних юридичних курсів. Уміння читати латинські тексти юридичного спрямування та розуміти міжнародну та правничу термінологію є додатковими перевагами цієї навчальної дисципліни [2].

Також, зазначаючи той факт, що латинська мова є «мертвою», тобто не вживаною у сучасному світі, вона має певну специфіку. Це має вираз в тому факті, що кількість букв в алфавіті достеменно не відома (25 або 26). Особливості вимови також підпадають під сумнів, оскільки деякі автори висувають власні версії вимови окремих літер та слів. Проте, перевага латинської мови перед будь-якою сучасною мовою виходить з того факту, що наша власна мова містить багато слів латинського походження, а також, безперечно, романо-германські мови складаються з оснoв латини. Знання латинської мови може допомогти вивчити англійську мову. «Для людини, яка вивчала латинську мову, набагато легше визначити значення незнайомого англійського слова класичного походження, ніж тим, хто не має ніякого уявлення про латинь» [1].

Загалом, є дані, що підтверджують, що вивчення латинської мови має низку переваг. Деякі дослідження вказують на те, що студенти, які вивчають латинську мову, значно розширяють словниковий запас, і це, мабуть, пов'язано з первинними зв'язками латинської та англійської мови, такі здобувачі демонструють збільшення знання англійської лексики та граматичних структур.

Дослідники стверджують, що латинська мова сприяє розвитку англійського словникового запасу завдяки оригінальним зв'язкам між двома мовами [4]. Враховуючи, що шістдесят відсотків англійських слів походять з латини, це не дивно [3].

Р. Маскіантоніо зробив огляд численних досліджень, проведених на початку 1970-х років, та науково довів, що є значне поліпшення знання англійської лексики серед тих студентів, які вивчали латинську мову. Ці дослідження показали, що вивчення латинської мови збільшило словниковий запас студентів [4]. Цей факт

підтверджено дослідженням 1985 року, коли автор протестував 115 осіб, які навчалися на підготовчих курсах в коледжі. Ті здобувачі, які продемонстрували наполегливість у вивченні латинської мови, мали набагато кращі результати складання тестів з англійської мови, порівняно з тими, хто не вивчав латинь [3].

Дисципліна «Латинська мова» передбачає засвоєння не тільки граматичного ладу мови, але й засвоєння необхідного лексичного мінімуму, що містить найбільш уживані слова латини, які є особливо продуктивними в утворенні інтернаціональної наукової термінології, для вироблення вмінь та навичок перекладу латиномовних джерел.

Зважаючи на важливість того факту, що специфікою вивчення латинської мови є її вивчення як писемної мови джерел римського цивільного права, увага майбутніх правників звертається на термінологічне значення слів, вивчення греко-латинських терміоелементів, а також вивчення фразеологізмів, латинських афоризмів і прислів'їв. Навчальна дисципліна «Латинська мова» вивчається у першому семестрі першого року навчання та розрахована на 28 годин аудиторних занять та 62 години самостійної роботи. Формою контролю є залік, який студенти складають наприкінці семестру. Метою занять є підготовка студентів до читання зі словником латинських текстів з правознавства, джерел з Римського права, засвоєння міжнародної латинської термінології в області юриспруденції та латинських виразів, якими послуговуються юристи всього світу без перекладу. Для цього здобувачі, окрім виконання усних і письмових практичних вправ, створюють словник, який містить розповсюджені слова та терміни. Під час опанування латинською мовою важливим є акцент на практичне застосування, коли на прикладі «мертвої» мови демонструються можливі шляхи розвитку сучасних мов. Це допомагає навчити студентів вмінню розуміти та пояснювати мовні явища, осмислювати процеси взаємодії соціальних та мовних факторів, усвідомлювати механізми, що ведуть до збагачення словникового складу, шляхом порівняння засобів передачі змісту в різних мовах.

Отже, з огляду на вище окреслені факти, важливо вказати, що навчальна дисципліна «Латинська мова» має потужний освітній та

виховний потенціал та має зайняти гідне місце у циклі мовної підготовки здобувачів вищої освіти спеціальності «Право».

Література

1. Evans, L. (1907). The Study of Greek and Latin as a Preparation for the Study of Law. *The School Review*. 15 (60), 417-422.
2. Haag, L. & Stern, E. (2003). In search of the benefits of learning Latin. *Journal of Educational Psychology* 95(1), 174-178.
3. Holmes, C. & Keffer, R. (1995). A computerized method to teach Latin and Greek words: Effect on verbal SAT scores. *The Journal of Educational Research* 89(1), 47-50.
4. Masciantonio, R. (1977). Tangible benefits of the study of Latin: a review of research. *Foreign Language Annals* 10(4), 375-382.

Рязанцева П.І.,
студентка 1 курсу спеціальності «081 Право»
юридичного факультету СНУ ім. В.Даля
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Котова Л.В.

ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАКРІПЛЕННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО АКТА В УКРАЇНІ

Головним елементом для регулювання будь-яких найважливіших суспільних відносин в неоднорідному суспільстві є нормативно-правові акти, які є нормативною базою цих відносин. Тобто нормативно-правові акти в державі виступають як єдиний спосіб регулювання відносин людей в соціумі. Завдяки ним держава в змозі контролювати дії суспільства, та вчасно змінювати їх під час розвитку людської свідомості в таких сферах як: економічна, політична, психологічна, екологічна тощо. Усі акти уповноважених державою органів є необхідними задля наведення порядку в країні, та навіть контролювання усіх громадян за її межами.

Дана тема є доволі актуальною для нашої держави, тому що наразі питання визначення поняття «нормативно-правовий акт» на законодавчому рівні, на жаль, залишається відкритим, оскільки у

нормативній базі України немає основоположного закону, який би регулював сферу нормотворення.

Протягом багатьох років триває дискусія на тему: «Законодавче закріплення нормативно-правового акту в Україні», щодо формування, розвитку та чинності цієї дефініції в нашій державі. Як в законодавчій, так і в науковій сфері, дискусія про нормативно-правові акти продовжується і по цей час. Зазначена проблематика знайшла своє відображення у працях вітчизняних учених-юристів та народних депутатів України: Д.В. Слинько, Л.І. Каленіченко, Ю.С. Шемшученко, М.В. Вилегжаніна, Л.М. Горбунов, І.А. Сердюк, О.Ф. Скакун, О.В. Лавринович, Ю.Р. Мирошніченко, К.М. Ляпіна.

Метою цих тез є аналіз чинних нормативно-правових актів та думок вчених та народних депутатів щодо формування й розвитку дефініції поняття «нормативно-правовий акт» та її класифікації з метою подальшої офіційної регламентації та закріплення на законодавчому рівні.

У 2008 та 2010 роках була спроба офіційно зафіксувати це визначення та офіційно закріпити його. У 2008 році народний депутат України Лавринович Олександр Володимирович став суб'єктом та автором законодавчої ініціативи, він подав до Верховної Ради України проект закону «Про нормативно-правові акти» від 21.01.2008 р. № 1343-1, у якому термін «нормативно-правовий акт» тлумачився так – це офіційний правовий документ, прийнятий уповноваженим на це суб'єктом у визначеній формі і за встановленою процедурою, який регулює суспільні відносини і містить норми права [1]. Законопроект був прийнятий ВРУ 1.10.2008, але чинний на той час Президент України 28.10.08 використав своє право вето та повернув його до Верховної Ради зі своїми пропозиціями.

У 2010 році суб'єктами та авторами законодавчої ініціативи стали народні депутати України Ляпіна Ксенія Михайлівна та Мирошніченко Юрій Романович. К.М. Ляпіна у своєму законопроекті зазначала такі головні моменти, на її думку, як набрання чинності, офіційне оприлюднення, збереження текстів на офіційних веб-сайтах, єдиний державний реєстр нормативно-правових актів тощо, тобто вона розглядала основні аспекти їх «життєдіяльності» [2]. У свою чергу, Ю.Р. Мирошніченко охопив та розробив більш головні та, на

нашу думку, усі важливі елементи та характеристику нормативно-правових актів України. Дефініцію нормативно-правовий акт він визначив так: це офіційний документ, прийнятий (виданий) уповноваженим на це суб'єктом у визначених законом формі та порядку, який встановлює норми права для неозначеного кола осіб і розрахований на неодноразове застосування [3]. Дане визначення доволі схоже на тлумачення цього терміну Лавриновичем, але все одно ми бачимо між ними вагому різницю. Стан даних законопроектів не визначений і по сей день.

Через те, що термін «нормативно-правові акти» так і не було визначено, деякі державні органи беруть на себе ініціативу трактувати цю дефініцію у своїх документах. Так, у Методичних рекомендаціях про порядок підготовки, подання на державну реєстрацію, скасування, обліку та зберігання нормативно-правових актів митних органів України затверджених наказом Держмитслужби від 08.07.03 № 441, поняття «нормативно-правовий акт» визначено як офіційний письмовий документ, прийнятий чи виданий уповноваженим на це суб'єктом нормотворення у визначеній законодавством формі та за встановленою законодавством процедурою, який спрямовано на регулювання суспільних відносин, містить нормативні приписи, розрахований на багаторазове застосування й дія якого не вичерпується одноразовим виконанням. Майже аналогічне визначення цього поняття наведено у Порядку подання нормативно-правових актів на державну реєстрацію до Міністерства юстиції України та проведення їх державної реєстрації, затвердженому наказом Міністерства юстиції України від 12.03.05 № 34/5 та зареєстрованому Міністерстві юстиції України 12.03.05 за № 381/10661: «нормативно-правовий акт» - це офіційний письмовий документ, прийнятий уповноваженим на це суб'єктом нормотворення у визначеній законодавством формі та за встановленою законодавством процедурою, спрямований на регулювання суспільних відносин, що містить норми права, має неперсоніфікований характер і розрахований на неодноразове застосування. Прийняття нормативно-правових актів у вигляді листів і телеграм не допускається [4].

Визначення «нормативно-правового акту» як Міністерством юстиції України, так і Держмитслужбою є аналогічним, ми не бачимо жодних відмінностей у них. Тобто усі державні органи України дотримуються все ж таки одному тлумаченню даної дефініції, бо розуміють, що якщо вони працюють на одне спільне благо – на розвиток нашої держави, то в них не повинні виникати жодні суперечності між їхнім трактуванням термінології.

Отже, у підсумку вищесказаного, можемо зробити висновок, що, для більш динамічного розвитку нашої країни у сфері нормотворення важливим є вирішення цієї проблематики на законодавчому рівні. На нашу думку, важливим є закріплення нормативного визначення поняття «нормативно-правовий акт», класифікації, видів нормативно-правових актів за суб'єктами нормотворення, визначення таких понять як закон та підзаконний акт, шляхом їх офіційної регламентації у законі України «Про нормативно-правові акти». Вважаємо, що це й буде вірним шляхом для закріплення європейських стандартів та досягнення професіоналізму на законодавчому рівні.

Література:

1. Пропозиції Президента до Закону «Про нормативно-правові акти» 1343-1 від 21.01.2008
URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?%20pf3511=31416
(Дата звернення: 3.05.2021).
2. Проект Закону про нормативно-правові акти 7409-1 від 15.12.2010
URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=7409-1&skl=7 (Дата звернення: 3.05.2021).
3. Проект Закону про нормативно-правові акти 7409 від 1.12.2010
URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=7409&skl=7 (Дата звернення: 3.05.2021).
4. Щодо визначення поняття нормативно-правового акту при встановленні надбавки за високі досягнення в праці або виконання

особливо важливої роботи: лист Державної митної служби України керівникам митних органів, спеціалізованих установ та організацій, керівникам юридичних підрозділів, головним бухгалтерам від 04.12.2008 № 17/1-6/2073-ЕП Дата оновлення: 4.12.2008 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2073342-08#Text> (Дата звернення: 3.05.2021).

Савочка К.С.,
*студентка 4 курсу спеціальності «Право»
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля;
Науковий керівник: **Мартінова Л.В.**
к.ю.н., доцент кафедри господарського права
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля*

ПРАВОВІ ПІДСТАВИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В УКРАЇНУ

В умовах розвитку економіки нашої держави впродовж останніх років зростає роль іноземного інвестування. У сучасних умовах іноземні інвестиції виступають найважливішим засобом забезпечення умов виходу з економічної кризи, яка зберігає тенденції погіршення внаслідок продовження воєнної агресії Російської Федерації, окупації АР Крим та 7-річної війни на Сході України. Саме тому питання залучення іноземних інвестицій в Україну є дуже актуальним.

Метою даного дослідження є аналіз сучасного стану залучення іноземних інвестицій та правових підстав щодо іноземного інвестування, виокремлення гарантій, що можуть надаватися іноземним інвесторам та пропозицій щодо вдосконалення законодавства у цій сфері.

Питаннями правового забезпечення щодо залучення та захисту іноземних інвестицій в Україні займалися такі вчені: Вінник О.М., Діденко Л.В., Матюшенко І.Ю., Мілаш В.С., Луць В.В., Худавердієва В. А., Шик Л.М., Щербина В.С. ті інші.

Відповідно до ст.1 ЗУ «Про інвестиційну діяльність» інвестиціями є всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що

вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток(доход) або досягається соціальний ефект [1].

Хоча саме поняття інвестиції є з одного боку простим, то з іншого боку питання щодо правового регулювання залучення іноземних інвестицій є досить складними адже законодавцю необхідно враховувати не тільки потреби національної економіки, а й інтереси іноземних інвесторів.

Процес правового регулювання — є досить складним і тривалим явищем з точки зору часу, в якому більшість науковців та вчених виділяють декілька етапів: 1. правове регулювання суспільних відносин — це стадія, на якій проходить розробка та закріплення юридичних норм, що регулює окремі суспільні відносин; 2. виникнення правовідносин — це стан переходу від приписів до конкретної моделі поведінки конкретних суб'єктів; 3. реалізація суб'єктивних прав і юридичних обов'язків[2, с. 162].

По-перше, особливу увагу привертає питання нормативного забезпечення залучення іноземних інвестицій. Сьогодні в Україні виділяють два рівні правового регулювання інвестиційної діяльності: міжнародний та національний. Міжнародні акти також можна поділити на конкретні групи, до них можна віднести: багатосторонні та двосторонні угоди у сфері інвестування. На двосторонньому рівні інвестиційні відносини врегульовані торговельними угодами, угодами про заохочення та захист інвестицій, угодами про оподаткування та ін. Національний рівень законодавства у сфері залучення інвестицій становлять нормативно-правові акти(далі- НПА), які поділяються на такі групи: 1.НПА, що регулюють загальні засади залучення іноземних інвестицій в економіку України; 2. спеціальне законодавство, що детально регулює окремі елементи правового регулювання та механізму залучення іноземних інвестицій[2,с.205].

По-друге, оскільки, інвестиційна діяльність дуже часто пов'язана з певним ризиком для інвестора, тому обсяг іноземних інвестицій значною мірою залежить від ефективності правових гарантій, передбачених на національному рівні .

З метою забезпечення сприятливого та стабільного інвестиційного режиму держава встановлює державні гарантії захисту

інвестицій. ЗУ «Про інвестиційну діяльність» в ст. 19 визначає державні гарантії захисту інвестицій як систему правових норм, які спрямовані на захист інвестицій та не стосуються питань фінансово-господарської діяльності учасників інвестиційної діяльності та сплати ними податків, зборів (обов'язкових платежів). Державні гарантії захисту інвестицій не можуть бути скасовані або звужені стосовно інвестицій, здійснених у період дії цих гарантій[1].

Правові гарантії захисту іноземних інвестицій відповідно до II розділу ЗУ «Про режим іноземного інвестування» поділяються на: 1) гарантії від зміни законодавства; 2) гарантії від примусових вилучень, а також незаконних дій державних органів та їх посадових осіб; 3) компенсації і відшкодування збитків іноземним інвесторам; 4) гарантії у разі припинення інвестиційної діяльності; 5) гарантії переказу доходів, прибутків та інших сум у зв'язку із іноземними інвестиціями[3].

Однією із важливих умов залучення іноземних інвестицій є гарантії стабільності національного законодавства, що регулює залучення та правовий режим іноземних інвестицій. Іноземний інвестор хоче мати гарантію, що умови інвестування не будуть змінюватися. Він повинен бути достатньо впевненим у тому, що будь-які зміни в законодавстві не призведуть до зниження комерційних результатів його діяльності. На жаль, нестабільність українського законодавства нерідко породжують в іноземних інвесторів сумніви щодо цього. Під гарантією стабільності законодавства розуміють, що у разі погіршення умов інвестування до іноземних інвесторів буде застосовуватися законодавство, яке діяло на момент вкладення інвестицій [4]. А тому, це б покращило стан залучення іноземних інвестицій в реалізацію проектів на території нашої держави.

Отже, нестабільність українського законодавства є однією із проблем залучення іноземних інвестицій в Україну та спричиняє велику втрату в економіці країни.

Ще однією суттєвою проблемою є компенсація та відшкодування збитків іноземним інвесторам. Відповідно до ст. 10 ЗУ «Про режим іноземного інвестування» іноземні інвестори мають право на відшкодування збитків, включаючи втрачену вигоду й моральну шкоду, завданих їм внаслідок дій, бездіяльності або

неналежного виконання держаними органами України чи їх посадовими особами передбачених законодавством обов'язків щодо іноземного інвестора або підприємства з іноземними інвестиціями[3].

На наш погляд, у законодавстві про іноземні інвестиції доцільно передбачити конкретні строки виплати компенсації. Це посилює б перед іноземним інвестором відповідальність держави, в яку залучаються інвестиції. Дуже важливе значення в правовому захисті іноземних інвестицій має гарантія переказу за кордон прибутків, отриманих іноземним інвестором у ході здійснення інвестиційної діяльності на території іншої держави.

Також, до основних чинників, що негативно впливають на процес іноземного інвестування можна віднести є: високий рівень інфляції; невисокий рівень розвитку інфраструктури, що зменшує швидкість зв'язку України з іншими країнами; відсутність чіткої державної стратегії щодо заохочення інвестицій; нестабільність фінансової системи України; високий рівень корупції, нерівномірність залучення іноземних інвестицій у різних регіонах країни та ін.

Таким чином, удосконалення системи правових гарантій захисту іноземних інвестицій сприятиме залученню іноземних інвестицій в економіку України. Створення й ефективне функціонування механізму залучення іноземного капіталу має спиратися на такі процеси: виокремлення та врахування переваг і недоліків напрямів залучення іноземних фінансових коштів; прогнозовану оцінку (з подальшим її уточненням) необхідних для України обсягів іноземних інвестицій за основними напрямками їх використання; узагальнення існуючих в інших країнах систем залучення іноземних інвестицій у розвиток (реформування) національних економік та їх провідних секторів задля можливого використання в Україні окремих ефективно діючих елементів. Адже залучення іноземних інвестицій це не лише ресурси, а й джерело стимулювання конкуренції, акумуляції капіталу, завдяки яким створюються нові робочі місця та відбувається економічне зростання як на національному рівні, так і в окремих регіонах.

Література

1. Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.1991 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text>
2. Задохайло Д. В. Господарсько-правове забезпечення економічної політики держави: [монографія] / Д. В. Задохайло. — Х. : Юрайт, 2012. — 456 с.
3. Закон України «Про режим іноземного інвестування» від 19.03.1996 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93/96-%D0%B2%D1%80/conv#n50>
4. Правовий механізм залучення іноземних інвестицій URL: file:///C:/Users/user/Downloads/uy_2014_2_8.pdf

Степанова Г.А.,
*студентка 4 курсу, спеціальності «Право»
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля;*
Науковий керівник: Татаренко Г.В.
*к.ю.н., доцент правознавства
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля*

ПРОЦЕДУРА ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОБРОВОЛЬЦІВ-ІНОЗЕМЦІВ: ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Актуальність роботи. Проблема державотворення, відстоювання своїх прав та інтересів на сьогодні торкається багатьох держав, в тому числі і нашу, що тільки підкреслює актуальність обраної теми дослідження. Країни переживають надзвичайно складний період, який відзначається не лише проблемами соціально-економічного розвитку, а й необхідністю протистояти зовнішнім агресіям. В такому випадку багато людей не можуть залишатися осторонь і йдуть захищати і відстоювати інтереси держави з власної волі, з'являються так звані добровольці, не можуть чекати результату і приходять на допомогу іноземці, які стають іноземними добровольцями. Наразі ця тема болюча і дуже актуальна для України, адже в умовах збройного конфлікту на Донбасі однією з основних

проблем, що залишається актуальною по сьогодні є правове регулювання статусу іноземного добровольця, їх соціальне забезпечення, гарантування неможливості утиску з боку інших країн та встановлення конкретного механізму отримання даного статусу, отримання громадянства.

Останнім часом багато досліджень почали присвячуватися проблемі захисту прав людей під час збройних конфліктів, у тому числі захисту прав учасників таких конфліктів. Дослідження які стосуються саме російсько - української війни можна поділити на основні напрямки: причини анексії Автономної Республіки Крим та початку війни на Донбасі, інформаційна війна, бойові дії на Донбасі, стан суспільства в країні за часи війни. Ці проблеми досліджувалися у наукових розробках В. Горбуліна [1], Є. Магди [2], Г. Почепцова [3], «Донбас і Крим в економічному, суспільно-політичному та етнокультурному просторі України: історичний досвід, модерні виклики, перспективи» [4] та ін. Щодо захисту прав мирного населення і період збройних конфліктів висловлювались такі науковці як: Д. Ван-Буєрн [5], Р.Е. Veerman [6], Lambert H. [7]. Щодо вітчизняних науковців, які присвячували свої роботи цій проблемі, то це О. І. Вінгловська [8], М. В. Менджул [9], Є. В. Ткаченко [10] та інші.

Об'єктом дослідження виступають особливості легалізації в Україні іноземних добровольців та осіб без громадянства, які брали участь у захисті територіальної цілісності та недоторканності України.

Предметом роботи є визначення правового статусу учасника бойових дій для добровольця-іноземця, осіб без громадянства, які брали участь у захисті територіальної цілісності та недоторканності України, їх легалізація в країні. Іноземний доброволець, особа без громадянства, яка брала участь у захисті територіальної цілісності та недоторканності України виступають новими для українського законодавства учасниками збройного конфлікту, розглядаються як особливий феномен дійсності й одне з видів прав.

Метою даної наукової роботи є дослідження проблеми легалізації іноземних добровольців, та осіб без громадянства які брали участь в антитерористичній операції (АТО) та продовжують брати участь у бойових діях на Сході держави в умовах операції об'єднаних сил (ООС), дослідження практичних механізмів набуття статусу

учасника бойових дій добровольцями-іноземцями, з'ясування можливих соціально-правових гарантій для таких іноземців.

Для досягнення вказаної мети поставлено такі основні завдання:

- дати характеристику сутності іноземного добровольця та визначити дане поняття;

- проаналізувати вітчизняне та міжнародне гуманітарне право, праці науковців та дослідників та визначити основні відмінності іноземного добровольця від «найманця»;

- виявити реальне становище таких осіб у світі, відношення до них країн, громадянами яких вони були або залишаються;

- дослідити особливості легалізації добровольців-іноземців;

- на основі узагальненого аналізу законодавства, сучасного стану легалізації добровольців-іноземців сформулювати конкретні рекомендації щодо удосконалення правових механізмів гарантування права таким суб'єктам збройного конфлікту в Україні.

Випробуванням для держави, після перемоги Революції Гідності, стала анексія АР Крим, збройний напад ласого сусіда на східні території України, коли українська армія перебували у повній неготовності боронити свої кордони, через військову політику попередників - це все істотно активізувало громадянське суспільство. Почалась мобілізація громадськості, розвиток волонтерського руху і добровольців на фронті, збирання коштів для армії, благодійні заходи для поранених солдатів і багато іншого. Наразі можна з упевненістю сказати, що без всього цього Україні навряд чи вдалося б відстояти свою незалежність.

Саме з цього моменту такий суб'єкт як доброволець почав активно існувати у суспільстві, і саме в умовах збройного конфлікту на Донбасі з'явилися нові проблемні питання для України, які залишаються актуальними і по сьогодні, що стосуються правового регулювання статусу учасників бойових дій, особливо іноземних добровольців.

У статті 47 Додаткового протоколу 1 Женевської конвенції чітко визначено статус учасників конфлікту [1]. Так, з точки зору

міжнародного законодавства у конфлікті іноземців, які не проживали довгий час на території країни, де він спалахнув, та не є її громадянами, не входять до складу збройних сил ворогуючих сторін, а також мають особисту матеріальну вигоду, кваліфікується як найманство.

Кримінальним кодексом України передбачено таке розуміння найманця як «спеціально завербована в Україні чи за її межами для того, щоб брати на території України чи інших держав участь у збройному конфлікті, воєнних або насильницьких діях, спрямованих на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу, захоплення державної влади, перешкоджання діяльності органів державної влади чи порушення територіальної цілісності» [2].

У Інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних силах України від 9.06.2017 зазначається, що «найманці – особи, які спеціально завербовані, беруть безпосередню участь у збройному конфлікті з метою отримання особистої вигоди» [3].

Проаналізувавши міжнародне та вітчизняне законодавство ми можемо зробити висновок, що добровольці- іноземці, що захищають українські землі від російських загарбників не підпадають під пункт «особистої матеріальної вигоди», оскільки більша їх частина має на меті тільки свої особисті патріотичні та політичні переконання, ідейні причини допомогти українцям. Один із мотиваційних чинників участі легіонерів у російсько-українській війні - це загроза агресії Російської Федерації Європі, зокрема, східним членам НАТО, у тому числі країнам Балтії [4, с. 69].

В результаті проведення даного дослідження ми змогли з'ясувати, що в результаті проведення АТО (наразі ООС) в Донецькій та Луганській областях та анексії Криму, на боці України від самого початку збройного конфлікту воювали громадяни інших держав, таких як: Росія, Грузія, Білорусь, Узбекистан, США, Франція, Польща, Швеція, Італія та інших країн. Але якщо звернутися до національного законодавства тих країн, громадянами яких є добровольці- іноземці, то зокрема Російська Федерація, Білорусь (з квітня 2016 р.), перебування громадян своєї країни у зоні бойових дій кваліфікується як найманство. Лише в Білорусі, за даними їхнього МВС відкрито 28

справ, що стосуються 140 білорусів, які брали участь у війні в Україні. У Росії проти іноземних бійців відкривають кримінальні провадження за різними статтями: вбивство, розбій, зґвалтування тощо. За даними волонтерів станом на 2017 р. близько 200 добровольців можуть екстрадувати [5].

Існує низка нормативно-правових актів, керуючись якими держава формує політику захисту статусу учасників бойових дій: Конституція України, міжнародні акти, Закони України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», «Про військовий обов'язок та військову службу», «Про Збройні сили України», «Про Національну гвардію України», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо проходження військової служби у Збройних силах України іноземцями та особами без громадянства», «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях» та інші.

6 червня 2019 року було прийнято закон № 2743-VIII «Про внесення змін до деяких законів України щодо правового статусу іноземців та осіб без громадянства, які брали участь у захисті територіальної цілісності та недоторканності України» [6]. Нарешті особам, які воювали за незалежність України, надається право отримати громадянство України й убезпечити їх від видачі іншим країнам.

13 серпня 2019 року Володимир Зеленський підписав Указ № 594 [7], який має спростити надання громадянства росіянам, яких переслідують на батьківщині. Від необхідності подання зобов'язання припинити іноземне громадянство цим указом також звільняються іноземці-військовослужбовці Збройних сил України і ветерани АТО/ООС. Згідно з указом, Кабмін має внести на розгляд Верховної Ради відповідний законопроект. Його зареєстрували у квітні 2020 року, але досі не проголосували.

Останніми новинами є те, що наприкінці грудня 2020 року Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій завершило розробку проекту закону "Про державну політику перехідного періоду" і направило на розгляд для надання пропозицій центральним органам виконавчої влади, державним службам та

фондам, місцевим органам влади, науковцям, міжнародним організаціям, громадським організаціям, експертному середовищу, судовим органам, прокуратурі, органам військового управління, представництву президента України в АРК та іншим.

Підсумовуючи, зазначимо, що в період ведення військових дій держава повинна гарантувати безпеку та охороняти інтереси всіх учасників конфлікту. Тому, ми вважаємо дуже важливим і нагальним питання, щодо закону № 2743-VIII. Адже на практиці зараз цей закон діє сумнівно, пів року дії закону це замало, на практиці мало хто встиг отримати громадянство і паспорт. Тож, ми вважаємо, що треба однозначно продовжувати строк дії даного закону, аби він створив правильний, швидкий та дієвий механізм отримання громадянства, щоб ті, хто проливав свою кров на Донбасі, воював за Україну і допомагав обороняти нашу територіальну цілісність, могли претендувати на українське громадянство за певними прозорими процедурами.

Другий момент, який не мало важливий, це те, що сім'ї іноземних добровольців залишаються у інших країнах, інколи добровольці вимушені повернутися назад зі своїх власних причин, тому варто переглянути положення міжнародного гуманітарного права, аби після повернення до мирного життя, після повернення до іншої країни, особа не відчувала порушення його основоположних прав та соціально-політичних навантажень, утисків і переслідувань.

Підсумовуючи усе вищесказане, доцільно зазначити про висновки нашої наукової роботи. У дослідженні здійснено теоретичне узагальнення, яке полягає у визначенні змісту, проблем реалізації та правової регламентації процесу легалізації іноземних добровольців в Україні у контексті розвитку та у світлі міжнародних стандартів в умовах збройного конфлікту на Сході країни.

Здійснене дослідження дає можливість зробити висновок, що на п'ятому році російсько-української війни питання статусу іноземних збройних добровольчих формувань, які воюють на боці України, зрушило з мертвої точки. Надавши можливість легіонерам легалізуватися у силових структурах, а також прийнявши закон № 2743-VIII влада все одно не спромоглася створити реальних механізмів вчасно для фактичного отримання громадянства. Адже

більшість іноземних добровольців не встигли за 6 місяців дії закону отримати паспорт України. Отже, на сьогодні вже існує законодавче підґрунтя для вирішення питання отримання громадянства іноземними легіонерами, тепер залишилось удосконалити правові механізми виконання цих державних гарантій.

Проаналізувавши чинне законодавство, а особливо хочемо звернути увагу на законопроект «Про державну політику перехідного періоду», про який ми зазначали у першому підрозділі другого розділу, ми можемо наголосити на необхідності додаткових змін у чинне законодавство, якими б передбачались соціальний захист та гарантії саме іноземним добровольцям та членам їх сімей. Адже навіть найсвіжіший законопроект щодо змін, які стосуються саме збройного конфлікту та перехідного періоду цього не передбачає.

Враховуючи це та підсумовуючи вищезазначене, а також виходячи з ситуації, що склалася, для належного визнання внеску добровільних формувань та їх членів у захист незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України, керівництво держави для збереження власного іміджу в очах громадян України та іноземців повинне на законодавчому рівні створити умови для захисту, соціального забезпечення, надання відповідного статусу добровольцям з інших країн на основі дієвих, реальних, не бюрократичних, довгострокових механізмів.

Основні положення та результати дослідження були апробовані і мали позитивну оцінку на Всеукраїнській науково-практичній конференції студентів, аспірантів та молодих науковців "Науковий погляд молоді: ключові питання сучасного етапу реформування системи вітчизняного законодавства», тема виступу: «Легалізації добровольців - іноземців в Україні».

Також було проведено дослідження питання легалізації добровольців і добровольців-іноземців станом на 2019 рік і написано наукову роботу на тему «Роль громадянського суспільства в питанні легалізації добровольців - іноземців в Україні» на Національний конкурс наукових робіт «Громадянське суспільство: світові традиції та вітчизняні реалії» яка зайняла 3 місце. Конкурс був організований Українським координаційним центром з підвищення правової освіти населення, Координаційною радою молодих юристів України при

Міністерстві юстиції України разом з Асоціацією вчених-внутрішньо переміщених осіб, Експертно-аналітичним агентством «Відкрита Україна», Агенцією впровадження реформ, Рухом за оновлену юстицію.

6 квітня 2021 року на базі кафедри міжнародного, європейського права та цивільно-правових дисциплін Навчально-наукового інституту Сумського державного університету відбулася підсумкова науково-практична конференція Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт з спеціальності «Міжнародне право», до участі в якій була запрошена студентка спеціальності 081 "Право" Степанова Ганна, яка презентувала наукову роботу на тему «Процедура легалізації добровольців-іноземців: перспективи для України» (під керівництвом к.ю.н., доц. Татаренко Г.В.). За результатами захисту роботи та голосування конкурсної комісії Ганна отримала диплом III ступеня.

Література:

1. Дополнительный протокол к Женевским конвенциям от 12 августа 1949 года, касающийся защиты жертв международных вооруженных конфликтов (Протокол I) : веб-сайт. URL: https://www.icrc.org/rus/assets/files/2013/ap_-i_rus.pdf (дата звернення: 22.01.2021).
2. Кримінальний Кодекс України: веб-сайт. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 27.01.2021).
3. Інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних силах України від 9.06.2017 : веб-сайт. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0704-17>(дата звернення: 27.01.2021).
4. Endre Szénási Foreign Fighters in Ukraine. Defense Review. The central journal of the Hungarian defence forces. Budapest, 2016. Vol 144. P. 67–80.
5. Іноземці, котрі воюють в АТО, не можуть отримати громадянство України : веб-сайт. URL: <http://meest->

online.com/ukraine/society/inozemtsi-kotri-voyuyut-v-ato-ne-mozhut
otrymaty-hromadyanstvo-ukrajiny (дата звернення: 27.12.2020)

6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо проходження військової служби у Збройних силах України іноземцями та особами без громадянства: Закон України//Відомості Верховної Ради (ВВР), 2019, № 26, ст.107

7. Питання спрощення набуття громадянства України іноземцями та особами без громадянства, які брали (беруть) участь у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони України, та громадянами Російської Федерації, які зазнали переслідувань через політичні переконання: Указ Президента України від 13 серпня 2019 року. № 594/2019 веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/594/2019#Text> (дата звернення: 27.01.2021).

Степченко Д.О.

*студент 1 курсу ОС «бакалавр» спеціальності 081 «Право»
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля
Науковий керівник: к.ю.н., доц. Котова Л.В.*

ВЗАЄМОВІДНОСИНИ ДЕРЖАВИ ТА ЦЕРКВИ В УКРАЇНІ

Україна є однією з найрелігійніших країн Європи та посідає 11 місце у рейтингу з 34 країн за даними американського дослідницького центру Pew [1]. В нашій країні співіснують різноманітні релігійні напрями, проте домінуюче положення по кількості вірян обіймає християнство. Так, серед українських віруючих: 62% православних, 10% греко-католиків і 9% міжконфесійних християн [2, с. 4]. Саме тому питання взаємодії держави і церкви є дуже важливим для українського суспільства.

Актуальність даної теми багато в чому виражена тим, що питання взаємодії держави і релігії, і досі є досить поширеною для роздумів серед філософів, теологів і правознавців. Обумовлений цей інтерес здебільшого двома причинами. В першу чергу, релігія і закон, ще з давніх часів поширені у всіх людських суспільствах, і в цьому

сенсі вони є універсальними. У зв'язку з цим питання їх взаємодії ніколи не втратить своєї актуальності. Другим важливим моментом, який обумовлює актуальність цієї теми саме в Україні, є відродження єдиної канонічної правонаступницею Київської митрополії – Православної церкви України.

Саме з цих причин, питання взаємодії держави і церкви розглянув і проаналізував ряд вітчизняних науковців, серед них: Людмила Філіпович, Віталій Перевезій, Генадій Друзенко, Леся Коваленко і багато інших.

Метою цих тез є аналіз державно-церковних взаємовідносин та вироблення пропозицій щодо покращення взаємовідносин між вірянами різних конфесій та розуміння релігії як елемента консолідації в аспекті реалізації державної політики в галузі свободи совісті та віросповідання.

Єдність суспільства завжди була одним з найважливіших аспектів, які сприяють розвитку суспільства. Василь Баранівський вірно позначив, що «забезпечення єдності суспільства, в першу чергу залежить від культурного і духовного розвитку» [3, с. 3]. Ми, в свою чергу, переконані, що культурний і духовний розвиток українців неможливий, без наявності необхідного правового підґрунтя, яке в достатній мірі забезпечувало б можливість населення реалізовувати свої потреби в даному напрямку.

Як відомо в УРСР релігійне питання було урегульовано Постановою ВЦВК, РНК РРФСР від 08.04.1929 і Декретом РНК від 23.01.1918 «Об отделении церкви от государства и школы от церкви», згідно із зазначеними правовими актами вся релігійна діяльність строго контролювалася державою [4] [5]. В таких умовах, повноцінна реалізація духовних потреб населення була неможлива. Однак, ми вважаємо, що, не зважаючи на тоталітарний характер радянського режиму, для СРСР не була властива концепція політичної релігії, коли об'єктом поклоніння є сама держава [6, с. 30]. Переконані, що саме цей факт був одним з найважливіших факторів, які привели до радикальних змін у розвитку релігійного питання. Ці зміни були реалізовані в останні роки існування радянського режиму, коли був прийнятий закон СРСР «О свободе совести и религиозных организациях» від 01.10.1990, саме в ньому було закріплено

закінчення державної підтримки атеїзму, а також релігійним організаціям було надано необхідну правову основу для своєї діяльності [7].

У нинішній час релігійне питання в Україні регулюється Конституцією України від 28.06.1996, Міжнародним пактом про громадянські і політичні права від 16.12.1966, а також Законом України «Про свободу совісті та релігійні організації» від 23.04.1991, в яких закріплені найбільш важливі принципи взаємодії держави і релігії.

Однак, незважаючи на те, що формально права віруючих захищені законом, варто погодитися з Віталієм Перевезієм, який вкрай вірно помітив, що, «на превеликий жаль, вкрай часто права віруючих порушуються державними органами влади або іншими органами в результаті бездіяльності цих органів» [8, с. 84]. Прикладом подібного порушення є тиск на митрополита Володимира з боку влади того часу. Так, зі слів Георгія Коваленка - прес-секретаря предстоятеля УПЦ МП з 2008-2014, митрополит Володимир стверджував, що «режим Януковича був подібний до радянського, коли влада намагалася чинити тиск на представників і предстоятелів церкви для реалізації своїх політичних інтересів» [9]. Ситуація взаємин церкви і держави була значно поліпшена після проведення Революції гідності, коли свавілля Януковича було припинене. Однак, згідно з соціологічними опитуваннями українського центру економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова, навіть на сьогоднішній день всього лише 21% українського населення вважають, що держава і влада ставляться однаково до всіх релігійних організацій в Україні [2, с. 9]. На нашу думку подібний результат опитувань спричинений в першу чергу тим, що окремі державні, громадські та політичні діячі, а також ряд ЗМІ продовжують ділити населення за релігійною ознакою, розпалюючи тим самим релігійну ворожість віруючих громадян однієї конфесії по відношенню до вірян іншої.

У висновках позначимо, що відповідно до Конституції, Україна - це світська держава. Саме тому, державна політика в галузі свободи совісті та віросповідання повинна бути спрямована на зрівняння значущості всіх релігійних поглядів, які існують в нашій державі.

Задля покращення взаємовідносин між віруючими і для того, щоб релігія сприяла консолідації українського народу, державні, громадські і в першу чергу політичні органи не повинні просувати певні релігійні погляди і інтереси, розпалюючи тим самим релігійну ворожість. Слід пам'ятати, що в першу чергу вищевказані органи мають дбати про державні та національні інтереси українського населення, а «умисні дії, спрямовані на розпалювання релігійної ворожнечі та ненависті», а також «пряме чи непряме обмеження прав або встановлення прямих чи непрямих привілеїв громадян за релігійних та інших переконань», відповідно до п.1 ст.161 Кримінального кодексу України від 05.04.2001 [10] є кримінально караними. Варто також згадати положення преамбули Конституції України, а саме: «...усвідомлюючи відповідальність перед Богом, власною совістю, попередніми, нинішнім та майбутніми поколіннями...», які, на нашу думку, мають важливо значення для розуміння змісту усієї Конституції України в аспекті досліджуємого нами питання.

Література:

1. Україна посіла 11 місце за релігійністю серед країн Європи — рейтинг Pew. Електронний ресурс.

URL: <https://hromadske.ua/posts/ukrayina-posila-11-misce-za-religijnistyu-sereyi-krayin-yevropi-rejting-pew> (дата звернення: 03.05.2021)

2. Особливості релігійного і церковно-релігійного самовизначення громадян України: тенденції 2000-2020рр. (Інформаційні матеріали). Електронний ресурс.

URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2020_religiya.pdf (дата звернення: 03.05.2021)

3. Баранівський В. Держава та церква в Україні: чи настане гармонія відносин? // ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ / Ім. І. Ф. Кураса НАН України. Київ, 2011. № 4. С. 3-7.

4. ПОСТАНОВЛЕНИЕ ВЦИК, СНК РСФСР от 08.04.1929. Електронний ресурс.

URL: <https://docs.cntd.ru/document/9055640> (дата звернення: 27.03.2021)

5. ДЕКРЕТ об отделении церкви от государства и школы от церкви от 23.01.1918. Електронний ресурс.

URL: <https://docs.cntd.ru/document/9054838?marker> (дата звернення: 03.05.2021)

6. E. Gentile, Political Religion: A Concept and its Critics – A critical Survey// Totalitarian Movements and Political Religions, 2005. pp. 19-32.

7. ПРИНЯТ ЗАКОН «О СВОБОДЕ СОВЕСТИ И РЕЛИГИОЗНЫХ ОРГАНИЗАЦИЯХ». Електронний ресурс.

URL: <https://cutt.ly/AbciulH> (дата звернення: 03.05.2021)

8. В. Перевезій, Відносини держави і церкви в контексті побудови громадянського суспільства // Політичний менеджмент. - 2003. - № 1. - С. 84-92. Електронний ресурс.

URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/perevezii_vidnosyny.pdf (дата звернення: 03.05.2021)

9. УПЦ МП: Янукович тиснув на митрополита Володимира. Електронний ресурс.

URL: <https://youtu.be/ws6jvJANIOA> (дата звернення: 03.05.2021)

10. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001. Електронний ресурс.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 08.05.2021)

*Черенкова Маргарита,
студентка 1 курсу, групи ПР-201д
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля
Науковий керівник: к.і.н., доцент
кафедри конституційного права Антоненко М. І.*

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

Актуальність дослідження обумовлена визначенням місця і ролі Президента України в системі органів державної влади та реалізації його повноважень в механізмі стримувань і противаг. Відсутність окремого законодавчого акту щодо визначення механізмів і меж повноважень глави держави, породжує протиріччя із органами законодавчої, виконавчої та судової влади, що викликає появу проблем функціонування і діяльності всієї системи стримувань і противаг в Україні.

Інститут Президента України займає особливе місце в функціонуванні механізму держави та її розвитку.

Згідно ст. 102 Конституції України: «Президент України є главою держави і виступає від її імені» [1]. Але Конституція чітко не визначає роль і місце Президента України в системі органів державної влади, що породжує загальну проблему реалізації правового статусу Глави держави, питання віднесення його до певної гілки влади та недостатнє функціонування системи стримувань і противаг.

Президент України є представником країни на світовій арені. Він активно реалізовує свою зовнішньополітичну функцію — представляє Україну в міжнародних відносинах, укладає міжнародні договори від імені держави та веде переговори. Сама роль Президента в державній владі визначає імідж держави.

У свідомості людей Президент виступає в якості сильного лідера, є символом єдності держави і нації, гарантом додержання прав і свобод і загальних засад Основного Закону. Народ ознайомлений із законодавством і загальними повноваженнями Президента на неналежному рівні, через що має занадто великі очікування від Глави держави і постійно розчаровується в ньому.

Фонд «Демократичні Ініціативи» провів у 2015 році соціологічне опитування «Конституційні зміни щодо правосуддя: думка громадян України, грудень-2015», яке дало такий результат: на запитання «хто є носієм суверенітету та єдиним джерелом влади в Україні?» попри те, що 50.4 % респондентів дали відповідь «народ», 28.7 % вказали, що Президент (при цьому Верховну Раду обрало 6.6 %) [2].

Це ще раз стверджує, наскільки вагомою є роль Президента з погляду суспільних очікувань та правової свідомості громадян, враховуючи, що понад чверть респондентів обрали таку відповідь.

Однією з причин повільного запровадження конституційних цінностей у суспільство і гальмування реформ в Україні є невинуваті очікування від влади, насамперед від Президента, поряд із відсутністю знань щодо реальних повноважень влади [3].

Взагалі сутність інституту Президентства полягає в тому, щоб представляти Україну на міжнародній арені, виступати гарантом суверенітету, виступати з посланням до парламенту чи народу про внутрішньополітичний стан справ країни. Контролювати інші вищі органи влади з метою спрямування їх діяльності на виконання Конституції та законів, а також їх формування, функціонування або припинення повноважень.

Президент України відповідно до ст. 6 Конституції України (державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову) не відноситься до жодної гілки влади. Постає питання – Президент повинен мати владні повноваження, чи є лише одним з вищих органів державної влади?

Так, Президент України має право:

– законодавчої ініціативи(ст.93), а без його підпису законопроект ніколи не стане законом(ст.94, п.29 ст.106), також він може робити це опосередковано через референдум, яким може бути змінено Конституцію(п.6 ст.106), що конфліктує з доктриною і поняттям обмеженої компетенції парламенту як єдиного законодавчого органу. Тобто глава держави безпосередньо бере участь у законотворчості.

– зупиняє дію актів Кабінету Міністрів(п.15 ст.106); подає на розгляд Верховній Раді кандидатуру Прем'єр-міністра

України(ст.114) – постає питання про віднесення Президента до певної гілки влади.

- призначає на посаду судді(ст.128);
- вносить проект до Верховної Ради з питання утворення, реорганізації і ліквідації суду(ст.125) [1] та інші повноваження, які тісно взаємопов'язані з діяльністю трьох основних гілок державної влади.

Підбиваючи підсумок, можна сказати, що оскільки статус Президента України як арбітра є не досить чітко регламентованим, це становить серйозну прогалину в законодавстві, яка спричиняє виникнення протиріч та загрозу їх невирішеності між Президентом і гілками влади.

Важливою потребою для уточнення статті 6 є пряме закріплення в Конституції України статусу глави держави як арбітра (або як контрольної гілки влади). З огляду на те, що законодавство не відносить Президента України до жодної гілки влади, дана норма породжує логічне питання: чи здійснює Президент державну владу згідно статті 6 Конституції України?

Цю конституційно-правову проблему слід вирішити шляхом її закріплення і уточнення на законодавчому рівні, внесенням змін до ст. 6 із зазначенням того, що Президент керується у своїй діяльності Конституцією та законами України, а також прийняттям Закону України «Про Президента України».

Література

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР//Відомості Верховної Ради України – 1996 - № 30 - Ст. 141.
2. Конституційні зміни щодо правосуддя: думка громадян України, грудень-2015. Загальнонаціональне опитування населення України, проведено Фондом «Демократичні Ініціативи» імені Лька Кучеріва та Київським міжнародним інститутом соціології з 15 по 25 грудня 2015 року для проекту Центру політико-правових реформ. URL: <http://www.dif.org.ua/ua/publications/press-relizy/konstituciini-zmini-s15.htm>

3. Забокрицький І.І. Поділ влади як елемент сучасного конституціоналізму: український та зарубіжний дослід у контексті моделей організації влади //Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія : Юридичні науки – 2016 - № 837 - С. 122-130. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2016_837_21

Шамрай Н.В.

*студентка 1-го курсу магістратури заочного відділення
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля,
м. Сєвєродонецьк, Україна
Науковий керівник: Сергієнко Г.С.,
к.іст. н., доц. кафедри конституційного права,
СНУ ім. В. Даля, м. Сєвєродонецьк, Україна*

СУДОВІ ПРЕЦЕДЕНТИ ТА ДОКТРИНА ЯК ДЖЕРЕЛО МІЖНАРОДНОГО ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Система джерел права є одним із головних складників для характеристики правової системи будь-якої країни. Правові системи сучасних держав відрізняються, тим, яке із джерел права переважає в національній правовій системі певної країни. В країнах романо-германського права основним джерелом права визначають нормативні юридичні акти, а основною особливістю правової системи англо-американського права широко використовують прецедентне право.

«Сучасна правова система України була заснована на юридичних поняттях та принципах характерних романо-германському типу правової системи, що приводить до схожості основних принципів підходу регулювання держави, створюючи ідентичність з континентальною сім'єю» [1].

Судовий прецедент займає самостійне місце в системі джерел права. Судовий прецедент є винесеним по конкретній справі рішенням суду, обов'язковим до застосування при вирішенні аналогічних питань з однорідних категорій справ.

Судова влада в Україні є відокремленою гілкою влади. Дуже важливе значення в судовій системі України відіграє роль

дослідження судової практики, а також питання про судовий прецедент та його застосування в системі джерел права України.

Саме діяльність незалежної судової влади, її рівність займає особливе значення в кожній правовій державі, та відіграє особливу роль для кожного в праві на захист своїх прав і свобод.

Значення судової практики в системі джерел права можна простежити через визначення базисних понять «судова практика» та «джерело права». «Визначення ролі судової практики в системі джерел права залежить, насамперед, від типу право розуміння, що притаманне тій чи іншій правовій системі; форми держави та політичного режиму, встановленого в ній; традиційного ставлення до суду в суспільстві у тій чи іншій правовій системі». Судова практика у країнах «писаного права» грає зазвичай другорядну роль: не конкретні казуси, а закони мають юридичну силу.

Судові рішення не розглядаються як фіксація норм права, оскільки, незалежно від судової практики, тут вже склалося цілком самодостатнє право.

Джерелами права в романо-германській правовій сім'ї (зокрема в національній правовій системі) є нормативно-правовий акт та нормативний договір (інколи правовий звичай), потребує нового погляду правову позицію сьогодення. На сьогодні є актуальним питанням відновлення поваги до верховенства права; активні сучасні процеси конвергенції - для нового дослідження питання щодо визначення ролі й місця судової практики в системі джерел права країн континентального права, зокрема України, яка позиціонує себе як правова та соціальна держава.

В англосаксонській правовій сім'ї основним джерелом права є судовий прецедент. У країнах англо-американської правової системи для визначення нормативного значення актів судової влади вживається правова конструкція «судовий прецедент», а не «судова практика». Отже, головним джерелом загального права є судова практика. Визнання судового прецеденту джерелом права означає, що судові органи здійснюють не тільки юрисдикційну функцію (вирішення конфліктів на основі права), а й правотворчу. Специфічні результати судової практики виражаються в нових правових положеннях, які виробляються судами при розгляді конкретних справ

або узагальненні їх результатів. Існування зазначених результатів судової діяльності є ключовою ознакою судової практики, яка включається автором у визначення останньої. Правові положення, вироблені судовою практикою, зводяться до: усунення прогалин у праві; прецеденту тлумачення; судового прецеденту (декларативного та креативного).

Правові положення як специфічні результати судової практики формуються внаслідок прояву суддівського розсуду. Суддівський розсуд проявляється в діяльності судів у різних формах: створення нової норми права; застосування аналогії права і аналогії закону; конкретизація норми права як шляхом тлумачення, так і шляхом застосування альтернативної норми; застосування факультативної норми права. Під цими категоріями в юридичній літературі надані зразки прояву суддівського розсуду, внаслідок чого судова практика виробляє специфічний продукт – правового положення.

Скасування дії нормативно-правових актів за рішенням суду адміністративної юрисдикції є прецедентом права судовим органом у найбільш яскраво вираженій формі. Судове рішення стосовно скасування дії нижчестоящої норми права знімає протиріччя в діючому праві між конкретними нижчестоящими і загальними вищестоящими нормами в ієрархії права, що регулюють однакові суспільні відносини. Такі рішення суду є джерелом права, адже ними скасовуються або визнаються недійсними рішення суб'єкта владних повноважень, що фактично дорівнює прийняттю нової правової норми.

Судова практика як джерело права це частина правового навику, досвіду, який приходить з роками та є результатом діяльності судової гілки влади, що виражається в офіційних актах органів судової влади (рішеннях, постановах, ухвалах, що набрали чинність і не були скасовані), які містять важливі й актуальні правові позиції (судові прецеденти, усталена судова практика та роз'яснення вищих судових органів), а також обов'язкові до виконання приписи нормативного характеру, що містяться в рішеннях Конституційного Суду та судів загальної юрисдикції та мають наслідком втрату чинності

нормативно-правових актів або їх окремих положень у зв'язку з визнанням їх неконституційними чи незаконними.

Судовий прецедент – це універсальний інститут, який, проте, має свою специфіку та різні форми прояву в англо-саксонській і романо-германській правових сім'ях. Описаний іноземний досвід дозволяє виявити такі особливості, глибше зрозуміти механізм дії судового прецеденту, оцінити переваги та недоліки цього інституту, його роль та місце в різних правових системах. Результати порівняльного аналізу англійської та континентальної моделей судового прецеденту можуть слугувати хорошою базою для формування теоретичних уявлень про цей феномен, позаяк дають можливість вивести певні закономірності і тенденції його функціонування.

На сьогодні судовий прецедент в нашій державі носить лише рекомендаційний характер, однак визнання його як офіційного джерела права, враховуючи позитивні якості, що принесе його запровадження, дасть змогу стверджувати про прогресивний розвиток правової системи України в складних інтеграційних процесах.

Література:

1. Марченко А. А. Поняття судового прецеденту та його місце у правовій системі України / А. Марченко А. // Митна справа. - 2013. - № 5(2.1). - С. 26-32. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ms_2013_5.

2. Ніколенко Л. М. Щодо визначення судового прецеденту в Україні / Л. М. Ніколенко // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. - 2014. - Вип. 27(2). - С. 11-15. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2014_27\(2\)](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2014_27(2)).

3. Юридична енциклопедія: В 6 т. /Редкол.: Ю070 Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. — К.: «Укр. енцикл.», 1998. ISBN 966-7492-00-1.

4. Закон України від 23.02.2006 року № 3477-IV “Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини”/[Електронний ресурс] Інформаційно-аналітичний центр «ЛІГА», 1991-2012 ТОВ «ЛІГА:ЗАКОН», 2007-2012.

5. Закон України від 07.07.2010 року № 2453-VI “Про судоустрій і статус суддів”/[Електронний ресурс] Інформаційно-аналітичний центр «ЛІГА», 1991-2012 ТОВ «ЛІГА:ЗАКОН», 2007-2012.

6. Пошва Б. Судовий прецедент: проблеми запровадження в Україні/[Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/81b1cba59140111fc2256bf7004f9cd3/3a27628b5abab870c22575d0004d48e7?OpenDocument>

Шуліка Аліна,
*студентка I курсу ОС «бакалавр» спеціальності 081
«Право» юридичного факультету СНУ ім. В. Даля
Науковий керівник: Арсентьєва О.С.,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри правознавства
СНУ ім. В. Даля*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИ

На сучасному етапі розвитку суспільства ми можемо спостерігати за тим як формується його культура. Ще в школі дітей навчають правильної, прийнятної для соціуму поведінки в колективі. Крокуючи по життю ми оволодіваємо різними видами культури: морально-етичною, політичною, економічною тощо. В тому числі, нам слід мати ще й високу правову культуру. Вона є необхідною для кожної, без винятку, особи. Але щоб її сформувати, необхідно чимало зусиль та часу.

Реалії сучасності, такі як корупція, велика кількість правопорушень та недотримання правопорядку вказують на проблемні аспекти формування правової культури і правової свідомості та підкреслюють актуальність даного питання.

Вивченням окремих аспектів культури, правової культури та правової свідомості займалося чимало науковців, серед яких варто виділити Ю.Битяка, Ю. Ковбасюка, Л.Макаренко, О.Оболенського, С.Серьогіна, Н.Сидоренко, Т.Сулятицьку та інших.

Метою дослідження є висвітлення шляхів й особливостей формування правової культури особи.

Поняття «формування правової культури» з методологічного погляду необхідно розглядати як таку діяльність суб'єкта правової культури, яка має своїм результатом прогресивний розвиток національної правової системи, зростання рівня інституційної правової культури та правокультурності людей. Відтак неправомірна поведінка суб'єктів права не може вважатися діяльністю суб'єктів правової культури, яка спрямовується на прогресивний розвиток права і формування правової культури; навпаки, зловживання правом руйнує правову культуру та існуюче в суспільстві право й відповідні інститути правової системи, як руйнують їх корупція, правовий нігілізм у різних його проявах, взагалі будь-яка протиправна поведінка суб'єктів права.

При визначенні правової культури особистості слід покладатися на ряд загальнотеоретичних положень, які підкреслюють найбільш сутнісні ціннісні ознаки як самого явища правової культури суспільства, так і культури особистості в цілому. Необхідно враховувати ряд принципово важливих моментів, які виокремлює Є.В. Підлісний: «по-перше, правова культура особистості може розглядатися як сукупність двох компонентів – творчого та особистісного, по-друге, вона є частиною правової культури суспільства, причому одночасно і залежною від правової культури суспільства величиною, і її творчим началом, по-третє, правову культуру особистості можна розглядати як ступінь і характер її правового розвитку, по-четверте, правова культура особистості ґрунтується на позитивній правовій свідомості і реалізується в активній діяльності»[1, с.242].

Аналізуючи обумовленість правової культури особистості рівнем її освіченості, культури, правового виховання, можна припустити, що ця залежність пропорційна не лише рівневі правової інформації, обсягу отриманих знань, а й є залежною від характеру діяльності людини, ступеня наявних свобод, які також можуть бути розглянуті як ресурси розвитку. Звідси правова культура особистості може слугувати своєрідним індикатором стану суспільства, рівня його демократичності та, відповідно, необхідною передумовою і

показником правового стану суспільства. Водночас, правова культура є уособленням вищезазначених характеристик суспільства на індивідуальному рівні, що знаходить свій прояв у правомірній поведінці. Будучи обумовленою правовим станом суспільства, правова культура закладає, як і низка інших різновидів культури – політична, морально-етична, економічна тощо, ціннісні підвалини людини та суспільства [2, с. 45].

Правова культура формується не будь-якою правомірною діяльністю суб'єктів права, оскільки у більшості правових актів суб'єкти права своєю поведінкою не створюють нових правових цінностей, а лише реалізують існуючі цінності, підтримуючи правову культуру на досягнутому рівні, на відміну від таких суб'єктів права, які своєю протиправною поведінкою заперечують правові цінності, знижуючи рівень національної правової культури [3, с.364].

Формування високої правової культури неможливо без посилення правового виховання. Як вважають дослідники, правове виховання є однією з найбільш і багатопланових завдань в правовій науці [4].

Засвоєння правових норм відбувається протягом усього життя людини, незалежно від її віросповідання і професії. Важливим моментом в розробці концепції безперервної правової освіти є врахування психологічних складових правової свідомості особистості. У процесі формування правової свідомості цілеспрямовано закладаються цілком певні психічні та психологічні складові.

Зазвичай говорять про правове виховання в широкому і вузькому сенсі. У першому випадку мова йде про правову соціалізацію людини, коли вона «виховується» навколишнім оточенням в цілому, всією юридичною практикою і поведінкою людей, посадових осіб – представників державного апарату в правовій сфері. Що стосується правового виховання у вузькому сенсі, то воно відрізняється своєю спрямованістю на підвищення правової культури людини, групи людей і суспільства в цілому.

На нашу думку, на сьогодні ще можливо виокремити так зване звичайне правове виховання (через оффлайн-інструменти) та інтернет- правове виховання (через онлайн-інструменти).

Так як на даному етапі розвитку суспільства активно розгортається діджиталізація, то стають можливими нові способи правового впливу на людей, виховання в них поваги до права, формування свідомості активних громадян тощо. В соціальних мережах, де багато часу проводять підлітки та студенти, можна розміщувати інформативні пости, проводити експрес-опитування за допомогою коротких тестів (тим самим перевіряти рівень знань своєї цільової аудиторії та визначати актуальні для них питання). На YouTube-каналах можна викладати короткі змістовні відео на правничі теми, що обов'язково «знайдуть» своїх слухачів, зацікавлять та, головне, допомагатимуть формувати правову культуру кожної особи та суспільства в цілому.

Щодо офлайн-інструментів правового виховання, ми пропонуємо, в першу чергу, спрямовувати їх на молоде покоління. Ще в школі необхідно знайомити дітей з їхніми правами та обов'язками, тобто закладати основу їхньої правової культури. Адже саме завдяки свідомому, правокультурному підростаючому поколінню, ми зможемо будувати правове суспільство і державу. Так, наприклад, студенти юридичного факультету СНУ ім. В.Дала проводять інформаційні зустрічі зі школярами Луганської області. Зокрема, вони проводили бесіди на тему домашнього насильства, в тому числі гендерно зумовленого насильства, під час карантину.

Змістом правового виховання є прилучення людей до знань про державу і право, законність, права і свободи особистості, розуміння сутності правових навчань, вироблення у громадян стійкої орієнтації на законслухняну поведінку. Звичайно, деякі правові цінності, маючи основу і походження в моральних нормах, засвоюються особистістю в процесі різноманітної соціальної практики.

В Україні правова свідомість поки ще не стала загальновизнаною суспільною цінністю. Характерною рисою української сучасності стало також і становище розколотої індивідуальної свідомості: в ній стикаються європейські та неєвропейські поведінкові установки, пострадянські і радянські орієнтири, правові та неправові цінності. Саме соціальне полотно соціуму виявляється розірваним, і негативно-критичний настрій

суспільства по відношенню до своїх інститутів і до своєї повсякденності вимагає осмислення в контексті кризи розвитку.

Для формування в Україні правової культури вищого рівня необхідна активна діяльність суб'єктів права як суб'єктів правової культури; діяльність, спрямована на створення правових цінностей, що забезпечують можливості поступального розвитку національної правової системи, підвищення ролі права в суспільстві та ефективного виконання його соціальної функції створення і збереження суспільного миру. Вирішальним чинником при цьому є відповідальність держави як суб'єкта правової культури перед людиною за свою діяльність, яка об'єктивно вимагає розробки та реалізації науково обґрунтованої правової ідеології та правової політики.

Отже, проблема правової свідомості і правової культури ще тривалий час буде актуальною, а необхідність її дослідження безпосередньо впливає із конституційного проголошення людини як найвищої соціальної цінності. Наразі перед українською державою та суспільством у цілому постала об'єктивна і одночасно нагальна потреба широкого розповсюдження (в тому числі й засобами юридичної освіти та правового виховання) новітньої правової ідеології, в основі якої лежать ідеї поваги до права, верховенства права, знання і адекватне розуміння ролі права в регулюванні суспільних відносин.

Література:

1. Підлісний Є. В. Правова культура суспільства, особистості та соціальної групи / Є. В. Підлісний // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки. – 2018. – № 3(2). – С. 241-246. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdup_2018_3\(2\)_45](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdup_2018_3(2)_45)

2. Богачов С. В. Особливості процесу формування правової культури в Україні/ С.В. Богачов //Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2011. – № 2. – С. 43-48. [Електронний

ресурс]. – Режим доступу:
http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnivs_2011_2_8.

3. Макаренко Л. О. Теоретико-методологічні аспекти пізнання та формування правової культури: дис. ... доктора юридичних наук: 12.00.01 /Л.О.Макаренко/ Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України; Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України, Київ, 2019. – 441 с.

4. Нагорняк С.В. Формування правосвідомості у правовому вихованні майбутніх юристів /С.В.Нагорняк// Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми. Зб. наук. пр. Київ – Вінниця : ТОВ фірма «Планер». – 2017. – № 5. – С. 138–141.

Яценко Данііл
студент 4 курсу спеціальності "Право"
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля
Науковий керівник: Мартинова Л.В.
к.е.н., доцент кафедри господарського права
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО РИНКУ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

У перспективах сучасного напрямку цифровізації, орієнтиром для прогресу є рівень розвиненості економіки держави. Цифровізація кидає нові виклики не тільки у напрям змін професій та товарів, але й для усіх фінансових установ, які існують у фінансовому просторі України. Наразі в різних сегментах ринку, надається перевага сегментам розвитку цифрових технологій, що напрямом відображається на аналітиці та практиці ведення сучасного бізнесу, та державних програмах. Усі ці аспекти актуалізують розвиток фінансового ринку, у період цифровізації.

Формування абсолютно нових механізмів внаслідок надання фінансових послуг та цифровізації фінансових ринків, досліджували у

своїх наукових працях вітчизняні та іноземні науковці: С. Альпаков, Ю. Бажал, О. Вовчак, М. Кастельс, Н. Краус, М. Скілтон, Р. Хікс.

Проаналізувати та виявити актуальні питання оцінки розвитку фінансового ринку України, у період цифровізації. Цифровізацію можна визначати як, тренд сучасного світового розвитку, тільки у випадку, якщо її розвиток підпадає під умови сучасного життя. Цифровізація на сучасний стан охоплює усі найважливіші сфери життя включаючи і ринок фінансових відносин. Тому під терміном цифровізацією фінансового ринку, можна тлумачити світовий тренд розвитку економіки і суспільства, шляхом перетворення звичайної інформації в у цифрову форму, для підвищення усіх аспектів життя.

В Україні цифровізація фінансового ринку розпочалася з 2018 року, зі схваленої Концепції 2018-2020р., плану розвитку цифрових тенденцій. У січня 2019 року, відбулося планове засідання Координаційної ради з питань: Концепція та структура закону Про "цифрову економіку України", Цифрова інфраструктура, Концепція розвитку безготівкових розрахунків, Цифровий розвиток регіонів та програма розвитку Європейського Союзу –EU4DIGITAL[1, с. 273].

Разом з розвитку тенденції цифровізації, також зростає питома вага правового регулювання усіх цифрових інформаційних відносин у сфері фінансового ринку, але на сучасний стан існує або дуже замало нормативно-правових актів, які можуть врегулювати ці відносини, а ті що є не завжди передбачають усі проблематичні обставини.

Ринок цифрових фінансових відносин врегулює таке коло суб'єктів: покупці та продавці фінансових активів, фізичні та юридичні особи, біржі майнери[2, с.14]. Наразі існує потреба у правовому забезпеченні таких сфер як: інтернет магазини, блокчейни, контроль за кіберзлочинцями, та банківськими цифровими операціями. Якщо Закон України Про банки та банківську діяльність врегулює сферу банківських цифрових операцій, то що можна сказати за галузі інтернет покупок, цифрових акцій та блокчейнів.

В Україні ще досить не розвинена фінансова економіка у цифровій галузі, на відміну від інших країн. Сьогодні існують проблеми забезпечення законодавства, яке врегулює відносини у сфері цифрової економіки фінансового ринку. Цю галузь доречно

досліджувати та аналізувати з боку суб'єктів, які були перелічені раніше, адже саме вони і є споживачами та основними фігурами у цій галузі та її розвитку.

Сучасне українське законодавство звертає увагу на захист прав фінансових суб'єктів та споживачів послуг, та фактично підтримує ідею визнання, що фізична особа у відносинах з суб'єктом підприємницької діяльності, є майже незахищеною. Це обумовлено відсутністю належного закріплення цифровізації у діяльності органів державної влади, в частині державного нагляду за діяльністю тих самих суб'єктів фінансового ринку. Активний та постійний розвиток фінансового ринку, вимагає від законодавців модернізації процесів взаємодії усіх випадків. Перш за все, за запровадження електронного урядування як організації державної влади за допомогою цифрових мереж та сегментів, що забезпечує функціонування цих органів у режимі реального часу[3, с. 198].

За напрямом правового регулювання фінансових послуг, метою якого повинно бути створення умов ефективного функціонування фінансового ринку, зміцнення стабільності та фінансових інклюдій, та інтеграція фінансових послуг у міжнародний простір, без загроз національним інтересам та економічній безпеці держави. Відсутня активність у долученні до процесів цифровізації, може спричинити сповільнення темпів розвитку запровадження ІТ-технологій[4, с.64].

Починаючи з 2016 року, Нацкомфінпослуг прийняла низку низку нормативно-правових актів, які забезпечують вказані прогалини дійсним регулюванням, та спрощують фінансові процедури правового регулювання. Була запроваджена можливість використання електронних ресурсів, електронної форми документів при реєстрації, ліцензування звітності фінансових підприємств, та обов'язковість ведення власних веб-сайтів, для закриття податкової звітності[5].

Розвиток напряму цифровізації дозволяє суб'єктам та споживачам фінансового ринку збирати, поширювати та обробляти публічну інформацію, отриману у цифровій формі[6]. На підставі тлумачення норм законодавства України, та положень права Європейського Союзу, робляться спроби щодо можливості поширення норм законодавства України про правове забезпечення

фінансового ринку цифрового простору на усіх суб'єктах. Вказане дозволяє від вузького законодавчого підходу до тлумачення норм цифровізації[7]. Такий підхід дозволить Законам України як: ЗУ "Про електронну комерцію", ЗУ "Про фінансові послуги", ЗУ "Про забезпечення кібербезпеки", ЗУ "Про захист електронних коштів", та навіть ратифікованої Конвенції "Про захист від кіберзлочинності", домінувати над загальними та застарілими законами[8].

Отже, проаналізувавши правове регулювання фінансового ринку у електронній галузі, можна зробити висновки та виділити актуальні питання правового регулювання цього сегменту, які наразі залишаються актуальними. Я погоджуюсь з думкою науковця Карлін М.І., що наразі досить неврегульованим є питання кібербезпеки у фінансовому ринку, що становить під загрозу споживачів систем і фінансовій стабільності країни, тому потрібно створити єдиний та ефективний засіб захисту персональних даних. Існують ризики фінансових коливань внаслідок зростання спекулятивного капіталу на фінансовому ринку цифрових відносин, що потребує збільшення обсягів підготовки фахівців у ІТ – галузі. Треба поділяти більше уваги розробці захисту прав споживачів цифрових послуг у електронній формі грошових відносин, задля запобігання ризиків недосягнення цілей цифровізації фінансового ринку.

Та нормативна база, яка існує наразі, вона є недостатньою для всебічного регулювання фінансових відносин, тому законодавцю треба більше реформувати вже існуючі Закони України "Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг", "Про національний банк України", тощо. Звернути більш питому увагу на пряму діяльність Антикорупційного Бюро України на фінансові відносини у цифровій сфері.

Залишаються актуальними питання, про контроль інформації фінансових установ, через веб-сайти та електронні ресурси, що на мою думку потребує оцінки технічної можливості самої установи та можливості її залучення до європейських стандартів. Треба встановити вимоги регламенту захисту персональних даних, та фінансового сектору. Треба відзначити, що перелічені питання правового регулювання фінансового ринку у електронному просторі є серед вказаних заходів, що планується реалізуватись НБУ разом з

іншими органами влади з 2020 по 2024 рік. Більша увага збоку влади на ці аспекти, дасть змогу підвищити рівень розвиненості фінансового ринку та його послуг.

Література:

1. Карлін М. І. Борисюк О. В. Управління державними фінансами: посібник. Луцьк: ПП Іванюк, 2013. 273 с

2. Карчева Г.Т., Огородня Д.В., Опенько В.А. Цифрова економіка та її вплив на розвиток національної та міжнародної економіки. Фінансовий простір. 2017. № 3. С. 13–21.

3. Пацурія Н.Б. Окремі питання цифровізації відносин щодо захисту прав споживачів та небанківських фінансових послуг/ Підприємництво, господарство і право №8, 2020, с. 196-204.

4. Чмерук Г.Г., Бурлакова І.А., Краліч В.Р. Економічні, соціальні та психологічні виклики Індустрії 4.0. Economics and Finance. 2018. № 6. С. 61–68.

5. Офіційний сайт Національного банку України. <http://www.bank.gov.ua>.

6. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-r#Text>

7. Концепції державної політики у сфері цифрової інфраструктури. URL: [https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/page/Policy_digital_infrastructur_e_v3%20\(1\).pdf](https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/page/Policy_digital_infrastructur_e_v3%20(1).pdf) 3. НБУ та

8. Мінцифри спільно працюють над цифровізацією банківської системи України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/nbu-tamintsifri-spilno-pratsyuyut-nad-tsifrovizatsiyeyu-bankivskoyi-sistemi-ukrayini>

Секція 3

РОЗВИТОК ЦИВІЛІСТИКИ, ТРУДОВОГО ПРАВА ТА ПРАВА СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В СУЧАСНИХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ УМОВАХ УКРАЇНИ

*Базалєєва А.В.,
студентка 4-го курсу спеціальності «Право»
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.
Науковий керівник: Мартинова Л.В.,
к.е.н., доцент, доцент кафедри господарського права
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АУДИТУ БЕЗГОТІВКОВИХ РОЗРАХУНКІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

У сучасному економічному світі в загальному обсязі грошового обороту держав чинне місце належить безготівковому обороту, який становить майже 90% від всього обороту грошових коштів. Такий стрімкий розвиток безготівкових розрахунків стає причиною зменшення потреб у використанні готівки та прискорює оборот коштів, що в свою чергу сприяє наявності розгалуженої мережі банків, а також зацікавленості держави в їх розвитку.

Швидкість руху грошових коштів визначається ефективністю діяльності підприємства, а обсяг наявних у підприємства грошей є ознакою його платоспроможності, що є однією з головних характеристик фінансового становища підприємства.

Таким чином, враховуючи важливість та широке застосування безготівкових операцій, виникає необхідність обліку та контролю

вказаних грошових потоків. Тому метою даної роботи є дослідження правового забезпечення та особливостей аудиту безготівкових розрахунків на підприємствах в сучасних умовах.

Відносини, що пов'язані з регулюванням операцій з безготівковими розрахунками чітко закріплені в національному законодавстві України. Так правовий аспект організації безготівкових розрахунків, а також перелік повноважень, якими наділений Національний банк України регламентовані Законом України «Про банки та банківську діяльність» [1] та Законом України «Про національний банк України» [2]. Що стосується основних правил здійснення безготівкових операцій, їх видів та особливостей, то в даному випадку є чинною «Інструкція про безготівкові розрахунки в національній валюті» (далі Інструкція) [3].

Проведення аудиту в Україні на сьогодні регламентовано Законом України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» [4] та Міжнародними стандартами аудиту [5].

Таким чином, відповідно до п. 1.4 глави 1 Інструкції, *безготівкові розрахунки* – це перерахування певної суми коштів з рахунків платників на рахунки отримувачів коштів, а також перерахування банками за дорученням підприємств і фізичних осіб коштів, унесених ними готівкою в касу банку, на рахунки отримувачів коштів.

Дані розрахунки проводяться банком на підставі розрахункових документів на паперових носіях чи в електронному вигляді [3, п. 14 гл. 1].

Так для дотримання законодавства та з метою контролю в області обліку безготівкових розрахунків застосовують аудиторські перевірки, що виражені в аудиторських послугах.

Відповідно до п. 7 ч. 1 ст. 1 ЗУ «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність», *аудиторські послуги* – аудит, огляд фінансової звітності, консолідованої фінансової звітності, виконання завдань з іншого надання впевненості та інші професійні послуги, що надаються відповідно до міжнародних стандартів аудиту [4, п.7 ч.1 ст.1].

Таким чином, *аудит безготівкових коштів* – це перевірка наявності грошей, що перебувають в безпосередньому розпорядженні

підприємства та рух яких закріплені в документах. Перевірка достовірності обліку грошей і еквівалентів є дуже важливою, адже грошові кошти є інструментом господарської діяльності. На відміну від платежів, що здійснюються готівкою, коли гроші безпосередньо передаються платником їх одержувачу (матеріальний вигляд), то безготівкові розрахунки в більшості випадків здійснюються за допомогою кредитних, банківських та розрахункових операцій, що заміщають готівкові гроші в обороті.

Після проведення аудиту безготівкових розрахунків керівник підприємства зможе контролювати дотримання підприємством нормативно-правового регулювання, своєчасності розрахунків з бюджетом, вчасного погашення кредиторської заборгованості та контролю за додержанням договорів з контрагентами, що є дуже важливим для подальшого здійснення підприємницької діяльності.

Таким чином, головною метою аудиту безготівкових розрахунків є створення висновку про достовірність і правильність відображення інформації, про наявність і рух безготівкових грошових коштів в бухгалтерському обліку та звітності. Розрахункові операції з грошовими коштами підприємства, що знаходяться на різних рахунках у банківських установах слугують об'єктами даного аудиту.

Дуже важливим аспектом в проведенні аудиту в даній сфері є створення методики та програми аудиту безготівкових розрахунків. Що стосується попередньо вказаних документів, то на законодавчому рівні не існує єдиної методики та програми аудиту безготівкових розрахунків.

Так, під час аудиторської перевірки повинна бути приділена увага дотриманню об'єктом перевірки нормативно-правового законодавства при здійсненні безготівкових операцій, правильності відкриття підприємством рахунку у банку, а також правильності ведення обліку за рахунками відкритими в національній та іноземній валюті. Завдяки первинним документам підприємства та виписці з особового рахунку в банку, аудитор встановлює підтвердження кожної операції, яку здійснило підприємство та перевіряє правильність оформлення первинних документів на відповідність до чинного законодавства [6]. Особливо трудомістким та важливим процесом під час аудиторської перевірки є облік безготівкових

розрахунків, здійснених в іноземній валюті, тому в деяких випадках аудитори користуються допомогою помічників, що є певним недоліком.

Кожен аудитор, що здійснює перевірку безготівкових розрахунків має програму аудиту безготівкових розрахунків. Зміст та обсяг даної програми аудиту залежить від таких чинників: вид, розмір і специфіка об'єкту аудиту. Індивідуальні аспекти проведення перевірки аудитором оговорюються з замовником під час складання Договору на проведення аудиту. За допомогою розробленої програми, аудитор має змогу виявити порушення та зменшити ризик не виявлення помилок, а також надати рекомендації, щодо удосконалення обліку та внутрішнього контролю на підприємстві [6].

В процесі підготовки до перевірки, можливі зміни програми проведення аудиту безготівкових розрахунків та вказання причин, що змусили аудитора повністю змінити чи відкоригувати програму аудиту. Всі проведені дії, записи і висновки аудитор фіксує у своїй робочій документації, що згодом виступає фактичним матеріалом для написання та пояснення аудиторського звіту.

Як свідчить практика проведення аудиту безготівкових розрахунків, типовими помилками в діяльності підприємств є:

1. відсутність первинних документів (наприклад векселі та чеки) за проведеними безготівковими операціями;
2. виправлення сум вказаних у виписках банку;
3. привласнення сум надходжень, що приховане за неоформленими чи невірно оформленими документами;
4. списання сум без підстави або за фіктивними документами;
5. повторне використання одних і тих же документів;
6. порушення послідовності платежів;
7. відсутність необхідних документів, що були підставами для здійснення операцій;
8. невідповідність між сумами вказаними у платіжних дорученнях та облікових регістрах;
9. помилки у розрахунку курсових різниць під час здійснення безготівкових розрахунків з іноземною валютою [6].

Таким чином, на основі проведеного дослідження слід вказати наступне. На даний час безготівкові розрахунки відіграють дуже важливу роль у розвитку національної економіки, сприяють стійкості грошового обігу в державі та впливають на зменшення частки тіньової економіки України, що є дуже важливим в процесі Євроінтеграції та міжнародного співробітництва. Проведення аудиту безготівкових розрахунків має на меті виявити наявні порушення, що не відповідають чинному нормативно-правовому регулюванню у сфері безготівкових відносин, оцінити правильність ведення обліку та сформулювати відповідні висновки для подальшої діяльності підприємства.

Задля покращення якості та швидкості проведення аудиту безготівкових розрахунків держава повинна сприяти автоматизації перевірки безготівкових розрахунків, створенню методичного забезпечення та регулювання такої перевірки на законодавчому рівні.

Література:

1. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 р. №2121-III. Дата оновлення: 14.04.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text> (дата звернення: 25.04.2021 р.).

2. Про Національний банк України: Закон України від 20.05.1999 р. № 679-XIV. Дата оновлення: 14.04.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text> (дата звернення: 25.04.2021 р.).

3. Інструкція про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті: постанова Правління Національного Банку України від 21.01..2004 р. №22. Дата оновлення: 31.01.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0377-04#Text> (дата звернення: 25.04.2021 р.).

4. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність: закон України від 21.12.2017 р. № 2258-VIII. Дата оновлення: 01.07.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#Text> (дата звернення: 25.04.2021 р.).

5. International Standards on Auditing (ISA). URL: <https://www.iaasb.org/clarity-center/clarifiedstandards>. (дата звернення: 25.04.2021 р.).

6. Скрипник М. І. Особливості та проблемні аспекти аудиту безготівкових розрахунків / М. І. Скрипник, Л. В. Шевченко. // Ефективна економіка. – 2020.

Баранова Ганна
студентка 3 курсу спеціальності 081 Право
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.
Науковий керівник: к.ю.н., доц. Капліна Г.А.

ПОНЯТТЯ ТА ЗНАЧЕННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ВІДПОВІДАЧА В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

В сучасному світі дуже гостро постає питання механізму захисту прав та інтересів осіб. Постійне реформування законодавства та судової системи сприяє виникненню проблем реального здійснення особами права на судовий захист. Тому ми взяли за мету дослідити не тільки правовий статус відповідача як учасника процесу, але й засоби захисту його інтересів.

Аналіз наукових, нормативних джерел показує, що повноваженням та ролі відповідача приділяється значно менше уваги, ніж процесуальному статусу позивача. Потреба в захисті прав та інтересів, як правило, є наслідком правового конфлікту. Це є нормальною реакцією особи, проти якої позивач висунув позов, це обумовлено не тільки нормами права, але й поведінкою в умовах конфлікту.

Проаналізувавши роботи науковців, ми прийшли до висновку, що термін «відповідач» не має однозначного визначення, а погляди вчених можна поділити на три групи:

1. Перші під відповідачем зазначали особу, що притягається судом до відповіді через те, що порушила або осперювала суб'єктивні права або законні інтереси позивача [1, с. 23].

2. Друга категорія науковців стверджує, що відповідач – це особа яка, на думку позивача, порушила чи оскаржила його суб'єктивне матеріальне право або законний інтерес [1, с. 24]

3. Інші ж вважають, що відповідач – це особа, яка притягується позивачем або іншим уповноваженим органом до відповідальності за позовом, в якому, на думку зазначених осіб, порушила право позивача або його оскаржує[1, с. 24] .

Дане твердження я вважаю найбільш вдалим, оскільки фактично особа відповідача починає свій шлях у справі при зверненні до суду позивача. Завжди саме позивач, вказує на особу яка ймовірно порушила його право. Усім зрозуміло, що первинно спір починається з матеріально-правових відносинах, а вирішується або самими суб'єктами, або за допомогою суду.

У будь-якому випадку, право відповідача у цивільному процесі має свої відмінності від права позивача на судовий. Головною відмінністю є те, що реалізувати своє право на захист відповідач має змогу тільки тоді, коли є процес котрий виник з ініціативи позивача. Значимість обох (і позивача, і відповідача) у процесі носить рівноправний характер.

Дослідив на працю І.С. Комарова, ми погоджуємося з автором, що специфіка реалізації права відповідача має декілька аспектів:

1) правовідносини, на які вказує позивач як підставу для позову між позивачем та відповідачем, відсутні, наприклад, в силу того, що договір, на який посилається позивач, нікчемний або неукладений;

2) позивач не є володільцем прав або законних інтересів, на які він вказує як на порушені чи оспорювані;

3) відповідач не наділений законом або договором тими обов'язками, на які вказує позивач в силу того, що вони покладені на іншу особу або взагалі

відсутні тощо [2, с. 67].

Зазначаємо, що згідно із вищевикладеним, рівність сторін зберігається, безсумнівно. Без неї не було б справедливого змагання сторін перед суддею, тільки завдяки рівності можливо прийти до істини у вирішенні справи. Саме це є причиною віднесення значення «рівноправність» до категорії принципів у галузі процесуального

права. Принцип процесуальної рівності сторін перебуває у тісному зв'язку з принципами диспозитивності, змагальності та доступності судового захисту і є дієвою гарантією захисту інтересів відповідача.

Як висновок, слід сказати, що відповідач має у своєму арсеналі набір процесуальних засобів, використання яких допомагає йому протистояти позивачеві в суді. Специфічним є те, що вони хоча вони і є рівноправними учасниками цивільного процесу, але засоби правового захисту зовсім протилежні. До того ж, слід розуміти, що засобами захисту вважається надана цивільним процесуальних законодавством можливість для відстоювання своєї правової позиції або створення сприятливих умов для його участі у справі.

Література:

1. Васильченко Н.М. Процессуальное положение ответчика в гражданском судопроизводстве. Харьков : Вища школа. Изд-во при Харьк. ун-те. 1979, 89 с.

2. Комаров И.С. Защита ответчика против иска в гражданском и арбитражном процессе : дис. ... канд. юрид. наук. Екатеринбург, 2012. - 221 с.

3. Цивільне та сімейне право України / під ред. проф. Є.О. Харитонова. – Х., 2008. – 200 с.

4. Цивільне право України. Загальна частина: підруч. / за ред. І.А. Бірюкова, Ю.О.Заїки. – К., 2006. – 308 с.

*Безкровна Євгенія,
студентка 2 курсу, групи ПР-192д
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля
Науковий керівник: : Гніденко В.І.,
асистентка кафедри правознавства СНУ ім. В. Даля*

СПІВВІДНОШЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ТА ЗАРУБІЖНОГО ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ЗАХИСТУ КОМЕРЦІЙНОЇ ТАЄМНИЦІ

Перш за все, призначення правового захисту комерційної таємниці полягає у регулюванні економічних сфер, у яких застосування патентного захисту є недостатньо дієвим або неможливим. Для держави ж розвиток охорони комерційної таємниці визначається перевагами у підвищенні ефективності господарської діяльності, створенні інновацій, якісному розвиненні економічних процесів та надходженні іноземних інвестицій.

Метою дослідження є здійснення аналізу норм національного законодавства у сфері регулювання та захисту комерційної таємниці та співвідношення його з законодавством зарубіжних держав, визначення необхідності вдосконалення правових інструментів захисту комерційної таємниці.

Питання захисту комерційної таємниці висвітлювалися у багатьох дослідженнях вітчизняних та закордонних науковців, таких як П.П. Андрушко, Г.О. Андрощук, Д. В. Боброва, Т.В. Боднар, О. М. Вінник, О. В. Дзера, Ю. М. Капіца, В. М. Коссак, О.В. Кохановська, О.А. Підпригора, О.О. Підпригора, М. І. Тітов, М.Я. Швець, В.С. Щербина, С.В. Алексєєв, Е. А. Войніканіс, М. Джагер, В.А. Дозорцев, А. Коломієць, В. А. Копилов, К. Магрі, К. Матсуо, В. Розенбергта інші.

Інститут комерційної таємниці має свою специфіку, яка проявляється у відсутності її офіційної реєстрації. Перевірка відомостей, що становлять комерційну таємницю здійснюється лише у випадку порушення або заперечення прав на комерційну таємницю. Проте це не означає, що ці відомості взагалі не потребують фіксації на матеріальних носіях, бо це потрібно, в першу чергу, для встановлення

доказів при розв'язанні спорів. Комерційна таємниця охороняється нормативно-правовими актами держави та особисто правоволодільцем. В останньому випадку заходи щодо збереження секретності такої інформації можуть бути наступними: покладення обов'язку дотримуватись службової таємниці на посадових осіб, працівників, та осіб, що мають доступ до таємниці, не розголошувати відомості третім особам та встановлення відповідальності за його порушення; визначення у контрактах з контрагентами порядку використання та обов'язку не розголошувати відомості, що становлять комерційну таємницю; інші заходи щодо запобігання розповсюдження цієї інформації для третіх осіб.

Законодавче підґрунтя реалізації захисту прав на комерційну інформацію передбачено у Конституції України, Цивільному та Господарському кодексах України, Законах «Про захист економічної конкуренції», «Про захист від недобросовісної конкуренції», «Про інформацію» та інших законів, визначення відповідальності за порушення режиму комерційної інформації знаходиться у Кримінальному кодексі та Кодексі України про адміністративні правопорушення. Проте єдиного нормативно-правового акта, що урегулював би всі відносини, пов'язані з визначенням сутності та меж комерційної таємниці, правами та обов'язками її учасників, встановленням відповідальності за її порушення та інші важливі питання наразі немає. В Цивільному кодексі у ст. 505 визначено поняття комерційної таємниці: «Комерційною таємницею є інформація, яка є секретною в тому розумінні, що вона в цілому чи в певній формі та сукупності її складових є невідомою та не є легкодоступною для осіб, які звичайно мають справу з видом інформації, до якого вона належить, у зв'язку з цим має комерційну цінність та була предметом адекватних існуючим обставинам заходів щодо збереження її секретності, вжитих особою, яка законно контролює цю інформацію. Комерційною таємницею можуть бути відомості технічного, організаційного, комерційного, виробничого та іншого характеру, за винятком тих, які відповідно до закону не можуть бути віднесені до комерційної таємниці [1, ст. 505]». Постановою Кабінету Міністрів України «Про перелік відомостей, що не становлять комерційну таємницю» визначено інформацію, що не

може відноситися до комерційної таємниці [2]. Законом «Про інформацію» встановлено поняття захисту інформації: «це сукупність правових, адміністративних, організаційних, технічних та інших заходів, що забезпечують збереження, цілісність інформації та належний порядок доступу до неї [3, ст. 1]». Відповідальність за збирання, використання та розголошення комерційної таємниці встановлена у двох нормативно-правових актах: Кодексі про адміністративні правопорушення та Кримінальному кодексі. Першим визначені менш небезпечні дії: «отримання, використання, розголошення комерційної таємниці, а також іншої конфіденційної інформації з метою заподіяння шкоди діловій репутації або майну іншого підприємця...» та відповідальність у вигляді штрафу від 10 212 грн до 20 430 грн [4, ст. 164-3]. У кримінальному законі додатковими ознаками цього правопорушення є прямиї умисел та завдання істотної шкоди суб'єкту господарської діяльності, та штраф вже складатиме від 3 405 000 грн до 9 080 000 грн [5, ст. 231], і також окремо встановлено відповідальність за розголошення таємниці особою, якій вона стала відома у зв'язку з професійною або службовою діяльністю з корисливих чи інших особистих мотивів з подальшим накладанням відповідальності у вигляді штрафу від 1 135 000 грн до 3 405 000 грн з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років [5, ст. 232].

Врегулювання спорів щодо протиправного використання комерційної таємниці є дуже важливою проблемою не тільки для України. Більшість держав у своєму законодавстві визнають збирання та розповсюдження таких відомостей правопорушенням та встановлюють відповідальність за це. Міжнародна охорона комерційної таємниці є найбільш проблемною в гармонізації у порівнянні з іншими правами інтелектуальної власності, тому що захист комерційної таємниці в кожній державі заснована на дуже різних підходах.

У США комерційна таємниця регулюється в основному законами різних штатів, оскільки кожен штат має право прийняти свій власний закон, який регулює комерційну таємницю. Більшість штатів прийняли в тій чи іншій формі Єдиний закон про комерційну таємницю [6]. За ним на винного накладається стягнення у вигляді

сплати фактичних збитків постраждалої особи, що можуть складатися з фактичної втрати прибутку і витрат, пов'язаних з усуненням збитків, заподіяних особі, та сплати суми, яку правопорушник здобув від незаконного привласнення таємниці. А відповідно до Закону про економічне шпигунство встановлена кримінальна відповідальність за незаконне привласнення комерційної таємниці [7].

З іншого боку, європейські країни мають давні традиції захисту комерційної таємниці. Незважаючи на те, що їх підходи відрізняються від країни до країни, всі вони захищають комерційну таємницю за допомогою закону про недобросовісну конкуренцію, договірному права або зловживання довірою – фідуціарна теорія (полягає у негласному обов'язку зберігати секретність отриманої інформації, що зумовлюється не укладенням попередньої угоди, а довірчими відносинами).

Ми розглянули законодавче закріплення захисту комерційної таємниці в європейських державах на прикладі Німеччини та Італії. В Німеччині Законом проти недобросовісної конкуренції визначено відповідальність у вигляді штрафу або позбавлення волі на строк до п'яти років, та відшкодування збитків за розкриття комерційної або промислової таємниці, що включає технічні документи або інструкції та спонукання іншої особи до їх викриття [8]. Італія в Кримінальному кодексі визнає порушення режиму комерційної таємниці злочином, за який передбачено відповідальність – штраф або позбавлення волі на строк до двох років [9]. Цивільним кодексом Італії передбачені заходи захисту від порушення конфіденційності такої інформації, це зокрема штрафи, компенсація збитків та дії професійних асоціацій (нині Рад наказів) щодо боротьби з недобросовісною конкуренцією [10]. Існує також відповідальність за протиправні дії перед третьою стороною. Кодекс промислової власності встановлює також захист корпоративної таємної інформації через обов'язок осіб, які отримують таку інформацію, не використовувати та не розголошувати інформацію про компанію та комерційний або технічно-промисловий досвід третім особам [11].

Тимким чином, для забезпечення нормального функціонування економічної діяльності суб'єктів господарювання захист збереження комерційної таємниці з боку держави має ключове значення.

Проаналізувавши національне законодавство та зарубіжний досвід ми дійшли висновку, що основні засади регулювання режиму комерційної таємниці мають багато схожого, це зокрема поняття комерційної таємниці, визначення меж та інформації, що може належати до такої таємниці, встановлення відповідальності за її збирання, використання та розповсюдження. Відмінності полягають у застосуванні між володільцем комерційної таємниці та її отримувачем довірчих (фідучіарних) відносин, та у додатковій відповідальності у вигляді відшкодування збитків, виплати фактичної втрати прибутку та можливості застосування до правопорушника покарання у вигляді позбавлення волі, чого немає в українських нормативно-правових актах. Ми вважаємо необхідним провести реформування національного законодавства щодо вдосконалення правових інструментів захисту комерційної таємниці та відповідальності за порушення цих норм з урахуванням міжнародного досвіду.

Література:

1. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua
2. Про перелік відомостей, що не становлять комерційної таємниці : Постанова Кабінету Міністрів України від 09.08.1993 № 611. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>
3. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 № 2657-ХІІ. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-Х. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>
5. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-ІІІ. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>
6. Єдиний закон про комерційну таємницю Великобританії. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.law.upenn.edu/bll/ulc/fnact99/1980s/utsa85.htm>

7. Закон про економічне шпигунство: Закон Великобританії від 11.10. 1996 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.tscm.com/USC18_90.html

8. Закон проти недобросовісної конкуренції: Закон Німеччини від 08.07.2004. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://transpatent.com/gesetze/uwg.html#18>

9. Кримінальний кодекс Італії. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.studiocelentano.it/codici/cp/codicepenale002a.htm>

10. Цивільний кодекс Італії. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.studiocelentano.it/codici/cc/IVtX.htm>

11. Кодекс промислової власності Італії від 19.05.2005. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.parlamento.it/parlam/leggi/deleghe/05030dl.htm>

Бельчік А.О.

Студентка групи ПР-192д

Юридичного факультету СНУ ім. В.Даля

Науковий керівник к.ю.н.

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ СПАДКУВАННЯ В УКРАЇНІ

Одним з найважливіших інститутів в системі цивільного законодавства, який завжди займав одно із домінуючих місць є інститут спадкового права. Незважаючи на свою консервативність, він залишається актуальним як в нашій країні так і в кожній зарубіжній державі, бо спадкове право тісно зв'язане та поєднане із правом власності. Проблеми спадкового права , певною мірою стосуються кожного громадянина, бо кожен з нас хоч раз у житті стає спадкоємцем, а після своєї смерті – спадкодавцем. Тому спадкові правовідносини потребують особливої уваги законодавця, особливо під час складної політичної ситуації , яка протягом семи років триває в нашій державі.

Мета проведеного дослідження – визначення проблем у сфері правового регулювання спадкування за допомогою положень

цивільного законодавства і юридичної літератури та запропонувати шляхи їх вирішення.

Вивченням даного питання займалися такі науковці, як О.Є. Кухарев, Ю.О. Заїка, О.П. Печений, С.Я. Фурса, Є.І Фурса, Є.О. Харитонов, М. І.Панченко та інші.

В Статті 1216 ЦК України чітко дано визначання спадкуванню - як перехід прав та обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців).[1] Значення даного визначення полягає в тому, що воно відноситься до базових категорій спадкового права і є фундаментом всього поняттєвого апарату спадкування. Спадкування, відповідно до законодавства, здійснюється за заповітом або за законом при цьому перевага надається спадкуванню за заповітом.

Спадкові правовідносини регулюють Конституція України (ч. 1 ст. 4 ЦК України); Цивільний кодекс України, 6 книга; закони «Про нотаріат», «Про міжнародне приватне право», та інші; підзаконні акти, які посідають важливе місце в системі правового регулювання і забезпечують виконання законів шляхом конкретизованого, деталізованого нормативного регулювання, всієї сукупності суспільних відносин;

- постанови та декрети Кабінету Міністрів України, які не можуть суперечити положенням ЦК України або іншому закону (ч. 4 ст. 4 ЦК України). [2]

Однак, при регулюванні спадкових відносин постає ряд проблемних питань – в якому обсязі, стані та за яких обставин , та в якому порядку, за який час спадок переходить до спадкоємця. Це особливо актуально у випадках, коли у спадкодавця чимало спадкоємців , в наслідок чого між ними виникають суперечки. Інтереси та воля заповідача реалізується не завжди правильно або повністю, а основним завданням спадкування - в першу чергу є прагнення спадкодавця, щоб максимально відобразити його волю. Цім аспектам потрібен поглиблений науковий аналіз та дослідження для вдосконалення інституту спадкових відносин. Розглянемо ряд проблем, які на мою думку є актуальними на сьогодні.

Перша проблема – документальний доказ факта віднесення спадкоємця до п'ятої черги. Статтями 1261–1265 ЦК України

встановлена черговість спадкування за законом, тобто законом встановлено п'ять черг спадкоємців. До п'ятої черги спадкоємців за законом, згідно до ст. 1265 ЦК України, мають інші родичі спадкодавця шостого ступеня споріднення. Це прапрабаба, прапрадід, двоюрідні баба, дід, двоюрідні внучка, внук и т.д. Для підтвердження спадковості необхідно представити нотаріусу примірно 12 свідочств про народження та шлюб. Складність цього документального доказу полягає у тому, що термін прийняття спадщини триває до 6 місяців, а для збору такої кількості документів це дуже маленький строк.

Друга проблема – утриманець спадкодавця. До утриманців відноситься неповнолітня або непрацездатна особа, яка не була членом сім'ї спадкодавця, але отримувала від нього фінансову допомогу принаймні п'ять років, що є єдиним або основним джерелом існування. За документування факту, тобто доказу, віднесення спадкоємця до п'ятої черги спадкоємців за законом є досить складним питанням, і в кожному випадку буде залежати наявність у утриманця документального підтвердження передачі матеріального забезпечення від спадкодавця (письмові розписки, квитанції перекази на банківські рахунки утриманця) або договору патронату (щодо осіб віком до 18 років), чи договір довічного утримання тощо. У свою чергу, процедура вчинення нотаріальних дій нотаріусами України від 22 лютого 2012 року визначає, що доказом є факт перебування на утриманні це рішення суду, яке набрало законної сили, про встановлення факту перебування непрацездатної особи чи неповнолітнього утриманця, в основу якого можуть бути покладені документи. Строки визначені в законі для доказу факту утримання дуже малі.

Третя проблема - якщо подружжя проживало у зареєстрованому шлюбу, який після смерті одного з подружжя він був визнан не дійсним чи фіктивним за рішенням суду. Тоді згідно з п.2, ч.4, ст. 1224 ЦК України Якщо шлюб визнаний недійсним після смерті одного з подружжя, то за другим із подружжя, який його пережив і не знав та не міг знати про перешкоди до реєстрації шлюбу, суд може визнати право на спадкування частки того з подружжя, хто помер, у

майні, яке було набуто ними за час цього шлюбу. В усіх інших випадках один з подружжя буде усунений від спадкування [1].

Четверта проблема – підтвердження факту родинних зв'язків між спадкодавцем і спадкоємцем іноді викликає значні труднощі. Причинами є: орфографічні помилки у написанні імен, по батькові та прізвищ, наприклад через переклад; зміна прізвища кілька раз у зв'язку з шлюбом, особливо якщо він укладений в іншій державі; втрата або знищення документів в результаті бойових дій, крадіжки або стихійного лиха. Такі справи вирішуються в судовому порядку і тільки після рішення суду встановлюється юридичний факт родинного зв'язку спадкоємця зі спадкодавцем який потрібен для прийняття спадщини.

Найважливішою проблемою яка склалась в нашій державі це отримання спадщини в зоні АТО/ООС. Оформити спадщину на непідконтрольній території практично не можливо, тому що документи які видані владою Л/ДНР не мають юридичної сили на території будь якої держави. Це питання не одноразово законодавці намагались вирішити, але значних результатів в цей сфері так і не отримали.

Відповідно до наказу Міністерства юстиції України «Про невідкладні заходи щодо захисту прав громадян на території проведення антитерористичної операції» до закінчення АТО на сході України призупинено: 1) проведення державної реєстрації актів цивільного стану; 2) доступ нотаріусів до Державного реєстру обтяжень рухомого майна, речових прав на нерухоме майно та Спадкового реєстру. [3] Складність всієї процедури полягає у тому, якщо спадкоємець бажає отримати спадок в межах непідконтрольної території, то зможе це зробити тільки на території України і тільки в судовому порядку. Це дозволить отримати законне свідоцтво про смерть спадкодавця і відкрити спадкову справу. Але, як показує практика виникають великі проблеми з процесом опису та збором документів на нерухоме майно на непідконтрольній території.

Ще у 2014 році Верховна рада прийняла Закон «Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції» [4] який частково вирішив це питання. Як зазначено в ч.3 ст.9-1 відтепер спадкова справа підлягає державній реєстрації у спадковому реєстрі в

порядку затвердженому постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку реєстрації деяких спадкових справ у Спадковому реєстрі» [5]. Процес спадкових справ та купівлі - продажу нерухомого і рухомого майна на непідконтрольній території на сьогодні залишається досить складним, бо закон не регулює всі ці відносини в повному обсязі через бойові дії, а в наслідок немає можливості здійснення певних юридичних дій.

Позивач звернувся до суду з заявою, в якій зазначив що його мати померла 25.09.2016 року. Це сталося у місті Алчевськ Луганській області, що підтверджується довідкою про причину смерті № 290 від 26.09.2016 року, Свідоцтвом про поховання № 609 від 28.09. 2016 року. Однак органи РАЦС відмовили заявнику в реєстрації смерті його матері з видачею відповідного свідоцтва, посилаючись на те свідоцтво про смерть не створює юридичних наслідків, тому що видано на території, яка не підконтрольна органам державної влади України. Заявник просить суд встановити факт смерті матері.

Керуючись ст.. 256-258 ЦК України суд вирішив встановити факт смерті матері позивача, місце смерті Луганська область м. Алчевськ, яка настала 25.09.2016 року. Рішення підлягає негайному виконанню.

Отже, у підсумку слід зазначити, що не існує законодавства, яке могло б передбачити та вирішити всі проблеми у будь який галузі. Життєві ситуації набагато складніші та різноманітніші. Крім того чинні норми законодавства не пристосовані до умов бойових дій. Однак, де які заходи були вжити і зроблені дуже важливі кроки щодо регулювання цих питань. Але було б не зайвим внести зміни до законодавства, щодо можливості збільшення строків прийняття спадщини. Чинні закони потрібно вдосконалювати, проаналізувати та інтегрувати, створювати нові норми права, проводити реформи які спростять процедуру успадкування за заповітом чи за законом, бо лише за такі заходи ми можемо отримати вдосконалення в галузі спадкового права. Поточна складна політична ситуація в нашій державі потребує нововведень в інституті спадкових відносин.

Література

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003, N435-IV, Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15/> (дата звернення: 05.05.2021).
2. Фурса С. Я., Фурса Є. І. Спадкове право. Теорія і практика: Навч. посібник. Київ : Атика. 2002. 496 с.
3. Наказ Міністерства юстиції України «Про невідкладні заходи щодо захисту прав громадян на території проведення антитерористичної операції» від 17.06.2014 № 953/5 URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0640-14> (дата звернення: 05.05.2021).
4. Закон України «Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції» від 02.09.2014, N1669-VII, Верховна Рада України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1669-18> (дата звернення: 05.05.2021).
5. Постанова «Про затвердження Порядку реєстрації деяких спадкових справ у Спадковому реєстрі» від 15 квітня 2015 р. № 210, Кабінет Міністрів України URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/210-2015%D0%BF/paran8#n8> (дата звернення: 05.05.2021).

Білоусова Г.О.

*студентка 3 курсу спеціальності 081 Право
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля
Науковий керівник: к.ю.н., доц. І.В. Кудрявцев*

ОСОБЛИВОСТІ ЗАЛУЧЕННЯ СПІВПОЗИВАЧА В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

В умовах побудови правової держави в Україні особливої актуальності набуває проблема захисту порушеного або оскарженого права і охоронюваного законом інтересу. У сучасний період, відносини в суспільстві стають більш складними, що, в свою чергу, породжує наявність справ в судах загальної юрисдикції, що

відрізняються різноманітністю правової природи. Дозвіл одиничних вимог, коли в справі беруть участь один позивач і один відповідач, не завжди сприяє захисту всього комплексу прав, що впливають з матеріальних відносин.

Є.В. Васьковський вказує, що до кінця невирішена суперечка протягом тривалого часу, негативно впливає на цивільний оборот, а зацікавлені особи змушені звертатися за захистом своїх вимог до різних судів або в один і той же суд по кілька разів, що підриває довіру громадян до судової системи [1] Винесення судами суперечливих рішень по цивільно-правових спорів призводить до зниження ефективності судового захисту і ускладнює або унеможлиблює реалізацію судових постанов.

У зв'язку з цим виникає потреба в якісній розробці правової бази, зміцнення, а іноді і доповненні новими нормами цивільного процесуального законодавства, що позитивно позначиться на здійсненні правосуддя у випадках участі в цивільному судочинстві кількох суб'єктів спірних правовідносин.

При наявності множинності осіб у справі можуть брати участь, крім співпозивачів або співвідповідачів, також треті особи, які заявляють і які не заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору, неналежні позивачі або неналежні відповідачі, в зв'язку з чим важливою гарантією права на судовий захист є правильне і точне визначення процесуального статусу кожного учасника процесу, потенційно уповноважених і зобов'язаних осіб, адже помилки судових органів в цій сфері призводять до порушення їх прав. [2]

Отже, в даний час існує необхідність в детальній теоретичній розробці інституту процесуальної співучасті, його видів, підстав застосування, розмежування із суміжними інститутами

Вирішення цього питання повинно бути обумовлено наступними двома обставинами:

1. По-перше, дією в українському цивільному процесуальному праві принципу диспозитивності

2. По-друге, визнанням в сучасному громадському і юридичному бутті приватного права і приватної власності.[3]

З огляду на обидва ці фактори, слід було б закріпити законодавчо правило, відповідно до якого, відмінність участі третіх

осіб в цивільному процесі від інших учасників полягає в тому, що вони не є ініціаторами порушення цивільної справи і мають матеріальні правовідносини тільки з тією особою, на стороні якого вони виступають. У них присутній загальний інтерес щодо судового рішення у справі.

Для всіх членів однієї групи цей інтерес єдиний, оскільки нерозривно пов'язаний з прагненням до розв'язання спору на користь тієї чи іншої сторони: учасники мають однакові (або схожі) права і обов'язки і, як наслідок цього, однакові інтереси.

До позитивних моментів процесуального співучасті відноситься усунення можливих суперечностей у рішеннях за однаковими позовами.

Допускаючи множинність осіб на стороні позивача і відповідача, законодавець встановлює інститут процесуальної співучасті.

Процесуальне співучасть являє собою з'єднання позовних вимог в одному провадженні по суб'єктам процесу. Це дає підставу називати процесуальна співучасть суб'єктивним з'єднанням позовів.

Процесуальна співучасть на стороні позивача може виникнути після відкриття провадження шляхом залучення до участі у справі співпозивача. Незважаючи на те, що цивільно-процесуальне законодавство не містить норм, які стосуються безпосередньо залучення співпозивача, за аналогією закону видається, що особа має право звернутися до суду із заявою про залучення її як співпозивача, сплативши судовий збір, до закінчення підготовчого провадження, а в разі розгляду справи за правилами спрощеного позовного провадження – до початку першого судового засідання.

Для залучення співпозивача згода позивача, в інтересах якого порушено процес, не є необхідною. Про залучення співпозивача постановляється ухвала, яка не підлягає оскарженню окремо від рішення суду. За клопотанням залученого співпозивача розгляд справи починається спочатку.

Особливості залучення співпозивача полягає в наявності інтересу, який вимагає судового захисту в зв'язку з порушенням прав і свобод учасника матеріальних правовідносин. Саме інтерес породжує або виключає процесуальну співучасть.

Співучасть можна розділити:

- активна співучасть - особливістю активної процесуальної співучасті є те, що вона можлива тільки за ініціативи співпозивачів;

- пасивна співучасть - особливістю пасивної співучасті є те, що вона можлива як за ініціативою позивача (позивачів), так і за ініціативою суду, який може притягнути особу як співвідповідача для участі в справі;

- змішана співучасть – особливістю є те, що вона можлива , коли кілька співпозивачів проти кількох співвідповідачів.

Також, залежно від характеру матеріально-правових зв'язків між суб'єктами спірних правовідносин розрізняють два види процесуальної співучасті - необхідне (обов'язкове) і факультативне (можливе).

Наприклад, співучасть є обов'язковою умовою вирішення спорі, в наступних справах, це: про спільну (сумісну і часткової) власності; про спадкування; про авторські та винахідницьких правах, якщо це праця кількох осіб; за позовами про виключення майна з опису; про захист честі, гідності та ділової репутації; про право користування житловими приміщеннями та ін.

Особливістю судового рішення при процесуальному співучасті є те, що суд (суддя) виносить не окремі рішення по кожному учаснику (кожного розглянутого вимогу), а одне рішення, в якому дається відповідь на кожен позов (позовна вимога). Причому, якщо ухвала має бути винесена на користь кількох позивачів, суд (суддя) вказує в рішенні, в якій частці воно відноситься до кожного з позивачеві , або вказує, що право стягнення є солідарним.

На підставі викладеного, можна зробити висновок , що процесуальна співучасть - це участь в одній справі декількох позивачів або кількох відповідачів, інтереси та вимоги яких не виключають одне одного.

Таким чином, ознаки, які характерні інституту процесуальної співучасті, дають визначення його , як участь на стороні позивача або відповідача або на боці того чи іншого одночасно декількох осіб, які є суб'єктами спірного матеріального правовідносини, права вимоги та обов'язки яких взаємно не виключаються. Особливістю судового рішення при процесуальному співучасті є те, що суд виносить не

окремі рішення по кожному учаснику , а одне рішення. Також особливість співучасті розділена за формою та за ступенем обов'язковості, що і полегшує розгляд справ.

Література:

1. Васьковский Е.В. Учебник гражданского процесса / под ред. В.А. Томсинова. Москва: Зерцало, 2003. - 464 с.

2. Советское гражданское процессуальное право : учеб. для юрид. ин-тов и фак. / В.П. Воложанин, А.Ф. Козлов, К.И. Комиссаров и др. ; под общ. ред. К.С. Юдельсона. Москва : Юрид. лит., 1965. - 471 с.

3. Чернооченко С.І. Цивільний процес: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ: Центр учбової літератури, 2014. - 416 с.

*Білузін Денис,
студент 2 курсу групи ПР-192Д
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля
Науковий керівник: Гніденко В.І.,
асистентка кафедри правознавства СНУ ім. В. Даля*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ АВТОРСЬКИХ ТА СУМІЖНИХ ПРАВ ТА ЇХ ЗАХИСТ

Авторське право – одне з найважливіших напрямків 21 століття. Захист авторського права – справа складна, особливо в частині доказів факту порушення прав, що є добрим ґрунтом для чорного PR і гри на емоціях читачів при спотворенні, наприклад, висловлювань відомих персон. Особливої актуальності ця проблема має зараз, коли багато людей активно ведуть свої блоги і розмішують їх в ділових виданнях – друкованих або електронних.

В Україні, як і в багатьох інших країнах світу, авторське право поширюється на твори науки, літератури і мистецтва, що є результатом творчої діяльності, незалежно від призначення і достоїнства твору, а також від способу його вираження. Іншими

словами, будь-який продукт творчості незалежно від того, наскільки він коректний, етичний і взагалі цікавий оточуючим, а також яким чином він виражений творцем, потрапляє під дію і захист авторського права. Саме тому тема правового регулювання відповідальності за порушення авторських та суміжних прав на сьогоднішній день є актуальною.

Метою цієї роботи є дослідження загального стану правового регулювання захисту авторського права та визначення видів юридичної відповідальності за порушення авторських та суміжних прав.

Оцінюючи сьогоднішній стан українського законодавства щодо захисту авторських і суміжних прав на об'єкти інтелектуальної власності, багато авторів зазначають, що потребують нагального першочергового врегулювання Інтернет-відносини [1, с.126]. Боротьба з порушеннями у цій сфері правовідносин набуває пріоритетності у багатьох країнах і вирішення проблеми відбувається в двох напрямках: прийняття відповідних законодавчих актів або внесення необхідних змін до чинних та вироблення спеціальних механізмів захисту авторського права і суміжних прав [3, с. 136-139].

Інтелектуальна власність в Україні охороняється законом (ст.41 Конституції України). У засобу індивідуалізації, якщо таке використання здійснюється без згоди правовласника, є незаконним і тягне за собою відповідальність, встановлену законодавчими актами.

В Україні можна виділити такі види юридичної відповідальності за порушення авторських та суміжних прав: цивільно-правова, адміністративна і кримінальна відповідальність.

Говорячи про правове регулювання відповідальності за порушення авторських та суміжних прав та їх захист можна виділити кілька нормативно-правових актів.

Зокрема, в першу чергу потрібно розглянути Закон України «Про авторське право і суміжні права» [2]. Статтею 50 Закону передбачено, що порушенням авторського права і (або) суміжних прав, що дає підстави для захисту таких прав, у тому числі судового, є:

– вчинення будь-яких дій, які порушують особисті немайнові права та майнові права авторського права;

- піратство у сфері авторського права;
- плагіат;
- ввезення на митну територію України без дозволу осіб, які мають авторське право, примірників творів;
- вчинення дій, що створюють загрозу порушення авторського права;
 - підроблення, зміна чи вилучення інформації, зокрема в електронній формі, про управління правами;
 - розповсюдження, ввезення на митну територію України з метою розповсюдження, публічне сповіщення об'єктів авторського права, з яких без дозволу суб'єктів авторського права вилучена чи змінена інформація про управління правами, зокрема в електронній формі;
 - камкординг, кардшейрінг.

Вчинення будь-якої з вищезазначених дій, відповідно до ст. 52 Закону є підставою для звернення суб'єкта авторського та суміжного права до суду з метою отримання цивільно-правового відшкодування.

Способи захисту суб'єктивних цивільних прав та інтересів наведений у ст. 432 Цивільного кодексу України, яка проголошує, що кожна особа має право звернутися до суду за захистом свого права інтелектуальної власності відповідно до ст. 16 цього ж Кодексу. Суд має право постановити рішення про:

- відшкодування моральної (немайнової) шкоди, завданої порушенням авторського права, з визначенням розміру відшкодування;
- відшкодування збитків, завданих порушенням авторського права;
- стягнення із порушника авторського права доходу, отриманого внаслідок порушення;
- виплату компенсації, що визначається судом, у розмірі від 10 до 50000 мінімальних заробітних плат, замість відшкодування збитків або стягнення доходу;
- заборону опублікування творів, їх виконань чи постановок;
- вимагати від осіб, які порушують авторське право інформацію про третіх осіб, задіяних у виробництві та розповсюдженні

контрафактних примірників творів, засобів обходу технічних засобів та про канали розповсюдження.

На думку О.А. Підпригори, основною метою цивільно-відповідальності – не покарання за недотримання встановленого правопорядку, а відшкодування заподіяної шкоди. Особливостями цивільно-правової відповідальності є майновий характер, компенсаційний характер, відшкодування моральної шкоди [6, с. 54].

Більш жорсткий метод відповідальності за порушення авторського права – адміністративно-правовий. Відповідно до ст. 51-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення незаконне використання права інтелектуальної власності, зокрема авторських і суміжних прав (на літературний чи художній твір, його виконання, фонограму, передачу організації мовлення, комп'ютерну програму, базу даних), привласнення авторства на один з перелічених об'єктів або інше умисне порушення прав на об'єкт, який охороняє закон, тягне за собою накладення штрафу в розмірі від 10 до 200 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією незаконно виготовленої продукції, обладнання та матеріалів, які призначені для її виготовлення [4]. Відповідно до ст. 164-7 Кодексу України про адміністративні правопорушення розповсюдження і демонстрування фільмів з порушенням умов, передбачених державним посвідченням на право розповсюдження і демонстрування фільмів, тягне за собою накладення штрафу в розмірі від 20 до 35 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією фільмокопій, а також грошей, отриманих від їх демонстрування, продажу або передачі у прокат. Штраф в розмірі від 35 до 70 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян стягується у випадку вчинення цих дій повторно протягом року після застосування заходів адміністративного стягнення [4].

Отже, адміністративну відповідальність за порушення авторських прав врегульовано нормами адміністративного права, які містять вичерпні переліки адміністративних проступків, адміністративних стягнень і органів, уповноважених їх застосовувати, детально регулюють цей вид провадження. Основні переваги адміністративно-правового механізму захисту авторських та суміжних прав полягають у простоті й оперативності розгляду справ,

що створює об'єктивні можливості для швидкого поновлення порушених прав.

Щодо кримінальної відповідальності за порушення авторських та суміжних прав, та варто зазначити, що згідно зі ст. 176 Кримінального кодексу України, кримінально-караним визнається умисне незаконне відтворення, розповсюдження об'єктів авторського права, якщо це заподіяло матеріальний збиток у значному, великому чи особливо великому розмірі. За злочин передбачено покарання у виді штрафу, виправних робіт або позбавлення волі з конфіскацією і знищенням всіх екземплярів творів, матеріальних носіїв комп'ютерних програм, баз даних [5].

У ч. 1 ст. 176 КК України закріплено чотири форми вчинення даного злочину: 1) незаконне відтворення творів науки, літератури і мистецтва, комп'ютерних програм, баз даних, виконань, фонограм, відеограм і програм мовлення; 2) незаконне розповсюдження творів науки, літератури і мистецтва, комп'ютерних програм, баз даних, виконань, фонограм, відеограм і програм мовлення; 3) незаконне тиражування та розповсюдження виконань, фонограм, відеограм і програм мовлення на аудіо- та відеокасетах, дискетах, інших носіях інформації; 4) інше умисне порушення авторського права і суміжних прав.

Санкції за ст. 176 КК України передбачають альтернативні покарання (штраф, виправні роботи, арешт, обмеження волі, позбавлення волі).

Деякі вчені вважають, що законодавець має підвищити рівень покарань за кримінальні злочини у даній сфері залежно від рівня суспільної небезпеки, а також уряд активними діями має довести суспільству, що він не потуратиме порушенням прав у цій сфері .

З цією думкою можна погодитися частково, оскільки одним підвищенням рівня кримінального покарання неможливо вирішити проблеми в сфері захисту авторських і суміжних прав. Необхідно комплексно підходити до цього питання.

Отже, для подолання проблем, які існують у сфері захисту авторських і суміжних прав потрібно реформувати судову систему та покращувати законодавчу базу Україні. Багато спорів, що виникають у сфері захисту авторських і суміжних прав., можна обійти та

уникнути відповідальності за рахунок неконкретної форми відповідальності за порушення авторських і суміжних прав. Також потрібно зазначити, що інтелектуальна діяльність є імпульсом для економічного зростання та росту економіки, тому захист авторських і суміжних прав має бути одним із найпріоритетніших завдань.

Література

1. Жилінкова І. Правове регулювання Інтернет-відносин. *Право України*. 2003. № 5. С. 124–128.
2. Закон України «Про авторське право і суміжні права» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text> (дата звернення: 13.05.2021)
3. Капіца Ю. М. Спеціальні механізми Захисту авторського права і суміжних прав у мережі Інтернет. *Інформація і право*. 2012. №3 (6). С. 129–140.
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 13.05.2021).
5. Кримінальний кодекс України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 13.05.2021).
6. Підопригора О.А. Право інтелектуальної власності в Цивільному кодексі України. *Цивільний кодекс України. Міркування з окремих проблем застосування: наук. зб.* Київ, 2005. 368 с.
- 7.

Борисов П.В.

*Студент 3 курсу спеціальності 081 «Право»
Юридичного факультету СНУ ім. В.Даля
Науковий керівник: к.ю.н., доц. Г.А. Капліна*

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ СУДОВОГО КОНТРОЛЮ ЗА ВИКОНАННЯМ СУДОВИХ РІШЕНЬ В УКРАЇНІ

На сьогоднішній день в Україні діє принцип поділу влади на три гілки: судову, виконавчу та законодавчу. Безумовно це пов'язано

з прагненням української держави до розвитку та закріплення у статусі розвиненої та правової держави. А також з метою уникнення узурпації влади жодною з гілок, але на нашу думку перш за все з метою захисту прав людини.

Якщо казати про судову владу, то величезну роль для захисту прав громадян відіграє правосуддя, яке здійснюється судами, оскільки без правосуддя судова влада втрачає сенс існування. На нашу думку, основним проявом правосуддя та належної діяльності судів є судовий контроль за виконанням судових рішень. Це питання має дуже велике значення, оскільки безперечно виконання судових рішень зможе забезпечити захист та відновлення порушених прав громадян. Про загальнообов'язковість виконання судових рішень йдеться і в Конституції України, і інших законах та нормативних актах. Але сьогодні цей процес, нажаль, не є досконалим та має чимало проблем правового регулювання.

Для дослідження питання, вважаємо за доцільне звернути увагу на визначення судового контролю, яке надають науковці. О.З. Хотинська у своїй праці зазначає що: «судовий контроль – це самостійна, законодавчо закріплена правова форма реалізації судової влади, яка відображає як основні риси останньої, так і ознаки юрисдикційної діяльності органів державної виконавчої служби, спрямована не лише на забезпечення законності в процесі примусового виконання судових рішень та захист прав і законних інтересів учасників цього процесу, а й на реальне виконання рішення суду, гарантуючи тим самим обов'язковість такого виконання»[1]. В.Б. Авер'янов вказує що: «сутність судового контролю проявляється в тому, що суд використовує свої повноваження кожний раз, коли державний орган здійснює незаконну, недоцільну або несправедливу дію чи приймає таке саме рішення (акт). Ці ознаки не мають чіткого визначення, і їх розширене тлумачення у справах, по яких уже винесено рішення, у неабиякій мірі сприяє підвищенню ролі судового контролю в правовому захисті громадян» [2 с.183].

На нашу думку судовий контроль – це дієвий механізм впливу та нагляду за дотриманням одного з принципів правосуддя – обов'язковості виконання судових рішень, а отже і захисту та відновлення прав людини.

Проте, сьогодні цей механізм не є досконалим, тому вважаємо за доцільне звернути увагу на основні проблеми правового регулювання судового контролю за виконанням судових рішень.

Першою проблемою, на нашу думку, є колізії та розбіжності у законодавстві. Судовий контроль передбачено різними нормами нормативно-правових актів, у деяких з них можна відстежити суперечності. На одну з таких розбіжностей вказує Жукевич Ігор Васильович: «У законі України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» від 2 червня 2016 року № 1403-VIII у ст. 36 передбачено можливість оскарження рішення, дії чи бездіяльність приватного виконавця у порядку, встановленому законом. Оскарження рішень, дій або бездіяльності державних виконавців та посадових осіб органів державної виконавчої служби закріплено у ч.1 ст. 74 Закону України «Про виконавче провадження», згідно якої сторони, інші учасники та особи можуть подати скаргу до суду, який видав виконавчий документ. Проте, зазначеною статтею не передбачено можливості оскарження рішення, дії чи бездіяльності приватного виконавця»[3].

Ще одним прикладом колізії є стаття 341 Господарського процесуального Кодексу[4] та стаття 74 Закону України «Про виконавче провадження»[5], щодо строку оскарження рішень, дій або бездіяльності органів виконавчої служби, оскільки вони встановлювали різні строки для оскарження дій державного виконавця. Хоча Велика Палата Верховного Суду надала пояснення цій колізії, однак і зараз існує велика кількість подібних колізій.

Цей аспект має велике значення, оскільки законодавче закріплення питання судового контролю за виконанням рішень є своєрідним фундаментом для забезпечення цього процесу. А, отже, повинно бути чітким, зрозумілим, сучасним та структурованим. Для вирішення цього проблемного питання ми вважаємо за потрібне провести аналіз чинного законодавства та привести його до єдиної позиції. Відредагувати норми, в яких допущено помилки.

Друга проблема, яка, на нашу думку, є наслідком попередньої – наявність нечітко визначеного предмета оскарження. Шелевер Наталія Василівна слушно зазначає: «Невизначеність предмету оскарження. Відповідно до Цивільного процесуального кодексу

України, Господарського процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та Закону України «Про виконавче провадження» оскаржуватися до суду можуть дії, бездіяльність і рішення Державної виконавчої служби. Подібна множинність у виборі предмету оскарження не сприяє захисту прав, а навпаки, дозволяє зловживати правом на оскарження, оскаржувати одночасно дії чи бездіяльність та рішення органу»[6].

Задля вирішення цієї проблеми слід внести ясність та прозорість у предмет оскарження, внести правки до існуючих нормативних актів. На нашу думку ефективним способом вирішення буде звернутися до міжнародних правових актів задля здобуття відповіді у цьому питанні.

Ще однією проблемою є не досконалий механізм судового контролю та неповна його об'єктивність. Нажаль, в нашій країні сьогодні ще має місце вплив зі сторони на судову владу та правосуддя загалом. Звичайно це призводить до випадків невиконання судових рішень, а, отже, до не захисту прав і свобод. У передових країнах ця проблема майже відсутня, тому можливим є обмін досвідом з деякими європейськими країнами з цього питання.

Отже, з наведеного вище можна дійти висновку, що судовий контроль за виконанням рішень є доволі дієвим «інструментом» для захисту прав та свобод людини, а також для забезпечення нагляду та відновлення порушених прав громадян. Проте, в нашій країні, нажаль це питання має декілька проблем, ми виділили деякі з них та надали свої думки щодо їх вирішення. Однак, це питання має велике значення для української правової системи і залишається актуальним для аналізу вченими. Найбільш дієвим способом вирішення цих проблем можна назвати модернізацію законодавства та залучення європейського досвіду.

Література:

1. Хотинська О. З. Обов'язковість судових рішень як конституційна засада судочинства України [Електронний ресурс] : дис...канд.юрид. наук : 12.00.10 / О.З. Хотинська ; Академія

адвокатури України. – Київ, 2006. – 195 с. – Режим доступу: mydisser.com/dfiles/99535297.doc

2. Виконавча влада і адміністративне право / За заг. ред. В.Б. Авер'янова. — К.: Видавничий Дім “Ін-Юре”, 2002. — 668 с.

3. Жукевич І. В. РЕАЛІЗАЦІЯ СУДОВОГО КОНТРОЛЮ ЗА ВИКОНАННЯМ РІШЕНЬ У ЦИВІЛЬНИХ СПРАВАХ / Ігор Васильович Жукевич. // Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького: Журнал. Серія Право. – 2019. – 95с.

4. Господарский Процесуальний Кодекс України: Закон України від 06 листопада 1991р. № 1798-ХІІ/ Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#top>

5. Про виконавче провадження: Закон України від 02 червня 2016р. № 1404-VIII/ Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19/conv#Text>

6. Шелевер Н. В. Особливості судового контролю за виконанням рішень судів / Наталія Василівна Шелевер. // Журнал східноєвропейського права. – 2016. – №26. – С. 98.

Великоцька Г.Е.

*студентка магістратури «Публічне управління та адміністрування» заочного відділення,
інституту економіки та управління
СНУ ім. В. Даля*

*Науковий керівник: к.ю.н., доцент,
завідувачка кафедри конституційного права
СНУ ім. В. Даля*

Татаренко Г.В.

СУЧАСНИЙ СТАН РЕФОРМУВАННЯ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ: ЗАПРОВАДЖЕННЯ ОBOB'ЯЗКОВОГО НАКОПИЧУВАЛЬНОГО РІВНЯ

Питання запровадження обов'язкової накопичувальної системи пенсійного забезпечення можна віднести до однієї з

найгостріших та дискусійної теми в інформаційному та правовому просторі.

Наразі працює більше десятка недержавних фондів, до яких громадяни можуть звернутися, скласти договір та накопичувати гроші на «безбідну старість». Так звані «Адміністратори» забезпечують операційну діяльність, управління активами, зберігання та інформування власника щодо динаміки накопичувань. Так, ТОВ «Адміністратор пенсійного фонду «Центр персоніфікованого обліку» надає послуги 17 недержавним пенсійним фондам, в тому числі «ОТП Пенсія», «Соціальний стандарт», «Династія» та ін.

Діяльність недержавних пенсійних фондів набула популярності в Європі ще з 1960-х років, в Україні ж розповсюдження зв'язане з прийняттям у 2003 році та набуттям чинності у 2004 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», який визначив структуру системи пенсійного забезпечення в Україні, що складається з трьох рівнів. І саме третій рівень становить система недержавного пенсійного забезпечення, яка базується на засадах добровільної участі громадян, роботодавців та їх об'єднань у формуванні пенсійних накопичень з метою отримання громадянами пенсійних виплат на умовах та в порядку, передбачених законодавством про недержавне пенсійне забезпечення. Основні установи, що здійснюють недержавне пенсійне забезпечення - пенсійні фонди, страхові організації, банки.

Перший рівень системи пенсійного забезпечення в Україні - загальнообов'язкове державне пенсійне страхування. В основі – принципи солідарності й субсидування. Кошти першого рівня складаються із нарахувань ЄСВ, отриманих із заробітної плати, розподілених Пенсійним фондом на умовах та в порядку, передбачених Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування». Другий рівень відрізняється від першого принципом накопичування, бо гроші застрахованих осіб акумулюються у Накопичувальному фонді. А на відміну від третього рівня – він є обов'язковим, а не добровільним.

Відокремлення на декілька рівнів допомагає урізноманітнити джерела отримання пенсій (перший, солідарний рівень виснажений і фактично є збитковим), підтримати інвестиційні прагнення населення

та створити залучення інвестиційних ресурсів для зростання економіки в цілому.

Успішні та стійкі пенсійні системи є багаторівневими, де ризики та вразливі чинники одного рівня балансують з перевагами іншого. Інфляція не стає перешкодою для солідарного рівня – кошти стягуються та виплачуються майже одразу. «При цьому накопичувальний рівень вразливий до факторів знецінення, фінансових втрат і стійкий до демографічних чинників – накопичення людини не залежать від кількості працюючих в країні» [1].

Чинне законодавство про недержавне пенсійне забезпечення складається із Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення», законодавства про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, законів України «Про страхування», «Про банки і банківську діяльність», «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні», «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» та інших нормативно-правових актів, прийнятих відповідно до цього Закону.

Українська пенсійна реформа ще триває. Майже 17 років держава намагається впровадити другий рівень пенсійної системи. Марина Лазебна, міністр соціальної політики України відзначає «У 2021 році ми також не введемо другий рівень. Можливо, запровадження буде з 1 січня 2022 року, але за умови, що Проект №2683 Закону про загальнообов'язкове накопичувальне пенсійне забезпечення приймуть в першому кварталі 2021 року і всі, від кого залежить впровадження, засукають рукава і дуже добре попрацюють». «Деякі депутатські фракції кажуть, що запуск другого рівня стане можливим лише у випадку, якщо будуть знайдені компенсатори відрахування тих податків та зборів, які сьогодні існують», - пояснила свою пропозицію Галина Миколаївна Третьякова, народний депутат ІХ скликання та член Комітету з питань фінансів, податкової та митної політики [2].

Законопроект №2683 направлено на визначення правових, економічних та організаційних засад загальнообов'язкового накопичувального пенсійного забезпечення в Україні, які дозволять забезпечити необхідні регулятивні та організаційні умови для запровадження другого рівня системи пенсійного забезпечення.

Комітет Верховної Ради України з питань бюджету прийняв рішення, що законопроект матиме вплив на показники бюджету, а саме: після прийняття базового законопроекту № 2683 призведе до зменшення доходів державного та місцевих бюджетів, зокрема, від податку на доходи фізичних осіб, податку на прибуток підприємств, податку на додану вартість, може потребувати додаткових видатків державного бюджету на компенсацію відповідних втрат доходів місцевих бюджетів, а також на функціонування відповідних контролюючих органів залежно від вжиття заходів щодо економного та ефективного використання бюджетних коштів, передбачених на функціонування цих органів.

Законопроекти, які створюють в Україні загальнообов'язкову та професійну накопичувальні системи давно зареєстровані у Верховній Раді та готові до голосування у першому читанні. Вони передбачають щомісячні відрахування до окремих пенсійних фондів: кожен учасник системи матиме власний накопичувальний рахунок та зможе розраховувати на ці кошти на пенсії.

В Конституції України закріплено право громадян на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом. Таке право гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення.

Але подальшим важливим кроком на шляху до забезпечення права громадян на соціальний захист було реформування пенсійної системи, впровадження добровільного рівня та забезпечення умов ефективною реалізації.

Література:

1. 10 запитань та відповідей про пенсійні накопичення. Чи є в інших країнах пенсійне накопичення, чи це «український велосипед»?

//[Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<https://www.msp.gov.ua/news/19830.html>

2. Проект Закону про загальнообов'язкове накопичувальне пенсійне забезпечення [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67794

Винник О.О.

Студентка 4 курсу, групи ПР-174д

Юридичний факультет

Східноукраїнський національний університет ім. В. Даля

Науковий керівник: к.е.н., доцент

Мартинова Лілія Володимирівна

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЛІЗИНГУ В УКРАЇНІ

На сьогоднішній день етапу становлення ринкових відносин в Україні характерне посилення ролі договору в опосередкуванні суспільних відносин у сфері підприємництва. Окреслюється тенденція до появи та утвердження договірних інститутів, які не були характерними для колишньої системи господарювання. Одним з таких є договір лізингу. Питання, що стосуються поняття й видів лізингу, його правової природи договору, суб'єктного складу, змісту, відповідальності учасників зумовлюють актуальність визначеної теми, а тому потребують комплексного наукового дослідження.

Метою дослідження даної є комплексний аналіз наукових досліджень та законодавства, що регулює лізингові відносини, формування на основі дослідження визначення поняття «лізинг», а також виявлення основних проблем, що виникають у правозастосовній практиці.

Відсутність чіткого визначення поняття «лізинг» у чинному законодавстві викликає суперечності, адже це сприяє неоднозначному трактуванню його правової та економічної сутності. Найчастіше лізинг ототожнюють з кредитом або орендою. Також відсутня однозначна позиція щодо кола суб'єктів, зокрема, лишається відкритим питання визначення того, хто може виступати у ролі лізингодавця. Ці фактори створюють передумови для існування

невизначеності у договірних відносинах, ускладнюють застосування законодавства на практиці та спілкування з представниками контролюючих органів (податкової служби, аудиторської установи тощо) [1, с. 18].

Відповідно до Цивільного Кодексу України, за договором лізингу одна сторона (лізингодавець) передає або зобов'язується передати іншій стороні (лізингоодержувачеві) у користування майно, що належить лізингодавцю на праві власності і набуте ним без попередньої домовленості із лізингоодержувачем (прямий лізинг), або майно, спеціально придбане лізингодавцем у продавця (постачальника) відповідно до встановлених лізингоодержувачем специфікацій та умов (непрямий лізинг), на певний строк і за встановлену плату (лізингові платежі) [2]. При застосуванні зазначеного у ЦК України в частині визначення моменту укладення договору лізингу, варто підкреслити, що лізингодавець й лізингоодержувач вільні у виборі моделі, у якій вони укладають договір. Вагома ознака лізингових відносин полягає у тому, що сторони мають право відмовитися від договору за настання певних умов, та таке право може бути передбачене не лише договором, але й визначене такими умовами як: прострочення постачання предмета лізингу лізингодавцем, що спричиняє виникнення права на відмову від договору лізингоодержувачем, якщо прострочення становить більше 30 днів; прострочення платежів з боку лізингоодержувача дає право лізингодавцю відмовитися від договору й вимагати повернення майна, а також сплати боргу, якщо прострочення становить більше 30 днів.

Проблемним питанням своєї діяльності лізингодавці також визнають суперечливість й нестабільність законодавчої бази, а також фінансування операцій. Вищезазначене та низька капіталізація лізингових компаній, сприяють тому, що вони не здатні у повній мірі задовольняти існуючий попит на лізингові послуги.

Господарський кодекс України визначає лізинг як господарську діяльність, яка спрямована на інвестування власних або залучених фінансових коштів, яка полягає в наданні за договором лізингу однією стороною (лізингодавцем) у виключне користування другій стороні (лізингоодержувачу) на визначений строк майна, що

належить лізингодавцю або набувається ним у власність (господарське відання) за дорученням чи погодженням лізингоодержувача у відповідного постачальника (продавця) майна, за умови сплати лізингоодержувачем періодичних лізингових платежів [3].

Якщо проаналізувати положення ЦК України й ГК України, то одразу зрозуміло, що вони свідчать про відсутність спеціальних вимог щодо форми, в якій має бути укладений договір лізингу. Проте, відповідно до Закону України «Про фінансовий лізинг», договір лізингу має бути укладений у письмовій формі. Що стосується договору купівлі-продажу предмета лізингу, то вимоги щодо його форми визначаються на основі норм ЦК України та Закону України «Про фінансовий лізинг», адже договір купівлі-продажу нерухомого майна укладається у письмовій формі та підлягає нотаріальному посвідченню й державній реєстрації. У всіх інших випадках форма договору купівлі-продажу предмета лізингу визначається на основі загальних положень про форму правочинів і договорів. Отже, на основі положень чинних актів цивільного законодавства України, можемо зробити висновок, що договір лізингу має бути укладений у письмовій формі за умови, що сторони не домовилися про нотаріальне посвідчення цього договору. Крім того, договір лізингу вважатиметься таким, що вчинений у письмовій формі, якщо воля сторін виражена за допомогою телетайпного, електронного або іншого технічного засобу зв'язку.

Практика укладення договорів лізингу вітчизняними банками й лізинговими компаніями свідчать про те, що оформлення документів щодо лізингових відносин зазвичай здійснюються за двома способами: 1) шляхом укладення та підписання єдиного договору-документа, в якому зазначаються умови щодо договору лізингу, придбання права власності на предмет лізингу, а також умови інших видів договорів (про капітальний ремонт і страхування предмета лізингу, ліцензійні умови тощо), які необхідні для виконання зобов'язань; 2) шляхом укладення та підписання окремих договорів-документів купівлі-продажу та лізингу, а також інших видів, які пов'язані з виконанням умов зазначених договорів. Також досить часто практикується укладення договору лізингу шляхом оформлення

таких документів, як документ, в якому фіксуються істотні умови договору лізингу та заявка або специфікація лізингоодержувача на предмет лізингу, окрім цього, може бути укладений документ про приймання-передачу предмету лізингу. Виходячи з вищезазначеного, договір фінансового лізингу за своєю правовою природою є змішаним, він містить елементи договорів оренди (найму) та купівлі-продажу транспортного засобу [4].

Проблемним фактором у даному питанні є також те, що у законодавстві поняття «об'єкт» та «предмет» є змішаними. Вважаємо, що відсутність їх чіткого розмежування призводить до викривлення уявлень про існуючий діалектичний зв'язок між предметом і методом. Методологія економічного дослідження не може бути довільною, вона повинна узгоджуватися з логікою об'єкта пізнання.

Отже, проблема співвідношення лізингу з окремими договірними зобов'язаннями є однією з найбільш дискусійних у контексті питання про правову природу лізингу. Внаслідок цього сформувалося дві основні теорії: лізинг у цілому можна пояснити та врегулювати нормами традиційних договірних конструкцій, розроблених ще за часів римського приватного права (найм, купівля-продаж, кредит, доручення тощо); сутність протилежної теорії полягає в тому, що з огляду на специфічність та своєрідність лізингові відносини не можуть бути адекватно пояснені та ефективно врегульовані традиційними цивільноправовими конструкціями, тобто є особливими договірними зобов'язаннями. При цьому сприйняття законодавцем однієї з цих теорій матиме своїм наслідком, відповідно, або адаптацію існуючих договірних конструкцій у межах певного правопорядку з метою врегулювання лізингових відносин, або спонукатиме його до розробки спеціальних механізмів правового регулювання таких відносин [5].

Підводячи підсумок, можна визначити, що основною проблемою, яка сприяє гальмуванню розвитку лізингової діяльності в Україні, створює передумови для існування невизначеності у договірних відносинах, ускладнює спілкування із представниками контролюючих органів, є недосконалість національної законодавчої бази, яка повинна носити чіткий та однозначний характер. Доцільно зазначити, що нагальною є потреба у посиленні відповідальності

сторін за порушення умов договору лізингу, а також виокремлення санкцій щодо недобросовісних учасників лізингової діяльності та регламентація їх застосування. Оскільки одним із негативних чинників лізингових правовідносин в Україні являється значна кількість недобросовісних лізингових компаній (контор), діяльність яких суттєво відрізняється від загальноприйнятих норм. Також, вважаємо, було б корисно провести комплекс заходів, який визначався б: створенням сприятливої законодавчої бази для суб'єктів лізингової діяльності, розвитком механізму сублізингу, удосконаленням системи оподаткування, кредитуванням, амортизацією; розширенням структур лізингу, урізноманітненням джерел фінансування лізингу (приватний капітал); наданням податкових пільг щодо операцій з міжнародного лізингу для ввезення на територію України високотехнологічного устаткування; створенням лізингових центрів, які б спеціалізувалися на обслуговуванні малих підприємств; організацією при обласних лізингових центрах відділів з формування бази даних про попит та пропозицію на обладнання й устаткування; розробленням державної програми підтримки лізингу, яка б передбачала залучення банківського сектору до розвитку лізингових послуг.

Література:

1. Грищенко О. Фінансовий лізинг: історія, сучасність та перспективи розвитку / О. Грищенко // 2005. – 123 с.
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–41. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
3. Господарський кодекс України від 16.01.2003 // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18, № 19–20, № 21–22. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
4. Договір, як універсальна правова конструкція : монографія / А.П. Гетьман, В. І. Борисова, О. П. Євсєєв [та ін.] ; за ред. : А.П. Гетьмана, В. І. Борисової; Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Я. Мудрого». – Х. : Право, 2012. – 432 с.

5. Улыбина Л. К., Лукашов В. С. Лизинг как альтернативный инструмент инвестирования в экономику страны/ Л. К. Улыбина, В. С. Лукашов// Экономика и предпринимательство. – 2016. – № 1- 2. – С. 65 - 68.

Головіна Валерія,
*студентка 4-го курсу спеціальності «Право»
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля
Науковий керівник: **Мартінова Л.В.**
к.е.н., доцент, доцент кафедри господарського права
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля*

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ТРАНСПОРТНИХ ПОСЛУГ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ

Транспорт має важливе значення для кожної держави, у тому числі і для України.

На місцевому рівні актуальною темою залишається проблема вдосконалення правового регулювання транспортної діяльності. Державою забезпечується розвиток і вдосконалення транспорту, яке ґрунтується на національній програмі та на основі досягнень науково-технічного прогресу.

Метою дослідження є виокремлення та аналіз проблем правового регулювання ринку транспортних послуг на місцевому рівні та шляхи їх вирішення.

Визначення поняття «транспортних послуг» закріплюються у різних законодавчих та підзаконних нормативно-правових актах, які присвячені окремим видам транспорту. У п. 19 ч. 2 Розділу I Правил надання послуг пасажирського автомобільного транспорту, під терміном «транспортні послуги» розуміється діяльність, пов'язана із задоволенням потреби населення в перевезеннях автомобільним транспортом [1]. А у Розділі 1 Правил перевезень вантажів автомобільним транспортом в Україні, під «транспортною послугою» слід вважати перевезення вантажів та комплекс допоміжних операцій, що пов'язані з доставкою вантажів автомобільним транспортом [2]. Ринок транспортних послуг – це область здійснення перевезень

вантажу і пасажирів. Сюди ж відноситься технічне обслуговування, ремонт автотранспорту, допоміжні та іншого роду послуги, прямо або побічно пов'язані з перевезеннями.

Функцію організації дорожнього руху на територіях міст, районів та областей покладено на місцеві органи самоврядування, які відіграють важливу роль у транспортній діяльності.

У логістиці транспортних перевезень важливою є роль автотранспортних організацій. Внутрішніми факторами, що визначають їх діяльність, є наступне: професіоналізм, підготовка, досвід роботи кадрового складу; стан автотехніки; внутрішньоорганізаційні методи і функції управління; фінансова внутрішньоорганізаційна діяльність.

Особливої актуальності ці фактори набувають для вдосконалення правового регулювання транспортних відносин на місцевому рівні.

Головною проблемою на місцевому рівні є відсутність кваліфікованих водіїв та автомобільні транспортні засоби, які перебувають у неналежному технічному стані.

У ст. 17 Закону України «Про автомобільний транспорт» зазначені вимоги до персоналу автомобільного транспорту, по-перше, мати необхідний рівень професійної кваліфікації; по-друге, забезпечувати якісне та безпечне надання послуг автомобільного транспорту з перевезення пасажирів чи вантажів; по-третє, ввічливо та уважно реагувати на звернення і скарги споживачів послуг автомобільного транспорту. На жаль водії транспортних засобів не завжди бувають ввічливими, а якщо їм зробити зауваження пасажир почує у відповідь багато негативу. Багато громадян стикаються з такою проблемою, звертаються до автомобільного перевізника, який у свою чергу повинен звернути на це увагу, але у багатьох випадках він не реагує на скарги [3].

Згідно зі ст. 10 Закону України «Про транспорт» транспортні засоби повинні відповідати вимогам безпеки, охорони праці та екології, мати відповідний сертифікат. Також відповідно до ст. 20 Закону України «Про автомобільний транспорт» конструкція та технічний стан транспортних засобів повинен забезпечувати безпеку людей, які користуються транспортними засобами чи беруть участь у

дорожньому русі. На сьогоднішній день, технічний стан багатьох транспортних засобів не відповідають вимогам законодавства. Насамперед це проявляється у відсутності комфортних умов у транспорті, технічної несправності. Їдучи з одного кінця міста до іншого, громадяни можуть зіткнутися з проблемою простояти необмежений час на вулиці, чекаючи коли водій транспортного засобу полагодить його.

Аналізуючи ст. 21 Закону України «Про автомобільний транспорт» можна зробити висновок, що не завжди водії (власники транспортних засобів) дотримуються умов зберігання транспортних засобів. Є випадки, коли транспортні засоби зберігаються у дворі багатоповерхових будинків [3].

Таким чином під час дослідження було виявлено ряд проблем правового регулювання ринку транспортних послуг на місцевому рівні, таких як непрофесіоналізм водіїв, неналежний стан транспортних засобів, та не дотримання умов зберігання транспортних засобів. Розв'язання зазначених проблем може бути здійснено лише шляхом створення повноважними органами місцевого самоврядування (а також органами виконавчої влади) ефективного механізму контролю за виконанням всіма суб'єктами транспортних відносин положень Законів України «Про транспорт» та «Про автомобільний транспорт».

Література:

1. Постанова КМУ від 18.02.1997р. №176 «Про затвердження Правил надання послуг пасажирського автомобільного транспорту». <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/176-97-п#Text>
2. Наказ Міністерства транспорту України від 14.10.1997 №363 «Про затвердження Правил перевезень вантажів автомобільним транспортом». <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0128-98#Text>
3. Закон України «Про автомобільний транспорт» від 05.04.2001р. №2344-III / Верховна рада України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2344-14#Text>

*Григор'єва Римма,
студентка 1 курсу спеціальності «Право»
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля
Науковий керівник: Гніденко В. І.
асистентка кафедри правознавства
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля*

ОНЛАЙН КРЕДИТИ ДЛЯ НЕПОВНОЛІТНІХ: ЗА ЧИ ПРОТИ?

Сьогодні більшість молодих людей стикаються з проблемою невідповідності своїх бажань фінансовим можливостям. У наш час дуже легко стало брати кредити онлайн, адже це легкі та швидкі гроші. Беручи їх більшість неповнолітніх не замислюються, які наслідки можуть їх переслідувати. Важливо враховувати всі нюанси цієї операції. В чому ж суть онлайн кредитів?

Кредити онлайн- це швидкі грошові займи зі спрощеною процедурою оформлення, які з'явилися завдяки розвитку високотехнологічних фінансових послуг на основі цифрових технологій. Їх особливість– гроші, які можна позичити віддалено за допомогою смартфона чи комп'ютера, зайшовши в інтернет. Споживач може отримати позику без довідок, без застави, без потреби особистого візиту у відділення, та без значного обмеження у віці. В основному, кредити онлайн можуть видаватися особам, які на момент оформлення досягли шістнадцятирічного віку.

Є декілька маркетингових ходів, за допомогою яких неповнолітніх вводять в оману, і таким чином приваблюють до взяття кредиту онлайн. Можна перерахувати основні з них:

- безвідсотковий кредит при першому зверненні;
- «вигідна» процента ставка;
- мінімальний пакет документів;
- режим онлайн, а отже і швидкісне оформлення;
- цілодобовий режим роботи та інші.

Законодавство України майже не дає можливості неповнолітній особі взяти кредит, і вважаємо це цілком вірним рішенням. Цивільний кодекс України закріплює: «Згода на вчинення

неповнолітньою особою правочину має бути одержана від батьків (усиновлювачів) або піклувальника та органу опіки та піклування відповідно до закону» [1]. Таким чином, держава намагається застерігати неповнолітніх громадян від серйозних проблем, що трапляються у реальному житті, а не у віртуальному. Відповідно до законів країни підлітки віком 16-18 років мають неповну цивільну дієздатність. Але, вони можуть укласти договір з комерційною організацією з письмового дозволу батьків або опікунів.

Досить часто неповнолітні не розуміють всієї небезпеки онлайн кредитування, адже ніякий сайт не надасть стовідсоткової гарантії на успіх у такій операції. Головна небезпека таких кредитів-це занадто висока вартість, та відсутність страхового захисту позичальника від форс-мажорних обставин. Позика надається на дуже короткий термін, а невчасне повернення може загнати людину в боргову яму. Боржник вважається таким, що прострочив, якщо він не приступив до виконання зобов'язання або не виконав його у строк, встановлений договором або законом [1]. Завжди будуть недоліки онлайн кредитів. Їх небагато, але про всі підводні камені потрібно знати: по-перше, це шахрайство. Аферистів вистачало у всі часи, а особливо багато їх саме в цьому сегменті; по-друге, це ліміт. Інтернет-позика лімітована, і можна отримати досить невелику суму; по-третє, відсотки. Відсоткова ставка у віртуальних банках значно вища, ніж у звичайному банку. Є ризик штрафу, а в сумі з відсотками це буде значна переплата; та короткостроковість. Взяти такий кредит на довгий термін не вийде. Мікропозика в середньому видається споживачеві лише на місяць.

Для того щоб уникнути таких проблем, потрібно запам'ятати декілька правил:

1. Вкрай уважно й обережно обирати онлайн-банк. У кращому випадку це повинна бути велика й надійна компанія з чистою репутацією та відгуками в Мережі.

2. Якщо потрібна велика сума грошей, то необхідно звертатись до звичайного банку, який надасть всі необхідні рекомендації (але, до банку можна звертатися лише з письмового дозволу батьків або опікунів).

3. Намагатися якомога швидше погасити кредит. Чим скоріше погашаєш, тим менше переплачуєш.

Відомі такі випадки, коли неповнолітні самі стають на шлях злочинності та повертають грошові махінації проти банку. Це відбувається за допомогою нових не зареєстрованих сім-карт та чужих паспортних даних. Така схема незаконна і може привести до серйозних наслідків. Кримінальним кодексом України, а саме ст. 190 «Шахрайство» передбачено, що заволодіння чужим майном або придбання права на майно шляхом обману чи зловживання довірою (шахрайство) - карається штрафом від двох тисяч до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від двохсот до двохсот сорока годин, або виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі на строк до трьох років [2].

Таким чином, можна дійти висновку, що онлайн кредит передбачає багато ризиків для обох сторін. Ми проти онлайн кредитування для неповнолітніх, адже вони не до кінця розуміють своїх зобов'язань та не завжди усвідомлюють, що будь-яка дія може привести до відповідальності.

Оточення повинне вкладати у голову підлітків, що кредит, а тим паче онлайн, не може стати надійним гарантом виходу із складної ситуації. А держава, у свою чергу, повинна забезпечити їх можливість власного законного заробітку, щоб у неповнолітніх не виникало думок звертатися до сумнівних онлайн сервісів.

Література:

1. Цивільний кодекс України: Кодекс від 16.01.2003 № 435-IV // Відомство Верховної ради. - Київ: Верховна рада України, 2003. - 356 с.
2. Кримінальний кодекс України: Закон від 05.04.2001 № 2341-III // Відомство Верховної ради. - Київ: Верховна рада України, 2001. - 131 с.

ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПРОФСПІЛОК У ДЕРЖАВІ

*Гуркіна Валерія,
студентка 3 курсу, групи ПР-182д
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля
Науковий керівник: Лук'янюк О. В.,
старший викладач кафедри ЗЛтаФВ СНУ ім. В. Даля,
член Ради федерації профспілок Луганської області*

ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПРОФСПІЛОК У ДЕРЖАВІ

Значимі перетворення, які відбулися в суспільстві у економічній та політичній сфері, почалися після того, коли Україна була проголошена як незалежна держава. Це в свою чергу призвело до зниження рівня правових та соціальних гарантій найманих працівників, через те, що інтереси двох сторін частіше не збігаються. Ось наприклад, заборгованість заробітної плати в Україні на березень 2021 року становить 3213,9 млн. грн, або 108,1% [1]. Також, під час проведених перевірок страховими експертами з охорони праці, було виявлено, що кожен третій українець працює нелегально на підприємстві та кожен сьомий звільнений незаконно, а в період карантину на території України такі випадки збільшилися. Тому, зазвичай на підприємствах створюються професійні спілки, які покликані стежити за дотриманням норм чинного законодавства на підприємстві та захищати свої трудові та соціально-економічні права і інтереси [2]. Через те, що постійно збільшуються випадки порушення трудових прав працівників, то визначення правового статусу профспілок в цій системі є необхідним.

Якщо порівняти положення профспілок як суб'єктів трудового права з положенням працівників та роботодавців, то всі вони мають різні специфічні риси, тому що профспілки виникають із права громадян на громадські об'єднання. Професійні спілки – це насамперед об'єднання, як правило, працюючих людей на підставі

професійних інтересів, суть яких обумовлює виробництво і які виникають під час дії трудових правовідносин [3].

Важливо пам'ятати, що діяльність профспілок їх організацій, об'єднань профспілок, профспілкових органів, профспілкових представників у межах їх повноважень є багатогранною. Але при всьому цьому, профспілки можуть брати участь у відносинах, які регулюються різними галузями права, але найважливішим в цій системі є трудове право, тому що саме воно регулює відносини у сфері трудових, соціальних та економічних правовідносин. Також однією зі специфічних властивостей профспілкових організацій є те, що вони мають правовий статус. Так, згідно до частини 1 статті 11 Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» зазначено, що професійні спілки можуть мати статус первинних, місцевих, обласних, регіональних, республіканських, всеукраїнських [4]. Від статусу профспілки залежить які права та обов'язки у сфері праці вони можуть мати. Зберігаючи таку властивість, профспілки можуть користуватися певними правами, встановленими державою. Проте це не лише права у сфері праці, а й їх права як юридичної особи, це і право на участь в управлінні державними соціальними фондами і права в галузі приватизації тощо.

Основа статусу профспілок у сфері праці характеризується кількістю закріплених за ними юридичних можливостей. Статус профспілок у сфері праці як частина їх сукупного статусу на сучасному етапі поєднує в собі сталі риси їх правового положення. Сталість, послідовність змісту правового статусу профспілок як суб'єктів трудового права обумовлені самим існуванням трудових відносин між працівниками та роботодавцями, необхідністю захисту прав та інтересів трудящих у цих відносинах.

Не менш важливою частиною правового статусу профспілок є представництво інтересів трудящих, участь у регулюванні трудових відносин, контроль за дотриманням законодавства про працю та охорону праці. Перш за все, на думку О.М. Бондаренко, представництво – це форма, через яку профспілки здійснюють своє соціальне призначення – виражати інтереси працівників, захищати їх права та законні інтереси [5].

Також правовий статус профспілок становлять і закріплені в законодавстві права та обов'язки, які поділяються на права і обов'язки, що належать профспілкам як громадській організації, і права та обов'язки, якими володіють виборні органи профспілок. Окремо виділені особливі права, які належать лише відповідним виборним органам профспілок. На підставі цього, суб'єктами трудового права виступають профспілки як громадська організація і виборні виконавчі профспілкові органи – ради і комітети [6].

Крім того, динаміка правового статусу профспілок, їх розвиток здійснюються шляхом зміни форми реалізації наданих професіональним спілкам прав, що було умовою розвитку для економічних та соціальних відносин, але до компетенції профспілок не належать врегулювання всіх трудових прав, наприклад, вирішення виробничих питань. Щодо самої класифікації прав профспілок, то їх можна розподілити за такими групами у сфері праці: 1) за ступенем загальності; 2) за ступенем самостійності; 3) за змістом; 4) за колом осіб, чії права та інтереси можуть представляти та захищати профспілки; 5) за формами реалізації [7].

Розглянемо кожні окремо: 1. Права профспілок за ступенем змагальності, означають, що вони є загальними для всіх [7]. Отже, якщо права профспілок мають загальний характер, вони належать до всіх профспілок та до всіх органів, які були сформовані згідно зі статутами з метою представництва та захисту прав та інтересів працівників. Але важливо зауважити, що у профспілок є така можливість, як диференціація прав, що в свою чергу означає, що профспілка може користуватися загальними правами та й ще конкретними правами, які будуть притаманні лише їй. При цьому присутність загальних прав та визначених прав для окремої профспілки, гарантує одну правову основу їх діяльності та необхідну відособленість від інших; 2. Щодо класифікації прав профспілок за ступенем самостійності дає можливість визначити нам такі категорії: 1) право брати участь у вирішенні роботодавцями, державними і місцевими органами питань, пов'язаних з регулюванням трудових відносин; 2) право на вирішення питань на паритетних засадах; 3) право на самостійне прийняття рішень [7]; 3. За змістом права профспілок визначаються відносно питань, які вони можуть вирішити,

наприклад, укладання, зміна або припинення трудового договору, гарантії та компенсації, страйк тощо. Виділяючи, ті питання, які вони вирішують, можна виділити такі основні права: 1) право на участь в регулюванні трудових відносин; 2) право контролю за дотриманням трудового законодавства; 3) право на участь у вирішенні трудових спорів; 4. За колом осіб, яких захищають профспілки, їх права можна класифікувати на право захисту: 1) членів профспілки; 2) працівників, незалежно від членства у профспілці; 5. За формами реалізації права профспілок можна класифікувати на ті, які виражаються: 1) у правотворчій формі; 2) у правозастосовній формі; 3) у формі контрольно-наглядової діяльності [7].

Виходячи з вищевикладеного, можна зробити висновок, що правовий статус профспілок – це їх базове правове становище в суспільстві, яке являє собою певні правовідносини профспілок з державою та з іншими суб'єктами правовідносин при реалізації профспілками представницької та захисної функцій.

Література:

1. Заборгованість із виплати заробітної плати на 1 березня 2021 року. Експрес-випуск від 29.03.2021 / Державна служба статистики України.

2. Конституція України. Закон від 28.06.1996. // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - № 30. - Ст. 141.

3. Процевський О.І. Трансформація прав профспілок України: реальність чи вимисел. Право України. 1996. № 7. С. 13–20.

4. Закон України Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності // Відомості Верховної Ради України // ВВР, 1999, № 45, ст.397. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1045-14#Text/>.

5. Бондаренко Е.Н. О субъектах коллективного договора и правоотношениях по установлению условий труда. Договорное регулирование имущественных и трудовых отношений. Барнаул: Изд-во Алтайского ун-та, 1987. С. 140–156.

6. Снигирева И.О. Профсоюзы как субъекты советского трудового права: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. 1988. 34 с.

7. Циганчук Н.А. Статус профспілок як суб'єктів трудового права: Часопис Київського університету права 2019/1. С. 131-137.

Золкіна Анастасія
Студентка 4 курсу, спеціальності 081 «Право»
Юридичного факультету СНУ ім. В.Даля
Науковий керівник: Мартинова Л.В.
Старший викладач кафедри правознавства
Юридичного факультету СНУ ім. В.Даля

БАНКІВСЬКА ТАЄМНИЦЯ – ЯК ОБ'ЄКТ ПРАВОВІДНОСИН

В Україні доволі часто виникають проблеми правового регулювання банківської таємниці у зв'язку з певними відмінностями між визначеннями вказаної юридичної категорії нормами різних галузей права. Через це не забезпечується точність змісту правових норм, що спричиняє доволі неоднозначне розуміння тих чи інших нормативно-правових положень, а також тягне за собою виникнення колізій у правозастосовній діяльності. Такі суперечності у формуванні поняття «банківська таємниця» виникли через постійне реформування і вдосконалення законодавства, яке стосується інформації, боротьби з корупцією, а саме відмивання коштів, отриманих злочинним шляхом, а також через недостатність досвіду правозастосовної діяльності правового регулювання з питань, що пов'язані з банківською таємницею.

Метою цього дослідження є аналіз правових норм і правозастосовної практики у сфері банківської таємниці та визначення статусу банківської таємниці як об'єкту правовідносин.

Нажаль і серед науковців немає однакової думки щодо визначення цієї категорії. Деякі з них розглядають банківську таємницю як зобов'язання банку зберігати таємницю за операціями свої клієнтів[1, с. 14-17]. Таким чином банківська таємниця розглядається в якості зобов'язання з боку банку зберігати таємницю за операціями клієнтів від сторонніх осіб, конкурентів того чи іншого клієнта банку, вони повинні зберігати операції, рахунки та депозити

власних клієнтів та кореспондентів. На думку вчених банківська таємниця у широкому сенсі є різновидом службової таємниці, інакше кажучи це конфіденційна інформація щодо клієнта, яка відома працівнику банку[2, с. 144].

Д.О. Гетьманцев зазначає, що банківська таємниця – це інформація про фінансове становище та діяльність клієнта, «яка стала відомою банку у процесі обслуговування клієнта та взаємовідносин з ним чи третіми особами при наданні послуг банку, розголошення якої може завдати матеріальної або моральної шкоди клієнту»[3, с. 75].

Збереження банківської таємниці є і завжди вважалося однією з фундаментальних засад діяльності банків.

Відповідно до Закону України «Про доступ до публічної інформації» (далі ЗУ «Про доступ до публічної інформації»), а саме до статті 8 цього закону, банківська таємниця за правовим режим належить до одного з різновидів інформації з обмеженим доступом, тобто таємної інформації[4, ст.8].

У вищенаведеній статті зазначено, що «таємна інформація – інформація, доступ до якої на законних підставах обмежується, розголошення якої може завдати шкоди особі, суспільству і державі. Таємною визнається інформація, яка містить державну, професійну, банківську таємницю, таємницю досудового розслідування та іншу передбачену законом таємницю. Порядок доступу до таємної інформації регулюється ЗУ «Про доступ до публічної інформації» та спеціальними законами»[4, ст.8]. Щодо банківської таємниці таким законом є Закон України «Про банки і банківську діяльність».

Слід зазначити, що поряд із банківської таємницею в банківських установах проводиться обіг інших видів інформації з обмеженим доступом, таких як персональні дані, комерційна таємниця та державна таємниця. А оскільки всі ці види різні за змістом і правовим режимом, ми можемо вказувати на те, що в процесі банківської діяльності, встановлення певних відносин між банком та клієнтом відбувається певна зміна інформації від одного виду інформації з обмеженим доступом до іншого, що має вже більш жорсткий режим охорони.

Тобто таким чином відомості, які становлять персональні дані або комерційну таємницю клієнта і стали відомими банку в процесі

взаємовідносин з ним, охоронятимуться у якості банківської таємниці. А у випадках, якщо така інформація охороняється як банківська таємниця, однак її розголошення може завдати шкоди національній безпеці України, що визнано у встановленому Законом України «Про державну таємницю» порядку, підлягатиме державній охороні у якості державної таємниці.

На нашу думку, говорячи про банківську таємницю, необхідно проаналізувати й правовідносини, об'єктом яких вважається банківська таємниця. В загальному сенсі можна визначити правовідносини банківської таємниці як певні суспільні відносини, які врегульовані законодавством та охороняються державою, а їх учасники в свою чергу виступають носіями взаємно кореспондуючих одне одному прав і обов'язків. Складовими будь-яких правовідносин, в тому числі правовідносин, що стосуються банківської таємниці, є суб'єкт, об'єкт та зміст цих правових відносин.

З огляду на все вищенаведене ми можемо сформулювати поняття правовідносин у сфері банківської таємниці. Таким чином правовідносини банківської таємниці – це суспільні відносини, врегульовані нормами законодавства, які утворюються в процесі зберігання, використання та розкриття конфіденційної інформації клієнта банку.

Самі правовідносини у цій сфері мають чіткий суб'єктивний склад. Тому що виникають вони виключно як правові відносини і в будь-якій іншій якості існувати по суті своїй не можуть. Переважно пасивний характер правовідносин зумовлюється, насамперед, специфічністю обов'язку банку по утриманню від вчинення дій, що призводять до розголошення інформації.

Правовий режим банківської таємниці визначає насамперед Цивільним кодексом України (далі ЦК України) та Законом України «Про банки і банківську діяльність» (далі ЗУ «Про банки і банківську діяльність»).

Так відповідно до статті 1076 ЦК України банк гарантує таємницю банківського рахунка, операцій за рахунком і відомостей про клієнта. Відомості про операції та рахунки можуть бути надані тільки самим клієнтам або їхнім представникам. Іншим особам, у тому числі органам державної влади, їхнім посадовим і службовим особам,

такі відомості можуть бути надані винятково у випадках та в порядку, встановлених законодавством[5, ст. 1076].

У випадку розголошення банківської таємниці, клієнт має право вимагати відшкодування банком завданих йому збитків та моральної шкоди.

Таким чином, якщо розголошення банківської таємниці завдало істотної шкоди суб'єкту господарської діяльності, законодавством передбачено також кримінальну відповідальність, що передбачається статтями 231 та 232 Кримінального кодексу України. Окрім того різноманітні порушення банківського законодавства, які зокрема можуть стосуватися режиму банківської таємниці, тягнуть заходи адміністративної і фінансово-правової відповідальності.

Основи правового режиму обігу банківської таємниці встановлюються главою 10 «Банківська таємниця та конфіденційність інформації» ЗУ «Про банки і банківську діяльність»[6].

У вищеведеній главі закону міститься інформація щодо змісту банківської таємниці. Таким чином до нього відносяться такі відомості: 1) про банківські рахунки клієнтів, у тому числі кореспондентські рахунки банків у НБУ; 2) про операції, які були проведені на користь чи за дорученням клієнта, здійснені ним угоди; 3) про фінансово-економічний стан клієнтів; 4) щодо системи охорони банку та клієнтів; 5) про організаційно-правову структуру юридичної особи – клієнта, її керівників, напрями діяльності; 6) стосовно комерційної діяльності клієнтів чи комерційної таємниці, будь-якого проекту, винаходів, зразків продукції та інша комерційна інформація; 7) щодо звітності по окремому банку, за винятком тієї, що підлягає опублікуванню; 8) коди, що використовуються банками для захисту інформації[6].

Отже, підводячи підсумки нашого дослідження, ми можемо зробити такі висновки, що банківська таємниця є об'єктом правових відносин, що регулюються законодавством. Через певні відмінності між визначеннями вказаної юридичної категорії нормами різних галузей права виникають проблеми із правозастосуванням, але шляхом реформування та модернізації нормативно-правової бази законодавець намагається закрити прогалини у праві, що вказує на

прагнення українських законодавців до систематизації та упорядкування законодавства у сфері банківської таємниці.

Література:

1. Кротюк В.Л. Правове регулювання банківської таємниці /В.Л. Кротюк// Вісник НБУ. – 1999. – №8. – с. 14-17
2. Ващенко Ю.В. Банківське право навч.посіб. /Ю.В. Ващенко – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 344с.
3. Гетманцев Д.О. Банківська таємниця: особливості її нормативно-правового регулювання в Україні та в законодавстві зарубіжних країн: дис.. на здобуття наук. ступ. канд. юр. наук / Д.О. Гетманцев – К. – 2003. – 206 с.
4. Закон України «Про доступ до публічної інформації» /Відомості Верховної Ради України від 24.10.2020 // Електронний ресурс <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>
5. Цивільний кодекс України /Відомості Верховної Ради України від 01.01.2021 – К. – ст. 1076
6. Закон України «Про банки і банківську діяльність» /Відомості Верховної Ради України від 14.04.2021// Електронний ресурс <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14/paran982#n982>

*Карпенко Мілена,
студентка I курсу спеціальності «Право»
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля
Науковий керівник: Гніденко В. І.
асистентка кафедри правознавства
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля*

ПРАВА ЛЮДИНИ В ОНЛАЙН ПРОСТОРИ

Дана робота присвячена дослідженню гарантій, захисту та тенденцій розвитку прав людини в онлайн просторі, що наразі є одними із найважливіших проблем сьогодення завдяки прогресу інформаційних технологій. Досліджувана тема є актуальною, бо на початку ХХІ ст. у нашому житті значного розповсюдження набув

онлайн простір, зокрема, спілкування у соцмережах, що призвело до збільшення обсягу прав люди. Зараз Web-ресурси, до яких електронні інформаційні носії забезпечують доступ, відіграють важливу роль у нашому житті. Акцент на важливості питання прав людини в Інтернеті, звичайно, потрібно вважати як ознаку того, що принципи, які є найбільш важливими для нас в офлайн режимі, також реалізуються та захищаються в режимі онлайн. Актуальність роботи також обумовлена тим, що глобальні перетворення, викликані цифровою революцією, як посилили дискусії з деяких питань, так і підняли нові.

Метою роботи є дослідити потенціал інформаційно-комунікаційних технологій у розвитку нових можливостей для реалізації прав та свобод людини. А також визначити правові рамки та принципи взаємодії різних верств суспільства у Інтернеті, нові загрози, виклики та небезпечні ситуації, які потребують створення ефективних механізмів протидії.

Концепція прав людини з'явилася задовго до появи Інтернету. Є чинними норми міжнародного права, в яких викладені основні принципи, зокрема у Загальній декларації прав людини 1948 року та Міжнародному пакті про громадянські та політичні права 1966 року, а також регіональних документах, як-от Європейська Конвенція з прав людини та Американська конвенція з прав людини [1]. Крім того, протягом багатьох років відбувалися дискусії про те, як захистити та реалізувати права людини.

Хоча існує принцип, згідно з яким права, що ми маємо в офлайн режимі, повинні мати і в Інтернеті, це не завжди так просто. Зокрема, Інтернет не тільки розширив можливості і посилив вільне вираження думок, а й створив нові способи його обмеження або блокування. Свобода думки — це право висловлювати свою думку без цензури, обмежень або судового покарання, що регламентовано у ст. 34 Конституції [2]. Вона захищена глобальними документами, такими як Загальна декларація прав людини (зроблена юридично обов'язковою Міжнародною конвенцією про громадянські та політичні права). У цих документах дійсно підкреслюється, що існують обмеження, наприклад, підбурювання до дискримінації, або інші ситуації, коли це може порушити права інших, однак велика

кількість законів і практики зосереджені саме на тому, де повинні пролягати межі свободи слова. Свобода вираження поглядів була підтверджена в якості ключового принципу в онлайн-світі, зокрема, Резолюцією Ради ООН з прав людини Про захист свободи висловлення думок в Інтернеті, розроблена в 2012 році, а також регулярними доповідями ООН.

Хочемо підкреслити потенціал Інтернету, що дозволяє більшій кількості людей висловлювати свої погляди і переконання, ніж будь-коли раніше. Проте існують також нові способи блокування та обмеження, наприклад, за допомогою цензури, фільтрації результатів пошуку або інструментів спостереження, які можуть негативно впливати на свободу думки. Очевидно, що існують деякі ситуації, коли вільне вираження думок неприйнятне, наприклад, коли людина пропагує насильство або займається певною злочинною діяльністю. Проте до таких ситуацій необхідний підхід, який фокусується на незаконній діяльності, мінімізуючи при цьому шкоду правам інших осіб.

В деяких випадках держави просто обмежують доступ громадян до Інтернету, щоб запобігти небажаному розповсюдженню інформації. Наприклад, у Північній Кореї відсутній звичний для нас доступ до Інтернету. У цій країні існує власна внутрішня мережа Кванмен, що є ізольованою від Всесвітньої павутини. Вона безпосередньо пропагує державну ідеологію і є доступною лише обраним особам: в більшості випадків це керівництво країни, а також представники іноземних фірм і посольств. І навіть до неї доступ звичайних громадян є обмеженим: існують форуми для простих людей, але наповнення таких порталів строго регламентований державою і перевіряється спеціально створеними для цього органами. Є також маленькі інтернет-кафе на кордоні з Китаєм, де можна отримати мінімальний доступ до Інтернету, проте вони періодично забороняються. Також переконливою ілюстрацією зазначеної проблеми є політика М'янми, громадяни якої змучені військовим режимом і постійними війнами. Технології тут почали розвиватися 2-3 років тому, а доступу до Інтернету отримав лише 1% населення країни. В той же час влада М'янми може переглядати електронну пошту кожного громадянина.

Іншим прикладом важливого права, що має значення і в онлайн просторі, є право на приватне життя, що також закріплено у ст. 32 Конституції [2]. Воно охоплює право на недоторканність особистого життя, що визнається в якості ключового засобу, який дозволяє людям реалізувати свій потенціал і жити в мирі. Очевидно, що, як і свобода слова, існують потенційні обмеження для того, як, наприклад, встановлено у правилах, що стосуються свободи преси. Як і у випадку зі свободою думки, Інтернет викликав дискусії, що точилися і раніше.

Окремі особи-бенефіціари цього права вже давно поступилися деякою частиною недоторканності приватного життя державі або іншим особам. Держава збирає дані та здійснює контроль з метою надання державних послуг (наприклад, охорони здоров'я) та суспільних благ (наприклад, безпека). Компанії також збирають інформацію про клієнтів, щоб націлити продаж і підвищити попит. Однак розвиток Інтернету посприяв створення обсягу даних, які можуть бути зібрані, що дозволяє тим, у кого є така можливість, безперешкодно отримати інформацію про людину. Це модель таких сервісів, як Google і Facebook, які пропонують безкоштовний сервіс в обмін на дані, які можуть бути використані для створення дорогої реклами. Суперечливим є те, чи завжди ті, хто користується цими послугами, знають, що потенційно особисті дані обмінюються таким чином. Більш того, сам факт збору даних створює можливість порушень, коли інші особи, компанії або навіть держава прагне використати їх або для того, щоб скомпрометувати користувача. Невтішна статистика щодо Google і Facebook показує, що навіть глобальні мережі можуть бути вразливі. Законодавство, як-от Загальний регламент про захист даних в Європейському Союзі спрямоване на надання окремим особам нових прав на перегляд і контроль даних, які компанії збирають про них [3].

Після прийняття Загальної декларації прав людини 1948 року вживалися активні заходи щодо більш чіткого визначення прав людей. Тому також необхідно визначити, як в Інтернеті реалізується захист прав різних верств суспільства.

У випадку забезпечення прав дітей, як і з рештою громадян, передбачається, що Інтернет приносить як вигоди, так і ризики.

Необхідність забезпечення свободи думки і доступу до інформації, а також усунення ризиків, з якими діти можуть зіткнутися, відповідає конвенціям Організації Об'єднаних Націй про права дитини. В Інтернеті доступні різні інструменти, такі як батьківські блокування або фільтри, і сьогодні точаться дискусії про те, як боротися з потенційною шкодою.

Основними міжнародними документами щодо захисту прав жінок є Конвенція про політичні права жінок 1952 року [4] та Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок 1979 року [5]. Очевидно, завжди існують ризики в офлайн режимі, які можуть поширитися і на онлайн-світ. Крім того, існує також розрив щодо відсотку жінок та чоловіків, які користуються Інтернетом. Обидва ці фактори знижують потенціал Інтернету як інструменту розширення прав і можливостей жінок, що також необхідно враховувати.

Також потрібно зазначити потенціал Інтернету для осіб з інвалідністю. За даними ВООЗ вони складають до мільярда людей у всьому світі і підпадають під дію Конвенції про права осіб з інвалідністю 2006 року [6]. Для більшості осіб з інвалідністю Інтернет відкриває нові можливості для інтеграції та соціальної взаємодії. Однак для досягнення цієї мети необхідно приділяти пильну увагу застосуванню рішень для забезпечення доступу, наприклад, за допомогою таких інструментів, як Ініціатива поліпшення Веб-доступу Консорціуму Всесвітнього павутиння.

У той час як наведені приклади зосереджені на застосуванні чинних вже давно прав в цифровому світі, є також нове право – в першу чергу на підключення до Інтернету [7].

Інтернет довів свій потенціал як інструмент для отримання інформації, навчання, розвитку комунікативних навичок і досягнення широкого спектру інших цілей. В результаті нездатності підключитися до Інтернету і отримати доступ до інформації може бути обмежена здатність людини вчитися і розвиватися.

Тому деякі країни, як-от Естонія та Фінляндія, зробили доступ до Інтернету правом людини і прийняли закони про універсальні послуги, що гарантує відповідний доступ. Всесвітня саміт з питань інформаційного суспільства, що відбулася вже в 2005 році,

підкреслила важливість того, щоб кожен міг скористатися можливостями Інтернету [8].

Однак питання щодо різниці в обсязі підключення є дещо складнішим. Дебати навколо мережевого нейтралітету ілюструють деякі з наявних проблем, враховуючи, що вони обмежують або, принаймні, сильно впливають на те, що люди можуть переглядати, коли вони в Інтернеті. Наприклад, схема нульового рейтингу, яка дозволяє використовувати деякі сайти і сервіси без урахування обмежень на дані користувачів, як правило, обмежує їм послуги, за які доведеться платити. У відповідь Індія, наприклад, заборонила всі схеми з нульовим рейтингом в 2016 році і затвердила правила мережевого нейтралітету, які також забороняють блокування та інше регулювання.

Отже, можна зробити висновок, в Інтернет-середовищі відбувається переплетіння величезного потоку користувачів. Інтернет сьогодні став універсальним способом і засобом зберігання інформації. Процес обміну відомостями став набагато простішим, швидшим та в багатьох випадках безкоштовним та доступним. Завдяки цим чинникам з метою належного дотримання та захисту прав і свобод людини в онлайн середовищі, необхідно враховувати саму природу мережі Інтернет не лише як інформаційного, але й комунікаційного простору для суспільства.

У законодавстві постійно доповнюються або створюються нові нормативні акти, що закріплюють ці права та встановлюють регламентацію їхньої реалізації та захисту. В процесі забезпечення інформаційних прав людини держава вирішує актуальні потреби сучасності, а саме: на вільний доступ до Інтернету; мирні зібрання, асоціації та використання електронних інструментів демократії; свободу вираження поглядів у світовій мережі; вільний доступ до інформації через Інтернет; приватність і захист персональних даних; свободу та особисту безпеку тощо.

Проведення в Україні необхідного ґрунтовного дослідження можливостей людини в онлайн просторі буде, на нашу думку, актуальним та необхідним, особливо в розрізі того, що сьогодні завдяки Інтернет-простору можна розв'язати досить широкий спектр проблем людини, зокрема, дотримання та охорону її прав.

Література:

1. Бисага Ю.М., Палінчак М.М., Белов Д.М., Данканич М.М. Права людини : навч. посіб. Ужгород : УжНУ, 2003. 189 с.
2. Конституція України : офіц. текст. Київ : КМ, 2013. 96 с.
3. Загальний регламент про захист даних від 27 квітня 2016 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_008-16
4. Конвенція про політичні права жінок URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_156
5. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (укр/рос) від 18 грудня 1979 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207
6. Конвенція про права осіб з інвалідністю (Конвенція про права інвалідів) від 13 грудня 2006 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71
7. Тиріна М. Покоління прав людини : проблеми сучасної класифікації. Держава і право. 2011. № 52. С. 728–732.
8. Супрун О.В. Права людини нового покоління. *Молодіжний науковий вісник Української академії банківської справи Національного банку України*. 2003. № 1 (4). С. 57–59.

Катеринюк Софія,

*студентка 2 курсу спеціальності «Право»
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля
Науковий керівник: Гніденко В. І.
асистентка кафедри правознавства
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля*

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Проблеми захисту прав інтелектуальної власності у даний час є одними з пріоритетних будь-якої сучасної держави. Однією з головних цілей правового захисту є сприяння поширенню відповідних науково-технічних винаходів і відкриттів у всьому світі.

Хочу зазначити, що важливість питань захисту прав інтелектуальної власності обумовлена стрімким розвитком новітніх технологій на сучасному етапі наукового та технічного розвитку суспільства.

Беручи до уваги законодавство однієї держави у сфері прав інтелектуальної власності виходить, що зазвичай воно регулює дії, які вчинені у ній самій. Тому, законодавство не охороняє інтереси своїх громадян в інших країнах.

Очевидним інструментом боротьби з порушенням авторських прав повинні стати багатосторонні міжнародні договори.

Міжнародні стандарти захисту прав інтелектуальної власності перебувають в стадії становлення, проте базові поняття інституту інтелектуальної власності вже знайшли відображення в міжнародних правових актах.

Система міжнародних відносин, що склалася у світі в галузі охорони інтелектуальної власності, об'єднана в рамках Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ). ВОІВ є спеціалізованою установою Організації Об'єднаних Націй, на сьогодні в ній перебуває 155 держав.

Основними завданнями Всесвітньої організації інтелектуальної власності є:

– забезпечує адміністративне співробітництво союзів, створених у межах конвенцій, а також інших договорів, адміністративні функції стосовно яких виконує Всесвітня організація інтелектуальної власності;

– сприяє охороні інтелектуальної власності у всьому світі завдяки активному співробітництву між державами та взаємодії з іншими міжнародними організаціями.

Ще один крок, щодо створення нових стандартів захисту прав інтелектуальної власності було відображено у договорі ВОІВ з авторського права, який був прийнятий на Дипломатичній конференції ВОІВ з деяких питань авторського права в Женеві 20.12.1996 р. [8, 253]. Сьогодні учасниками Договору ВОІВ з авторського права є 89 країн. Договір є відкритим для країн-учасниць ВОІВ і Європейського співтовариства. Україна є членом Договору ВОІВ з 6 березня 2002 р.

Основні положення Договору ВОІВ з авторського права:

- визнається юридична сила Бернської конвенції 1886 року і окремо вказується, що ніякі положення Договору ВОІВ з авторського права не обмежують прав, наданих авторам Бернською конвенцією;

- закріплено виняткове право на доведення твору до загального відома, що означає заборону без дозволу автора розміщувати і поширювати результати інтелектуальної діяльності в мережі, в тому числі в мережі Інтернет. Ця норма є основною в Договорі ВОІВ з авторського права і розширює перелік авторських прав, передбачених Бернською конвенцією;

- встановлено, що авторські права поширюються тільки на форму твору, але не на ідеї, методи, процеси і концепції як такі. Цьому ключовому в міжнародному авторське право правилом присвячено окрему статтю «Форма і зміст твору»;

- продовжено термін правової охорони фотографічних творів, який став дорівнює терміну дії авторських прав на інші твори літератури, науки і мистецтва;

Таким чином, Договір ВОІВ з авторського права удосконалив і доповнив норми Бернської конвенції. Його значення важко переоцінити, тому що саме завдяки цим договором сучасне міжнародне авторське право охороняє твори, виражені в цифровій формі, і дозволяє правовласникам захищатися від неправомірного використання творів в Інтернеті та інших мережах.

В області міжнародного законодавства по взаємній охороні прав інтелектуальної власності існує дві конвенції, які об'єднують більшість цивілізованих країн світу: Бернська конвенція (Бернський Союз) про охорону літературних і художніх творів, прийнята в 1886 році та і Всесвітня конвенція про авторське право від 06 вересня 1952 року.

Бернська конвенція відкрита для всіх країн. Приєднуючись до неї, держава стає повноправним членом Бернського союзу, що надає право на право голосу та автоматичне членство в Координаційному комітеті ВОІВ. Україна приєдналась до Бернської конвенції 25 жовтня 1995 р. Стаття 8 Закону України "Про авторське право і суміжні права" фотографічні твори, у тому числі твори, виконані способами,

подібними до фотографії, охороняються як об'єкти авторського права, ратифікована на основі 2-ї статті Бернської конвенції.

Данна конвенція ґрунтується на трьох основних принципах:

- принцип національного режиму. У кожній державі – учасниці конвенції творам має бути надана така охорона прав, як і власним громадянам;

- принцип «автоматичної» охорони. Охорона не повина зумовлюватися будь-якими формальними вимогами;

- принцип «незалежності» охорони. Охорона має залежити від наявності охоронив країні походження твору.[6]

Відмінними рисами Бернської конвенції можна назвати істотні обмеження вільного використання творів, наявність ряду формальностей по реєстрації творів, зворотна сила дії положень Конвенції.

Всесвітня конвенція про авторське право була прийнята 6 вересня 1952 р. в Женеві. Колишній СРСР приєднався до Всесвітньої конвенції 25 травня 1973 р., Україна є членом Конвенції також з цього моменту. Кожна з держав-учасниць (у тому числі й Україна), що підписали конвенцію, зобов'язалася приймати всі заходи для забезпечення достатнього й ефективного захисту прав авторів. Автори твору, випущеного в одній з держав, що підписали конвенцію, мають захист у всіх державах-учасниках конвенції

Всесвітня конвенція, на відміну від Бернської, надає більше уваги на принцип національного режиму і не містить детальних матеріальних норм. В Всесвітньої конвенції міститься лише загальна вимога до країн-учасниць щодо забезпечення достатньої та ефективною охорони права інтелектуальної власності в національному законодавстві. У Преамбулі Конвенції підкреслюється, що її мета - доповнити діючі норми міжнародного авторського права, але не замінити або порушити їх.

Основні положення Всесвітньої конвенції про авторське право 1952 року:

- надання рівних авторських прав громадянам однієї держави на території іншої держави-учасниці конвенції;
- можливість встановлення в національному праві формальних вимог, необхідних для виникнення авторських прав;

- мінімальний термін охорони об'єктів авторського права - термін життя автора і 25 років після його смерті, але для деяких категорій творів можна передбачити коротший термін - 25 років з моменту випуску твору в світ. [7]

Таким чином, Всесвітня конвенція про авторське право визнала дію авторських прав за кордоном, але встановила скромні гарантії і вимоги до міжнародно-правову охорону авторських прав. Але в даний час конвенція застосовується вкрай рідко, оскільки практично всі держави-учасники підписали Бернську конвенцію.

Міжнародний захист прав інтелектуальної власності нині належно розвивається. Початок багатосторонній міжнародній системі захисту прав інтелектуальної власності поклала Бернська конвенція про охорону літературних та художніх творів 1886р. Ця конвенція залишається одним із найбільш значущих договорів і до сьогодні.

Всесвітня організація інтелектуальної власності забезпечує адміністративне співробітництво союзів, створених у межах конвенцій, а також інших договорів, адміністративні функції стосовно яких виконує Всесвітня організація інтелектуальної власності.

У багатьох випадках захист інтелектуальної власності є гарантією тих інвестицій, які повинні бути вкладені для того, щоб твір могло бути опубліковано, тобто книга видана, п'єса поставлена, музичний твір публічно виконаний і т.д., щоб ці твори могли бути доступні всім бажаючим.

Отже, за кілька останніх років у нашій державі все ж сталося багато зрушень у цій галузі (термін охорони авторських прав подовжено з 50 до 70 років після смерті або посмертної реабілітації автора значно розширено список творів, що охороняються законом статті про відповідальність за збитки, заподіяні авторському праву) не можна забувати, що міра охорони права інтелектуальної власності є одним із показників до взаємовигідного сучасного співробітництва між європейськими державами.

Література:

1. Бернська конвенція з охорони літературних та художніх творів від 24 лип. 1971 р. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_051
2. Всесвітня конвенція про авторське право. [Електронний ресурс] – Доступ із http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_052.
3. Бондаренко С. В. Авторське право і суміжні права / С. В. Бондаренко. – К. : Ін-т інтел.власн. і права, 2008. – 288 с.

*Кременчуцька Марія,
студентка 2-го курсу спеціальності “Право”
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.
науковий керівник: Гніденко В.І.,
к.ю.н., кафедри правознавства
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля*

АВТОРСЬКЕ ПРАВО У СФЕРІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВСЕСВІТНЬОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ІНФОРМАЦІЇ МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

В наші часи Інтернет став повсякденним засобом передачі будь-якої інформації, яка є у доступі кожному з нас, хто має у себе в дома комп'ютер або якийсь гаджет та засоби спутникового зв'язку. Інформація яку накопичує усе людство, сягнули сьогодні таких неперелічених вершин, що для її збору, обробки та зберігання вже недостатньо потужності найсучасніших електронно - обчислювальних машин (ЕОМ). Кількість усієї цієї всесвітньої інформаційної мережі зростає з кожним разом. Уся Інтернет мережа об'єднує понад 100 млн.споживачів. Питаннями щодо дослідження цієї теми займалися такі вчені як Атаманова Ю.С., Гура М.В., І. М. Рассолов., Т. Кудрицька і Ю. Чижова.

Мета дослідження полягає у системному аналізі сучасного стану охорони літературних та художніх творів в Інтернеті та розробка рекомендацій щодо вдосконалення чинного авторсько-

правового законодавства України у сфері охорони розміщених в Інтернеті твори, спрямованих на поліпшення захисту прав авторів та їхніх правонаступників на такі твори. З огляду на мету дослідження, його основними задачами є: 1. Встановити юридичну природу охорони авторських прав на розміщені в Інтернеті твори та особливості цієї охорони. 2. Визначити, які з матеріалів, доступних через Інтернет, підлягають охороні за авторським правом. 3. Розглянути та комплексно проаналізувати міжнародні правові акти у сфері охорони творів, розміщених в Інтернеті.

Надана інформація передається Інтернетом у вигляді об'єктів, що обов'язково охороняються авторським правом: літературних, музичних та аудіовізуальних творів, фотографій, ілюстрацій тощо. Обробка і передача даних мережою та саме її функціонування відбувається завдяки іншому об'єкту авторсько-правової охорони – комп'ютерним програмам, а зберігання і пошук інформації часто здійснюється за допомогою електронних баз даних, які також можуть охоронятися авторським правом.

Авторське право, як і право інтелектуальної власності в цілому, має виключний характер і розглядається як сукупність немайнових (особистих) та майнових прав автора, що надаються йому законом, оголосити себе автором твору.

Насправді, проблеми авторського права виявляються протягом останнього десятиріччя у сфері Інтернет, що зумовлюються тим, перш за все, у простоті та швидкості розміщення інформації у всесвітній мережі, у відсутності необхідності та обов'язкової авторизації при вчиненні таких дій, відкритості та доступності користування електронними ресурсами необмеженим фактично колом осіб. І найгірше те, що будь яка інформація може дійти до Інтернету без згоди й навіть поза межами обізнаності автора, і в цій ситуації порушуються не тільки права автора на отримання винагороди за свій інтелектуальний труд, а і його особисті немайнові права, перш за все, право вимагати визнання свого авторства шляхом зазначення належним чином власного імені на творі і його примірниках і за будь-якого публічного використання твору. [1, с. 166] Таким чином, найбільш гостро та часто виникають питання щодо порушення авторських прав на інформаційне наповнення сайтів, перш

за все, текстів, малюнків, фото-, аудіо- та відеоматеріалів. На цьому виді об'єктів інтелектуальної власності та захисті прав на них при порушенні, що сталися в мережі Інтернет, буде зосереджено увагу надалі. Так що, Інтернет звісно гарна мережа, вона надає багато можливостей та відкриває багато дверей у наше життя, в особливості у наші часи пандемії, але якщо пірнати в усі нюанси цієї мережі, треба навіть замислитись, чи потрібно воно. Хоча звісно потрібно. Зараз усі сидять у віртуальному мирі. Це нам потрібно, навіть якщо трапляються такі невзгоди, навіть в таких ситуаціях є вихід.

Але ж на сьогоднішній день існує багато рішень цієї проблеми, як я казала саме вихід. До найбільш застосовних механізмів захисту прав інтелектуальної власності в глобальній інформаційній мережі належать: захист прав у судовому порядку, в адміністративно-правовому порядку, а також самозахист прав. Якщо ви самостійно вирішуєте захищати свої права, то до цього відносять об'єкти інтелектуальної власності, що використовуються технічними засобами, які обмежують можливості скачування, копіювання, відтворення іншим чином. Також ви можете звернутися до судових органів. Хочу у приклад продемонструвати вам одну ситуацію з «Юридичної газети».

«Потрібно захищати свої права в суді. Чим більше кейсів щодо захисту авторського права буде з'являтися в інформаційному просторі, тим серйознішим буде до них ставлення. Зокрема, нещодавно рішенням від 16.09.2019 р. у справі №914/968/19 Господарський суд Львівської області зобов'язав власників трускавецького дельфінарію «Оскар» сплатити 245 888 грн за нелегальне використання музики. 25.04.2018 р. у приміщенні дельфінарію було проведено фіксацію використання музичних творів. Серед використаних об'єктів майнових авторських прав був твір «Get Lucky» у виконанні Daft Punk feat Pharrell. На підставі відеофіксації приватна компанія «Організація колективного управління авторськими та суміжними правами» подала позов проти власника дельфінарію про виплату компенсації у зв'язку з порушенням майнових авторських прав, оскільки суб'єктом майнових авторських прав щодо пісні «Get Lucky» є ТОВ «Ворнер Мьюзик Україна».[1]

М. В. Гура вбачає необхідність посилення правової охорони прав авторів Інтернет-сайту на національному рівні, перш за все, шляхом визначення правового режиму Інтернет-сайту у Цивільному кодексі України та Законі України «Про авторське право і суміжні права» та розроблення Типових договорів на створення Інтернет-сайту та хостінгу. Крім того, на його думку, потребують удосконалення норми, що встановлюють особливості правового захисту прав автора Інтернетсайту, а також застосування стягнення грошової компенсації та моральної шкоди у разі їх вчинення. [1 с.20]

Читаючи багато статей, газет, дисертацій, коли я бачу багато проблем зіркових або просто талановитих людей, та бачу рішення цих питань, я починаю розуміти що демонструвати щось у Інтернеті, це перспективна можливість. Багато країн, а також наша все більше понирює до цієї теми та робить усе щоб це було більш ефективніше. А вітчизняне законодавство потребує істотних змін та доповнень з метою підвищення охорони прав інтелектуальної власності в умовах інформаційного суспільства, які мають розроблятися з урахуванням досвіду інших країн у цьому питанні, судової практики Суду справедливості Європейського Союзу та Європейського Суду з прав людини та виходячи із балансу інтересів всіх учасників інформаційних відносин, які виникають у глобальній мережі Інтернет.

Література:

1. Правові особливості доступу до інформації та захисту прав у мережі Інтернет//Охорона авторських та суміжних прав від порушень у мережі Інтернет: реалії та тенденції в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2017/07/Yefremova/3_1.pdf
2. Гура В. С. Цивільно-правова охорона Інтернет-сайту : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / В. С. Гура. – Київ, 2006. – № 1 с. 20
3. Юридична газета//Захист юридичних прав у мережі Інтернет [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/informaciyne-pravo-telekomunikaciyi/zahist-avtorskih-prav-u-merezhi-internet.html>

4. О.О.Одінцова//Об'єкти авторського права в сфері функціонування мережі інтернет [Елетронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: [file:///C:/Users/user/Downloads/36161-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-68305-1-10-20150113%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/user/Downloads/36161-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-68305-1-10-20150113%20(1).pdf)

*Лиман Катерина,
студентка 2-го курсу спеціальності «Право»
юридичного факультету СНУ імені В. Даля
Гніденко В.І.,
асистентка кафедри правознавства
юридичного факультету СНУ імені В. Даля*

ЗАХИСТ ІНТЕРЕСІВ ДІТЕЙ У РАЗІ РОЗІРВАННЯ БАТЬКАМИ ШЛЮБУ

Діти- це важливий етап у шлюбі, але часто після одруження та появи у родині дитини, з'являється велика кількість проблем, які потрібно вирішувати. Непорозуміння у сім'ї, викликають бажання у одного з наречених розлучитись та виховувати дитину самостійно. І виникає питання про захист інтересів дитини.

Мета дослідження полягає у визначенні, що таке шлюб та права дитини, у чому полягають правові наслідки майнового та немайнового характеру, що виникають між подружжям та дітьми у зв'язку з припиненням шлюбу та що є підставою виникнення аліментних правовідносин.

Вивченням даного питання займалися такі науковці, як О.І. Сафончик, Лідія Герасимчук, Є.Мічурін, О. Маламуж, Г. Корольова.

Захист прав дитини є одним із найважливіших прав у нашій державі, бо ставлення до дітей, рівень їхньої безпеки та захищеності у державі є одним із показників цивілізованого суспільства. Повноцінний захист прав дитини є обов'язком держави. Права дитини – це певні спеціальні можливості, які необхідні людині віком до 18 років для існування і досягнення зрілості.

Також, немає права, тісніше пов'язаного з людиною, ніж право на шлюб, сім'ю, материнство і батьківство. Це право було ще багато

століть тому, воно формувалося із самої давнини і набуло ті риси демократичності і рівності, яке є зараз. Ще давньогрецький мислитель Платон зазначав, що у добре влаштованій державі першими законами повинні бути ті, які регулюють шлюб. І це дуже правильно, адже ні людина, ні сім'я не можуть існувати в суспільстві окремо. Різносторонній захист сім'ї входить до числа актуальних проблем, що вирішуються нині незалежною Україною.

Конституцією України проголошено, що сім'я, дитинство, материнство, батьківство в Україні охороняються державою.[1]

Сімейним кодексом визначено, що сім'я є первинним та основним осередком суспільства, створюється на підставі шлюбу, кровного споріднення, усиновлення, а також на інших підставах, не заборонених законом і таких, що не суперечать моральним засадам суспільства. Сім'ю складають особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки. Права члена сім'ї має також і одинока особа. А найважливішою передумовою виникнення сім'ї, її основою є шлюб.[2]

Шлюб, забезпечує необхідне продовження людського роду. Однак народження дитини є не тільки радісною подією, а й виникненням певних прав і обов'язків у її батьків. Ця важлива подія у житті кожної сім'ї також має своє правове закріплення. Законодавство України, зокрема Сімейний кодекс, з метою забезпечення кожної дитини сімейним вихованням, можливістю духовного та фізичного розвитку регламентує порядок визначення походження дитини, яке є підставою для виникнення прав і обов'язків матері та батька.

Батьківство та материнство породжують цілий комплекс прав та обов'язків: існують особисті немайнові права та обов'язки дітей та батьків, їх майнові права, зобов'язання щодо взаємного утримання.

Мати та батько мають рівні права та обов'язки щодо дитини незалежно від того, одружені вони чи ні. Розлучення між батьками та проживання окремо від дитини не впливає на їх права та не звільняє їх від обов'язків перед дитиною. Подібним чином діти мають рівні права та обов'язки щодо своїх батьків, незалежно від того, перебувають вони в шлюбі чи ні.

Треба розглянути правові наслідки немайнового характеру, що виникають між подружжям та дітьми у зв'язку з припиненням шлюбу.

Взагалі, проблема прав дитини є однією з найважливіших проблем сучасного суспільства, тому поступово, шляхом проведення низки наукових досліджень та співпраці різних країн світу, така правова категорія, як «дитина», набула нормативного закріплення спочатку на світовому рівні, а згодом й у національному законодавстві України.

Лише з прийняттям Сімейного кодексу України вперше з'явилися норми, що регулюють особисті немайнові права дітей, які раніше існували лише в контексті правовідносин батьків та дітей, і дитина при цьому виступала виключно об'єктом батьківської турботи. Одним із важливих особистих немайнових прав неповнолітньої особи у сфері сімейних відносин є право дитини на належне батьківське виховання, реалізація якого складає основну функцію сім'ї та сприяє міцному становленню особистості дитини, зорієнтованих на усталені моральні засади та суспільні цінності.

Так, одним із завдань сімейного законодавства (ст. 3 Сімейного кодексу України) [2] є забезпечення кожної дитини сімейним вихованням, можливістю духовного та фізичного розвитку. Нині в законодавстві зміст права на виховання не розривається, підтримуючи точку зору тих вчених, які вважають, що недоцільно і неможливо надати визначення поняттю «права на виховання», так як не можна окреслити його межі – це зумовлено тісним переплетінням правомочностей, що включаються в нього, з іншими батьківськими правами [3].

На жаль, в Україні існують непоодинокі випадки неналежного виконання особами своїх обов'язків щодо належного виховання дітей. Про це свідчить моніторинг забезпечення здійснення та захисту прав дітей, який щоденно здійснюють державні структурні органи виконавчої влади, інституту Президента України, Верховною Радою України, а також велика кількість вітчизняних та закордонних громадських правозахисних організацій. Усі вони наголошують на тому, що з часу незалежності України зроблена велика кількість позитивних кроків удосконалення інституту забезпечення прав дитини. Однак, невіршеними залишається ще дуже багато питань.

Факт розлучення не впливає на обсяг прав та обов'язків дитини. За взаємною згодою батьки можуть прийняти рішення про

участь одного з них, який живе окремо від дитини, у його вихованні. Один з батьків має право не допустити зміни прізвища своєї дитини. У разі виникнення суперечки це вирішується органом опіки та піклування або в суді.

Одним з основних особистих немайнових прав дитини є її право на сім'ю та сімейне виховання. Перш за все, це дати дитині можливість жити і виховуватися в сім'ї. Право дитини на сімейне виховання це не лише проживання з батьками, а й спілкування з бабусями, дідусями, братами, сестрами та іншими членами сім'ї. Тому для підтримання та зміцнення сімейних зв'язків законодавець закріплює право братів і сестер на спілкування незалежно від їх місцезнаходження та ставлення батьків чи інших членів сім'ї.

Треба розглянути правові наслідки майнового характеру, що виникають між подружжям та дітьми у зв'язку з припиненням шлюбу. Майнові права та обов'язки подружжя, що виникають під час шлюбу, поширюють юридичні наслідки реалізації зазначених правовідносин на осіб, що розірвали шлюб, а також на відносини з іншими особами (дітьми). [4]

В Сімейному кодексі розглядається право власності на аліменти, одержані на дитину [2]. Зокрема: аліменти, одержані на дитину, є власністю того з батьків на ім'я кого вони виплачуються, і мають використовуватись за цільовим призначенням. Неповнолітня дитина має право на самостійне одержання аліментів та розпорядження ними відповідно до Цивільного кодексу України. У разі смерті того з батьків, з ким проживала дитина, аліменти є власністю дитини.

Зокрема, обґрунтовується точка зору, що підставою виникнення аліментних правовідносин щодо утримання батьками своїх дітей є сукупність таких юридичних фактів:

1) кровне споріднення між батьками і дітьми, засвідчене у встановленому законом порядку, або інші юридично значущі зв'язки між ними;

2) вік особи (дитини), яку батьки зобов'язані утримувати.

Значним досягненням сучасного законодавства є те, що батьки мають право дати згоду на вчинення неповнолітньою дитиною правочинів, лише з дозволу органу опіки та піклування. Дозвіл

органу опіки та піклування на вчинення правочинів щодо нерухомого майна дитини надається в разі гарантування збереження її права на житло [2]. При вчиненні одним із батьків правочинів щодо майна малолітньої дитини вважається, що він діє за згодою другого з батьків. Другий з батьків має право звернутися до суду з вимогою про визнання правочину недійсним на підставі того, що правочин укладений без його згоди, якщо цей правочин виходить за межі дрібного побутового. На вчинення одним із батьків правочинів щодо транспортних засобів та нерухомого майна малолітньої дитини повинна бути письмова нотаріально засвідчена згода другого із батьків. Законом передбачено: якщо той з батьків, хто про-живає окремо від дитини протягом не менш як шість місяців, не бере участі у вихованні та утриманні дитини або якщо його місце проживання невідоме, зазначені правочини, можуть бути вчинені без його згоди.

Батьки вирішують питання про управління майном дитини спільно, якщо інше не передбачено договором між ними. Спори, які виникають між батьками щодо управління майном дитини, можуть вирішуватися органом опіки та піклування або судом.

Погана ситуація в усіх регіонах України, пов'язаних з тим, що органи опіки та піклування формально ставляться до питання охорони майнових прав неповнолітніх, . Не дивлячись на те, — підкреслює О. Маломуж, — що законодавство України вимагає обов'язкової згоди органів опіки та піклування при вчиненні правочинів щодо майна, яке належить дітям, численні порушення прав дітей залишаються однією з головних проблем поширення дитячої безпритульності та бродяжництва [5]. Іншими словами, деякі батьки ігнорують вимоги закону щодо їхніх обов'язків дбати про збереження та використання майна дитини виключно в її інтересах.

На законодавчому рівні закріплено повноваження органів опіки та піклування і віднесено до їх компетенції питання соціального захисту, захисту особистих, майнових, житлових прав та інтересів дитини. Г. Корольова прямо називає органи опіки та піклування гарантом прав неповнолітніх, адже саме вони вправі відмовити у вчиненні правочину, що суперечить інтересам дитини [6].

Законом України «Про охорону дитинства» встановлено, що батьки або особи, які їх замінюють, не мають права без дозволу

органів опіки та піклування укласти договори, що підлягають нотаріальному посвідченню або спеціальній реєстрації, відмовлятися від належних дитині майнових прав, здійснювати розподіл, обмін, відчуження житла, зобов'язуватися від імені дитини порукою, видавати письмові зобов'язання. [7] У зв'язку з цим особливого значення набуває діяльність нотаріату. Як справедливо зауважує Є.Мічурін, нотаріус, який певною мірою здійснює охоронювальну функцію щодо майнових прав дитини, має сприяти дотриманню законодавства з цього питання [8].

Обов'язок утримувати дитину є важливим юридичним обов'язком батьків. Батьки можуть домовлятися між собою та визначати, як вони утримуватимуть дитину. Якщо між колишніми подружжям немає домовленості про утримання дитини, питання вирішується в суді. У зв'язку з цим у кожному випадку суд визначає розмір аліментів з урахуванням вищезазначених обставин.[9]

Взагалі, хоча органами опіки та піклування і напрацьований певний механізм розгляду і вирішення питань щодо надання дозволів на відчуження майна, яке належить дитині на праві власності, все ж таки існують проблеми, які підлягають нагальному вирішенню.

Припинення шлюбу впливає не тільки на особисті, а й на майнові відносини колишнього подружжя, а також їх дітей.

Проведений аналіз дозволив дійти висновку, що припинення шлюбу є важливим процесом у житті багатьох людей, тому правильне вирішення виникаючих проблем та питань щодо проведення його впливатиме на колишніх подружжів та їхніх неповнолітніх дітей та на майнові і немайнові відносини

Література:

1. Конституція України// Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141//Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

2. Сімейний кодекс України// Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, № 21-22, ст.135//Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>

3. Савченко Л. А. Особисті права та обов'язки батьків і дітей за сімейним законодавством України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.03 /Л. А. Савченко. – К., 1997. – 27 с.

4. Порядок виникнення, здійснення і припинення спільної сумісної власності подружжя за законодавством України // Актуальні проблеми держави і права: 36. наук, праць. - Одеса: Юрид. л-ра, 2002. - № 16. - С. 481-486.

5. Маломуж О. Згода органів опіки та піклування при вчиненні батьками правочинів щодо майна їхніх дітей // Нотаріат для вас. — № 12. — 2006. — С. 19-21.

6. Королева Г. О бедном ребенке замолвите слово... // Законность. — 2004. — № 6. — С. 37-40.

7. Закон України «Про охорону дитинства»//Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 30, ст.142// Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>

8. Мічурін Є. Обмеження щодо укладення правочинів з житлом за участі осіб, які не досягли повноліття: аспекти нотаріальної процедури // Нотаріат для вас. — № 7-8. — 2007. — С. 9-14

9.Недійсність шлюбу за новим Сімейним кодексом України // Актуальні проблеми держави і права: 36. наук, праць. - Одеса: Юрид. л-ра, 2003. - №17.-С. 16-21

Лінькова Катерина

*студентка 2-го курсу спеціальності «Право»
юридичного факультету СНУ імені В. Даля*

ПРАВО ВЛАСНОСТІ ПОДРУЖЖЯ НА ЗАГАЛЬНЕ МАЙНО

Правове регулювання питань виникнення права спільної власності подружжя за законодавством України є однією з найважливіших категорій цивільного законодавства України, без з'ясування сутності та природи якої досить складно зрозуміти особливості реалізації спільних майнових прав в цілому, порядок укладення, зміни та розірвання договорів, спрямованих на передачу майнових прав тощо. Актуальність даної проблеми зосереджена на

необхідності оцінки ефективності існуючих інструментів, що використовуються для регулювання відносин, стороною яких є подружжя відповідно до положень СК України.

Стаття 316 Цивільного кодексу України встановлює визначення права власності. А саме: право власності – це право особи на річ (майно), яке вона здійснює відповідно до закону за власним бажанням, незалежно від волі інших осіб. Прийнято розрізняти майнові права в об'єктивному та суб'єктивному сенсі. Право власності в об'єктивному розумінні – це сукупність правових норм, що регулюють майнові відносини (порядок набуття, здійснення та припинення права власності). Право власності в об'єктивному сенсі є правовою основою існування та реалізації майнових прав, що належать певному суб'єкту, тобто майнових прав у суб'єктивному сенсі. Право власності в суб'єктивному розумінні – це здатність конкретної особи, передбачена законом, володіти, користуватися та розпоряджатися річчю з її владою та в своїх інтересах. Це право власника відповідає обов'язку всіх осіб утримуватися від порушення його повноважень.

Відповідно до ст. 60 СК України, що відповідає ч. 3 ст. 368 ЦК, майно, придбане подружжям під час шлюбу, належить дружині та чоловікові на основі спільного спільного майна. Основою цієї норми є ідеологічне судження розробників Українського слідчого комітету, згідно з яким спільне майно подружжя є матеріальною передумовою міцності шлюбу, здійснення подружжям різних соціальних функцій, в зокрема, народження та виховання дитини [1].

До цієї позиції можна ставитися по-різному, але необхідно відзначити дві обставини досить важливого характеру. По-перше, правило про спільну спільну власність подружжя підноситься середнім класом майже до абсолюту, що не можна вважати природним і відповідає сучасним реаліям життя. По-друге, модель регулювання відносин спільної спільної власності подружжя не можна вважати досконалою. Це можна побачити як на стадії спільної власності подружжя під час придбання та відчуження майна, так і на стадії перетворення спільної спільної власності у спільну спільну власність, а також у випадках припинення спільної власності. Сімейний кодекс встановлює принцип спільності майна, набутого під час шлюбу (за

винятками, прямо встановленими законом). Відповідно до ст. 60 СК України встановлює, що майно, придбане подружжям під час шлюбу, належить дружині та чоловікові на основі спільного спільного майна, незалежно від того, що один з них не мав самостійного заробітку з поважних причин. У юридичній літературі також висловлюється думка, що розповсюдження режиму спільної власності та особливий порядок розпорядження таким майном викликає у власника добровільні обмеження у здійсненні майнових прав через деякі юридичні факти [2, с. 198]. При цьому, незалежно від наявності шлюбу, кожен із подружжя може мати майно, яке належить йому особисто.

Враховуючи частину 2 статті 61 СК України, яка зазначає, що об'єктом права спільного спільного майна є заробітна плата, пенсії, стипендії, інші доходи, отримані одним із подружжя та внесеними до сімейного бюджету або внесеними до його особистого рахунок у банківській (кредитній) установі. Якщо розглядати цю частину в цьому сенсі, це означає, що дохід кожного з подружжя стає об'єктом права спільного спільного майна дружини та чоловіка з того моменту, коли вони внесені до сімейного бюджету. В. А. Рясенцев погоджується з цим твердженням [3, с. 220].

У свою чергу, ми не можемо прийняти таку думку як єдино правильну. Дійсно, у цьому випадку для виникнення права спільної спільної власності кожному з подружжя кожного разу потрібно виявити своє бажання поповнити сімейний бюджет.

Але для застосування правового режиму регулювання відносин між подружжям щодо майна дружини та чоловіка закон цього не передбачає. Як зазначається в літературі, правовий режим застосовується, якщо він не змінений шлюбним договором. Цікава думка про ч. 2 ст. 61, висловив А.С. Іоффе, який зазначив, що якби формування майнового співтовариства залежало від подальших дій подружжя, який є набувачем, який бажав чи не хотів би використовувати придбане майно для загальних сімейних цілей, це вже не було б верховенством права, але довільний розсуд кожного з подружжя [4, с. 250]. Поряд з цим виникає ще один юридичний факт, встановлення якого необхідно при поділі спільного майна, а саме: як встановити, чи були внесені кошти до сімейного бюджету, тобто це

означає, як і в якій момент отримані кошти стали частиною сімейний бюджет. Також важко встановити, що мається на увазі під поняттям "сімейний бюджет" у подружжя, що розділяє майно.

Також незрозумілий момент, коли передбачається, що дохід, отриманий одним із подружжя та внесений на його особистий рахунок у банківській (кредитній) установі, що є об'єктом права спільної сумісної власності обох подружжя. Однак аналіз юридичної літератури дає нам зрозуміти, що особа, яка зробила внесок у банківську (кредитну) установу, має обов'язкове відносне право на неї, оскільки депоновані кошти не мають індивідуально визначених, а загальних характеристик. Право власності на депоновані на рахунок кошти передаються банківській (кредитній) установі.

Подружжю може належати не тільки право спільної спільної власності на речі, а й майнові права зобов'язання: на депозит у банківській (кредитній) установі, на частку, на депозит у господарському товаристві. Тому існує необхідність чіткого розмежування поняття «право на спільне спільне майно подружжя» та «спільне майно подружжя» [5].

Отже, спільною власністю подружжя є все майно, придбане подружжям під час їхнього шлюбу. При цьому не має значення, хто саме придбав ту чи іншу річ, на ім'я (чоловіка/дружини) якої вона зареєстрована, і хто з подружжя заробив кошти на придбання цього майна. Спільне спільне майно подружжя також включає будь-який дохід, отриманий чоловіком чи дружиною під час шлюбу, це включає зарплату, пенсії, стипендії та інші доходи, зокрема, якщо подружжя уклало угоду, то гроші та будь-яке інше майно, яке було отримані з цієї угоди, також будуть спільною власністю подружжя.

Література:

1. Сімейний кодекс України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>
2. Дзера О.В. Цивільне право України. Загальна частина: Підручник. Київ: Юрінком Інтер. 2010. 976 с
3. Рясенцев В.А. Семейное право. М.: Юрид. лит-ра, 1967. 224 с.

4. Иоффе О.С. Советское гражданское право: курс лекций. Ч. 1. Л.: ЛГУ, 1958. 511 с.

5. Цивільний кодекс України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

*Михайлюк Сергій,
студент 2 курсу групи ПР-192Д
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля
Науковий керівник: Гніденко В.І.,
асистентка кафедри правознавства СНУ ім. В. Даля*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

Треба розпочати з того, що інститут права власності є найдавнішим центральним цивільно – правовим інститутом фактично у всіх цивілізованих країнах світу, адже він покликаний регулювати найбільш суттєві суспільні відносини щодо захисту порушеного права на власність. Без розуміння основних положень захисту права власності, неможливо уявити подальший розвиток нашої держави. З захистом права власності ми стикаємось лише тоді, коли виникають спори, як правило, щодо матеріальних благ (житла, земельної ділянки, цінних паперів тощо). І тому сьогодні потрібно докласти чималих зусиль, щоб захистити певними засобами та способами порушене право громадян на власність. Як зазначає частина 1 статті 4 Цивільного процесуального кодексу України, кожна особа має право в порядку, встановленому цим Кодексом, звернутися до суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи законних інтересів [1].

Питання проблематики захисту права власності під час розвитку нашої держави є вкрай актуальним та гострим, оскільки не зупиняється військова агресія з боку Російської Федерації на тимчасово окупованих територіях Криму та Донецької і Луганської областей. Захист права власності там є дуже важливим, тому що це є наші громадяни України, які вимушені перебувати в дуже тяжких

умовах. Тому захист права власності є досить цікавим предметом дослідження, який перебуває безпосередньо в центрі уваги багатьох вітчизняних науковців, зокрема А.В. Коструби, О. О. Кота, О. О. Первомайського та ін. Тож сьогодні це питання є нагальною проблемою розвитку цивільного права в Україні, що потребує детально нових досліджень у цій сфері, щоб досягти певного взаєморозуміння.

Метою цього дослідження є проведення чіткого правового аналізу проблем захисту права власності та знаходження відповідних способів захисту, які допоможуть уникнути прогалин у цивільному законодавстві нашої держави.

Згідно абзацу 4 статті 13 Конституції України, держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання, соціальну спрямованість економіки [2]. З цього випливає, що держава, виступаючи гарантом реалізації законних прав та інтересів, може також забезпечити одночасне і належне виконання обов'язків, які були покладені на громадян. Держава у цій ситуації особливу увагу може приділити власним зобов'язанням, які можуть бути як договірними, так і недоговірними. Саме ця норма, що базується на основоположних принципах Основного закону України є першоосновою для захисту порушеного права власності.

Процес захисту права власності є вкрай тривалим, бо на нього впливає низка причин. На нашу думку, слід зазначити суспільно - політичні причини, які характеризуються виникненням певних суспільних груп, класів, націй та народностей, що мають право на захист порушеного права власності, а також історичні причини, які розглядають захист права власності з точки зору історичного контексту взаємодії людства. На певних етапах цього процесу можна побачити ті проблеми, які можуть бути вирішені лише за допомогою сприяння держави. Тобто держава покликана забезпечити найбільш доречний захист права власності, при якому не будуть порушуватися принципи юридичної рівності сторін та інші засади захисту права власності, що встановлені цивільним законодавством. Завдяки цьому можна побачити актуальну проблематику захисту права власності, оскільки є дуже важливим, щоб наше українське законодавство виправляло ті недоліки, які постають перед нами сьогодні.

Першою актуальною проблемою захисту права власності в нашому законодавстві є досить чітко невдосконалена система саме превентивних способів захисту права власності, тобто таких способів, за яких порушення права ще не могло трапитися, але існують підстави вважати, що вони вже трапилися за певних умов. Ця проблема полягає в тому, що при застосуванні таких видів захисту може бути порушене суб'єктивне право учасника цивільно – правових відносин. Вирішенням цієї проблеми, як зазначає О. О. Кот, вбачається розробка цілісного вчення про превентивний захист права власності, наріжним каменем якого є питання про правову природу цього захисту [3, с. 39]. За допомогою цього розробленого вчення можливе вдосконалення норм ЦК України, а також норм ЦПК України щодо захисту права власності.

Другою актуальною проблемою захисту права власності є проблема неналежного виконання обов'язку захисту прав приватної та корпоративної власності, що зумовлена діями, пов'язаними з рейдерством. Протягом останніх років велися законодавчі перемовини щодо цього питання (вносилися певні зміни, зокрема у систему державної власності), але вони не приносили ніяких бажаних результатів, оскільки ці нормативно – правові акти містили багато недоліків, які потрібно було корегувати. На нашу думку, щоб вирішити цю проблему потрібно прийняти комплексні зміни до цивільного законодавства щодо захисту приватної та корпоративної власності, які б надавали широкий обсяг повноважень та гарантії виконання взятих на себе обов'язків щодо незаконного (рейдерського) захоплення майна. Цей законопроект не тиснув би на сферу бізнесу і сприяв залученню інвестиційних коштів до держави.

Третьою актуальною проблемою звісно є проблема захисту громадян, що перебувають на територіях окупованого Криму та проведення ООС. Ми бачимо, що на цих територіях впродовж 7 років систематично бували випадки порушень цивільних прав та обов'язків. Ця проблема полягає в тому, що за цивільним законодавством Російської Федерації існує принцип націоналізації майна, який суперечить Конституції України та іншим нормативно – правовим актам, а отже становить першооснову цієї проблеми. Щоб вирішити дану проблему, на думку А. В. Кострубова, доцільно використовувати

належні правові засоби з позиції «зворотної процесуальної активності», сенс якої полягає у застосуванні власного механізму захисту речових прав, передбачених національним законодавством Російської Федерації [4, с. 107].

Прикладом відносно цієї ситуації на тимчасово окупованих територіях можна привести практику ЄСПЛ. На сьогоднішній час актуальним є рішення по справі «Катан та інші проти Молдови та Росії» [5]. Суд при вирішенні цього питання керувався принципом екстериторіальної юрисдикції, сенсом якої була відповідальність держави (Російської Федерації) щодо незаконного ефективного контролю над територією Молдови поза межами своєї національної юрисдикції. Рішенням ЄСПЛ було винесено, що Російська Федерація дійсно порушила цей принцип за діючим на той час міжнародним правом і повинна була сплатити заявникам моральну шкоду та інші податки.

Четвертою, і водночас, останньою проблемою захисту права власності в нашій державі є проблема застосування власної судової практики через недостатній обсяг повноважень судової влади, яка може призводити до тих чи інших рішень, що можуть справити великий негативний вплив на суб'єкта права власності. На нашу думку, щоб вирішити це питання ми рекомендуємо державі провести відповідну судову реформу, яка б дозволила надати широкий обсяг повноважень судам щодо вирішення спорів, пов'язаних з захистом порушеного права власності.

Отже, в цілому, якщо підсумовувати актуальну проблематику захисту права власності на сучасному етапі розвитку української держави, потрібно комплексно застосовувати положення щодо захисту права власності, оскільки це буде сприяти формуванню сучасної цивілізованої держави, яка зможе вільно захищати права та обов'язки власників даного майна.

Література:

1. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18.03.2004 № 1618 - IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>

2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 №254к/96-ВР: URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>

3. Кот О. О. Превентивні способи захисту права власності у системі захисту прав. *Юридична Україна*. 2016. № 7-8. С. 38-45.

4. Коструба А. В. Правові аспекти захисту права власності під час націоналізації майна на тимчасово окупованій території України. *Право України*. 2016. № 1. С. 101-109.

5. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Катан та інші проти Молдови та Росії» від 19.10.2012 р. URL: <https://precedent.in.ua/2016/02/09/katan-ta-inshi-proty-moldovy-ta-rosiyi/>

Назимко Олена Вікторівна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри правознавства юридичного факультету
СНУ ім. В. Даля,

НОРМАТИВНО-ІНТЕГРАТИВНА СКЛАДОВА МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО ВИМІРУ ДІЮЧОГО ТРУДОВОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Міжнародно-правовим виміром національних трудових відносин є відтворення таких відносин у їхньому безпосередньому функціонально-дієвому підпорядкуванні комплексу суто нормативних, або ж рекомендаційних та інших положень сучасного міжнародного трудового права, або ж, іншими словами, діючого права Міжнародної організації праці (надалі – МОП). В даному випадку мається на увазі відповідна якісна досконалість вітчизняних норм діючого трудового права у світлі їхньої відповідності «духу та букві» діючого права МОП. Так, М. Грекова зазначає з цього приводу наступне: «Нагальною залишається потреба з'ясування національного виміру міжнародно-правового регулювання праці саме як важливої складової трудового права України, а також розгляду міжнародних трудових стандартів не як засобу міжнародно-правового регулювання (таким

чином, в якомусь абстрактному розумінні. – Прим. авт.), а як основи вдосконалення вітчизняного трудового законодавства» [1, с. 110-111].

Отже, свій очевидний, невід’ємний, чітко та належно нормативізований *міжнародно-правовий вимір відтворює і діюче трудове право України*. Зміст норм вітчизняного трудового законодавства у його апріорному функціонально-цільовому та ціннісному аспекті є міцно пов’язаним із відповідними нормами сучасного міжнародного трудового права.

Варто зазначити, що світовим, глобальним чинником, який відтворив історичний генезис, обумовленість та зміст міжнародного та міжнародно-правового вимірів регулювання сфери трудових відносин стали тектонічні, карколомні, радикальні соціальні зрушення у відносинах між працею та капіталом, що відбулися на початку ХХ ст. Так, Д.В. Величко слушно та узагальнено зазначає з цього приводу наступне: «Міжнародно-правове регулювання праці зародилося на початку ХХ ст. та є результатом сукупної дії багатьох факторів, до яких входить боротьба працівників, вимоги профспілок, вплив ідей видатних діячів ХІХ ст., бажання різних держав, а також підприємців зрівняти умови конкуренції на міжнародних ринках. Важливу роль в активізації діяльності держав у цій сфері відіграв тиск соціально-демократичних партій та ліво-ліберальних кіл, які розглядали міжнародне регулювання праці як один із інструментів пом’якшення класових протиріч, застосування соціально-спрямованих основ у житті суспільства, встановлення миру між народами, прогресування соціальної справедливості, еволюційного реформування капіталізму. Після жовтня 1917 р. на міжнародно-правове регулювання праці почала впливати конкуренція між капіталізмом і соціалізмом. Сильний поштовх розвитку міжнародно-правового регулювання праці дало *створення Міжнародної організації праці, її активність у сфері видання нормативних актів* (курсив мій. – Авт.)» [2, с. 18].

Власне МОП як таку було створено ще за 26 років до заснування Організації Об’єднаних Націй (скор. ООН) – 28 червня 1919 року, коли Статут МОП, разом із Статутом Ліги Націй, став складовою Версальського мирного договору, підписаного між державами-переможницями (Антантою) та переможеною ними Німеччиною. На сьогоднішній день, тобто станом на 2019 р., до складу

МОП, яка цього року урочисто святкує сторічний ювілей від дня свого заснування, входить переважна більшість сучасних суверенних і де-юре визнаних держав – 187 [3]. Статут МОП вказує, що головною її діяльністю є міжнародна нормотворчість, тобто створення міжнародних трудових стандартів. За період з 1919 р. по 2015 р. було прийнято більше 387 міжнародних актів (конвенцій і рекомендацій), що становлять Міжнародний кодекс праці. Вони охоплюють широке коло проблем миру, праці, основних прав людини, а також такі питання як зайнятість, безробіття, охорона праці підлітків, жінок, осіб із сімейними обов'язками, умови праці та її безпека, тривалість робочого часу, ліквідація дискримінації у сфері найму, охорона материнства, міграція в пошуках роботи, інспекція праці, скасування примусової праці, мінімальні ставки зарплати, виробничий травматизм і професійні захворювання, рівна оплата жіночої праці, взаємини між трудящими й адміністрацією тощо. До Міжнародного кодексу праці входить також низка конвенцій і рекомендацій щодо праці моряків, рибалок, праці на плантаціях [2, с. 20].

Серед базових діючих джерел права МОП, які власне і є «формуючими основами», «стовпами» міжнародно-правового виміру сучасних трудових відносин як таких, слід назвати Статут МОП від 28 червня 1919 року [4], Додаток до Статуту МОП – Декларацію щодо цілей та завдань МОП від 10 травня 1944 року [5], Декларацію МОП про основні принципи та права у світі праці від 18 червня 1998 року [6], Декларацію МОП «Про соціальну справедливість» від 10 червня 2008 року [7] та Глобальний пакт про робочі місця від 19 червня 2009 року [8].

Власне допоміжними, але також фундаментально-універсалістськими за своїм характером, принципами та цілями, є такі діючі джерела права ООН як, наприклад, Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року [9], Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 грудня 1950 року [10], Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16 грудня 1966 року [11] та Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 року [12]. Важливими та не менш вірцевими джерелами сучасного міжнародного трудового права, але переважно регіонального характеру, є, наприклад, Європейська

соціальна хартія від 3 травня 1996 року [13] та Хартія основних прав ЄС від 7 грудня 2000 року [14].

Отже, таким чином, зміст, обумовленість та генезис міжнародно-правового виміру діючого трудового права України сукупно відтворюються через *інституційно-організаційне, універсалістсько-ціннісне та нормативно-інтегративне залучення даної галузі вітчизняного матеріального права до сучасної міжнародної правової політики у сфері регулювання трудових відносин.*

Власне вказаною суто інституційно-організаційною складовою такого залучення є *поточне юридичне членство України в МОП та її активна участь в діяльності цієї спеціалізованої установи ООН.* Наша держава, тоді ще Українська Радянська Соціалістична Республіка (скор. – УРСР), стала повноправним членом МОП ще в 1954 році, нарівні із СРСР та Білоруською Радянською Соціалістичною Республікою (скор. – БРСР) [15]. Хоча і будучи однією із союзних республік СРСР, УРСР в 1945 році була однією із 50 держав-засновників власне ООН як такої, а також всіх її спеціалізованих міжнародних (міжурядових) установ-організацій, включно, безумовно, із МОП [16, с. 35-39].

За роки державної незалежності, тобто власне і на сьогоднішній день, Україна, будучи державою-членом МОП, здійснює постійне, достатньо плідне, ефективне та різностороннє співробітництво із цією спеціалізованою міжнародною організацією, яка є складовою системи ООН.

Так, наприклад, Постійне представництво України при Відділенні ООН та інших міжнародних організаціях у Женеві офіційно повідомляє, що повноважні представники України двічі обиралися до складу Адміністративної ради МОП: у 1996-1999 та 1999-2002 роках [17]. Поточною ж договірною, власне погоджувально-оціночною основою для стратегічної, поглибленої співпраці між Україною та МОП є діюча Програма гідної праці МОП для України на 2016-2019 роки (надалі – Програма) [18], яка, у свою чергу, є власне доповненням до Меморандуму про взаєморозуміння щодо реалізації Програми [19]. У Програмі чітко зазначається наступне: «Програми Гідної праці спрямовані на просування гідної

праці і як ключового компонента політики розвитку, і як цілі національної політики урядів та соціальних партнерів. Програма гідної праці для України є системою середньострокового планування, що спрямовує роботу МОП у країні відповідно до пріоритетів і завдань, погоджених із тресторонніми партнерами МОП» [18].

В цілому можна навести наступний офіційний підсумок 27-річного співробітництва між Україною та МОП: «Протягом останніх років в Україні за допомогою МОП було реалізовано 8 проектів спільно з Програмою Розвитку ООН, 2 проекти спільно з Об'єднаною програмою ООН з ВІЛ/СНІД та Фондом ООН в сфері народонаселення та 1 проект у співпраці з Міжнародною організацією з міграції. За роки незалежності в Україні реалізовано понад 30 проектів і програм МОП. Наразі, Програма гідної праці в Україні охоплює 7 проектів і програм на загальну суму близько 10 млн. дол. США» [17].

У свою чергу, універсалістсько-ціннісною складовою міжнародно-правового виміру діючого трудового законодавства України є, на нашу думку, *щира, відкрита словесна та практична політична підтримка нашою державою основних цілей, завдань та принципів МОП у сфері регулювання трудових відносин як таких, а також офіційно висловлене національне бажання інтегрувати норми права МОП до сучасного вітчизняного трудового права.*

Безумовним прикладом вказаного є законодавча та реальна підтримка Україною наступних основних принципів МОП, викладених у щойно згаданій нами Декларації щодо цілей та завдань МОП (Філадельфія, 1944 р.), і згодом підтверджених у також наведеній Декларації МОП про основні принципи та права у світі праці (1998 р.). Так, у Філадельфійській декларації стверджено наступні 9 фундаментальних принципів держав-членів МОП у сфері міжнародного та власне національного регулювання трудових відносин: 1) праця не є товаром; 2) забезпечення свободи слова та профспілкової діяльності; 3) неприпустимість злиднів; 4) необхідність координації національно-державних та міжнародних зусиль у боротьбі із злиднями; 5) неприпустимість дискримінації людини за її гендерною, віковою, расовою, національно-етнічною, релігійно-конфесійною, соціально-класовою та майновою приналежністю щодо

її права на матеріальний достаток та духовний розвиток в умовах свободи та гідності, економічної стійкості та рівних можливостей; 6) зазначене повинно бути спільною метою національної та міжнародної політики у сфері регулювання трудових відносин; 7) будь-яка національна та міжнародна політика повинні сприяти, а не заважати досягненню вказаних цілей; 8) МОП та власне держави члени повинні розглядати усі економічні та фінансові програми, а також заходи міжнародного масштабу, що мають місце бути у світлі вказаних цілей; 9) здійснюючи перераховані завдання, МОП, розглянувши відповідні економічні та фінансові чинники, має право включати до своїх рішень та рекомендацій будь-які положення, які вважатиме необхідними/корисними [5].

Отже, Україна, будучи однією із держав-засновниць ООН та одним із перших членів МОП, приєдналась до основного масиву основоположних (статутних, універсалістсько-ціннісних) джерел права ООН та МОП у сфері регулювання трудових відносин. Так, за даними Федерації професійних спілок України, станом, наприклад, на 1 листопада 2015 року нашою державою було підписано та згодом належним чином інтегровано до системи вітчизняного трудового законодавства (ратифіковано) усі 8 із 8 основоположних конвенцій МОП, усі 4 з 4 директивних конвенцій, 57 із 177 технічних конвенцій – усього 69 конвенцій, з яких 61 чинна, а 8 – денонсовано [20]. Ці дані цілком співпадають із відповідною поточною інформацією, поданою Міністерством соціальної політики України [21]. Саме ці, наведені нами офіційні статистичні дані і відтворюють власне нормативно-інтегративну складову міжнародно-правового виміру діючого трудового права України.

Література:

1. Грекова М. Поняття та зміст міжнародно-правового регулювання відносин у сфері праці // Юридична Україна. – 2012. – № 11. С. 110-111.
2. Величко Д.М. Міжнародна організація праці та Організація Об'єднаних Націй як основні суб'єкти міжнародно-правового регулювання праці (історія і сучасність) // Науковий вісник

Ужгородського університету. Серія «Право». – 2014. – № 28. Т. 2. С. 18.

3. Regions and countries // International Labor Organization. // [Електронний ресурс]. Режим доступу до документу: <https://www.ilo.org/global/regions/lang--en/index.htm>.

4. Статут МОП від 26 червня 1919 року // [Електронний ресурс]. Режим доступу до документу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_154.

5. Декларация относительно целей и задач Международной организации труда от 10 мая 1944 года // [Електронний ресурс]. Режим доступу до документу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/993_328.

6. Декларация МОП «Про основні принципи та права у світі праці» від 18 червня 1998 року // [Електронний ресурс]. Режим доступу до документу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_260.

7. Декларация МОП «Про соціальну справедливість» від 10 червня 2008 року тощо // [Електронний ресурс]. Режим доступу до документу: <http://vuzlib.com/content/view/1325/115/>.

8. Глобальний пакт про робочі місця від 19 червня 2009 року // [Електронний ресурс]. Режим доступу до документу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_531/conv.

9. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року // [Електронний ресурс]. Режим доступу до документу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_015.

10. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 грудня 1950 року // [Електронний ресурс]. Режим доступу до документу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.

11. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16 грудня 1966 року // [Електронний ресурс]. Режим доступу до документу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_042.

12. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 року // [Електронний ресурс]. Режим доступу до документу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_043.

13. Європейська соціальна хартія від 3 травня 1996 року // [Електронний ресурс]. Режим доступу до документу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062.

14. Хартія основних прав ЄС від 7 грудня 2000 року // [Електронний ресурс]. Режим доступу до документу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_524.

15. Міжнародна організація праці // Міністерство закордонних справ України // Постійне представництво України при відділенні ООН та інших міжнародних організаціях у Женеві // [Електронний ресурс]. Режим доступу до документу: <https://geneva.mfa.gov.ua/ua/ukraine-io/labour>.

16. Кульчицька О. Участь української делегації у роботі конференції у Сан-Франциско 1945 р. // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія «Історія». – 2016. – № 2 (3). С. 35-39.

17. Постійне представництво України при Відділенні ООН та інших міжнародних організаціях у Женеві // [Електронний ресурс]. Режим доступу до документу: <https://geneva.mfa.gov.ua/ua/ukraine-io/labour>.

18. Програма гідної праці МОП для України 2016-2019 роки // International Labor Organization // [Електронний ресурс]. Режим доступу до документу: https://www.ilo.org/budapest/countries-covered/ukraine/WCMS_470684/lang--en/index.htm. С. 1.

19. Меморандум про взаєморозуміння щодо реалізації Програми гідної праці МОП для України на 2016-2019 роки // Конфедерація роботодавців України // [Електронний ресурс]. Режим доступу до документу: http://employers.org.ua/page_77.htm.

20. Список Конвенцій МОП, ратифікованих Україною станом на 1 листопада 2015 р. // Федерація професійних спілок України // [Електронний ресурс]. Режим доступу до документу: <http://www.fpsu.org.ua/napryamki-diyalnosti/mizhnarodna-robota/2545-spisok-konventsij-mop-ratifikovanikh-ukrajinoju-stanom-na-1-listopada-2015-r-ta-inshikh-mizhnarodnikh-aktiv>.

21. Співробітництво з МОП // Міністерство соціальної політики України // [Електронний ресурс]. Режим доступу до документу: <https://www.msp.gov.ua/content/spivrobotnictvo-z-mop.html>.

*Пономарьова А.С.,
студентка 4 курсу спеціальності «Право»
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля
Науковий керівник – д.е.н., Мартинова Л.В.*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ

Банківське кредитування є однією з традиційних операцій банку. Воно дає можливості населенню придбати товари довготривалого користування, вартість яких перевищує розмір заробітної плати. Взагалі, кредитування – це джерело розвитку економіки, тому вихід з кризового стану, який спостерігається сьогодні в Україні, в багатьох залежить від спроможності банків надавати кредити. Дешеві банківські кредити сприятимуть не тільки розвитку економіки, але й підвищенню ефективності банківського сектора. Актуальність теми полягає у тому, що кредитування населення є однією з перспективних у сфері наданих банком послуг, яка з кожним роком має отримувати більше поширення і розвиток.

Саме кредит є важливим інструментом державного регулювання економіки, він забезпечує підвищення ефективності економіки, забезпечує ріст капіталу, прискорює грошовий обіг та інш.. Термін «кредит» відноситься до числа головних системних понять банківського права. Згідно зі статтею ст. 2 Закону України «Про банки і банківську діяльність» банківський кредит це - будь-яке зобов'язання банку надати певну суму грошей, будь-яка гарантія, будь-яке зобов'язання придбати право вимоги боргу, будь-яке продовження строку погашення боргу, яке надано в обмін на зобов'язання боржника щодо повернення заборгованої суми, а також на зобов'язання на сплату процентів та інших зборів з такої суми [1]. Кредитування є однією із прозаїчних банківських операцій. В теперішній час в Україні спостерігається тенденція зниження економічної активності внаслідок пандемії, що охопила всі країни світу. Введення карантинних обмежень сприяло зниженню доходів населення та погіршенню фінансового стану підприємств різних галузей. Зниження доходів, за прогнозами експертів, буде тривалим. Це ускладнить

обслуговування позик і призведе до істотного погіршення якості кредитного портфеля банків, про що свідчить інформація НБУ. Взагалі, на стан банківського кредитування суттєвий вплив здійснюють економічні цикли. Сьогодні економіка України знаходиться у стадії поступового виходу з кризи і тому обсяги банківського кредитування зростатимуть.

Метою даної статті є аналізування проблем та перспектив розвитку правового регулювання банківського кредитування в Україні.

На нинішній стадії економічного розвитку одним з ключових напрямів виходу України із кризового стану є поліпшення та подальший розвиток кредитування. Негативним чинником, що стримує процес банківського кредитування, є прострочена заборгованість (NPL-кредити), тому банки сьогодні при наданні великих обсягів кредитів та іпотеки вимагають заставу у вигляді нерухомого майна та більш ретельно перевіряють кредитну історію позичальника і його кредитоспроможність. Рівень банківського кредитування в Україні супроводжується низкою труднощів, розробка та вирішення яких залишається актуальним.

Дослідженням проблемних питань розвитку банківського кредитування займалися, як вітчизняні так , і зарубіжні автори, зокрема: Е. Долана, О. Заруби, С. Ілляшенка, О. Кириченка, І. Лютого, Ю. Масленченкова, М. Пуховкіної, П. Роуза, К. Садвокасова та інших.

Кредитування економіки в Україні здійснюється комерційними банками. За офіційними даними на 1 січня 2021 року, в Україні налічувалося 74 банки, що на 14 менше ніж 2018 році[2]. О.А. Петрук визначає такі проблеми сучасного стану банківського кредитування в Україні:

- недостатня державна підтримка ринку кредитування;
- існуючі недоліки у сучасних системах оцінки кредитоспроможності позичальників;
- відсутність майна під заставу;
- високі відсоткові ставки;
- низький рівень довготермінового та інвестиційного кредитування[3].

Вже сьогодні розвиток економічної системи України проникає у всі сфери господарської діяльності, опосередковують весь процес відтворення суспільного капіталу, глибоко проникають у сферу обміну, грошових відносин, сферу фінансів. Зробивши аналіз ми може запропонувати наступні заходи для подальшого ефективного розвитку кредитування потрібно:

Отже, можна дійти висновку, що обсяги банківського кредитування в Україні є ще занадто малими, а відсоткові ставки хоча й зменшуються, але ще є зависокими. Також не останню роль у збільшенні кредитування відіграє наявність довіри між кредиторами (банками) та позичальниками. При цьому у самих банків у зв'язку з необхідністю підвищення обсягів кредитування виникає необхідність у вдосконаленні кредитної політики та оптимізації кредитних ризиків, на які вони наражаються. Тому на нашу думку для удосконалення банківського кредитування потрібно запровадити страхування фінансових ризиків під можливі втрати; створити кредитні бюро на всій території України; розвинути технології банківської інфраструктури, оновити нормативно-правову базу щодо банківського кредитування, розширити іноземні зв'язки та запровадити ряд реформ для подальшого ефективного та зручного функціонування банківського кредитування.

Література

1. Закон України «Про банки і банківську діяльність» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>

2. МИНФИН « Кількість банків України» » [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://index.minfin.com.ua/banks/stat/count/>

3. А.О.Петрук «Сучасний стан та проблеми банківського кредитування в Україні» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/06/55.pdf>

*Попова Марія,
студентка 2-го курсу спеціальності 081 «Право»
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля
Науковий керівник: Гніденко В.І.
асистентка кафедри правознавства
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Цивільно-правова відповідальність - одне з правових явищ, яке завжди привертало увагу дослідників. Питання цивільної відповідальності включає з'ясування сутності поняття, його юридичної мети, а також визначити розмір відповідальності та багато іншого. Положення цивільно-правової відповідальності тісно пов'язані з положеннями про юридичну відповідальність, оскільки поняття «цивільно-правова відповідальність» і «юридична відповідальність» співвідносяться як видове і родове.

Актуальність цієї теми полягає в тому, що сторони в цивільних відносинах виступають носіями певних цивільних прав та обов'язків. Людина, яка несе суб'єктивну відповідальність, повинна виконувати її чесно. Це стосується всіх видів цивільних відносин.

Метою дослідження є дослідження питання щодо основ складу цивільних правопорушень.

У зв'язку з цим слід зазначити, що в цивілістиці існують різні наукові погляди щодо цієї теми. Тривалий час в юридичній науці за радянських часів вважали, що необхідною основою цивільної відповідальності є склад цивільних злочинів. Матвеев Г. К. у своїй роботі «Вина в радянському цивільному праві» запропонував і підтвердив доктрину, яка становить необхідну і достатню основу для цивільного правопорушення. Дослідник зазначив, що наявність складу цивільного правопорушення є загальною і, як правило, єдиною підставою цивільної відповідальності. Більшість сучасних авторів підтримують цю позицію.

Однак, під складом цивільного правопорушення деякі автори розуміють сукупність певних ознак правопорушень, які

характеризуються як достатній стан відповідальності, а інші - набір загальних, типових умов, наявність яких вимагається для відповідальності за порушення громадянських прав та яких знаходяться в різних комбінаціях у будь-якому цивільному правопорушенні.

В. В. Вітрянський зазначає, що основою цивільної відповідальності (єдиною та загальною) є порушенням суб'єктивних прав, як майнових так і немайнових, оскільки цивільна відповідальність є відповідальністю одного учасника майнового обороту перед іншими, відповідальність за правопорушника перед жертвами є його загальна мета, щоб відновити порушені права. У цих умовах В. В. Вітрянський підсумовує, що основою виникнення цивільної відповідальності є саме порушення суб'єктивного цивільного права та використання конструкції «склад цивільного правопорушення» при покладенні відповідальності суперечить особливостям цивільно-правового регулювання. На думку автора поняття складу цивільного правопорушення залучено саме з кримінального права.

Для підтримки зазначеної концепції В. С. Євтєєв додає, що найбільш прийнятне розуміння підстави цивільної відповідальності як джерела її встановлення. У цьому аспекті він підкреслює дві підстави відповідальності: закон і договір.

Г. В. Хохлова не зовсім згодна і у своєї критиці зазначає, що єдиною та обов'язковою умовою цивільно-правової відповідальності є завдання майнової або немайнової шкоди, тобто применшення матеріального чи нематеріального блага. З цього автор робить не зовсім зрозумілий висновок про те, що підставою цивільно-правової відповідальності (єдиною і загальною) є порушення суб'єктивних цивільних прав [1].

Виходячи з вищесказаного, можна сказати, що може бути декілька позицій, заснованих одна на одній і нажалі на сьогоднішній день в науці відсутня єдність з цього питання.

Перш за все, слід визначити зміст такої юридичної категорії, як основу для використання цього дослідження, зважаючи на неоднаковість його використання в юридичній літературі. Різні автори розрізняють поняття «умови» та «підстави».

Наприклад, В. В. Вітрянський вважає, що підставою настання цивільно-правової відповідальності є порушення суб'єктивного цивільного права, а умовами - встановлені законом обов'язкові загальні вимоги, дотримання яких необхідне для застосування цивільно-правової відповідальності (протиправність порушення суб'єктивних цивільних прав; наявність шкоди; причинний зв'язок між порушенням цивільних прав і шкодою; вина порушника) [2].

На мою думку відмінність між термінами «підстава» та «угода» відсутня. Крім того, межа між цими категоріями фактично не має теоретичного або практичного значення. Як наслідок, основою в контексті цієї статті є важливим, і достатня умова, в якій існує явище (відповідальність, право на захист, захисні правовідносини тощо).

Визначаючи підстави виникнення цивільної відповідальності ми погоджуємося з використанням проектування правопорушення щодо характеристик цього юридичного явища. Відповідальність боржника не настає у випадку порушення суб'єктивного цивільного права, що підкреслює окремі дослідники, а лише за наявністю обставин, які визнаються законом.

Отже, можна прийти до висновку, що по-перше, поняття цивільної відповідальності є багатограним і складним правовим явищем, тому дослідники не мають однаковості в оцінці всіх аспектів. По-друге, залежно від підстав виникнення цивільно-правової відповідальності розрізняють договірну та позадоговірну відповідальність. Якщо у боржника кілька осіб, обов'язки цих людей можуть бути дольовими, солідарними, та субсидіарними. Якщо шкода чи збитки стаються не лише внаслідок порушення цивільних прав, а й внаслідок злочинної поведінки потерпілого, говорять про так звану змішану відповідальність. По-третє, зазвичай вважається, що основна різниця між договірною та позадоговірною відповідальністю полягає в тому, що договірна відповідальність настає не лише за обставин, передбачених законодавством (наприклад, позадоговірної відповідальності), але також виникає між сторонами договору. Укладаючи договір, сторони мають право збільшити або зменшити розмір компенсації, передбаченої законом (якщо компенсація визначається вирішальним правилом), а також мають право формулювати заходи щодо невиконання або неналежного виконання

договірних зобов'язань. По-четверте, вивчивши та проаналізувавши цю тему можна сказати, що ця тема на перший погляд здається легкою для дослідження та вже вивченою, але під час написання більш глибокого аналізу відкриваються недоліки та прогалини, які ще не досліджені науковцями і потребують вдосконалення.

Література:

1. Цивільний Кодекс України: Закон України від 16.01.2003 №435- IV: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 №254к/96-ВР: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
3. Казанфаров І. С. Загальні умови цивільно-правової відповідальності за шкоду, завдану порушенням особистих немайнових прав. *Вісник Одеського національного університету*. 2009. С. 24–34
4. Грібанов В.П. Відповідальність за порушення цивільних прав і обов'язків. *Право України*.2000. –№8. С.12–16.
5. Цивільне право. Підручник: Частина 1.// За ред. Ю.К.Толстого, А.П.Сергеєва. К.: Істина, 2001. 325с.
6. Цивільне право України: У двох книгах // За ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової. К.: Юрінком інтер, 2008.
7. Бірюков І.А., Заїка Ю.О. Цивільне право України // Загальна частина Навчальний посібник. К.: КНТ, 2006.480 с.
8. В. І. Борисова, Л. М. Баранова, Т. І. Бєгова Цивільне право // За ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. Х. : Право, 2011. Т. 1. 656 с.

*Рязанцева Поліна,
студентка 1 курсу, групи ПР-202д
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля
Науковий керівник: асистентка
кафедри правознавства Гніденко В. І.*

ЗАХИСТ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОЇ ТОРГІВЛІ

З появою такої інновації як Інтернет одним з найважливішим, основним та прогресивним аспектом життя людини стала дистанційна торгівля. Вона дає змогу людям, не виходячи з дому, придбати будь-які товари для дому, для себе, для тварин тощо. Люди можуть купляти товари як зі своєї держави, так й із-за кордону. Дистанційна торгівля є вигідною та зручною для магазинів та споживачів, тому з кожним роком люди обирають саме такий спосіб придбання товарів, як покупку їх через мережу Інтернет. Тому постає дуже актуальне питання захищеності усіх прав споживачів під час дистанційної торгівлі через недостатнє правове регулювання в Україні. [1]

Тема: «Захист прав споживачів» знайшла своє відображення у працях вітчизняних учених: О. В. Зверева, Т. О. Кагал, А. В. Рабінович та інші, однак майже щоденно існує необхідність зміни та впровадження нових правових норм на законодавчому рівні через швидку зміну показників в економічній сфері життєдіяльності та через епідеміологічні ситуації у світі.

Метою тез є аналіз правового регулювання дистанційної торгівлі, пошук та визначення прогалів у нормативній базі України та альтернативні варіанти їх вирішення.

Дистанційна торгівля, чи ще можна побачити таке визначення як електронна торгівля, частково регулюється такими нормативно-правовими актами України як Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV, ЗУ «Про захист прав споживачів» від 12.05.1991 № 1023-XII та ЗУ «Про електронні документи та електронний документообіг» від 22.05.2003 р. № 851.

Вважаємо за потрібним розглянути окремі правові норми нормативно-правових актів, які стосуються дистанційної торгівлі.

Спочатку розглянемо ЦК України. Проаналізувавши його, робимо такі висновки: електронна торгівля зазвичай є роздрібною, тому за договором роздрібної купівлі-продажу продавець, який здійснює підприємницьку діяльність з продажу товару, зобов'язується передати покупцеві товар, що звичайно призначається для особистого, домашнього або іншого використання, не пов'язаного з підприємницькою діяльністю, а покупець зобов'язується прийняти товар і оплатити його [1], і договір роздрібної купівлі-продажу є публічним (публічним є договір, в якому одна сторона - підприємець взяла на себе обов'язок здійснювати продаж товарів, виконання робіт або надання послуг кожному, хто до неї звернеться) [1]. До відносин за договором роздрібної купівлі-продажу з участю покупця-фізичної особи, не врегульованих Цивільним кодексом, застосовується законодавство про захист прав споживачів, тому переходимо саме до цього закону України.

У ньому ми можемо побачити визначення дефініцій: *продавець* (суб'єкт господарювання, який згідно з договором реалізує споживачеві товари або пропонує їх до реалізації), *споживач* (фізична особа, яка придбаває, замовляє, використовує або має намір придбати чи замовити продукцію для особистих потреб, безпосередньо не пов'язаних з підприємницькою діяльністю або виконанням обов'язків найманого працівника) та найголовніше – договір, укладений на відстані (договір, укладений продавцем (виконавцем) із споживачем за допомогою засобів дистанційного зв'язку) та засоби дистанційного зв'язку (телекомунікаційні мережі, поштовий зв'язок, телебачення, інформаційні мережі, зокрема Інтернет, які можуть використовуватися для укладення договорів на відстані) [2]. Відповідно до статті 13 цього закону бачимо перелік прав споживача у разі укладення договору на відстані [2].

Вважаємо за потрібним розглянути права споживачів. Згідно з абзацом першим статті 4 ЗУ «Про захист прав споживачів» маємо такі права:

- 1) захист своїх прав державою
- 2) належну якість продукції та обслуговування
- 3) безпеку продукції

4) необхідну, доступну, достовірну та своєчасну інформацію державною мовою про продукцію, її кількість, якість, асортимент, її виробника (виконавця, продавця) відповідно до Закону України "Про забезпечення функціонування української мови як державної"

4-1) обслуговування державною мовою відповідно до Закону України "Про забезпечення функціонування української мови як державної"

5) відшкодування майнової та моральної шкоди, завданої внаслідок недоліків продукції (дефекту в продукції), відповідно до закону

6) звернення до суду та інших уповноважених державних органів за захистом порушених прав

7) об'єднання в громадські організації споживачів
+++*(об'єднання споживачів) [2]

Серед частих порушень з боку Інтернет-магазинів можна виділити відмову забезпечити заміну або гарантійний ремонт товару; невідповідність товару вимогам нормативних актів; невідповідність документів, супроводжуваних товар, зміна ціни товару при його доставці і багато іншого [3]. Як судова практика показує, у багатьох випадках суд стає на бік споживачів, але якщо даний Інтернет-магазин є офіційним, якщо ж ні – буде дуже складно довести, що ви справді купляли товар у них, а в наш час таких магазинів у соціальних мережах дуже багато, тому відправляючи гроші на банківські картки фізичних осіб знайте, що ви ризикуєте втратити свої кошти, які буде майже не можливо повернути.

Для здійснення безпечної купівлі товарів у соціальних мережах, необхідно звернути увагу на:

1. Візуалізацію сайту магазину
2. Деталізацію та високу якість зображення товарів
3. Відгуки покупців
4. Наявність та наповнення соціальної сторінки магазину
5. Наявність офісу і торгових точок офлайн із зазначенням адреси та контактних телефонів
6. Наявність посилання на магазин на сайтах фабрик-виробників товарів, чий товари реалізує магазин

На сьогоднішній день в Україні немає закону, який би повністю регулював електронну торгівлю, тому ми вважаємо, що в нашій країні права споживачів під час дистанційної купівлі товарів не повністю захищені.

Отже, у підсумку вищесказаного, можемо зробити висновок, що, для більш сильного захисту прав споживачів під час дистанційної торгівлі в нашій країні, потрібно закріпити на законодавчому рівні закон, який повністю регулював би умови електронної торгівлі, наприклад ЗУ «Про електронну комерцію» або ж ЗУ «Про дистанційну торгівлю». Вважаємо, що це й буде вірним шляхом для закріплення європейських стандартів та досягнення професіоналізму на законодавчому рівні.

Література:

1. Цивільний кодекс України:

Закон України від 16.01.2003 № 435-IV Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40-44, ст.356.

2. Про захист прав споживачів: Закон України від 12.05.1991 № 1023-XII Відомості Верховної Ради УРСР. 1991. № 30, ст.379.

3. Кузьміна М.М. Правове регулювання захисту прав споживачів в інтернет-торгівлі. Харків. 2014.

file:///C:/Users/%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D0%B8%D0%BD%D0%B0/Downloads/apir_2014_3_6.pdf

*Гуркіна В.В.,
консультант юридичної клініки «PRO BONO»
при юридичному факультеті СНУ ім. В. Даля;
Науковий керівник: к.ю.н. доц. Скупінський О.В.*

ЩОДО ДЕЯКИХ АСПЕКТІВ ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВА НА БЕЗОПЛАТНУ ПЕРВИННУ ПРАВОВУ ДОПОМОГУ

Право на правову допомогу є основоположним правом, яке гарантується не тільки Конституцією України, але й міжнародними договорами, зокрема Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод. В цій сфері важливим є забезпечення однакової можливості для кожного реалізувати це право.

Так, згідно до ст. 59 Конституції України встановлюється, що кожен має право на професійну правничу допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно [1]. На сьогодні впроваджено інститут «безоплатної правової допомоги», шляхом закріплення у Законі України «Про безоплатну правову допомогу» (2011 р.), що значно полегшив розуміння процедури отримання безоплатної правової допомоги. Хоч інститут правової допомоги відносно новий та має досить успішні результати функціонування, але існують і деякі недоліки й ризики в практичній реалізації та законодавчого закріплення даного сучасного інституту.

Для більш глибокого розуміння терміну «правова допомога», потрібно спочатку розібратися, що він означає та його основні ознаки. Перш за все, правова допомога – це діяльність осіб, які володіють спеціальними знаннями у сфері права з метою надання послуг правового характеру [2, с. 107]. Виходячи з цього основними ознаками правової допомоги є:

- 1) мета – надання послуги;
- 2) послуга має правовий характер;
- 3) надається на підставах, що передбачені законодавством;
- 4) суб'єкти надання встановлюються виключним переліком.

Також важливо розуміти, що безоплатна правова допомога включає в себе первинну та вторинну правову допомогу. Зупинимося

на первинній безоплатній правовій допомозі. Отже, первинна безоплатна правова допомога – це вид державної гарантії, що полягає в інформуванні особи про її права і свободи, порядок їх реалізації, відновлення у випадку їх порушення та порядок оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб [3]. В Законі України «Про безоплатну правову допомогу» наданий досить широкий перелік суб'єктів, які мають право на отримання безоплатної правової допомоги. Згідно зі статтею 3 Закону України «Про безоплатну правову допомогу» право на безоплатну правову допомогу гарантована Конституцією України можливість громадянина України, іноземця, особи без громадянства, у тому числі біженця чи особи, яка потребує додаткового захисту, отримати в повному обсязі безоплатну первинну правову допомогу, а також можливість певної категорії осіб отримати безоплатну вторинну правову допомогу у випадках, передбачених цим Законом [3]. Що стосується саме порядку отримання первинної правової допомоги, то процедура складається з звернення до відповідних суб'єктів (центрів з надання безоплатної первинної правової допомоги та у тому числі, до юридичних клінік).

Так за результатами моніторингу місцевих центрів з надання безоплатної первинної правової допомоги, кількість звернень до таких організацій за період 1 липня 2015 року по 31 березня 2021 року в Україні становить 2878521 млн. зареєстрованих звернень клієнтів для надання правової допомоги, що стосується Луганської області, то до таких центрів за період 2021 року звернулося 3636 тисяч осіб, якщо наприклад порівняти Луганську область з іншим, з таким як Київська – 3213 тисяч осіб або Харківська область – 11432 тисяч осіб [4].

Але серед ризиків, все ще залишається недовіра до певних видів допомог, це перш за все пов'язано, з тим, що більшість клієнтів боїться залишати свої персональні дані в організаціях. То виходячи з цих даних можна побачити, різницю в навантаженості на працівників організацій, корті надають безоплатну правову допомогу. Це також можна вирішити, за допомогою того, щоб збільшити штаб осіб, які надають такий вид допомоги.

Також, щоб зменшити навантаження на організації, котрі надають безоплатну правову допомогу, були створені юридичні

клініки. Якщо проаналізувати кількість звернень до юридичних клінік, то, наприклад, до Юридичної клініки «PRO BONO» при юридичному факультеті СНУ ім. В. Даля, то за період 2017-2021 рр. було зареєстровано 124 звернень, а за період 2021 року було зареєстровано 10 звернень. Однак важливим є те, що до клініки можна звернутися як за особистою консультацією, так і дистанційно, або використовуючи онлайн платформу «Електронний правовий офіс» [5, 6].

Юридичні клініки покликанні для набрання практичного досвіду майбутніх студентів-правників та заради допомоги малозабезпеченим верствам населення, тобто консультації. Авжеж, консультації надають студенти, але це не означає, що вони не зможуть допомогти. Консультанти можуть бути менш досвідченими, але вони можуть все пояснити легкою та доступною мовою, позбавленою науковості. Також важливим є те, що як студенти так викладачі, зацікавлені в швидкій відповіді клієнтові, тому вони теж, беруть беззаперечну участь у консультуванні. Важливим є те, що юридичні клініки для підвищення довіри населення до них, створюють окремі сайти, для ще швидших консультацій, наприклад, електронний правовий офіс, який приймає електронні звернення клієнтів; підписують все нові меморандуми про співпрацю як з міжнародними організаціями так із місцевими.

Таким чином, аналіз норм законів та нормативно-правових актів, дає змогу нам зробити висновок про те, що сфера безоплатної правової допомоги розвивається, але при цьому потрібно розуміти, що дану сферу потрібно наділяти більшими повноваженнями, тому що питання щодо здійснення первинної безоплатної допомоги пов'язаний з повсякденним життям суспільства. Тому ми вважаємо, що через дуже короткий проміжок часу безоплатна правова допомога буде більш ефективною та дієвою, ніж оплачувана правова допомога, тому, що при використанні послуги безоплатної правової допомоги не потрібно чекати поки надійде Ваша черга і тут Ви будете точно знати, що Вашим питанням обов'язково займуться.

Література:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Дата оновлення : 01.01.2020 р. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 01.05.2021).

2. Козьяков І. Актуальні питання реалізації принципів безоплатної правової допомоги. Науковий часопис Національної академії прокуратури України. 2018. № 1. С. 107–116. URL: http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/ua/pdf/1-2018/koziakov_govoruha.pdf (дата звернення: 03.05.2021).

3. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 02.06.2011 р. № 3460–VI. Дата оновлення: 18.07.2020 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3460-17> (дата звернення: 04.05.2021).

4. Безоплатна провава допомога. Статистична інформація // 04 Статистична інформація про звернення клієнтів до системи БПД. URL: <https://www.legalaid.gov.ua/statistics/> (дата звернення: 04.05.2021).

5. Електронний правовий офіс. URL: <https://online-pravo.com/> (дата звернення: 11.05.2021).

6. Юридична клініка «PRO BONO». Facebook. URL: <https://www.facebook.com/eunu.law.probono/> (дата звернення: 11.05.2021).

Рязанцева Я. М.

*студентка I курсу ОС «Магістр» заочного відділення
юридичного факультету СХУ ім. В. Даля,
м. Сєвєродонецьк, Україна
Науковий керівник: Татаренко Г. В.,
к.ю.н., доц., завідувачка кафедри
конституційного права СХУ ім. В. Даля,
м. Сєвєродонецьк, Україна*

СПРОЩЕННЯ І ВДОСКОНАЛЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ТА ВПЛИВ РІШЕНЬ ЄСПЛ НА УКРАЇНСЬКЕ ЗАКОНОДАВСТВО

З 15 грудня 2017 року набрали чинності зміни до Цивільного процесуального кодексу України, а по суті цивільний процесуальний закон був вдосконалений та викладений в новій редакції і при цьому

його суттєво і докорінно було змінено. Починаючи саме з цього часу суди нашої держави застосовують нові процесуальні норми. Отже, ми можемо розглянути і проаналізувати, які саме і як новели цивільного процесу України вплинули на судову практику, досвід Європейських країн щодо застосування спрощених позовних проваджень, малозначних справ та як впливають рішення ЄСПЛ на українське законодавство.

До українських учених, які досліджували окремі аспекти спрощення в цивільному процесі належать: О. А. Беяневич, В. І. Бобрик, С. В. Васильєв, М. В. Вербіцька, С. І. Запара, А. О. Згама, В. В. Комаров, Д. Д. Луспенник, Ю. В. Навроцька, В. В. Проценко, Т. В. Степанова, Є. А. Таликін, С. Я. Фурса, М. Й. Штефанта та інші.

Дуже актуальним і по цей час на європейському прикладі є складність визначення поняття «спрощене провадження», яка пояснюється насамперед «наявністю значної кількості різномірних процедур цивільного судочинства, що мають подекуди автентичну специфіку в національних правопорядках. Крім того — неоднозначністю термінології, що застосовується для дослідження цього феномену» [1 с.19]. Приведемо приклад, дуже часто спрощене позовне провадження пов'язують із прискореним провадженням, що не є зовсім правильним.

Для з'ясування повного співвідношення понять «спрощене» та «прискорене» провадження перед усім слід урахувати наднаціональні підходи, що застосовуються у рамках Ради Європи та правопорядках іноземних держав. Так, СЕРЕЖ зазначає, що «одним зі способів покращення здійснення правосуддя у розумні строки зі збереженням якості рішень є, по-перше, прискорені (або ургентні — urgent) провадження, спрямовані на кращу відповідність потребам осіб, які звертаються до суду, а по-друге, спрощені або примірні процедури, розраховані на розгляд простих або безспірних справ» [2].

Прискорені провадження найчастіше або завжди стосуються «невідкладних та нагальних питань і пов'язані із: запобіганням безпосередній небезпеці або непоправній шкоді заявнику; забезпеченням доказів; спорами, в яких необхідне попереднє або проміжне рішення; трудовими спорами; захистом майнових інтересів заявника; спорами за грошовими вимогами; справами про

банкрутство; справами щодо шлюбних відносин, аліментних зобов'язань, справами, пов'язаними із захистом прав дітей» [2].

Замість того спрощені процедури розгляду справи по суті найчастіше менш витратні, а сам процес ухвалення рішення щодо них коротший.

Із 47 країн, що «взяли участь в опитуванні СЕРЕУ, 44 використовують у своїх правових системах спрощені провадження у цивільних справах. Найбільш популярний вид пов'язаний зі стягненням безспірних грошових вимог (наприклад, *Mahnverfahren* у Німеччині або *Moneyclaim online* в Англії та Уельсі)» [2]. При цьому спрощені позовні провадження можуть бути різних видів, наприклад ухвалення рішення без проведення судового засідання або із проведенням засідання у кабінеті судді, ухвалення рішення суддею одноособово, винесення спрощеного рішення тощо. При цьому більш ніж у половині держав, котрі застосовують спрощені процедури у цивільному судочинстві стосуються не тільки наказів про сплату, а й відкриттям проваджень за невеликими сумами. Як наслідок, у «межах ЄС була розроблена спеціальна процедура *European Small Claims Procedure*, покликана спростити процедури за позовами на невеликі суми у справах з нерезидентами. Крім того, спрощені провадження можуть стосуватися вчинення дій, а також виконавчих документів, трудових, комерційних спорів» [2].

Отже, виходячи з вищевикладеного, можемо бачити, що «на європейському рівні розмежовуються такі поняття, як «прискорені» та «спрощені» провадження та процедури. У першому випадку «прискорення» акцент робиться на темпоральній ознаці цивільного процесу, тобто на скороченні строків розгляду справи або вирішенні певних питань невідкладно, причому як із застосуванням звичайної процедури (наприклад, у ст.275 ЦПК України закріплено скорочений строк розгляду справ), так і окремих процедур, що мають відносно незалежний характер (зокрема, процедура забезпечення доказів до подання позовної заяви, процедура забезпечення позову тощо)» [3,ст.275]. Зазначений європейський досвід та підхід давно мав бути застосований і в нашій національній доктрині цивільного процесуального права. І в провадженнях Європейських країн у випадках якісної зміни процесуальної форми ідеться саме про

спрощення, яке, звичайно, супроводжується прискоренням розгляду справи. Однак слід наголосити, що останнє в цьому випадку виступає лише наслідком спрощення процедури і не має ніякого самостійного значення.

Розглядаючи ж цивільне судочинство нашої країни і новели, які відбулися з прийняттям оновленого цивільного процесуального кодексу, хотілося б зупинитися на таких головних і важливих аспектах, як основні засади (принципи) цивільного судочинства, в якому особливе місце посідає основоположний принцип - верховенства права. У судовій практиці Європейського суду з прав людини верховенство права стало універсальним стандартом, тобто «геномом судового правотлумачення та правозастосування. Визнання верховенства права принципом цивільного судочинства не має суто декларативного характеру, як може здатися на перший погляд, зважаючи на відсутність у ЦПК України норми, яка б прямо тлумачила його зміст» [4 с.11]. Насправді, вказівка на те, що «суд при розгляді справи керується принципом верховенства права (ч. 1 ст. 10 ЦПК України), відсилає нас до необхідності тлумачення цього принципу в контексті Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (надалі — ЄКПЛ) і практики Європейського суду з прав людини (надалі — ЄСПЛ), які слід застосовувати судам при розгляді справ як джерело права відповідно до ч. 4 ст. 10 ЦПК України» [3,ч.4,ст.10]. Таке інтерпретування вищенаведеного положення законодавства дозволяє суддям нашої держави під час розгляду та вирішення справи відступити від формальної законності, як суворої відповідності букві закону та тлумачити закон, вирішуючи ту чи іншу конкретну справу з точки зору сутнісних вимог верховенства права, таких як пропорційність, пріоритетність прав людини, правова визначеність тощо. В цьому контексті йдеться не про саму суть загального положення, а про зміну способу суддівського мислення, приклади чого ми вже на сьогодні можемо бачити у практиці Верховного Суду, який в свою чергу при розгляді та вирішенні справ інтерпретує ті чи інші положення національного законодавства крізь призму практичних підходів, які чітко відображені в ЄКПЛ та практиці ЄСПЛ.

Суттєві зміни торкнулися і системи цивільного судочинства з точки зору її структурно-функціональної характеристики та модифікації окремих проваджень і процедур. Серед найбільш суттєвих новел варто зазначити про розділ позовного провадження на спрощений та загальний порядок, подальше спрощення наказного провадження, посилення значення підготовчого провадження у структурі цивільного судочинства, модернізацію апеляційного та касаційного проваджень тощо. Зміни, що відбулися, на мій погляд, цілком відповідають найкращим практикам у сфері цивільного судочинства на європейському рівні та покликані забезпечити відповідність національних механізмів захисту порушених, невизнаних та оспорюваних прав, свобод і інтересів, котрі в свою чергу будуть відповідати міжнародним стандартам справедливого судочинства.

На європейському рівні визнано, що наразі однією із загальносвітових тенденцій у сфері цивільного судочинства є його спрощення. З цією метою ЦПК України в 2017 році було передбачено спрощене позовне провадження, котре розраховане на розгляд малозначних справ та характеризується спрощеною процедурою (відсутністю підготовчого засідання та судових дебатів, можливістю розгляду справи без повідомлення сторін за наявними у справі матеріалами тощо), прискореними строками розгляду справи та обмеженням можливості касаційного оскарження судових рішень у малозначних справах (спорах). Проте, як на сьогодні «свідчить практика судів нижчих інстанцій, останні мають складнощі при кваліфікації справ як малозначних. Загальні правила щодо кваліфікації малозначності спорів містяться у ч.ч. 4, 6 ст. 19, ст. 274 ЦПК» [3]. Поряд з цим, окрім «загальновизнаних критеріїв малозначності спору, передбачається, що суддя при вирішенні питання про те, в якому провадженні у спрощеному чи загальному позовному має бути розглянута конкретна справа, має виходити перш за все із принципу пропорційності, що наділяє суддю дискреційними повноваженнями щодо визначення порядку здійснення провадження у справі, враховуючи завдання цивільного судочинства; забезпечення розумного балансу між приватними та публічними інтересами;

особливості предмету спору; ціну позову; складність справи; значення розгляду справи для сторін тощо» [3,ст. 11].

Ще одним спрощеним провадженням цивільного судочинства є наказне провадження, що також зазнало важливих змін. Передусім, звертаємо увагу на «розширення переліку вимог, за якими може бути виданий судовий наказ за рахунок введення ще однієї вимоги за аліментними зобов'язаннями щодо дітей і можливості стягнення з юридичної особи або фізичної-особи підприємця заборгованості за договором, укладеним у письмовій формі, якщо сума вимоги не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб» [3, п.4, п.7 ч.1 ст. 161]. Введення останньої вимоги пов'язане із тим, що «за своєю природою наказне провадження завжди було спрямоване, передусім, на стягнення заборгованості за письмовими безспірними правочинами, і саме з таких підстав відбувається видача судового наказу у більшості європейських держав (Австрія, Італія, Німеччина, Франція тощо)» [4,с.15].

У розглядаємому нами питанні хотілося б зауважити принаймні ще на деяких моментах: «по-перше, процедура наказного провадження стала альтернативною спрощеному провадженню, адже відтепер особа за наявності вимог, визначених у ч. 1 ст. 161 ЦПК України, вправі самостійно обрати в якому виді провадження розглядатиметься її справа – наказному або спрощеному позовному; по-друге, сама процедура видачі судового наказу та його скасування стала ще більш спрощеною. Зокрема, з прийняттям редакції ЦПК 2017 року стала відсутня стадія відкриття наказного провадження, натомість у разі подання заяви про видачу судового наказу суд має виключно два повноваження – видати судовий наказ або відмовити у його видачі» [3, ст. 165, ст. 167]. Далі розглянемо саму процедуру скасування судового наказу, «наразі суд розглядає заяву про скасування судового наказу без проведення судового засідання та у скорочені строки, маючи за результатами її розгляду лише два повноваження: 1) повернути вказану заяву, якщо вона не відповідає вимогам до форми та змісту чи пропущений строк її подачі (ч. 6 ст. 170, ч. 2 ст. 171 ЦПК), та 2) скасувати судовий наказ (ч. 3 ст. 171 ЦПК)» [3]. Разом з тим «додаткові гарантії надаються стягувачу у справах за аліментними зобов'язаннями відповідно до вимог,

закріплених у пунктах 4, 5 ч. 1 ст. 161 ЦПК, адже за такими вимогами подача заяви про скасування судового наказу не допускається зовсім (ч. 1 ст. 170 ЦПК). Натомість боржник може звернутися із заявою про перегляд справи за нововиявленими обставинами, якщо останні мали місце, а у випадку видачі наказу за п. 4 ч. 1 ст. 161 ЦПК також із позовом про зменшення розміру аліментів. Зазначені нововведення є вкрай важливими та дієвими, адже вони дозволяють максимально швидко отримати судовий наказ щодо стягнення аліментів, що в свою чергу характеризується більшою стабільністю, адже ніяк не може бути скасований у спрощеному порядку, на відміну від судових наказів, котрі видані за іншими вимогами» [3].

На погляд науковців правників, саме у цьому випадку слід орієнтуватися на позицію, висловлену ЄСПЛ. З практики якого випливає, що «він своїми рішеннями не зобов'язує держави створювати апеляційні або касаційні суди, проте, якщо вони створені, то кожній особі має гарантуватися дотримання гарантій п. 1 ст. 6 ЄКПЛ на рівні цих судів, хоча у таких випадках можуть застосовуватися менш суворі стандарти (*Delcourt v. Belgium*, no. 2689/65, 17 January 1970, § 25, Series A no. 11)» [5,6]. Зазначене положення, безперечно, є «похідним від природи судів вищих інстанцій та необхідності забезпечення виконання Верховним Судом його головних функцій – розгляду правових питань, що мають важливе та виключне значення, усунення фундаментальних правових помилок, допущених судами нижчих інстанцій, та забезпечення єдності судової практики, на чому неодноразово наголошував ЄСПЛ» [7]. Так, на думку останнього, «встановлення цінового порогу звернення до Верховного Суду є законною та розумною процесуальною вимогою, беручи до уваги саму суть ролі Верховного Суду щодо вирішення питань, що мають виключне значення («*Egic v. Croatia*», no. 32806/09, § 52, 05 June 2014)» [8]. ЄСПЛ також виходить із поваги «до правила *res judicata* як принципу остаточної судових рішень, відповідно до якого повноваження судів вищих інстанцій щодо перегляду мають використовуватися для виправлення фундаментальних судових помилок під час здійснення правосуддя, та в жодному разі не для нового розгляду справи. Перегляд справи не може розглядатися як добре замаскована апеляція, а сама лише

можливість існування двох поглядів на предмет не є підставою для повторного розгляду справи (Ryabykh v. Russia, no. 52854/99, § 52, 24 July 2003, ECHR 2003-IX)» [9].

В нашому невеликому дослідженні ми розглянули вдосконалення цивільного процесу за допомогою спрощення розгляду деяких категорій справ, а також паралельно дослідили європейській досвід розгляду таких справ і як саме рішення ЄСПЛ впливають на українське законодавство. Всі ці спрощення цивільного процесу мають самостійну цінність і знаходять прояв у затвердженні верховенства права, формуванні ефективної судової практики і довіри суспільства нашої держави.

Безумовно, що вдосконалення цивільного процесу України відіграє важливу та позитивну роль в співвідношенні з європейським досвідом. Практика і рішення ЄСПЛ імплементують в наше законодавство загально визнані принципи і норми у сфері правосуддя, такі як право на справедливий судовий розгляд, право на судовий захист, принцип правової визначеності тощо.

Література

1. Ізарова І.О. Реформи цивільного процесуального законодавства в незалежній Україні: 1991–2017. Україна на шляху до Європи: реформа цивільного процесуального законодавства: Міжнародна науково-практична конференція (м. Київ, 7 липня 2017 р.): зб. наук. праць. Київ: ВД Дакор, 2017. С. 18–35.
2. Система правосуддя в Європі – via Concil of Europe // URL: <https://rm.coe.int/report-on-european-judicial-systems-edition-2014-2012-data-ukraine/16809ede93>
3. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року №1618- IV (чинний, поточна редакція – Редакція від 13.08.2020р., підстава – 768-IX/ Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>
4. Бобрик В. І. Перспективи спрощення в Україні судового розгляду цивільних і господарських справ з невеликою

ціною позову в контексті європейського досвіду. Підприємництво, господарство і право. 2015. № 3. С. 11–15.

5. Європейська конвенція з прав людини URL: https://www.echr.coe.int/documents/convention_ukr.pdf

6. Рішення Європейського Суду з прав людини Delcourt v. Belgium, no. 2689/65, 17 January 1970, § 25, Series A no. 11 URL: uropeancourt.ru/resheniya-evropejskogo-suda-na-russkom-yazyke/delkur-protiv-belgii-postanovlenie-evropejskogo-suda/

7. Ізарова І.О. Реформи цивільного процесуального законодавства в незалежній Україні: 1991-2017 / Україна на шляху до Європи: реформа цивільного процесуального законодавства. Зб. наук. праць. - К., 2017.

8. Рішення Європейського Суду з прав людини («Egic v. Croatia», no. 32806/09, § 52, 05 June 2014 URL: <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001-144363&filename=001-144363.pdf>

9. Рішення Європейського Суду з прав людини Ryabukh v. Russia, no. 52854/99, § 52, 24 July 2003, ECHR 2003-IX URL: <http://www.echr.ru/documents/doc/new/003.htm>

Стародубцева Карина,
студентка 4 курсу, групи ПР-174д
юридичного факультету СХУ ім. В. Даля
*Науковий керівник: **Мартінова Л.В.***
к.е.н., доцент кафедри господарського права
юридичного факультету СХУ ім. В. Даля

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ УКРАЇНИ

Посилення ролі глобалізаційних та євроінтеграційних процесів спричинює збільшення конкуренції на ринку, зокрема на ринку фінансових послуг та ринку страхових послуг як його складової. В цих умовах інноваційний розвиток страхової діяльності в Україні є головною необхідною умовою для підвищення конкурентоспроможності вітчизняних страхових компаній, що не

можливо без чіткого правового регулювання. Проблема такого регулювання інноваційної діяльності страхових компаній України є однією з найбільш вагомих у теорії та практиці сучасного страхування. Актуальність дослідження пов'язана з тим, що ця система на сьогодні повністю не сформована, адже постійно змінюється стан самого страхового ринку, оновлюється нормативно-правова база страхування, а також зазнають змін діяльності органи державного регулювання.

Предметом вивчення теми інноваційної діяльності страхових компаній України присвячено ряд наукових праць вітчизняних та зарубіжних вчених, таких як: В.Д. Базилевич, Л.А. Бернер, В.О. Заколюдажний, К.Х. Зоїдов, О.О. Гаманкова, Р.В. Пікус, Л. Ю. Сорока, В.М. Шахов, Р.Д. Юлашев, Т.В. Яворська та інші. Однак нестійкість системи страхових компаній інноваційної та інвестиційної діяльності ще раз доказує потрібність в дослідженні та вдосконаленні правового регулювання, що зберігає актуальність.

Метою наукової роботи є аналіз правового регулювання інноваційної діяльності страхових компаній України.

Страхування є одним з різновидів цивільно-правових відносин в аспекті захисту майнових інтересів громадян та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством [1]. Основним законодавчим актом, який регулює інститут страхування в Україні є Закон України (далі – ЗУ) «Про страхування». Відповідно до цього Закону, відносини у сфері страхування регулюються також іншими законодавчими актами України, які приймаються на підставі цього Закону [2]. До таких актів відносяться Цивільний кодекс України, Господарський кодекс України, ЗУ «Про господарські товариства», ЗУ «Про акціонерні товариства», ЗУ «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів», Постанова КМУ від 05.06.1994 року №358 «Про удосконалення механізму державного регулювання тарифів у сфері страхування» та інші.

Загальну сутність страхування у науковому полі визначають як різновид підприємницької діяльності, за допомогою якої забезпечуються надання страхових гарантій щодо захисту майнових

інтересів громадян та суб'єктів підприємницької діяльності [3]. Надання страхових гарантій забезпечується через систему економічних відносин цивільно-правового характеру шляхом сплати страховиками грошових коштів (внесків) страховику, а в разі настання страхового випадку, визначеного договором страхування або законом, відшкодуванням (виплатою) страхових сум по завданих збитках.

Якщо звернутися до законодавства, то згідно з ст. 1 ЗУ «Про страхування», страхування – це вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів фізичних осіб та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати фізичними особами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів [2].

Аналіз правового регулювання інноваційної діяльності страхових компаній потребує також визначення «інноваційної діяльності» та нормативно-правової бази, яке регулює дане питання. Інноваційна діяльність регулюється Господарським кодексом України (ст. 325–332); ЗУ «Про інноваційну діяльність», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про наукову і науково-технічну експертизу», «Про спеціальний режим інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків» та іншими. ЗУ «Про інноваційну діяльність» є основоположним Законом у цій сфері, він визначає правові, економічні та організаційні засади державного регулювання інноваційної діяльності в Україні, виокремлює форми стимулювання інноваційних процесів державою та має на меті підтримку розвитку економіки України інноваційним шляхом [4].

З соціально-економічної сторони «інноваційна діяльність» трактується як процес, який спрямований на реалізацію результатів завершених наукових досліджень та розробок або науково-технічних досягнень у повністю новий або в оновлений продукт, який реалізується на ринку, у відповідний технологічний прогрес та який використовується в практичній діяльності [5].

Однак з правової сторони, що закріплено у чинному законодавстві, то відповідно до п.2 ч.1 ст. 1 ЗУ «Про інноваційну діяльність», інноваційна діяльність – діяльність, що спрямована на

використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг [4].

На сьогоднішній день не має кодифікованого нормативно-правового акту, який буде регулювати інноваційну діяльність страхових компаній. Навіть визначення поняття «інноваційна діяльність страховика», то його також невизначено у жодному законодавчому акті. Однак, якщо звернутися до науковців, то більшість вітчизняних вчених під цим терміном розуміють будь-яку комбінацію видів діяльності та технологій, які розширюють сферу діяльності страхових компаній, що приводить до бажаного результату та забезпечує їх зростання [5]. Ми згодні з таким визначенням і вважаємо, що варто його як мінімум закріпити в ЗУ «Про страхування» та в ЗУ «Про інноваційну діяльність».

Якщо розглядати більш детально і виокремлювати класифікацію, то залежно від об'єкта інновацій вчені виділяють такі види інновацій у страховій діяльності: продуктові, технічні, технологічні та управлінські. Під продуктовими інноваціями слід розуміти розробку нових страхових продуктів або вдосконалення вже існуючих; під технічними – вдосконалення методів продажу у діяльності страховика; технологічними – зміни в організації діяльності страховика (маркетингові дослідження, нові методи аналізу); управлінськими – вдосконалення, спрямовані на оптимізацію управлінських рішень (організаційна структура; оплата праці).

Водночас ряд науковців виділяють типи інновацій у страховій діяльності, які мають циклічний характер: інновації, які сприяють збільшенню сфери поширення страхових продуктів; інновації, що сприяють підтримці досягнутого рівня; інновації, що сприяють підвищенню ефективності. Перша група інновацій покликана екстенсивно розширити ринок (відхід від дорогих страхових продуктів, доступних для небагатьох); друга – інновації, що по суті, призводять до заміни страхових продуктів, в той же час відбувається перехід до кращої, але принципово схожої моделі їх продажу; остання група – інновації, що дозволяють знизити витрати на ведення страхової справи та збільшити рентабельність страхових продуктів.

Таким чином, сьогодні впровадження інновацій у діяльність вітчизняних страхових компаній відбувається доволі невисокими темпами, оскільки існує велика кількість факторів, які цьому перешкоджають. Основним з цих факторів є правове регулювання, адже відсутній єдиний кодифікований нормативно-правовий акт, який регламентував би інноваційну діяльність страхових компаній. Саме тому, ми вважаємо, що впровадження ЗУ «Про інноваційну діяльність страхових компаній» або впровадження окремих глав з тією ж назвою в ЗУ «Про інноваційну діяльність» та «Про страхування» підвищить стан та розвиток цього питання. В цьому акті або главі необхідно буде закріпити окрім визначень інноваційної діяльності та страхування, також інноваційну діяльність страховика. А саме, що інноваційну діяльність страховика будь-яка комбінацію видів діяльності та технологій, які розширюють сферу діяльності страхових компаній, що приводить до бажаного результату та забезпечує їх зростання. Також необхідно закріпити типи та види, які ми розглянули вище, спираючись на праці науковців. На наш погляд, такі нововведення значно вдосконалять інноваційну діяльність страхових компаній в Україні.

Література

1. Гетманець О.П., Шуміла О.М. Правове регулювання страхової діяльності: навч. посібник. Київ: Харківський національний університет внутрішніх справ. 2014. С. 395.
2. Про страхування: Закон України від 7 березня 1996 року № 85/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 18, ст. 78.
3. Богріновцева Л.М. Розвиток інноваційної діяльності страхових компаній в Україні. Теоретична та практична концептуалізація розвитку фінансово-кредитних механізмів в умовах нової соціально-економічної реальності: зб. матер. II Міжн. наук.-практ. конф., 27-31 березня 2017 р. Мін-во освіти і науки України, Ун-т ДФС України. Навч.-наук. ін-т фінансів, банківської справи [та ін.]. Ірпінь : Видавництво Ун-ту ДФС України. 2017. С. 224-229.

4. Про інноваційну діяльність: Закон України від 4 липня 2002 року № 40-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 36. ст.266.

5. Пікус Р., Заколдяжний В. Інноваційний розвиток страхової діяльності як основа підвищення її ефективності: Вісник КНУ ім. Тараса Шевченка. 2015: веб-сайт. URL: http://bulletin-econom.univ.kiev.ua/wp-content/uploads/2015/10/168_11.pdf (дата звернення: 10.05.2021).

*Степанова Г.А.,
студентка 4 курсу, спеціальності «Право»
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля;
Науковий керівник: **Мартінова Л.В.**
к.е.н., доцент кафедри господарського права
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля*

РОЗВИТОК ТРАНСПОРТНОЇ СИСТЕМИ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ІНТЕГРАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ УКРАЇНИ ДО ЄС: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

На сучасному етапі розвитку нашої держави європейська інтеграція є головним та постійним зовнішньоекономічним пріоритетом України, який неможливо замінити і якому немає альтернативи, реалізація якого у транспортному секторі призведе до збільшення обсягів перевезень міжнародними транспортними коридорами, розташованими на території України, поліпшення умов для експорту українських товарів, залучення національних перевізників до перевезення транзитних вантажів між Європою та Азією та покращення безпеки руху.

Тому особливої актуальності набуло питання підписання та ратифікації Україною певних відповідних міжнародних конвенцій, а також участі у міжнародних організаціях, у гармонізації внутрішніх норм і стандартів щодо роботи транспорту з вимогами ЄС. Адже Україна пішовши таким шляхом задекларувала, що готова реалізувати все можливе, щоб модернізувати свою транспортну систему.

Метою дослідження є вивчення та оцінка соціально-економічних перспектив співробітництва у сфері транспорту України та ЄС.

Транспортний сектор України сьогодні – це значний і важливий сегмент економіки країни. Частка транспортного сектора у валовому внутрішньому продукті України складає близько 10%. Чисельність зайнятих працівників у цій галузі становить майже 7% від загальної кількості зайнятого населення. Україна володіє 21,9 тис. км залізниць, 169,4 тис. км автомобільних доріг, майже 2,2 тис. км внутрішніх водних шляхів, 18 морських та 10 річкових портів, 36 аеропортів [1 С.16].

У той же час непотрібно недооцінювати той факт, що відсутність послідовної реалізації загальної стратегії розвитку транспорту і програм для певних видів транспорту на основі прогнозів обсягу руху і пріоритетів державної транспортної політики спричинили те, що транспортна система України в значній мірі не відповідає світовим стандартам, а також виділяється значною невідповідністю інфраструктури, обладнанням і нормами.

Темі співробітництва України з ЄС, у тому числі у галузі транспорту, було присвячено чимало наукових досліджень провідних науковців, серед яких ми можемо виділити таких: Будкін В.С., Геєць В.М., Дикань В.Л., Коба В.Г., Краснікова Н.О., Новицький В.Є., Пахомов Ю.М., Чужиков В.І., Щелкунов В.І. та ін.

Роль транспортної системи України в світовій економіці становить значущу частину глобальної системи міжнародних транспортних коридорів (МТК), що забезпечує світові товарносіловинні ринки, безперервне переміщення потоку вантажів і пасажирів, трудових і виробничих ресурсів, фінансів і послуг[2]. В умовах безперервного зростання обсягів товарообігу між західною Європою і Україною особливого значення набуває розвиток МТК, що проходять по території нашої країни [3].

Транспортні мережі України є одними з найбільших в Європі. За версією американського підприємця Ілона Маска, територією України можуть пройти 5 із 11 гілок надшвидкісного наземного транспорту Hyperloop. Згідно з початковою концепцією, Hyperloop є розташований на опорах надземний трубопровід. У 2017р.у справі

просування зазначеного проекту відбулося кілька важливих подій. По-перше, почалися випробування прототипів версій капсули Hyperloop в реальних умовах, по-друге, Hyperloop отримав шанс стати не тільки надземним, але й підземним видом транспорту. У разі успішної реалізації проекту Україна стане ключовим транзитером у світовій транспортній системі (Додаток Д). Як бачимо, три з п'яти магістралей проходять через Київ: перша з'єднає Китай, Європу та Канаду, друга – Азію, Близький Схід, Європу та Північну Африку, а третя – Іспанію та Китай. При цьому із Дніпра та Кривого Рогу на такому транспортному засобі можна буде дістатися Індії, а з Харкова, Донецька чи Одеси – Америки. При швидкості 1200 км/год з Києва до Одеси або Дніпра можна буде доїхати за 23 хвилини[4].

Даний проект відкриває величезні перспективи не лише для розвитку вітчизняного транспортного комплексу та його адаптації до європейського, а й для України в цілому. Адже, концепція допоможе зробити країну складовою частиною повністю інтегрованої світової економіки.

На нашу думку, на сьогоднішній день задля ефективного співробітництва та адаптації транспортної системи України до європейської, необхідно, по-перше, вирішити наявні проблеми транспортної системи держави.

Отже, до основних проблемам у транспортній галузі України ми можемо віднести: погіршення соціальних стандартів якості пасажирських перевезень за такими показниками, як безпека руху, наповненість транспортного засобу, забезпечення міським електротранспортом та автобусами великої місткості, регулярність руху.

Провідні фахівці Національного інституту стратегічних досліджень України відзначають наступні проблеми інтеграції транспортної системи України до ЄС:

- Експлуатаційна несумісність транспортних мереж. Так, наприклад, існує відмінність в ширині колії залізниць країн колишнього СРСР (1520 мм) і країн Європи і Азії (1435 мм), що призводить при здійсненні перевезень між країнами цих регіонів до необхідності перевантаження товарів на прикордонних пунктах.

- Відсутність ефективної взаємодії в питаннях управління різними видами транспорту. Сучасний рівень і масштаби розвитку світової торгівлі обумовлюють необхідність транспортування товарів на значні відстані, що сприяє розвитку інтермодальних перевезень з участю різних видів транспорту. Це в свою чергу потребує налагодження чіткої взаємодії та координації дій між підприємствами, що належать до різних видів транспорту.

- Наявність бар'єрів доступу на ринок транспортних послуг. Так, у багатьох країнах національні залізничні дороги є органом, що займається ліцензуванням діяльності нових компаній. Крім того, вони є єдиною структурою, що займається професійною підготовкою і атестацією машиністів.

- Обмеження в умовах експлуатації об'єктів транспортної інфраструктури. В якості прикладу можна навести фактор так званою «останньої милі», коли підходи до портів знаходяться в ексклюзивному користування залізничних доріг чи іншої адміністрації. Також існує система ексклюзивних контрактів, які, наприклад, як в Польщі оговорюють виняткове право залізних доріг Німеччини користуватися конкретними залізничними переходами.

- Неєфективна система фінансування розвитку транспортної інфраструктури. Так, усі національні залізничні дороги фінансуються за рахунок коштів, що надходять з бюджету. Це не забезпечує рівних умов функціонування для усіх економічних суб'єктів. [5].

Наразі перспективний напрям співпраці України з ЄС є залучення додаткових обсягів транзитних вантажопотоків через територію України та розгалуження мережі МТК за рахунок нових напрямів руху.

Також, існують можливості співробітництва України з країнами ЄС через грантову підтримку. Вітчизняні підприємства транспортного комплексу мають можливості розвитку за рахунок підтримки таких механізмів як: прямі грантові програми; кредитні програми за схемою знижених кредитних ставок; експертні програми.

Важливим інструментом в підтримці позитивних трансформацій транспортної системи України вже довгий час виступає Європейський банк реконструкції та розвитку. ЄБРР є одним

з найбільших інституційних інвесторів в Україні. Станом на початок квітня 2021 року сукупний обсяг виділеного Україні Банком фінансування становить 14,6 млрд євро в рамках 488 проектів. На стадії реалізації знаходиться 8 спільних з ЄБРР проектів загальним обсягом позик 1701,0 млн євро. Обсяг використання коштів позик ЄБРР за цими проектами станом на 01.04.2021 – 936,22 млн євро (55,04 % загальної суми позик) [6].

Підготовка і реалізація поглибленої та всеохоплюючої Угоди про асоціацію з ЄС передбачає протягом 10-15 років перехідного періоду здійснити укладання та реалізацію двосторонніх угод між Україною та країнами Європейського Союзу про співробітництво, в тому числі у сфері транспорту, які мають готуватися із врахуванням умов постійної трансформації європейської транспортної політики під впливом викликів сучасного світу та інтенсивного розвитку світової торгівлі.

На шляху до інтеграції вітчизняної транспортної системи до європейської системи Україні необхідно досягти високої економічної, екологічної ефективності функціонування транспортних систем, модернізуватися, підвищити безпеку і налагодити роботу з тих проблемних питань, які ми вище вже зазначали.

Як ми вже зазначали раніше, співпраця з ЄС відкриває можливості вирішення проблеми фінансування інноваційного розвитку транспортної системи України. А тому через реалізацію можливостей співробітництва у сфері транспорту ЄС та України вітчизняний транспортний комплекс може значно наблизитися до ефективної інтеграції транспортної системи в європейську.

Література

1. Погребиський М.Л. Державне регулювання ринку транспортних послуг: автореф. дис. канд. наук з держ. упр.: 25.00.02 / М.Л. Погребиський; Гуманіт. ун-т "Запоріж.ін-т держ. та муніцип. упр.". – Запоріжжя, 2007. – 20 с.
2. Обговорення повної версії Національної транспортної стратегії України на період до 2030 року

[Електронний ресурс].–Режим доступу: <https://mtu.gov.ua/news/28581.html>.

3. Чумляков К.С. Стратегическая роль транспортных коридоров в развитии международных транзитных перевозок // Рос. внешнеэкономический вестн. –2013. –№11. –С. 62–67.

4. 5 из 11 веток Hyperloop будут проходить через Украину [Електронний ресурс] // Экономические известия. – Режим доступу: http://news.eizvestia.com/news_technology/full/605-5-iz-11-vetok-hyperloop-budut-proxodit-cherez-ukrainu-karta.

5. Monthly series for some 70 economies [Електронний ресурс].- Режим доступу: http://www.who.org/english/res_e/statis_e/daily_update_e/monthly_trade.e.xls

6. Європейський банк реконструкції та розвитку [Електронний ресурс].- Режим доступу: <https://mof.gov.ua/uk/ebrr>

*Хворов С.О.,
бакалавр (гр. ІА-19д) кафедри історії та археології
СНУ ім.В.Даля
Науковий керівник: асистент кафедри правознавства
СНУ ім. В. Даля
Гніденко В. І.*

РЕСТИТУЦІЯ ЯК ОСНОВНИЙ НАСЛІДОК НЕДІЙСНОСТІ ПРАВОЧИНУ

Головною метою інституту недійсності правочину в контексті правозастосовної діяльності є захист/відновлення цивільних прав його сторін, що були порушені вчиненням такого правочину. Основним наслідком недійсного правочину, спрямованим на реалізацію відповідної мети, є двостороння реституція [4]. Наразі існують певні непорозуміння щодо даної міри, адже навіть визначення поняття «реституція» не зафіксоване в цивільному законодавстві. Метою даної роботи є визначення місця реституції в рамках інституту недійсності правочину шляхом аналізу основних законодавчих відомостей щодо неї, характеру її застосування, а також – її ролі в контексті правової та

соціальної бутності сучасної України. Тема ця кровно пов'язана з основним правовим принципом – принципом справедливості, яка, в свою чергу, є однією з доктринально зафіксованих цінностей Європейського Союзу [1], курс на вступ до якого взяла і наша держава.

Спочатку варто декілька слів сказати про недійсний правочин взагалі. Відповідно до ч.1 ст. 215 ЦК України підставою недійсності правочину є недодержання в момент вчинення правочину стороною (сторонами) вимог, які встановлені частинами першою – третьою, п'ятою та шостою статті 203 цього Кодексу [8]. Тобто не дивлячись на те, що недійсний правочин спрямований на настання певних юридичних наслідків у вигляді виникнення, зміни чи припинення цивільних прав та обов'язків, він не тягне за собою цих наслідків у зв'язку з невідповідністю дій його сторони (сторін) або третіх осіб вимогам закону. Схоже визначення недійсного правочину дає О. Л. Зайцев «Недійсним правочином визнається такий, який, хоча й спрямований на настання певних наслідків, але в силу невідповідності вимогам чинного законодавства їх не спричиняє» [2]. Недійсні правочини поділяються на правочини, недійсність яких прямо встановлена законом (нікчемні), та такі, що можуть бути визнані недійсними лише в судовому порядку (оспорювані) [10].

Недійсний правочин не спричиняє ніяких юридичних наслідків окрім тих, що пов'язані з його недійсністю. Як було зазначено вище, саме реституція виступає в ролі основного загальнообов'язкового наслідку недійсного правочину, передбаченим абз. 2 ч. 1 ст. 216 ЦК України і спрямованим на відновлення порушених прав. За цією статтею передбачені й інші наслідки недійсності правочину, такі як відшкодування винною стороною (сторонами) збитків та моральної шкоди якщо, вони були завдані одній зі сторін правочину або третій особі. Також для окремих видів недійсних правочинів встановлюються особливі, специфічні наслідки. Прикладом є конфіскаційна санкція, передбачена ч. 3 ст. 228 ЦК України.

Під реституцією в цивільному праві, як було зазначено, розуміють саме повернення однією стороною другій у натурі всього, що вона одержала на виконання недійсного правочину, а в разі неможливості такого повернення, зокрема тоді, коли одержане

полягає у користуванні майном, виконаній роботі, наданій послугі, – відшкодування вартості того, що одержано, за цінами, які існують на момент відшкодування (абз. 2 ч. 1 ст. 216 ЦК України). За своєю правовою природою реституція є способом захисту цивільного права, що застосовується лише в разі наявності між сторонами укладеного договору, який є нікчемним чи який визнано недійсним [2].

У п. 2.5 постанови ВГСУ від 29.05.2013 № 11 реституцію чітко названо поверненням становища сторін у початковий стан [5]. Саме в такому вигляді реституція існувала ще в римському праві, де цей термін позначав особливе екстраординарне втручання магістрату в цивільні відносини, за допомогою якого він відновлював попередній стан правовідносин [10].

У постанові ВСУ від 19.11.2014 у справі № 6–170цс14 наголошується, що суд касаційної інстанції, підтримавши правильність застосування судами першої та апеляційної інстанцій статей 215, 216 ЦК України, не врахував, що реституція як спосіб захисту цивільного права (частина перша статті 216 ЦК України) застосовується лише в разі наявності між сторонами укладеного договору, який є нікчемним чи який визнано недійсним. Наголошується це в контексті спору щодо можливості застосування реституції щодо правочину, за яким одна особа продала іншій земельну ділянку, якою вона, в свою чергу, начебто неправомірно володіла. В такому випадку застосування наслідків недійсного правочину не є доречним, адже договір куплі-продажу земельної ділянки не буде укладеним і витребування майна, переданого внаслідок його вчинення, може бути здійснено внаслідок подання вендикаційного позову.

Відповідне зауваження містить і п. 10 постанови Пленуму ВСУ від 06.11.2009 № 9: «реституція як спосіб захисту цивільного права застосовується лише в разі наявності між сторонами укладеного договору, який є нікчемним чи який визнано недійсним. У зв'язку з цим вимога про повернення майна, переданого на виконання недійсного правочину, за правилами реституції може бути пред'явлена тільки стороні недійсного правочину».

У Постанові від 27 листопада 2019 року в справі № 396/29/17 (провадження № 61-29467св18) ВСУ у складі колегії суддів Другої

судової палати Касаційного цивільного суду, системне проаналізувавши абзац 1 частини першої статті 216 ЦК України та пункт 1 частини третьої статті 1212 ЦК України, зазначає, що: а) законодавець не передбачив можливість здійснення односторонньої реституції; б) правила абзацу 1 частини першої статті 216 ЦК України застосовуються тоді, коли відбувається саме двостороння реституція; в) в тому разі, коли тільки одна із сторін недійсного правочину здійснила його виконання, то для повернення виконаного підлягають застосуванню положення глави 83 ЦК України (Набуття, збереження майна без достатньої правової підстави) [3].

Підстави неправомірного набуття майна визначають спосіб захисту/поновлення цивільного права. Як ми вже визначилися, підставою застосування реституції є лише вчинення сторонами нікчемного правочину або правочину, визнаного судом недійсним, дій задля його виконання. Такі способи захисту цивільних прав, як віндикація (ст. 388 ЦК України) та виконання зобов'язань щодо повернення безпідставно набутого майна (ст. 1212 ЦК України), також стосуються повернення майна власнику від відповідача, який не має підстав ним володіти, але специфіка їх застосування дещо інша.

Існує декілька способів реституції. З абзацу 2 ч. 1 ст. 216 ЦК України, а також – п. 10 постанови Пленуму ВСУ від 06.11.2009 № 9 слідує, що реституція може здійснюватися у вигляді: 1) повернення майна в натурі; 2) відшкодування вартості одержаного за цінами на момент відшкодування; 3) відшкодування вартості одержаного, виходячи зі звичайних цін, що склалися на аналогічні товари, роботи або послуги на момент укладення договору (ч. 4 ст. 632 ЦК України) [4].

Певні колізійні моменти все ж мають місце в практиці застосування реституції. Як вказує Спасиво-Фатєєва І. В, доволі складно сприймається вимога про застосування реституції при недійсності договору про надання послуг, адже вони вже були надані і повернути сторони в первісний стан або відновити становище особи, якій надавалися послуги, не виявляється можливим. І оскільки послуга вже спожита, залишається відшкодувати її вартість. Відтак, наслідки недійсності договорів про надання послуг, де-факто, співпадатимуть з наслідками виконання цих договорів, адже в обох

випадках замовник матиме платити за надану послугу виконавцю, хоча б договір між ними і не існував (оскільки недійсний договір вважається таким з моменту укладення і не породжує правових наслідків) [9].

Ще один суперечливий, момент, на який звертає увагу Спасиво-Фатєєва – порушення принципу справедливості в результаті супроводжуючого реституцію рішення про просте анулювання наслідків правочину, які мали застосовуватися лише на майбутнє [9]. Однак, постійною практикою це не завжди підтвердується. Наприклад, Рішення Гусятинського районного суду Тернопільської області у справі № 596/847/16-ц передбачає застосування реституції внаслідок визнання недійсним кредитного договору у вигляді покладання на особу, що взяла кредит, обов'язку повернути банку частину тіла кредиту, яку особа ще не встигла погасити. Сплачені нею відсотки були враховані судом в якості тієї частини тіла кредиту, яку особа мала повернути банку [7].

Реституція як наслідок недійсності правочину, основною метою застосування якого є захист/відновлення цивільних прав його сторін, відображає діалектичну сутність права. Недійсність правочину виступає у ролі категорії заперечення, що застосовується до буття, відображеного у правах та обов'язках сторін відповідного правочину. Заперечуючи права та обов'язки, що тягне за собою недійсний правочин, ми за наявності з боку сторін дій, спрямованих на його виконання (передачі майна, надання послуги тощо) отримуємо внутрішнє протиріччя у вигляді необхідності відновлення матеріального становища сторін недійсного правочину. Зняттям цього внутрішнього протиріччя й виступає реституція, що створює вже нові обов'язки, пов'язані з нікчемністю правочину або визнанням його недійсним в судовому порядку. Діалектичний розвиток правового буття, що є відображенням та частиною буття соціально-економічного, як раз і ґрунтується на вирішенні відповідних протиріч. Розглядаючи взаємовідношення права та суспільної моралі, ми можемо сказати, що в цьому контексті реституція виконує важливу роль встановлення справедливості. Коректне застосування реституції як основного наслідку недійсного правочину істотно залежить від не менш коректного розуміння відповідного правового

феномена, чому сприяє, у тому числі, викладений вище аналіз норм законодавства та судової практики.

Література:

1. Договір о Європейському Союзі (Маастрихт, 7 лютого 1992 року) (текст з змінами і доповненнями від 13 грудня 2007 року) // URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_029#Text.

2. Зайцев О. Л. «Недійсність правочину. Поняття, ознаки» // https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKewjNya-N-s7wAhWt_CoKHW0hCBoQFjABegQIBBAD&url=http%3A%2F%2Funi.vd.edu.ua%2Fscience-issue%2Fissue%2F2909&usg=AOvVaw2AgtTUK3a1jQcKqgVP4QX.

3. Категорія «недійсності» в судовій практиці. Презентація від 16 липня 2020 року // https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/prezentacia_nedijsnist_16_07_20_1.pdf.

4. Нижній А.В., Ходаківський М.П., Юровська Г.В. «Визнання правочинів недійсними: основи теорії та судова практика» // Київ • Алєрта • 2020, 234 с., URL: http://www.nsj.gov.ua/files/1586259074Nyzhny_Viznannya_pravochiniv_v2_191209_avt.pdf.

5. Постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 29.05.2013 № 11 «Про деякі питання визнання правочинів (господарських договорів) недійсними» // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0011600-13#Text>.

6. Постанова Пленуму ВСУ від 06.11.2009 № 9 «Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними» // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-09#Text>

7. Рішення Гусятинського районного суду Тернопільської області у справі № 596/847/16-ц // URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/57713333>.

8. Римское частное право. // Учебник под редакцией профессора И.Б. Новицкого и профессора И.С. Перетерского, URL: http://av-ue.ru/rimsk_lav.php?d=rl_inp_1.htm.

9. Спасибо-Фатеева І. В «Окремі питання застосування реституції» // URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/6374/1/Spasibo_Fateeva_34.pdf.

10. Цивільний кодекс України // редакція від 28.04.2021, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n2084>.

*Холошанова М.І,
студентка групи ПР – 191д
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.
Науковий керівник: Гніденко В.І.,
асистентка кафедри правознавства СНУ ім. В. Даля*

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ЗАХИСТУ АВТОРСЬКИХ ПРАВ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Сучасне життя практично не можливо уявити без Інтернету, він став глобальним не лише в географічному, а й у правовому та соціальному сенсі слова. Втім, попри те що Інтернет містить терабайти матеріалів, отримати які можна цілком легально, він кожен день стає площадкою, на якій відбувається численні порушення авторського права. Оскільки мережа Інтернет є глобальною, то і питання щодо захисту авторського права не одноразово підіймалося у більшості країн світу, їх досвід правового врегулювання в цій сфері мав різну ефективність. Метою дослідження є аналіз заходів, що проводяться іноземними державами для захисту авторського прав в мережі Інтернет, задля того, щоб на основі зарубіжного досвіду обрати найбільш ефективну та підходящу для України модель.

Франція стала однією із перших країн ЄС, що розпочала боротьбу з піратством в мережі Інтернет, початок цьому поклало прийняття 22 жовтня 2009 року Національною Асамблеєю так званого закону «Про три удари» або закону HADOPI. Положення цього закону передбачали примусове закриття доступу до Інтернету порушникам

авторських прав. З метою протистояння порушенню авторських прав в цьому законі був розроблений механізм трьох попереджень: по-перше, користувач, що нелегально завантажує або розміщує файли в Інтернеті, отримує попередження на свою електронну пошту; друге попередження порушник отримує у вигляді листа, що приходить йому за місцем проживання; у випадку, коли ці два попередження не вплинули на порушника, його справа направляється на розгляд до суду. Суд в свою чергу може призначити покарання у вигляді штрафу (до 1500 євро), а також в додаток до штрафу порушнику може бути відключений доступ до Інтернету строком до одного місяця.

Дієвий, на перший погляд, механізм на практиці виявився неефективним. З моменту прийняття закону HADOPI в 2009 році до моменту його відміни в 2013 перше попередження отримали понад 2 мільйони осіб, друге - 186 тисяч чоловік, а до суду дійшли лише 663 справи. В результаті, тільки одній людині було призначене покарання у вигляді позбавлення доступу в інтернет на 15 днів і штрафу на 600 євро. [1]. Признавши неефективність закону HADOPI тогочасний міністр культури і комунікацій Франції О. Філіппеті, заявила, що відтепер основний вектор у боротьбі з порушенням авторських прав буде направлений не на пересічних користувачів мережі, а на тих, хто отримує прибуток від «піратської» діяльності [2].

З країн Європейського Союзу найбільш жорстоке покарання для інтернет-піратів у Німеччині. Закон про авторське право ФРН – UrhG [3] передбачає відповідальність за нелегальне розповсюдження захищеного авторським правом контенту: фільмів, музики, книг і комп'ютерних програм. Зауважимо, що в Німеччині перегляд фільму онлайн, навіть на піратському сайті не несе ніякої відповідальності, але, його завантаження заборонено. Це пояснюється тим, що в першому випадку користувач не може продовжити поширювати нелегальний контент, а в другому - отримує можливість його скопіювати.

Найчастіше під дію UrhG потрапляють користувачі, які завантажують контент з торрент-трекерів за допомогою протоколу BitTorrent. Цей спосіб обміну даними влаштований так, що кожен учасник мережі допомагає в поширенні файлів, і правовласники добре про це знають. Щоб залучити до відповідальності якомога більше

людей, правовласник укладає договір з приватною юридичною фірмою. Юристи відстежують скачування, виявляють порушників за допомогою інтернет-провайдерів і масово розсилають вимоги компенсувати збиток. У своїх листах юристи посилаються на 97 параграф Закону про авторське право ФРН, який дозволяє в судовому порядку вимагати відшкодування збитків. Користувача обіцяють викликати в суд, якщо він не виплатить правовласнику компенсацію. До 2013 року її середній розмір варіювався в межах від 300 до 1200 євро за одне порушення. Розсилка подібних повідомлень в Німеччині прийняла масовий характер, а суми в них зросли настільки, що в 2013 році в UrhG внесли поправки. Тепер максимальний розмір відшкодувань за завантаження неліцензійної продукції обмежений сумою в 155 євро для першого зафіксованого порушення і 1000 євро - для наступних. Втім, закон як і раніше передбачає можливість стягнення куди більших компенсацій, але лише у випадках, коли справа дійшла до суду.

В зарубіжних країнах все частіше наголос робиться не на обмеження доступу до сумнівного ресурсу, а на те, щоб пірати в принципі не мали можливості заробляти.

В 2013 році в Великобританії був створений Підрозділ поліції з питань інтелектуальної власності (PIPCU) і в тому ж році ним була розпочата операція, що отримала назву «Operation Creative», яка успішно продовжується і дотепер. За даними поліції Лондона за період проведення цієї операції з 2013 до 2017 рр. сайти, що заробляють на розміщенні піратського контенту, недоотримали коштів на суму більше мільйона фунтів. [4]. Цього вдалось досягти, оскільки діяльність поліції спрямовується не тільки на блокування доступу до сайтів (який часто можна обійти), в додаток до цього ведеться співпраця з рекламодавцями, від яких найчастіше піратські сайти отримують прибуток. Тож, головний спосіб боротьби з піратами в Великобританії – позбавлення їх можливості заробляти на рекламі (за даними Digital Citizens Alliance, у 2013 році нелегальні сайти заробили 227 млн. дол. США на рекламі). [5]. Для Великобританії характерним є те, що часто рекламодавцем виступають компанії, що займаються азартними іграми. І, співпрацюючи з поліцією, в 2016 році Комісія з азартних ігор в умови для отримання ліцензії додала

відповідальне розміщення цифрових оголошень. Ця умова означає, що ліцензіати не повинні розміщувати рекламу на незаконних веб-сайтах і повинні вжити всіх необхідних заходів, щоб гарантувати, що треті сторони, що уклали з ними договір, застосовують той самий підхід. Лише за один рік діяльності такої практики кількість рекламних оголошень від операторів азартних ігор, що відображаються на сайтах, що порушують авторські права, зменшилася на 87% [4].

В 2020 році для боротьби з порушенням авторських прав в мережі Інтернет Італійська Федерація захисту аудіовізуального та мультимедійного контенту (FAPAV) запропонувала новий підхід у протистоянні інтернет-піратству, який отримав найменування «знай свого клієнта», такий принцип набув поширення в фінансовій сфері. Працює він у такий спосіб: коли клієнт вперше відкриває банківський рахунок, то банком проводяться ретельна перевірка особистості задля попередження різних видів протиправної діяльності, як-то, шахрайство чи спонсорування екстремістських й терористичних угруповань. У боротьбі з піратами даний підхід полягає в наступному: реєстратори доменів і хостерів будуть зобов'язані проводити ідентифікацію під час реєстрації нових клієнтів. Прогнозується, що це ускладнить роботу анонімних піратських сайтів і створить для їх власників реальну загрозу переслідування судом за порушення авторських і суміжних прав. Це повинно облегшити розслідування справ, пов'язаних з порушенням авторських прав в Інтернеті, бо зараз неможливість визначити того, хто стоїть за піратським сайтом, є однією з головних проблем для правовласників, що захищають свою інтелектуальну власність.

У США питанню захисту АП в Інтернеті приділяють серйозну увагу. Так, ще у 1998 році в Сполучених Штатах Америки був прийнятий спеціальний Закон «Про авторське право у цифровому тисячолітті» (Digital Millenium Copyright Act)[6]. Цей Закон містить механізм перекриття доступу до матеріалів, у відношенні яких існує підозра про порушення авторських прав, а також схему відповідальності провайдерів за порушення АП в мережі Інтернет.

DMCA складається з двох частин: перша, «захист від обходу», встановлює відповідальність за обхід шифрування, а друга, «відстеження та повідомлення», дозволяє оперативно видаляти з

мережі контент, що порушує авторське право, без необхідності витрачати час і гроші на вирішення справи у суді. Це відбувається наступним чином: якщо на сайті виявлено нелегальну копія фільму, музичного альбому, гри або будь-якого іншого об'єкта авторського права, правовласник відправляє уповноваженому представнику сервіса-провайдера так званій «Takedown Notice» (повідомлення про зняття), в якому викладає свої претензії і, в тому числі, підтверджує щирість своїх намірів в тому, що контент було «спірачено». Сервіс-провайдер, отримавши таке повідомлення, або видаляє контент зі збереженням резервної копії, або приховує його з результатів пошуку. Однак сервіс-провайдер звільнений від відповідальності за сам вміст піратського файлу або посилання на нього, його завдання лише забезпечити видалення контенту при отриманні «Takedown Notice» і повідомити про факт запиту автора.

Таким, що заслуговує увагу, є механізм автоматичних скарг, яким користуються правовласники в США. Найбільш активні автоматичними скаргами користуються виробники кінопродукції. Працює це таким чином: під час кінопрем'єр Інтернет наповнено «екранками» - нелегальними записами фільмів з зали кінотеатру, і в той же час правовласники самі включаються у цей процес, завантажуючи піратську роздачу, яка обробляється спеціально розробленим ботом, метою якого є збір ідентифікаторів всіх «сидів» (пристроїв на яких зберігається повна версія нелегального контенту) через торрент-трекер, після чого власникам цих пристроїв починають розсилати скарги з вимогою видалити незаконну роздачу.

Окрім покарання порушників авторського права в середині країни, США практикують екстрадицію з інших країн. Наприклад, в 2016 році польські правоохоронці на запит Сполучених Штатів заарештували громадянина України Артема Вауліна, який є власником найбільшого торрент-трекера «Kickass-Torrents» (КАТ). Позов проти Вауліна був поданий до окружного суду Чикаго, США, його звинувачують в створенні та організації роботи піратського торрент-трекера КАТ, а також в порушенні авторських прав на суму, що перевищує 1 млрд. доларів. Ваулін і до сьогодні не був притягнутий до відповідальності, попри те, що Польща згодилась на екстрадицію, у жовтні 2020 року Вауліну вдалось в обхід заборони

покинути територію Польщі і до сьогодні його місцеперебування невідомо.

Важливо відзначити, що до співпраці у боротьбі з порушенням АП в мережі Інтернет залучаються великі пошукові системи. Наведемо приклад «Google», який майже щорічно вводить нові алгоритми, призначені для того, щоб якомога більше сайтів з контентом, розміщеним незаконно, були приховані у пошуку. В кінці 2019 року Google ввів новий алгоритм, який активно знижує рейтинг сайтів, яким приходиться велика кількість запитів на видалення контенту через порушення АП. Завдяки таким алгоритмам з грудня 2019 року по листопад 2020 року пошуковий трафік піратських сайтів впав приблизно на третину.

Розглянувши досвід інших країн, можна зробити висновок, що найбільш ефективною у боротьбі з порушенням авторських прав в мережі Інтернет є практика, коли основний «удар» направлено не на пересічних користувачів, а на тих людей, які отримують з цього вигоду. Тому, вважаємо, що для застосування в Україні найбільш підходящим є досвід Великої Британії, яка направляє сили на те, щоб фінансування піратських сайтів не відбувалось.

Література:

1. Hadopi : première suspension de connexion Internet infligée à un internaute [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://www.zdnet.fr/actualites/hadopi-premiere-suspension-de-connexion-internet-infligee-a-un-internaute-39791358.htm>
2. Publication du décret supprimant la peine complémentaire de la suspension d'accès à Internet [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://www.culture.gouv.fr/Presse/Archives-Presse/Archives-Communiqués-de-presse-2012-2018/Annee-2013/Publication-du-decret-supprimant-la-peine-complementaire-de-la-suspension-d-acces-a-Internet>
3. Act on Copyright and Related Rights (Urheberrechtsgesetz – UrhG) [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.gesetze-im-internet.de/urhg/>
4. «Operation Creative prevents millions of pounds ending up in the hands of

criminals»:http://news.cityoflondon.police.uk/r/842/operation_creative_pr_events_millions_of_pounds_en

5. Digital Citizens Alliance Issues [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://www.digitalcitizensalliance.org/clientuploads/directory/Reports/good-bad-infographic.pdf>

6. Digital Millennium Copyright Act 105th Congress (1997-1998) [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://www.congress.gov/bill/105th-congress/house-bill/2281/text>

*Черенкова Маргарита,
студентка I курсу спеціальності «Право»
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля
Науковий керівник: Гніденко В. І.
асистентка кафедри правознавства
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля*

ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ КРИПТОВАЛЮТИ ЯК ПЛАТІЖНОГО ЗАСОБУ

Процеси глобалізації, технологічний прогрес і розвиток інформаційного суспільства вносять зміни у всі сфери життя. Винятком не стала і фінансова система. Новим інноваційним платіжним засобом, що швидко розвивається і набирає популярності, стала криптовалюта. Вона має численні переваги й потенційні ризики у процесі використання, робить виклики національним економікам держав світу, користується попитом і зацікавленістю у користувачів.

«Криптовалюта є видом цифрового активу, що служить засобом обміну та використовує криптографію для безпеки своїх транзакцій, контролю створення додаткових одиниць та для перевірки передачі активів» [1]. Ця інтернет-валюта є одиницею обігу у мережі Блокчейн, у якій передаються, зберігаються та обліковуються цифрові дані, що мають певну цінність і є унікальними. Найбільш поширеною у світі є криптовалюта Bitcoin, яку у 2009 році розробила й поширила людина або група людей під псевдонімом Сатоші Накамото [2, с. 68].

На меті запровадження цифрової валюти було виведення держави та банківських установ, як третьої сторони, за межі криптовалютних операцій, які таким чином відбуваються безпосередньо між їхніми учасниками.

Головними особливостями й перевагами криптовалюти є її миттєвість здійснення платежів і переказів, анонімність використання, можливість відстеження історії транзакцій у системі Блокчейну та децентралізація, тобто держава як суб'єкт вилучена з відносин, які складаються у процесі обігу цифрових активів і валют, що і приваблює користувачів.

Але віртуальні активи мають певні недоліки і проблеми, що спричиняють юридичну невизначеність і ризики її використання у всьому світі. До них належать:

- відсутність законодавчого закріплення, через що відбувається втрата державою монополії на емісію грошей, наслідком чого є зменшення доходу центральних банків;

- оскільки криптовалюти не визнаються справжніми валютами у багатьох країнах світу, процес оподаткування залишається нерегульованим, але від них отримується прибуток, і тому він має бути оподаткований. Тому це питання залишається на розсуд власників та тих, хто ними користується;

- ризик інфляції через зменшення попиту на національну валюту, що ускладнюватиме процес грошово-кредитного регулювання;

- неможливість проведення грошово-кредитної політики, оскільки вагома частка грошової маси перебуватиме поза контролем [3, с. 30–31];

- нестабільність і високий ступінь ризику при використанні. Криптовалюта є непередбачуваною через те, що на неї впливає інформаційний фон, в якому будь-які негативні події або офіційні заяви, що відносяться до регулювання цифрових грошей (їх заборона в якійсь державі або критика з боку влади), або до стійкості і захищеності її обороту сильно відбиваються не лише на курсі, але і на загальному іміджі цього інструменту;

– можливість втрати коштів через шахрайство і крадіжку, наприклад у результаті кібератак на платформи обміну криптовалюти, або інфраструктуру користування;

– фактор підвищеного ризику вчинення правопорушень: торгівля забороненими товарами(зброя, наркотики), фінансування тероризму, здійснення нелегальних трансакцій через особливість криптовалюти- її анонімності, наслідком якої є неможливість відстеження учасників операцій;

– низький рівень інформованості і фінансової грамотності в суспільстві і недостатня фінансова компетентність самих учасників крипторинка[4];

На нашу думку, головною проблемою є правове закріплення криптовалюти як платіжного засобу, юридичне регламентування обігу якої повинно бути в інтересах держави. Наразі існує декілька позицій щодо законодавчого рівня цього платіжного засобу на світовій арені:

– обіг криптовалюти та криптовалютний бізнес уже є законодавчо врегульованими (Канада, США, Японія);

– поступове впровадження правового регулювання обігу криптовалюти та криптовалютного бізнесу (Німеччина, Ісландія, Австрія, Норвегія, Фінляндія);

– спроби законодавчо закріпити криптовалюти як платіжний засіб шляхом подання відповідних законопроектів (Україна, Італія), або нейтральна позиція. [5]

Сьогодні криптовалюта в Україні не має правового статусу. Згідно з ч. 2 ст. 32 Закону України «Про Національний банк України» : «випуск та обіг на території України інших грошових одиниць і використання грошових сурогатів як засобу платежу забороняються» [6]. Зважаючи на те, що в 2014 році Національний банк України визначив Bitcoin як такий «грошовий сурогат, який не має забезпечення реальною вартістю, і його не можуть використовувати фізичні та юридичні особи на території України як засіб платежу, оскільки це суперечить нормам українського законодавства», криптовалюта в Україні не може бути використана як засіб платежу [7].

А вже у 2017 році Національний банк України уточнив, що в Україні криптовалюта та регулювання операцій з нею не підпадають

під режим регулювання обігу грошових коштів, валютного законодавства, обігу електронних грошей та використання платіжних засобів, цивільних правовідносин щодо регулювання діяльності із цінними паперами, і що «крім того, у криптовалюти відсутні ознаки документа у вигляді грошових знаків, відсутній емітент, а також відсутня мета виготовлення. Таким чином, криптовалюта не може бути визнана грошовим сурогатом (згідно з його визначенням у Законі України «Про Національний банк України»)»[8].

Зараз вже існують законодавчі ініціативи, що мають на меті регулювання правовідносин у сфері обігу і проведення операцій з криптовалютою. Однією з таких ініціатив є законопроект «Про обіг віртуальних активів», в якому деталізовані питання використання в господарському обороті криптовалют, врегулювання поняття та правового статусу віртуального активу, а також питання прав власності та здійснення правочинів із такими активами в Україні. Після ухвалення законопроекту з'явиться можливість відкривати та використовувати для проведення операцій з віртуальними активами рахунки в банках. Водночас віртуальні активи не конкуруватимуть із гривнею і не будуть засобом платежу[9].

Ми вважаємо, що правове регулювання цього законопроекту визначить статус віртуальних активів, дозволить відстежувати нелегальне походження криптоактивів, дасть змогу юридично відстоювати своє право власності на віртуальні активи фізичним та юридичним особам, які зможуть декларувати свої доходи у криптоактивах та захистити особистий капітал від можливого шахрайства. Ухвалення цього законопроекту дозволить Україні ще на крок приблизитись до ведення безпечного бізнесу в мережі й отримувати надходження у бюджет.

Підводячи підсумок, можна зазначити, що у період інтеграції світової економіки і технологічного прогресу криптовалюта є особливим, сучасним видом платіжних засобів, яка здатна виконувати всі функції грошей. Законодавче врегулювання обігу криптовалют є необхідним для сучасних держав задля подолання проблем використання віртуальних валют, додаткових надходжень до бюджету, будівництва перспективної ділянки для інвестицій і запобігання веденню кримінального бізнесу в мережі.

Щоб ефективно працювати у сфері технологій і запроваджувати інновації правове закріплення повинно бути доволі. Хоча в Україні вже наявні законодавчі ініціативи з цього питання, але світовий досвід ставить під сумнів на найближче майбутнє впровадження дієвих механізмів регулювання криптовалюти. Але у довгостроковій перспективі легалізація ринку віртуальних активів стимулюватиме цифрову економіку в якій допоможе інтегруватись у світову економічну спільноту, а відтак — зробити нашу країну не тільки привабливою для інвестицій, але й конкурентоспроможною.

Література:

1. Копил О., Неруш Л. Міжнародний досвід законодавчого регулювання питання функціонування криптовалют, криптовалютних бірж, майнінгу та виводу в фіат. Європ. інформ.-дослідн. центр, 2018. 11 с.
2. Мандрик В.О., Мороз В.П. Законодавче регулювання обігу криптовалют в Україні, проблеми та перспективи їх розвитку. Науковий вісник НЛТУ України. 2019 Т. 29. № 4. С. 67–71.
3. Пантелєєва Н. Нові форми грошей в умовах формування інформаційного суспільства. *Вісник національного банку України*. 2015. № 5. С. 25–31.
4. Давыдов-Громадин Д. Зависимость и нестабильность. В чем главная проблема криптовалют. Подробнее на РБК: <https://www.rbc.ru/crypto/news/5cb994339a794725357b5720>. "РБК-КРИПТО".
URL: <https://www.rbc.ru/crypto/news/5cb994339a794725357b5720>.
5. Дядик В. О. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОБІГУ КРИПТОВАЛЮТИ (МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД). *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. С. 267.
URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-8/66>
6. Про Національний банк України: Закон України від 20.05.1999 № 679-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#n434>
7. Роз'яснення Національного банку України щодо правомірності використання в Україні віртуальної валюти /

криптовалюти “Bitcoin” від 10.11.2014 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0435500-14>

8. Спільна заява фінансових регуляторів щодо статусу криптовалют в Україні. Національний банк України. 30.11.2017. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/spilna-zayava-finansovih-regulyatoriv-schodo-statusu-kriptovalyut-v-ukrayini>

9. Про віртуальні активи: проєкт закону України від 11.06.2020 №3637. Верховна Рада України. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69110

*Шуліка Аліна,
студентка 1 курсу, групи ПР-202д
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля
Науковий керівник: асистентка
кафедри правознавства Гніденко В. І.*

КІБЕРБУЛІНГ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ: СПОСОБИ І ЗАСОБИ ЗАХИСТУ

На сучасному етапі розвитку суспільства ми можемо спостерігати за тим, як глобальна інформаційна мережа Інтернет «захоплює» наш час все більше й більше. Люди не помічають цього, адже завдяки можливостям, які дарує Інтернет, ми навчаємося і розвиваємося, працюємо та відпочиваємо, спілкуємося і навіть знайомимося з новими людьми. Але в інтернет-середовищі буває не завжди безпечно. Так ,наприклад, проводячи операції з коштами та документами можна потрапити «на гачок» до інтернет-шахраїв. Або ще гірше – зазнати цькування, наклепу чи домагання, тобто - кібербулінгу.

Реалії сучасності, такі як дистанційне навчання для школярів і студентів внаслідок пандемії коронавірусної хвороби спричиненої SARS-CoV-2, показують актуальність даного питання.

Теоретичними питаннями виявлення і профілактики кібербулінгу займалося чимало науковців, серед яких варто виділити О. Лапу, О. Блискун, М. Робін, Є. Кулік та інших.

Метою дослідження є висвітлення способів і засобів захисту від кібербулінгу.

Насамперед дамо визначення «кібербулінгу» - це форма психологічного насильства; один із видів булінгу, який характеризується жорстокими діями з метою принизити, дошкулити чи нашкодити людині, з використанням сучасних електронних технологій . Відмінність кібербулінгу від булінгу зумовлюється особливостями Інтернет-середовища (анонімністю, можливістю впливати на велику аудиторію одночасно та тримати у напрузі жертву будь-де і будь-коли) [1].

Поняття кібербулінгу введено в правове поле українського законодавства Законом України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)” від 18 грудня 2018 року. Щодо дорослих осіб – чинне законодавство України не містить прямих норм, які передбачали б реагування держави на кібербулінг [2].

Кібербулінг може бути різних видів. Можна виділити такі типи: __перепалка (флеймінг); нападки (домагання); наклеп; самозванство; публічне розголошення особистої інформації; ошуканство; відчуження (острокізм, ізоляція); кіберпереслідування; хепіслепінг; онлайн-грумінг [1].

Ситуація з кібербулінгом в Україні невтішна. За статистикою ЮНІСЕФ – світового лідера із захисту прав та інтересів дітей, 24% українських школярів вважають себе жертвами булінгу, 67% - стикалися з кібербулінгом за останні 2-3 місяці, 40% жертв ні з ким не діляться проблемою, навіть з батьками, 44% - спостерігачів ігнорували булінг, тому що боялися за себе [3].

Ми бачимо, що жертвами кібербулінгу стають в більшості випадків діти та підлітки. Вони є найактивнішими користувачами інтернет-ресурсів та різноманітних соціальних мереж. Очевидно, що проблема безпеки в інтернеті під час дистанційного навчання є відчутною. Будь-які прояви кібербулінгу негативного впливають на учасників освітнього процесу. Це може бути погіршення настрою, дратівливість, головний біль, емоційна нестабільність або найстрашніше – депресія. Щоб цього всього уникнути необхідно вчасно і дієво реагувати на всі випадки кібербулінгу.

Існує чимало способів захисту від інтернет-цькування. **Основним способом правового захисту від кібербулінгу в законодавстві України залишається цивільно-правовий:** вимога спростування неправдивої інформації, використання права на відповідь щодо оціночних суджень, вимога відшкодування моральної і матеріальної шкоди, завданої поширенням неправдивої інформації про особу тощо. Як і з іншими способами правового реагування на кібербулінг, **цивільний позов можливий лише в тому разі, коли можна встановити конкретних осіб**, що займаються цькуванням. На жаль, за умови анонімності кібербулерів позов, поданий до суду без зазначення відповідачів, буде залишений без розгляду.

Найефективнішими способами реагування залишаються внутрішні практики й правила модерування та адміністрування з боку власників сайтів, соціальних мереж тощо. Причому, зважаючи на деякі рішення Європейського суду з прав людини, зокрема в справах “Delfi AS проти Естонії” (скарга № 64569/09), “Хьойнес проти Норвегії” (скарга № 43624/14) тощо, саме на власників сайтів, соціальних мереж або інших комунікаційних платформ може покладатися відповідальність за відсутність належного реагування на принизливі та образливі коментарі та за створення технічних можливостей систематичного тривалого цькування [2].

Щодо засобів захисту від кібербулінгу, то кожен повинен індивідуально «підбирати» ті, які будуть ефективними саме для вашої безпеки в інтернеті. Ми пропонуємо свою модель із базових засобів, які допоможуть вам не стати жертвою кібербулінгу:

1. Надійні паролі. При реєстрації у соціальних мережах, на сайтах і т.д. використовувати складні паролі, причому бажано щоб всі вони були різними. Так, наприклад, при зламі вашої сторінки в Facebook, зловмисник не матиме доступу до інших ваших аккаунтів та особистих кабінетів.

2. «Фільтрація» спілкування та використовуваної особистої інформації в мережі. Це принцип: спілкуюся – лише з тими, кого добре знаю. Інформацію про себе та своїх рідних і друзів залишаю конфіденційною (не вказую номер телефону, місце проживання і т.п. в соціальних мережах та не розповсюджую її нікому).

3. Уважність до отримуваної інформації. Перед відкриттям отриманого листа на електронну пошту чи повідомлення із месенджера, дивитися від кого воно надійшла (особливу увагу звертати на адресу).

4. Не підключатися до Wi-fi у публічних місцях. Коли багато людей приєднані до однієї мережі, є ризик витоку вашої інформації, подальше її використання чи розповсюдження без вашого відома і т.д.

5. Культурне використання можливостей всесвітньої мережі. Не ображати своїх віртуальних співрозмовників, а тим паче не займатися кібербулінгом.

Відповідно до пункту 1 частини першої статті 1 Закону України «Про повну загальну середню освіту», заклади освіти, в першу чергу, повинні забезпечити безпечне і здорове освітнє середовище з виключенням заповідання учасникам освітнього процесу фізичної, майнової або моральної шкоди [4]. На прикладі школи як навчального закладу більш детально розглянемо зміст цієї статті. Вона вказує на те, що школа має обов'язок захищати дітей в тому числі і від кібербулінгу. Це можна робити за допомогою різних способів: проводити профілактичні заходи; класні години, присвячені даній темі; у разі виявлення жертв чи свідків інтернет-цькування – надавати індивідуальні консультації, допомогу та підтримку; залучати спеціалістів з кібер-безпеки для проведення просвітницьких заходів та надання професійної допомоги. Слід зазначити, що при здійсненні допомоги підліткам соціальним педагогам та психологам необхідно спиратися на такі принципи: системності, суб'єктності, конфіденційності, комплексності, гуманності. Також дуже важливо, щоб скривджену дитину підтримували не тільки в школі, а ще й вдома. Створення родиною дружньої, довірливої атмосфери сприятиме налагодженню контакту та швидшому вирішенню проблеми кібербулінгу [5].

Міхеєва О.Ю. та Корнієнко М.М. у своїй роботі «Кібербулінг як соціально-педагогічна проблема» наголошують на видах профілактики кібербулінгу, її важливості.

Вони зазначають, що на сьогоднішній день профілактична робота здійснюється за двома напрямками. Перший напрям пов'язаний з розвитком технічних засобів, що обмежують небажаний контент

(фільтри, цензура), що передбачає у соціальних мережах та на вебсайтах кнопок «поскаржитися», а також налаштування конфіденційності персональних акаунтів. Даний напрям включає в себе створення системи швидкого реагування провайдерів контенту і сервісів, правоохоронних структур, операторів зв'язку на протиправну діяльність в мережі Інтернет.

Другий напрям профілактики кібербулінгу передбачає навчання користувачів мережі Інтернет основним правилам безпеки і коректної поведінки по відношенню до інших користувачів спільноти [5].

Отже, можна зробити висновки, що існує безліч способів і засобів захисту від кібербулінгу. Особливої уваги заслуговує безпека в інтернеті учнів та студентів під час освітнього процесу. В цьому плані є пріоритетною робота вчителів та психологів, проведення тематичних уроків з метою інформування молоді та надання допомоги жертвам чи свідкам цькування (булінгу і кібербулінгу). Також важливу роль відіграють батьки, які повинні навчити дітей безпечному використанню гаджетів. В будь-якому випадку, **необхідно уважно досліджувати всі обставини цькування і намагатися використати найефективніші способи для самозахисту.**

Література:

1. Кібербулінг в освітньому середовищі. URL: <https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/%D0%9A%D1%96%D0%B1%D0%B5%D1%80%D0%B1%D1%83%D0%BB%D1%96%D0%BD%D0%B3%D0%B2%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%BD%D1%8C%D0%BE%D0%BC%D1%83%D1%81%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%89%D1%96>
2. Кібербулінг – правові механізми реагування. URL: <https://www.prostir.ua/?news=kiberbulinh-pravovi-mehanizmy-reahuvannya>
3. Булінг. Ситуація в Україні. URL: <https://stopbullying.com.ua/adults/statistics>

4. Про повну загальну середню освіту: Закон України від 16 січня 2020 р. //Відомості Верховної Ради України, 2020. - № 31. - Ст.226.

5. Міхеєва О. Ю. кібербулінг як соціально-педагогічна проблема. *Молодий вчений*. №11. С. 247–250.

Секція 4

СУЧАСНЕ АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС; ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО

Андрій Андрєєв

магістрант групи ПР-204зм

юридичного факультету СНУ ім. Даля.

Татаренко Г. В.,

к. ю. н., завідувачка кафедри конституційного права,

доцент кафедри правознавства СНУ ім. Даля.

ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ ЯК ЗАВЕРШАЛЬНА СТАДІЯ ПРОВАДЖЕННЯ

Захист та відновлення втрачених прав людини не мали би практичного значення без виконання рішень суду. Адже саме завдяки виконанню судового рішення відновлюються порушені права, захищаються свободи та інтереси людини. Конституційне право особи на судовий захист здійснюється саме через виконання судового акту, та є найголовнішим елементом механізму судового захисту порушених прав. А реалізується це право лише після його виконання.

Актуальність вибраної теми зумовлена тим, що саме завершальною стадією відстоювання своїх прав чи то у адміністративному процесі, цивільному, або кримінальному є виконання рішення суду. У кримінальному виконанні держава задіє всю свою репресивну машину на чолі с Міністерством внутрішніх справ для виконання таких рішень. Трохи складніше у цивільному

процесі, адже не завжди фізична чи юридична особа добровільно погоджується виконати судові рішення, особливо якщо воно винесене не на її користь. Механізм відновлення втрачених або порушених прав у адміністративному процесі один із найскладніших. При розгляді позовів проти представників держави часто порушується процесуальне законодавство та право особи на ефективних захист. Звернення до Європейського суду з прав людини з позовом, що стосується відсутності права на ефективний засіб юридичного захисту є одним із найчастіших у практиці розгляду Суду справ проти України.

Проблеми виконання судових рішень та інших виконавчих документів є об'єктом дослідження багатьох українських вчених. Оскільки ця проблематика стосується примусу держави, то більшість вчених пов'язують цю область з адміністративним правом. Серед вчених, що займалися проблемами дослідження виконання судових рішень або інших виконавчих документів, особливий внесок у зробили наступні: Р. В. Миرونюк, Д. В. Сівернін, А. В. Авакян, Ф. В. Бортняк, С. В. Щербак, О. В. Ільницький, Р. В. Ігонін, Д. П. Фіолевський, Б. М. Гук, А. М. Авторгов, та інші вітчизняні та зарубіжні вчені-юристи.

Розглядаючи питання функціонального призначення інституту судового виконання рішень, слід зазначити, що Б. М. Гук вважає, що «...захищене або відновлене судом чи іншим юрисдикційним органом або уповноваженою особою порушене право набуває реального змісту лише після фактичного задоволення вимог зацікавленої особи» [1]. О. В. Ільницький вважає, «...найбільшою цінністю судового процесу є саме результат, який має проявитися у реальному впливі справедливого присуду на положення осіб та їх статус через принцип обов'язковості рішення суду» [2, с. 166].

Вчений Ф. В. Бортняк бачить метою діяльності Державної виконавчої служби відстоювання порушених прав та свобод, забезпечення невідворотності юридичної відповідальності та вважає, що виконання судових рішень пов'язане із забезпечення права на справедливий суд, та закріплене у статті 6 Конвенції про захист права людини і основоположних свобод [3]. А. М. Авторгов вважає, що Державна виконавча служба являє собою «структурний орган

публічної влади, який вживає необхідних заходів щодо своєчасного, неухильного і повного примусового виконання рішення, зазначеного в правовому акті примусового виконання» [4].

Конституцією України гарантується забезпечення державою виконання судових рішень. Таким чином, саме держава є основним гарантом виконання і контролю за виконанням рішень судової влади. Контроль за виконання судових рішень здійснює суд, про що зазначено у статті 129¹ Конституції України [5]. Отже, завершальним етапом правосуддя є виконавче провадження щодо рішень суду, які виносяться іменем України та виконання цих рішень контролюється безпосередньо самим судом.

Обов'язковість судового рішення є основною передумовою гарантування державою виконання судових рішень на всій території, де поширюється суверенітет. Виконавче провадження є завершальною стадією судового провадження та примусового виконання судових рішень та рішень інших органів. «Виконавче провадження є сукупністю дій, які спрямовані на примусове виконання рішень» [6].

Виконання судових рішень та рішень інших органів покладається на державну виконавчу службу або приватних виконавців. Правовою основою діяльності державної виконавчої служби та приватних виконавців є Конституція України, чинні міжнародні договори України, закони та інші нормативно-правові акти. «Основними зобов'язаннями виконавців є здійснення своєї професійної діяльності сумлінно, не розголошувати професійну таємницю, поважати інтереси стягувачів, боржників та третіх осіб, не принижувати їх гідність» [7].

Основними відмінностями між приватним та державним виконавцем є наступні: джерела фінансування діяльності; трохи вужчий перелік документів, що має право виконувати приватний виконавець, тобто повноваження державного, на відміну від приватного є більш широкими. Інститут приватного виконання виник зовсім недавно, як альтернатива неефективній роботі державної виконавчої служби для збільшення кількості виконаних документів, ефективності виконання судових актів та забезпечення принципу верховенства права у дії. «Основні принципи, якими керуються

державні та приватні виконавці є: верховенство права; законність; незалежність; справедливості, неупередженість та об'єктивність; обов'язковість виконання рішень; диспозитивність; гласність та відкритість виконавчого провадження; розумність строків виконавчого провадження; співрозмірність заходів виконання рішень та обсягу вимог за рішенням» [7].

При виконанні судових рішень виникає низка проблем, що пов'язані як із самим виконанням, так із порушенням норм процесуальних та неправильному застосування норм матеріального права. Особливо слід зазначити те, що найбільше та найчастіше такі проблеми стосуються справ, відповідачем у яких є держава. Проблеми виконання рішень суду у справах адміністративного судочинства існують вже не одне десятиліття і мають системний характер. Саме тому вони доходять до розгляду Європейським судом з прав людини. Ця обставина говорить про те, що у системі судової влади та системі юстиції, мається на увазі виконавча служба, є дуже серйозна проблема, що потребує комплексного вирішення. Нажаль, ця проблема лежить не тільки у площині правової системи, а виходить за її межі. Вона стосується взаємодії державної виконавчої влади із Верховною Радою у плані формування державного бюджету та наявності у ньому коштів на здійснення виконання та виплату заборгованості перед стягувачами. З іншого боку вона залежить від злагодженої роботи Державної виконавчої служби та Державної казначейської служби.

Отже, проаналізувавши нормативно-правову базу та деякі наукові джерела з питань виконання можна дійти наступних висновків. Виконавець – це особа, що уповноважена державою на певні дії з метою реалізації судових рішень або рішень інших органів у дії. Держава надає гарантії правового захисту для неупередженого та незалежного виконання обов'язків. Він першочергово керується Конституцією України, міжнародно-правовим договорами, згоду на дію яких надала Верховна Рада України, законами та виконавчим документом, який необхідно виконати у відведений законом строк та у законний спосіб. Незалежність та неупередженість у роботі виконавців у першу чергу залежать від особливого порядку їх фінансування та захисту державою.

Судову систему як частину правової систему держави можна оцінити не тільки оперативністю вирішення правових конфліктів та законністю винесених рішень, а ще й ступенем їх виконання. Адже судова влада повинна не тільки вирішувати спір, а бути гарантом поновлення законних прав осіб, які звернулися за їх захистом. Незважаючи на те, що проблема виконання судових рішень лежить на відповідальності держави, як показує практика, вона поки що не в змозі ефективно забезпечити належне їх виконання. Але правова реформа нашої держави продовжується і мине певних час до того, аби ефективність функціонування виконавчої служби та приватних виконавців підвищилась та рішення виконувались добровільно і без примусу.

Підводячи підсумки, слід зазначити про те, що ефективність функціонування судової влади залежить не тільки від правозастосовної діяльності. Найголовнішим етапом відновлення втрачених прав є саме процес виконання рішення суду. На жаль, не завжди відповідач, не на користь якого винесене рішення, добровільно погоджується його виконати. Саме на цей випадок держава і є гарантом забезпечення виконання. Вона повинна стояти на захисті Конституції та основоположних прав людини. Одним із механізмів реалізації є сприяння виконанню через Державну виконавчу служби Міністерства юстиції та приватних виконавців, як незалежних осіб, що керуються першочергового саме Конституцією і законами України.

Література:

1. Гук Б.М. Адміністративно-правове регулювання механізму примусових заходів виконавчого провадження: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2010. 22 с.
2. Ільницький О.В. Виконання судових рішень у справах адміністративної юрисдикції: окремі питання загальних положень // Вісник Львівського університету. Серія «Юридична». 2011. Вип. 54. С. 166-172.

3. Бортняк Ф.В. Форми та методи діяльності Державної виконавчої служби: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2008. 18 с.

4. Авторгов А.М. Адміністративно-правовий статус державного виконавця: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2008. 19 с.

5. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року 254к/96-ВР, чинний, поточна редакція. – Редакція від 01.01.2020, підстава - 27-IX [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

6. Про виконавче провадження: Закон України від 2 червня 2016 року 1404-VIII, чинний, поточна редакція — Редакція від 10.12.2020, підстава - [1072-IX](#) [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text>

7. Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів: Закон України від 2 червня 2016 року 1403-VIII, чинний, поточна редакція — Редакція від 03.07.2020, підстава - [720-IX](#) [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1403-19#Text>

Винник О.О.
Студентка 4 курсу, групи ПР-174д
Юридичний факультет
Східноукраїнський національний університет ім. В. Даля
Науковий керівник: к.е.н., доцент
Мартинова Лілія Володимирівна

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН ЩОДО ПЕРЕВЕЗЕННЯ ПАСАЖИРІВ ЗАЛІЗНИЧНИМ ТРАНСПОРТОМ

Актуальність даної теми зумовлена тим, що на сьогоднішній день залізничний транспорт є вагомим складовою транспортної системи та базовою галуззю економіки країни. Він включає розвинену інфраструктуру, розгалужену мережу залізниць й значну кількість рухомого складу. За даними Міністерства інфраструктури України забезпечує майже 82% вантажних і 36% пасажирських перевезень, здійснюваних всіма видами транспорту [1]. Наявна технічна озброєність та стабільна робота залізниць, дозволяють їм задовольняти потреби національної економіки і населення у перевезеннях, а також залишатися цілком конкурентоспроможним видом транспорту. Оскільки Україна займає вигідне геополітичне й економіко-географічне положення, на території якої проходять основні транспортні коридори, транспорт країни забезпечує не лише власні потреби у перевезеннях пасажирів і вантажів, а й транзитні. Цьому сприяє надійність, регулярність, можливість перевезення пасажирів та вантажів не залежно від пори року та погодних умов, невеликого ступеня впливу на зовнішнє середовище (порівняно із іншими видами транспорту), невеликої енергоємності перевізної роботи (використання енергії на залізничному транспорті в 66 разів менше, ніж в авіаційному, і в 3 рази менше, ніж на автотранспорті). У зв'язку з вищезазначеним, залізниця широко використовується як у внутрішніх потребах так і зовнішніх зв'язках [2]. Однак, беручи до уваги стан залізничного транспорту сьогодні, невирішеними залишаються проблеми, пов'язані з подальшим успішним функціонуванням галузі. Саме тому метою даної статті є аналіз

сучасного стану залізниць України, визначення правового регулювання відносин щодо перевезення пасажирів залізничним транспортом, виділення основних проблем у цій сфері та перспектив подальшого розвитку.

За середньою масою поїзда на залізницях європейських держав українська залізниця посідає перші позиції, адже вантажонапруженість магістралей України в 3,5 рази перевищує середньоєвропейський рівень. Залізничний транспорт є досить безпечним й містить порівняно низькі затрати на будь-якого роду перевезення, тому у сфері залізничних перевезень вагому частку займає перевезення пасажирів та вантажів. Але у своєму дослідженні, ми хотіли б зупинити увагу на саме перевезенні пасажирів.

Перевезення пасажирів здійснюється за договором перевезення, який згідно з чинним законодавством України належить до договорів про надання послуг. Правове регулювання перевезень пасажирів є однією з найважливіших категорій в цивільному праві України, без з'ясування сутності та природи якої складно розуміти особливості договору перевезення, порядок його укладення, зміни та припинення, а також відповідальність сторін та інші питання, які виникають у зв'язку зі здійсненням перевезень.

Одним із пріоритетних напрямків розвитку законодавства в Україні, є вдосконалення транспортного законодавства, яке має відповідати завданням, змісту та умовам життєдіяльності даної галузі економіки. Основи транспортного права були закладені у 1994 році з прийняттям Закону «Про транспорт», згодом, з метою правового закріплення основних засад організації та діяльності залізничного транспорту в Україні, у липні 1996 року був прийнятий закон «Про залізничний транспорт». Цей закон визначає основні правові, економічні та організаційні засади діяльності залізничного транспорту загального користування, регламентує його відносини з органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, іншими видами транспорту, пасажирами, відправниками та одержувачами тощо. Проте у законі «Про залізничний транспорт» відсутнє як визначення договору перевезення, так і характеристика умов, які складають його зміст. У даному питанні, законодавець посилається на те, що відносини підприємств залізничного транспорту визначаються

Статутом залізниць України і укладеними на його підставі договорами, тобто відносить регулювання організацію та здійснення перевезень на відповідний підзаконний нормативно-правовий акт (ст. 7). Окрім цього, організація перевезень пасажирів, багажу та вантажобагажу регулюється «Порядком обслуговування громадян залізничним транспортом», а умови перевезень передбачені «Правилами перевезень пасажирів». Відповідно до п. 2.1.1. «Правил перевезення пасажирів, багажу, вантажобагажу та пошти залізничним транспортом України» (далі – Правила) перевезення пасажирів здійснюється між усіма залізничними станціями та зупинковими пунктами, відкритими для посадки, висадки пасажирів, за розкладом руху пасажирських поїздів, затвердженим у встановленому порядку. При цьому загальні положення щодо перевезення пасажирів передбачені ст. 910 ЦК України [3].

Згідно з договором перевезення пасажирів залізничним транспортом, одна сторона (перевізник) зобов'язується перевезти другу сторону (пасажирів) до пункту призначення, а в разі здавання багажу – також доставити вантаж до пункту призначення та видавати його особі, що має право на одержання багажу. Пасажир, у свою чергу, зобов'язується сплатити встановлену плату за проїзд, а при здаванні вантажу також й за провезення вантажу [4, с. 200]. Договір перевезення пасажирів та багажу посвідчується відповідним квитком і багажною квитанцією. За загальним правилом, зазначений договір є платним, однак є певна група громадян, як зазначалося раніше, яким законодавством надається право на безоплатний проїзд, наприклад, дитина у віці до семи років слідує за пасажиром безоплатно, якщо не займає окремого місця, або право на пільговий проїзд, наприклад, студентам, учасникам аварії на ЧАЕС тощо.

Договір перевезення пасажирів залізничним транспортом - є консенсуальним договором, при цьому порядок його укладення відрізняється певною специфікою. Це пов'язано з тим, що даний договір належить до публічних договорів, й тому залізниця зобов'язана вступити з пасажиром в договірні відносини та виконати таке перевезення, враховуючи, що основні умови договору перевезення для всіх пасажирів, які придбали відповідні проїзні документи, мають бути однаковими. Щодо способу укладення

договору перевезення, він належить до договорів приєднання, це означає, що його умови визначаються в стандартних формах, що розроблені органами виконавчої влади на підставі чинних нормативних актів, і можуть бути прийняті пасажиром не інакше як шляхом приєднання до вже існуючої форми. На залізничному транспорті є окремі види договорів перевезення пасажирів, які поділяються на категорії: 1) в залежності від швидкості руху – на швидкісні, швидкі та пасажирські; 2) в залежності від відстані слідкування – дальні, міські та приміські [5].

Проте, на сьогоднішній день, залізниця перебуває у скротному становищі, адже наразі перевезення пасажирів є досить збитковим, так як загалом залізничним транспортом перевозяться 26 пільгових категорій населення. Тому дане питання потребує комплексного оцінювання та аналізування.

У загальній структурі доходів від перевезень, пасажирські перевезення залізничним транспортом займають близько 10%. За останні 5 років за перевезення пасажирів у дальньому та приміському сполученнях "Укрзалізниця" зазнала збитків на загальну суму 29, 1 мільярда гривень. Варто підкреслити, що вагома частина пасажирів користується пільгами, які мають компенсуватися за рахунок державного чи місцевого бюджетів залежно від того, яким органом влади прийнято таке рішення. З 2001 року надання послуг перевезення пільгових категорій громадян збільшилось більш ніж у чотири рази, а компенсація за надані послуги залишилася майже на тому ж рівні. Доходи за діяльність залізниць за 2012 рік були у сумі 56,2 мільярда гривень, при цьому збитки від пасажирських перевезень були у сумі 6,7 мільярда гривень, така тенденція збитковості у пасажирському секторі повторюється із року в рік [5]. Таким чином, пасажирські перевезення є збитковими, витрати на їх організацію у 3-4 рази перевищують доходи від їх здійснення (на сьогодні діє перехресне субсидування пасажирських перевезень за рахунок вантажних).

Окрім цього, проблемним фактором є й те, що основні фонди залізниць значно зношені, внаслідок цього експлуатація фізично застарілого рухомого складу призвела до підвищення вартості ремонтних робіт та зниження якості й безпеки перевезень. Рухомий склад, який функціонує, не лише зношений, а й морально застарілий.

Пасажи́рські та вантажні вагони й локомотиви не відповідають технічним вимогам сьогодення, тому вони потребують не лише модернізації, а й заміни на більш досконалі та сучасні.

Залізничний транспорт є досить фондомістким, тому він потребує значної кількості довгострокових інвестицій. Враховуючи, що власні ресурси залізниць невпинно знижуються, а можливості держави обмежені, підприємствам залізничного транспорту необхідно шукати додаткові джерела фінансування інвестицій, наприклад, ними можуть бути кошти вітчизняних та іноземних інвесторів.

Вже сьогодні залізничний транспорт перебуває в стані інтенсивних перетворень, спрямованих на підвищення його ефективності. Серед таких перетворень можна зазначити: прокладення нових, у тому числі безстикових колій, розділення пасажирського і вантажного руху, впровадження швидкісного пасажирського руху, будівництво і реконструкція вокзальних комплексів, впровадження сучасних інформаційних технологій, електрифікація залізничних колій та ін.

Таким чином, резюмуючи все вищесказане, можна зробити висновок, що перед залізничним транспортом України стоїть нелегка задача – приведення основних фондів та структури управління до вимог сьогодення. Впродовж років незалежності залізниця України намагалася самостійно покривати збитки від пасажирських перевезень. Однак, зниження темпів зростання економіки призвело до критичного рівня фінансовий стан підприємств залізничного транспорту, неможливості оновлення основних фондів, зокрема і рухомого складу, і неможливості вдалої реалізації інноваційно-інвестиційних проектів. Ті процеси, які відбуваються в галузі сьогодні, покликані активізувати інвестиційну діяльність підприємств залізничного транспорту, оновити рухомий склад галузі, оптимізувати структуру управління, підвищити якість надання послуг та конкурентні переваги перед іншими транспортними галузями. Тож питання розвитку залізничного транспорту є актуальним на даний час, тому задля того, щоб залізниця залишалася ваговою складовою транспортної системи та базовою галуззю економіки країни, необхідно вирішувати усі проблемні питання та розвивати цю галузь на благо нашої держави.

Література

1. Сайт Міністерства інфраструктури України. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://mtu.gov.ua/>
2. Размещение железнодорожного транспорта Украины. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: lib.com.ru/Economics/ek_pp_239.htm
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 року // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40.
4. Луць В. В. Контракти в підприємницькій діяльності : навч. посіб. / В. В. Луць. – К. : Юрінком Інтер, 2001.
5. Огляд ринку залізничних перевезень. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: credit-rating.ua/ua/analytics/a

Головіна Валерія,

*студентка 4-го курсу спеціальності «Право»
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля*

*Науковий керівник: **Мартінова Л.В.***

*к.е.н., доцент, доцент кафедри господарського права
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля*

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ В УКРАЇНІ

Закупівля товарів, робіт і послуг за державні кошти є досить складним та тривалим процесом, який потребує відповідних знань та належного законодавчого регулювання.

Крім того, державні закупівлі є невід’ємною частиною економіки держави завдяки яким забезпечуються потреби громадян і самої держави, що робить обрану тему дослідження актуальною.

Метою дослідження є аналіз чинного законодавства що регулює механізм державних закупівель в Україні.

У період з 2014 по 2016 рік існував Закон України «Про здійснення державних закупівель» у якому було закріплено визначення, мета та завдання державних закупівель. У зв’язку з

необхідністю адаптування законодавства України до Європейського Союзу на виконання Угоди про асоціацію був прийнятий новий Закон України «Про публічні закупівлі», в якому поняття «державні закупівлі» було змінено на «публічні закупівлі». Цей Закон визначає правові та економічні засади здійснення закупівель товарів, робіт і послуг для забезпечення потреб держави, територіальних громад та об'єднаних територіальних громад. Основною його метою є забезпечення ефективного та прозорого здійснення закупівель, створення конкурентного середовища у сфері публічних закупівель, запобігання проявам корупції у цій сфері та розвиток добросовісної конкуренції [1].

У 2015 році систему публічних електронних закупівель “ProZorro” запустили у вигляді пілотного проекту. Після його успішного тестування система була введена в обіг й від 2016 року стала обов'язковою до застосування. Закон України «Про публічні закупівлі» надає таке визначення публічним закупівлям - «Придбання замовником товарів, робіт і послуг у порядку, встановленому Законом» [1].

На основі цього закону відбувся поступовий перехід на проведення закупівель з паперового на електронний режим.

Основними етапами закупівельного процесу в Україні виступають [2]:

- ідентифікація потреби, прийняття рішення щодо того які товари, роботи або послуги мають бути придбані і коли (планування закупівель);
- процес розміщення оголошення про закупівлю відповідних товарів, робіт або послуг, кваліфікацію постачальника (включаючи аукціон для конкурентних процедур) та підписання договору;
- процес адміністрування договору.

Планування закупівель здійснюється лише на підставі наявної потреби у закупівлі товарів, робіт та послуг. Заплановані закупівлі включаються до річного плану закупівель та здійснюються відповідного до нього.

Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України здійснює регулювання та реалізує державну

політику у сфері закупівель у межах своїх повноважень. Державна казначейська служба України перевіряє наявність річного плану, договору про закупівлю та звіту про результати проведення процедури закупівлі, що підтверджують проведення процедури закупівлі та за результатами якої укладено договір про закупівлю. Також не допускає здійснення платежів із рахунка замовника згідно з узятим фінансовим зобов'язанням за договором про закупівлю у випадках: відсутності або невідповідності встановленим законодавством вимогам необхідних документів; відміни процедури закупівлі; набрання законної сили рішенням суду про визнання результатів процедури закупівлі недійсною та/або договору про закупівлю нікчемним; оскарження на період призупинення процедури закупівлі та наявності відповідного рішення органу оскарження [3].

У свою чергу банки перевіряють наявність звіту про результати проведення закупівлі шляхом його перегляду в електронній системі закупівель. Якщо такий звіт відсутній платіжне доручення вважається оформленим неналежним чином.

Контроль у сфері публічних закупівель у межах своїх повноважень здійснюють Рахункова палата, Антимонопольний комітет України та Державна казначейська служба України. Втручатися в проведення закупівель вони не мають права.

Законами України «Про громадський контроль», «Про звернення громадян», «Про доступ до публічної інформації», «Про інформацію», «Про відкритість використання публічних коштів» здійснюється контроль у сфері закупівель залученням громадськості.

Громадський контроль забезпечується через вільний доступ до всієї інформації щодо публічних закупівель, яка підлягає оприлюдненню відповідно до Закону України «Про публічні закупівлі», зокрема шляхом здійснення аналізу і моніторингу інформації, розміщеної в електронній системі закупівель, а також шляхом інформування через електронну систему закупівель або письмово органи, що уповноважені здійснювати контроль, про виявлені ознаки порушень законодавства у сфері публічних закупівель.

Моніторинг процедури закупівлі здійснюють Державна аудиторська служба України, що реалізує державну політику у сфері

державного фінансового контролю, та його міжрегіональні територіальні органи (органи державного фінансового контролю).

Моніторинг процедури закупівлі здійснюється протягом проведення процедури закупівлі, укладення договору про закупівлю та його дії. Обмін інформацією між органом державного фінансового контролю та замовником здійснюється в електронному вигляді через електронну систему закупівель.

Моніторинг процедури закупівлі - аналіз дотримання замовником законодавства у сфері публічних закупівель під час проведення процедури закупівлі, укладення договору про закупівлю та протягом його дії з метою запобігання порушенням законодавства у сфері публічних закупівель [1].

Підставами для проведення моніторингу можуть бути:

- дані автоматичних індикаторів ризиків;
- інформація, отримана від органів державної влади, народних депутатів України, органів місцевого самоврядування, про наявність ознак порушення (порушень) законодавства у сфері публічних закупівель;

- повідомлення в засобах масової інформації, що містять відомості про наявність ознаки порушення (порушень) законодавства;
- виявлені органом державного фінансового контролю ознаки порушення (порушень) законодавства у сфері публічних закупівель в інформації, оприлюдненій в електронній системі закупівель;

- інформація, отримана від громадських об'єднань, про наявність ознак порушення (порушень) законодавства у сфері публічних закупівель, виявлених за результатами громадського контролю у сфері публічних закупівель відповідно до статті 7 Закону України «Про публічні закупівлі» [1].

Отже, на підставі проведеного аналізу чинного законодавства, що регулює державні закупівлі в Україні було виокремлено низку проблем, таких як нерегулярний моніторинг процедур державних закупівель та відсутність стандарту для документів у сфері державних закупівель. Вирішення зазначених проблем у дослідженні може реалізуватися в розробленні єдиного стандарту для документів у сфері державних закупівель та у

моніторингу процедур закупівель постійно, незалежно від ознак порушення законодавства.

Література:

1. Закон України «Про публічні закупівлі» від 25.12.2015р. № 922-VIII/Верховна Рада України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text>
2. Centre of excellence in procurement in Kyiv School of Economics: Вплив ProZorro. www.cep.kse.org.ua/assets/img/articles/Prozorro_report_ua.pdf/
3. Міняйло О.І.: Сучасний стан та перспективи розвитку електронних державних закупівель в Україні / О. І. Міняйло, А. М. Костенко // Економічний вісник університету. - 2016. - Вип. 29(1). - С. 135-144.
4. Веб-портал Уповноваженого органу з питань публічних закупівель. <https://prozorro.gov.ua/>
5. Публічний модуль аналітики ProZorro. <https://bi.prozorro.org/hub/stream/aaec8d41-5201-43ab-809f-3063750dfafd>

Золкіна Анастасія

Студентка 4 курсу, спеціальності 081 «Право»,

Юридичного факультету СНУ ім.. В.Даля

*Науковий керівник: **Мартінова Л.В.***

Старший викладач кафедри правознавства

Юридичного факультету СНУ ім.. В.Даля

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН У СФЕРІ ТРАНСПОРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Так як без стабільного функціонування елементів єдиної транспортної системи країни унеможлиблюється сам процес виробництва, на сучасному етапі розвитку економічної та правової системи України роль транспорту займає все більше значення. На сьогоднішній день немає майже жодної сфери суспільного життя, яка

в тій чи іншій степені не була б пов'язана з перевезенням. В сучасних умовах правового реформування в Україні, постійного розвитку транспорту та його рухомого складу, а також розширення переліку транспортних послуг важливого значення набуває проблема подальшого розвитку та вдосконалення правового регулювання суспільних відносин у сфері перевезення вантажів, пасажирів, багажу, пошти, їх місця у правовій системі держави, від чого значною мірою залежить розвиток ринкових відносин.

Метою дослідження є аналіз правових норм, що регулюють відносини у сфері транспортної діяльності.

Правові норми, що регулюють взаємовідносини між сторонами у транспортній сфері є досить стабільними і незмінними вже протягом багатьох років, хоча на ряду з цим існують доволі спірні думки відомих науковців щодо певних аспектів транспортного законодавства.

В.В. Міщук зазначає, що транспортні правові норми являють собою певну сукупність законодавчих і підзаконних, так званих відомчих, нормативно-правових актів і складають достатньо великий обсяг[1, с. 50].

Стаття 1 Закону України «Про транспорт» (далі ЗУ «Про транспорт») закріплює в собі роль і значення транспорту, як одну з найважливіших галузей суспільного виробництва, яка покликана задовольняти потреби населення та виробництва в перевезеннях[2, ст. 1]. Саме тому, на нашу думку, транспорт потребує найдетальнішого правового регулювання, як на рівні законодавчих органів, що стосуються прийняття нормативно-правових актів у транспортній сфері, так і на рівні співпраці законодавчого органу і галузевого виконавчого органу у сфері транспорту для більшої ефективності й економічної вигоди правового забезпечення самого процесу різноманітних перевезень. Транспортне право, по суті, потрібне саме для розгляду теоретичних аспектів поняття та структури транспортної системи, організаційно-правової основи функціонування управління транспортом, визначення суб'єктів управління транспортом, особливості її діяльності в особливий період, правових засад господарської діяльності підприємств транспорту, загальних положень про договір перевезення, його сутності та правової природи,

юридичної відповідальності за правопорушення на транспорті та правових засад діяльності різних видів транспорту України.

Існує декілька поглядів з приводу визначення транспортного права в системі права України.

Одні юристи визначають транспортне право як самостійну, окрему галузь права, посилаючись на встановленні умов розмежування галузей права та вказують на таку його особливість, як поєднання організаційно-владних відносин адміністративно-правового характеру, коли водночас розділ транспортного права – договір перевезення, є інститутом цивільного права. Але є й такі автори, на думку яких це не є підставою для відокремлення транспортного права в самостійну галузь. До них відносяться М.А. Тарасов, В.А. Єлізаров, О.В. Сіваков, А.Б. Новосельцев, В.Г. Єрмолаєв та Ю.Б. Маковський.

Щодо правового регулювання, то, на нашу думку, необхідно вказати саме на існування в Україні системи нормативно-правових актів, що регулюють транспортні відносини в залежності від того чи іншого виду транспорту. Серед таких центральне місце посідає Конституція України і кодекси України, такі як Цивільний кодекс України, Господарський кодекс України, Кримінальний кодекс України та Кодекс України про адміністративні правопорушення та інші. В них містяться норми цивільно-правового, адміністративно-правового, кримінально-правового характеру, завдяки яким регулюються відносини в процесі діяльності транспорту і які в подальшому конкретизуються у відомчих кодексах, таких як Кодекс торговельного мореплавства України тощо.

На нашу думку поряд зі значним масивом кодексів, на які ми вказали, в наш час діє ще й достатня кількість відомчих правил перевезень різними видами транспорту, що вказує на існування цілісної системи правових актів транспортного законодавства, яка в свою чергу потребує комплексного підходу з точки зору єдиного правового регулювання в рамках такої галузі, як транспортне право.

Інші ж автори, такі як В.К. Гіжевський, А.В. Мілашевич, А.К. Жудро та І.В. Булгакова, запевняють в тому, що транспортне право є самостійною галуззю права, що була утворення завдяки поєднанню тих чи інших видів юридичних наук.

Е.Ф. Демський визначає транспортне право окремою галуззю права і вказує на такі риси, що йому притаманні:

1. Велика кількість кодифікованих актів та високий рівень систематизації транспортного законодавства.

2. Врегулювання питання земель транспорту, порядку їх відведення, використання і зберігання, розташування на них споруд, і підприємств транспорту та інших комунікацій завдяки прийняттю ЗУ «Про транспорт».

3. Наявність специфічних ознак у правовідносинах, що регулюються нормами транспортного права.

4. Наявність трудових відносин у транспорті, що мають певні особливості, такі як використання методу субординації.

5. У транспортному праві існують притаманні виключно йому правові норми[3].

Також ми маємо сказати про те, що певну роль в регулюванні правовідносин у сфері транспортної діяльності мають юридичні факти. Так Н.В. Разбейко у своїй роботі «Роль юридичних фактів в правовому регулюванні транспортної діяльності» зазначає, що способи оформлення юридичних фактів при правовому регулюванні транспортної діяльності передбачаються господарським законодавством та мають чітко визначену форму, а саме це комерційні акти та акти загальної форми. Так само у своєму дослідженні авторка вказує на той факт, що лише ґрунтуючись на юридичній оцінці процес інформаційного пізнання розрізної інформації про конкретні життєві обставини перетворюється в систематизоване уявлення, що дозволяє відрізнити юридичні факти від інших юридично значущих явищ та розуміти роль, яку відіграють факти під час встановлення юридичних наслідків[4, с. 192-193].

Таким чином ми можемо зробити висновок, що транспортне право є самостійною комплексною галуззю права, що має значний масив кодифікованих нормативно-правових актів, за допомогою яких відбувається регулювання правовідносин у сфері транспортної діяльності. Наше дослідження показало, що така галузь, як транспортне право близько пов'язана з великою кількістю окремих галузей права, таких як цивільне, трудове, кримінальне, адміністративне право тощо. Не дивлячись на відносно стабільність

норм цієї галузі, завдяки рушійному процесу реформування правової системи України та бурхливому розвитку транспорту як такого нормативна норма постійно оновлюється та модернізується законодавцями.

Література:

1. Міщук В.В. До питання про галузеву приналежність правових норм, які регулюють відносини у сфері транспорту. *Університетські наукові записки*. Юридичні науки. Хмельницький, 2006. № 3-4 (19-20). С. 50-53
2. Закон України «Про транспорт» // Відомості Верховної Ради України від 16.10.2020// Електронний ресурс <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/232/94-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Демський Е.Ф. Транспортне право Навч. посіб. / Е.Ф. Демський, В.К. Гіжевський, С.Е. Демський, А.В. Мілашевич; за заг. ред. В.К. Гіжевського, Е.Ф. Демського. – К.: Юрінком Інтер, 2012. – с.11-12
4. Разбейко Н.В. Роль юридичних фактів в правовому регулюванні транспортної діяльності. *Часопис Київського університету права*. Юридичні науки. Київ, 2019. С. 189-193

***Кварцхава Ана,**
студентка 4 курсу, спеціальності «Право»
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля
Науковий керівник: **Мартинова Л.В.,**
к.е.н. доцент кафедри господарського права юридичного
факультету СНУ ім. В. Даля*

РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ПАСАЖИРСЬКИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ В УКРАЇНІ: ЮРИДИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

В сучасних умовах важливу соціальну та економічну роль відіграють пасажирські перевезення. Проблема удосконалення

процесу управління пасажирськими перевезеннями відноситься до найбільш актуальних та таких, що мають безпосередній вплив на кінцеві результати діяльності підприємств залізничного транспорту. Проте реалії сьогодення, процеси реформування системи управління галуззю вимагають постійного пошуку не тільки сучасного інструментарію управління пасажирськими перевезеннями, а й формування засад їх розвитку в умовах кризового стану економіки.

Питаннями науково-практичного дослідження щодо реформування пасажирських перевезень в Україні займалось чи мало вчених, що свідчить про актуальність досліджуваної теми. Проте потребує подальших досліджень та обговорень реалізація механізму реформування системи пасажирських перевезень.

Метою дослідження є аналіз системи реформування пасажирських перевезень в Україні в розгляді юридичного та практичного аспектів.

Задача реформування полягає у створенні ефективного транспортного комплексу України, задоволення потреб населення в безпечних і доступних перевезеннях, покращення умов ведення бізнесу в транспортному секторі, повна інтеграція української національної транспортної мережі в Транс'європейську транспортну мережу.

Україна активно включається у світові суспільно-економічні процеси: приєдналася до Світової організації торгівлі, стратегічною метою визнано отримання асоційованого членства у Європейському Союзі. Транспорт, як інфраструктурна галузь, має розвиватися випереджальними темпами з метою сприяння швидкому економічному та соціальному розвитку країни та її участі у міжнародному поділі праці. [1]

Реформування залізничного транспорту України має першочергове значення, що визначить інтеграцію його до європейських транспортних мереж. Безліч варіантів реформування залізниць, нажаль, не були реалізовані. Наслідком цього було незваженої з економічної точки зору політики державних структур, які не були підкріплені ретельним розрахунком та відсутністю інвестиційних складових. Нечітко ставилися завдання відносно першочергового розвитку швидкісних і високошвидкісних

магістралей, відокремлення фінансової складової пасажирських і приміських сполучень від вантажних, тощо.

За останні 10 років рівень податкових надходжень Укрзалізниці до бюджетів усіх рівнів зріс у 3,5 разу (до 13 млрд грн), а потреба в закупівлі рухомого складу з держбюджету (згідно зі ст. 10 Закону України «Про залізничний транспорт») виконувалася в мізерних обсягах. Таким чином, галузь не мала перспектив розвитку. На сьогодні українські залізниці входять до п'ятірки найпотужніших залізниць світу за основними показниками вантажо і пасажирообігу, ступенем електрифікації, розвитком залізничної мережі, обсягом вагонного парку, поступаючись лише Китаю, США, Росії та Індії. Також, високою є частка залізниць в транспортній роботі України: за даними офіційного сайту Укрзалізниці, цим видом транспорту виконується понад 61% від загального вантажообігу та 34 % – пасажирообігу країни. Це не йде у жодне порівняння з країнами Європейського союзу, де частка залізниць хоч і зростає, але становить всього 18 % від вантажообігу та 7,4 % за пасажирообігом.[2]

Але навіть за наявністю прикладів неефективного функціонування державних залізничних монополій, однозначної відповіді щодо якої форми монополії, яка перебуває в державній власності, або у вигляді конкуруючих приватних компаній, немає.

В зарубіжних країнах першим кроком вирішення таких проблем стало проведення реформ залізничного транспорту. Реформування, це процес зміни напрямків діяльності, який пов'язаний з становленням ринкової економіки та зміною соціально-економічних умов функціонування.

Перспективний розвиток економіки України оцінюється як інвестиційно-інноваційний, який має забезпечити підвищення її конкурентоспроможності. У 2009-2012 роках передбачалося гальмування розвитку через світову кризу, але період 2013-2021 років мав стати важливим етапом прискорення економічного і соціального розвитку України. техногенного навантаження на довкілля не відповідають сучасним вимогам.[3]

На сьогодні, транспортний сектор України задовольняє лише базові потреби економіки та населення у перевезеннях. Сучасним вимогам не відповідають рівень безпеки, показники якості та

ефективності перевезень пасажирів. На європейських залізницях впроваджено високошвидкісний рух пасажирських поїздів зі швидкістю 200 - 250 і більше кілометрів на годину та високу частоту руху. На залізничному транспорті України також впроваджується рух пасажирських поїздів зі швидкістю до 160 кілометрів на годину, однак при цьому необхідно вирішити достатньо складну проблему розподілу мережі на лінії з переважно вантажним та переважно пасажирським рухом та підвищити частоту руху пасажирських поїздів. Залишається низьким рівень сервісного обслуговування клієнтів.

Україна потребує невідкладної комплексної розбудови транспортної мережі, міжнародних транспортних коридорів, мережі швидкісних автомобільних доріг, залізниць та аеропортів. Складність проблеми полягає в тому, що об'єкти транспортної інфраструктури перебувають у державній власності, потребують значних інвестицій та великою мірою залежать від фінансування з державного та місцевого бюджетів. Враховуючи недостатність фінансових засобів бюджету, необхідна взаємодія державного та приватного секторів і нові форми фінансування.

Оцінюючи можливість застосування європейського досвіду реформування мережі залізничного транспорту, слід брати до уваги особливості економічного становища в Україні на даний момент. За ситуацією в країні реформування залізничного транспорту має проходити з урахуванням, насамперед, необхідності комплексного розвитку мережі залізниць. Це означає, що державі за допомогою різних методів регулювання слід стимулювати не стільки виключно використання інфраструктури, скільки її відновлення і розвиток. Основним завданням реформування залізничного транспорту України має бути, перш за все, ефективність функціонування галузі як цілісної інфраструктурної системи.[4]; [5]

Підсумовуючи, хочемо зазначити, що розвиток залізниць не можна пояснювати виключно організацією реформування структурних підрозділів, зміною форм власності тощо. Адже позитивні результати також можуть бути наслідком інших факторів, таких як загальний економічний підйом, зростання доходів населення, технічний прогрес, який зумовив зниження витрат. При цьому всьому скоротити державні витрати на залізничний транспорт і знизити

рівень необхідного галузі держконтролю практично ніде не вдалося. Дроблення великих національних перевізників на кілька приватних компаній призводить до зростання транспортних витрат, що збільшує навантаження на всю економіку країни.

Таким чином за результатами дослідження можна зробити висновок, що кінцевою метою реформи є задоволення потреб населення в безпечних і доступних перевезеннях, покращення умов ведення бізнесу в транспортному секторі, повна інтеграція української національної транспортної мережі в Транс'європейську транспортну мережу. Усунення таких проблем можливо за таких умов, як невідкладна комплексна розбудова транспортної мережі, міжнародних транспортних коридорів, мережі швидкісних автомобільних доріг, залізниць та аеропортів, покращення умов ведення бізнесу в транспортному секторі, створення ефективного транспортного комплексу України, задоволення потреб населення в безпечних і доступних перевезеннях. Реформування залізничного транспорту є найбільшим проектом, який переслідує досягнення важливих соціально-економічних, та не тільки, цілей. Виходячи з цього, як будь-який масштабний проект, реформи потребують значних витрат та техніко-економічне обґрунтування реформування та оцінку його ефективності.

Література:

1. Корнієнко В. В. Особливості структурної реформи залізничного транспорту України . Залізничний трансп. України. 2017. № 5. С. 3–9.
2. Дейнека О.Г., д.е.н., професор, Бондарев Ю.С., магістрант програми ТЕМПУС (УкрДУЗТ) Проблеми транспортного комплексу України 2017. С.46
3. Реформа інфраструктури - Міністерство інфраструктури України
[Електронний ресурс] <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/ekonomichne-zrostannya/reforma-infrastrukturi>

4. Бараш Ю.С. Управління залізничним транспортом України: Монографія. Вид-во Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту імені акад. В.Лазаряна. С 252

5. Бараш Ю. С. Основні моделі реформування залізничного транспорту в Європі. Вісн. економіки транспорту і промисловості. зб. наук. пр. УкрДАЗТ. № 42. С. 263-270.

Михайлова Дар'я,

*студентка 4-го курсу спеціальності «Право»
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля*

*Науковий керівник: **Мартинова Л.В.***

*к.е.н., доцент, доцент кафедри господарського права
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля*

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МЕХАНІЗМУ ПРОТИДІЇ ТІНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Протидія тінізації економіки як загроза національній безпеці має важливе значення для кожної держави, в тому числі і для України.

На державному рівні актуальною темою залишається проблема вдосконалення правового регулювання забезпечення механізму протидії тінізації економіки. Державою забезпечується розвиток і вдосконалення засобів протидії даній економічній загрозі, яке ґрунтується на національній програмі та на основі зарубіжного досвіду інших країн.

Метою дослідження є аналіз правового забезпечення механізму протидії тінізації економіки в Україні, визначення головних напрямків протидії такій загрозі.

На сьогоднішній день адміністративно-правове забезпечення протидії тінізації економіки в Україні недостатньо науково опрацьовано та висвітлено в юридичній літературі. Суттєвими є її прогалини в правовому регулюванні протидії такій загрозі національній безпеці, як тінізація економіки. Разом з тим, відсутній нормативно-правовий акт, у якому, відповідно до положень Закону України «Про основи національної безпеки», повинна бути закріплена

концепція протидії загрозам у сфері економіки, в тому числі основною з яких може бути названа тінізація економіки [1].

Над дослідженням проблематики адміністративно-правового забезпечення протидії тінізації економіки працювали такі відомі науковці, як О.В. Тильчик, О.П. Рябченко, О.В. Яцюк, В.Т. Шлемко.

Перед тим, як перейти до адміністративно-правового забезпечення протидії тінізації економіки, необхідно розкрити поняття тіньової економіки. Тіньова економіка – це господарська діяльність, яка розвивається поза державним обліком та контролем, а тому не відображається в офіційній статистиці. Більшість дослідників звертають увагу на вплив держави на тінізацію економіки та її розповсюдження, існування тіньової економіки, на їх погляд, пов'язане із прагненням суб'єктів економічної діяльності у різний спосіб уникнути державного контролю [2].

Слід зупинитися на тому, що визначаючи протидію тінізації економіки як об'єкт саме адміністративно-правового регулювання, не можна не наголосити черговий раз на положеннях, базових щодо співвідношення права й економіки. З однієї сторони, право для економіки є своєрідним еквівалентом допустимості, за допомогою якого встановлюється масштаб свободи для суб'єктів економічних відносин і міра відповідальності за порушення передбачених правовими нормами обмежень і заборон. З іншої сторони, економіка є матеріальною основою права, економічні гарантії є найважливішою умовою ефективної реалізації правових приписів.

Основними засобами протидії тінізації економіки є адміністративне судочинство, контроль та звернення громадян до публічної адміністрації, які реалізуються у відповідних заходах, спрямованих на забезпечення законності у сфері економіки. Важливим напрямом у забезпеченні протидії тінізації економіки є вдосконалення системи контрольних заходів у цій сфері суспільних відносин шляхом розвитку форм незалежного фінансового контролю – аудиту. Аудит як незалежна форма фінансового контролю об'єктивно притаманний ринковій економіці України.

Слід зазначити, що належному рівню адміністративно-правового забезпечення протидії тінізації економіки сприяють суб'єкти, які наділені повноваженнями регулювати та контролювати

дану діяльність, до них слід віднести Президента України, Верховну Раду України, Кабінет Міністрів України тощо, які шляхом прийняття спеціальних актів можуть сприяти протидії такій загрозі, як тінізація економіки.

Необхідно зупинитися на тому, що існують складності визначення поняття адміністративного правопорушення у сфері економіки, необхідно зазначити відсутність у чинних кодексах, що визначають підстави притягнення осіб до відповідальності за злочини (КК України) та адміністративні правопорушення (КУпАП, Митний кодекс, тощо), окремого розділу, присвяченого правопорушенням вказаного виду [3]. На мою думку, необхідно прийняти нормативно-правовий акт, який би регулював правопорушення в економічній сфері, визначав напрямки протидії тінізації економіки, не розширюючи положення КК України та КУпАП.

Зокрема, Україні необхідно перейняти досвід зарубіжних країн в сфері протидії тінізації економіки, а саме необхідно на законодавчому рівні обґрунтувати можливість дискримінаційного ставлення до афілійованих з офшорами компаній [4]. Можна розглянути такі ідеї обмеження прав офшорних компаній, як недопуск до тендерів, позик, субсидій.

Таким чином під час дослідження було виявлено ряд проблем правового регулювання протидії тінізації економіки, такі як відсутність в КК України, КУпАП окремого розділу, присвяченого правопорушенням вказаного виду, неналежний рівень системи контрольних заходів у цій сфері суспільних відносин. Розв'язання зазначених проблем може бути здійснено лише шляхом створення повноважними органами ефективного механізму контролю за рівнем тінізації економіки в Україні, прийняттям нормативно-правового акту, який би регулював правопорушення в економічній сфері, визначав напрямки протидії тінізації економіки, не розширюючи положення КК України та КУпАП.

Література:

1. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19 червня 2003 року № 964-IV / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 39.

2. Тильчик О.В. Нормативно-правове забезпечення протидії тінізації економіки: ретроспективний огляд та пропозиції. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2017. № 3. С. 155–159.

3. Юридична відповідальність: проблеми виключення та звільнення / відп. ред. Ю.В. Баулін. Донецьк: ПП «ВД «Кальміус», 2013. 424 с.

4. Шлемко В.Т., Зінько І.Ф. Економічна безпека України: сутність і напрями забезпечення: монографія. К.: НІСД, 1997. 144 с.

*Пономарьова А.С.,
студентка 4 курсу спеціальності «Право»
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля
Науковий керівник – д.е.н., Мартинова Л.В.*

СУЧАСНИЙ СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМСТВ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ

На сьогодні найбільш перспективним виступає залізничний транспорт, який становить основу транспортної системи та є базовою галуззю економіки. Значними перевагами цього виду транспорту є велика розгалуженість, незалежність графіку перевезень від пори року та кліматичних чинників. Транспорт поєднує регіони країни, забезпечує потребу народного господарства в перевезеннях людей і вантажів, являє собою сполучну ланку між виробниками й споживачами товарів і послуг. Актуальним в нинішній час є питання розвитку залізниць, а саме удосконалення та виведення залізничного транспорту на Європейський рівень.

Вже сьогодні Україна має розвинену мережу залізниць, протяжність яких складає 22300 км, а 9978 км (44,7 %) колій електрифіковано[1]. Саме залізничний транспорт є основою

транспортної інфраструктури, що має головне значення для реалізації господарських зв'язків і попиту громадян на перевезення. Це говорить його величезне соціально-економічне значення для держави й суспільства.

Головною метою даної статі є аналізування поставлених проблем, та дослідження розвитку залізничного транспорту.

Залізничний транспорт - виробничо-технологічний комплекс підприємств залізничного транспорту, призначений для забезпечення потреб суспільного виробництва і населення країни в перевезеннях у внутрішньому і міжнародному сполученнях та надання інших транспортних послуг усім споживачам без обмежень за ознаками форми власності та видів діяльності[2]. Враховуючи сьогоденний стан залізничного транспорту залишаються невирішеними проблеми які пов'язані з ефективним, якісним функціонуванням галузі, а саме у перевезеннях які мають велике значення для економіки України.

Проблемам розвитку залізничного транспорту України присвячено праці українських учених: А.А. Бакаєва, Ю.С. Бараша, Л.М. Гаєвської, О.Г. Дейнеки, В.Л. Диканя, В.П. Ільчука, Ю.Ф. Кулаєва, М.В. Макаренка, Л.О. Позднякової, Є.М. Сича, Г.Д. Ейтутиса.

Залізниці України до сьогодні часу реалізовували правову та економічні потреби населення у перевезеннях. Домоглися цього в основному, завдяки значному заощадженню технічних потужностей, які були створенні ще за часів СРСР за рахунок централізованого бюджетного фінансування. Нажаль сьогодні технічний ресурс залізниць практично вичерпано. Україну визнано країною з ринковою економікою, проте у цьому середовищі на її залізницях, як і раніше, відсутні умови для розвитку ринкових відносин – конкуренція та прозорість на ринку перевезень. У результаті не вдається забезпечити достатній рівень інвестицій у галузь, без чого неможливий її подальший розвиток. Отже ситуація, яка склалася на залізничному транспорті, говорить про необхідність прийняття конкретних кроків щодо удосконалення, пристосування галузі до сучасних ринкових умов та її реформування. У період 1992-2019 років для населення стало проблемою швидке зростання цін на споживану продукцію, перевищували зростання тарифів на перевезення, що не

дозволяло оновлювати рухомий склад та інфраструктуру за рахунок власних коштів залізниць[3].

На сайті Міністерства Інфраструктури України зазначено ряд проблем залізничного транспорту України:

1) підвищення пропускної спроможності мережі залізниць України;

2) недостатність власних джерел для оновлення основних фондів;

3) виконання залізницями державних і соціальних функцій (перевезення пільгових категорій пасажирів, утримання малодіяльних збиткових ліній) у поєднанні із регульованими Урядом низькими тарифами на перевезення пасажирів та відсутністю дієвого механізму компенсації збитків від надання суспільно значущих послуг суттєво обмежує можливості техніко-технологічної модернізації залізничного транспорту, призводить до перехресного фінансування збиткових пасажирських перевезень за рахунок вантажних, що суперечить вимогам директив ЄС.

4) необхідність реформування ПАТ «Укрзалізниця», забезпечення прозорості її діяльності через формування вертикально-інтегрованої системи управління компанією, побудови її діяльності відповідно до принципів, закладених в директивах ЄС [3].

Вже сьогодні залізничний транспорт перебуває в стані інтенсивних перетворень, розвитку який спрямований на підвищення ефективності залізниць. Міністерство Інфраструктури на своєму сайті опублікувала основні нововведення та вимоги до виробництва пасажирських вагонів:

- розетки та USB-порти біля кожного місця;
- сучасна система кондиціонування;
- адаптивний вхід для маломобільних груп населення;
- лінолеум замість килимів;
- збільшений обсяг багажного відділення;
- вакуумні туалети;
- регулювання освітлення у 4-х режимах в купе та СВ з якісним світлорозсіюванням;
- системи відеоспостереження тощо [3].

Таким чином, ми можемо зробити висновок на підставі вище зазначеного. Наразі залізничний транспорт України перебуває на межі посиленого розвитку залізниць, та все ж таки існують проблеми які потребують вирішення, а саме проблеми тарифів на білети для перевезення пасажирів, стан вагонів залізниць, кількість місць . На нашу думку для ефективного вирішення проблем потрібно збільшити фінансування укрзалізниці, налагодити відносини з міжнародними партнерами для співпраці, а саме для покращення умов та комфорту перевезення людей, тощо. Ці труднощі негативно впливають на державу та суспільство в цілому, а отже потребують чіткого регулювання на законодавчому рівні.

Література:

1. Інформаційно довідковий сайт «Україна»/Залізничний транспорт України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://proukraine.net.ua/?page_id=461#:~:text

2. Закон України «Про залізничний транспорт» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/273/96-%D0%B2%D1%80>

3. Міністерство Інфраструктури України / статистика проблеми, нововведення залізничного транспорту [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://mtu.gov.ua/news/32651.html>

Шавикіна І.В.,

здобувач магістратури гр. ПУ-20бзм

Науковий керівник:

Східноукраїнський національний університет імені
Володимира Даля

**ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО ЧИННИХ НАСТАНОВНИХ
ДОКУМЕНТІВ З ВІДБИРАННЯ ПРОБ СТИЧНИХ ВОД ЯК
ІНСТРУМЕНТ ЗМЕНШЕННЯ ПРИВНЕСЕННЯ
ЗАБРУДНЮЮЧИХ РЕЧОВИН У ВОДНІ ОБ'ЄКТИ**

В дослідженні розглянуто проблему привнесення забруднюючих речовин у водні об'єкти зі стічними водами підприємств. Розглянуто варіант вирішення проблеми через внесення змін до чинних настановних документів з відбирання проб стічних вод.

Водні ресурси – найважливіші для здійснення багатьох технологічних процесів у матеріальній сфері життєдіяльності людства.

Забруднення вод – надходження до водних об'єктів забруднюючих речовин від різних джерел (антропогенного і природного характеру), це зміни їхніх фізичних, хімічних та біологічних властивостей внаслідок потрапляння в них шкідливих рідких, твердих та газоподібних речовин, що роблять воду небезпечною для використання, завдають шкоди суспільному господарству і здоров'ю людей.

Серед екологічних проблем України цей процес займає одне з перших місць. Водні об'єкти України забруднені переважно нафтопродуктами, фенолами, органічними речовинами, сполуками азоту та важкими металами. Масштаби забруднення водних об'єктів набувають загрозливого характеру. Джерел забруднення води багато. Основними з них є стічні води промислових, комунальних і сільськогосподарських підприємств [1, 2].

Згідно Водного Кодексу України вода стічна – вода, що утворилася в процесі господарсько-побутової і виробничої діяльності (крім шахтної, кар'єрної і дренажної води), а також відведена з забудованої території, на якій вона утворилася внаслідок випадання атмосферних опадів [3, ст. 1].

Водокористувачі повинні здійснювати свою діяльність згідно дозволу на спеціальне водокористування за формою, затвердженою наказом Міністерства екології та природних ресурсів України від 23.06.2017 № 234, в якому прописані встановлені ліміти забору та використання води, ліміти скидання забруднюючих речовин зі зворотними водами та фактичне здійснення водокористування [4].

Будь-яке скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти кількісно привносить вміст цих речовин у воді. Проте дозволені

обсяги скиду передбачають найменший вплив забруднюючих речовин на водні об'єкти, щоб поверхневі води мали можливість, так би мовити, самоочищатися. Для дослідження впливу на водний об'єкт скиду стічних вод встановлюються контрольні створи, для водотоку на відстані 0,5 км вище та нижче місця скидання стічних вод [5].

Але досить часто встановлюються наднормативні скиди забруднюючих речовин у водний об'єкт. Наднормативними скидами забруднюючих речовин у водний об'єкт з перевищенням гранично допустимого скидання забруднюючих речовин (далі – ГДС) вважаються:

- скиди зі зворотними водами забруднюючих речовин з перевищенням встановлених нормативів ГДС, що підлягають нормуванню згідно із законодавством, або таких, що не підлягають нормуванню згідно із законодавством;

- скиди забруднюючих речовин внаслідок порушення регламенту санкціонованого скиду зворотних вод з перевищенням за окремими показниками нормативів ГДС регламенту;

- скиди забруднюючих речовин внаслідок аварійного скиду зворотних вод;

- самовільний скид зворотних вод без дозволу на спеціальне водокористування.

Факт наднормативного скиду забруднюючих речовин у водний об'єкт зі зворотними водами встановлюється державними інспекторами за результатами інструментально-лабораторних методів контролю, документальної перевірки фізичних осіб, фізичних осіб-підприємців та юридичних осіб та розрахунковим методом [6].

Відбір та виконання інструментально-лабораторних вимірювань проб стічних вод для визначення вмісту забруднюючих речовин необхідно здійснювати після останньої стадії проведення діяльності (виробництва). Але відстань між останньою стадією виробництва та безпосереднім випуском стічних вод у водний об'єкт може складати декілька кілометрів, навіть декілька десятків кілометрів.

Досить часто для зручності водокористувачі здійснюють контроль стічних вод в межах території виробництва одразу після останньої стадії виробництва, а не у місця скидання зворотних вод у

водний об'єкт. Проте вміст забруднюючих речовин в цих точках може відрізнятися і іноді досить сильно.

Існують випадки несанкціонованого скидання неочищених стоків інших водокористувачів до загальноскидного каналу підприємства, що призводить до збільшення вмісту забруднюючих речовин у стічних водах, які скидаються у водний об'єкт. Або скидання стічних вод у ливневі каналізації, наприклад, води після мийки машин, без дозволу. І, якщо відсутні вимоги щодо наявності аналізної точки перед попаданням стоків ливневої каналізації до загальноскидного каналу підприємства, неочищені стічні води разом зі стічними водами підприємства потраплять безпосередньо до водного об'єкту. Такі випадки можуть призвести до наднормативного вмісту забруднюючих речовин у водному об'єкті.

Але буває й так, що водокористувачі приховують перевищення встановлених нормативів ГДС у зворотних водах. Перевірити цей факт можливо під час проведення державного нагляду (контролю) за дотриманням вимог природоохоронного законодавства з проведенням інструментально-лабораторних вимірювань [7, 8]. Відбір проб здійснюється у присутності представників суб'єкта господарювання згідно затверджені форми акту відбору проб вод [9]. Обладнане місце відбору проб вод вказує саме представник суб'єкта господарювання. Це дає можливість, якщо дозволяють технологічні особливості процесу, направити до місця відбору проб вод не стічні води підприємства, а, наприклад, технічні або навіть поверхневі води. А проведення оперативно розшукової діяльності не входить до повноважень органу державного нагляду (контролю) згідно Закону України Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності [7].

Відбір проб стічних вод здійснюється згідно чинних нормативних документів: ДСТУ ISO 5667-1:2003, ДСТУ ISO 5667-10:2005, КНД 211.1.0.009-94 [10, 11, 12].

Наразі в жодному чинному нормативному документі не встановлено чіткого місця відбирання проб стічних вод. Вказано тільки, що треба вибрати таке місце відбирання, у якому можна одержати репрезентативну пробу досліджуваних стічних вод [11, с. 5].

Для отримання найточніших даних вмісту забруднюючих речовин у стічних водах, які безпосередньо потрапляють у водний об'єкт, відбір проб стічних вод необхідно здійснювати саме перед випуском стічних вод у водний об'єкт.

Тому в даній роботі пропонується внесення змін до чинних настановних документів з відбирання проб стічних вод в частині розташування місця відбору проб стічних вод безпосередньо перед їх випуском у водний об'єкт з обов'язковим занесенням точного місця розташування відбору проб до дозволу на спеціальне водокористування. Це дозволить виявити порушення встановлених лімітів ГДС, застосувати певні санкції до порушників та, як слідство, зменшити привнесення забруднюючих речовин у водні об'єкти зі стічними водами підприємств.

Література:

1. Основи екології : навч. посіб. / В. О. Аніщенко. — К.: ДП «Вид. дім. «Персонал», 2011. — 148 с. — Бібліогр. : 140–145 с.
2. Лук'янова Л. Б. Основи екології, методика екологізації фахових дисциплін: Навчально-методичний посібник для викладачів. – Вид. 2-ге змінене і доповнене. – Київ : ТОВ «ДСК – Центр». – 210 с.
3. Водний Кодекс України [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80#Text>
4. Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 23.06.2017 № 234, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 21 липня 2017 р. за № 887/30755, «Про затвердження форми дозволу на спеціальне водокористування та форми нормативного розрахунку водокористування і водовідведення» [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0887-17#Text>
5. Керівний нормативний документ, затверджений Міністерством охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України від 25.04.1995 р. Охорона навколишнього природного середовища та раціональне використання природних ресурсів. Метрологічне забезпечення. Гідросфера. Правила контролю

складу і властивостей стічних та технологічних вод. КНД 211.1.2.008-94. – Видання офіційне. – Київ, 1995. – 13 с.

6. Наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 20.07.2009 № 389, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 14 серпня 2009 р. за № 767/16783, «Про затвердження Методики розрахунку розмірів відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок порушення законодавства про охорону та раціональне використання водних ресурсів» [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0767-09#Text>

7. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності: Закон України від 05 квітня 2007 року № 877-V [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-16#Text>

8. Про затвердження Правил охорони поверхневих вод від забруднення зворотними водами: Постанова Кабінету Міністрів України від 25 березня 1999 року № 465 [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/465-99-%D0%BF#Text>

9. Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 19.04.2013 № 179, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 15 травня 2013 р. за № 739/23271, «Про запровадження форм документації підрозділів інструментально- лабораторного контролю Держекоінспекції України та її територіальних органів» [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0739-13#Text>

10. Національний стандарт України. Якість води. Відбирання проб. Частина 1. Настанови щодо проекту програм проведення відбирання проб. ДСТУ ISO 5667-1:2003. – Видання офіційне. – Київ. – Держспоживстандарт України, 2004. – 18 с.

11. Національний стандарт України. Якість води. Відбирання проб. Частина 10. Настанови щодо відбирання проб стічних вод. ДСТУ ISO 5667-10:2005. – Видання офіційне. – Київ. – Держспоживстандарт України, 2007. – 12 с.

12. Керівний нормативний документ, затверджений Міністерством охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України від 28.12.1994 р. Охорона навколишнього природного середовища та раціональне використання природних

ресурсів. Гідросфера. Відбір проб для визначення складу і властивостей стічних та технологічних вод. КНД 211.1.0.009-94. – Видання офіційне. – Київ, 1995. – 10 с.

Ященко Данііл

студент 4 курсу спеціальності "Право"
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля

Науковий керівник: **Мартинова Л.В.**
к.е.н., доцент кафедри господарського права
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ АРЕШТУ МОРСЬКИХ СУДЕН В УКРАЇНІ.

Не існує такої прибережної держави, яка б не мала чіткого механізму регулювання відносин щодо арешту суден. У сучасний період ці правила можуть відрізнятися між різними країнами, але в Україні є чітка тенденція інтернаціоналізації права, що передбачає його уніфікацію. Повна уніфікація морського права неможлива та навряд чи потрібна, але згладжування відмінностей на недоліків правових норм порівнюючи з іншими країнами, є першочергова необхідність для дотримання усіх Європейських стандартів, нашою країною.

У науковій літературі питання щодо арешту морських суден досліджувалися у роботах О.М. Шемякіна, І.І. Барінової, О.А. Брильова, М.В. Голівкової, що у своїх роботах зосереджували правовий аналіз у теоретичній та практичній сферах законодавства, та міжнародно-правових актів.

Метою роботи є аналіз прогалин та колізій, які виникають при арешті морського судна в Україні, у судовій практиці.

Перш треба зазначити, що у Міжнародній конвенції арешт судна означає його повне затримання або обмеження у пересуванні[5]. Адже саме інститут морських вимог і визначає провідне місце у регулюванні арешту морських суден. Сама система регулювання питань арешту майна, яка і є основною базою для застосування арешту на практиці набула значних змін, після приєднання України до

Міжнародної конвенції з уніфікації деяких правил з накладання арешту на морські судна, що набула чинності 16 травня 2012 року[6]. Але така новація вимагала прийняття відповідних норм, у відповідність до міжнародних стандартів. Закон України "Про внесення змін у законодавчі акти, щодо визначення підсудності справ про арешт морських суден", вніс зміни до ст. 16 Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПКУ)[2], та до ст. 114 Цивільного процесуального кодексу України (далі ЦПКУ)[1]. Ці зміни передбачали що, що справи про арешт морських суден, передбачають забезпечення морської вимоги за територіальним знаходженням морського порту, у якому знаходиться судно або порту реєстрації судна.

Кодекс торговельного мореплавства також регулює арешт морського судна (далі КТМУ). Саме ст. 41-47 КТМУ присвячені сфері арешту суден, що до змін передбачало арешту суден лише під українським прапором, але це обмеження було знято ст. 2 Брюссельської конвенції, яка була також інтегрована у національне законодавство[3]. Морське право більш регулюється частиною торговельного або господарського права, як і процес самого арешту, але специфіка нашого законодавства є такою, що судно може переміщуватися з однієї юрисдикції до іншої, а кредитор може вважати що його правам насправді загрожує небезпека, коли судовласник не сплачує борги. Тоді, згідно ст. 43-1 та 43-2 ГПКУ, з'являються підстави для арешту.

Та на практиці не все так легко, як може здатися. У судових рішеннях особливої вимоги надається процес перевірки вимог про арешт морського судна підставами ст. 41-43 КТМУ, адже арешт можливий лише на підставах цих норм, але не за кожною морською вимогою, а лише з додержанням умов закріплених у цьому кодексі. Ці умови є складними, а саме проявляються у неузгодженості між нормами матеріального права, що регламентують арешт майна у Брюссельської конвенції та КТМУ, а також нормами ГПКУ. Зокрема саме ГПКУ має особливу процедуру арешту морського судна, яка відрізняється від арешту іншого майна. А це дає можливість суду, надати ухвалу на арешт майна, навіть без морської вимоги, що є прогалиною у законодавстві[7, с. 338].

Що стосується інших проблем, у цьому правовому полі, то у таких справах зазвичай присутній іноземний елемент, що створює додаткові складнощі для суддів, адже регулювання двох конвенцій недостатньо, для сучасної судової практики. Також при обранні виду забезпечення позову, є дуже важливим дотримання справедливої співмірності, із заявленими вимогами позивача. У судовій практиці №521/12740/16-ц, де на вимогу про арешт судна під прапором Багамських островів, якого власник є нерезидентом України, як і сама компанія яка виконувала бункерування, здійснили свої обов'язки у становлений строк, але розрахунки за бункерування не були проведені. Була подана заява за морської вимогою ст. 42 КТМУ. Але суд відмовив у арешті, за недостатністю доказів ускладнення виконання рішення суду морською вимогою, і не доведена співмірність вартості самого судна на яке треба накласти арешт, та заборгованої суми. Рішення було оскаржене у апеляційному суді, але поки позивачі цього досягли, судно вже покинуло український порт[4].

Це не показовий приклад, адже існують судові справи щодо відхилення позову через територіальну не визначеність місцезнаходження морського судна, неможливість виконання рішення по справі морської вимоги, без арешту самого судна, адже ця умовність поки є основною метою стимулювання судовласника до забезпечення морської вимоги або погашення боргу, та непропорційності позовних вимог позивача та коштовності судна. Адже, якщо судова справа має предмет спору на кшталт незначної суми, то як морське судно яке коштує мільйони взагалі може виступати предметом арешту. Ще нерідко просліджується суперечливість вирішення справи через відповідальність осіб, адже за морською вимогою відповідальною особою є не власник судна, а чартерний фрахтувальник.

Окремого розгляду на практиці також потребує зустрічне забезпечення. У господарському процесі, суд може зобов'язати заявника внести депозит до господарського суду на фіксовану суму грошових коштів, як гарантію не зловживання запобіжними заходами. Наприклад, у справі № 916/585/17 щодо арешту судна «SEBAT», господарський суд Одеської області, зобов'язав заявника забезпечити

свою вимогу заставою на суму 6 147 358,82 гривень[8]. Треба звернути увагу, що ця сума дорівнює сумі заборгованості за позовними вимогами, тому можуть виникнути доцільні питання, чи справедлива ця сума, щодо позивача. Треба звернути увагу на таку країну, як Бельгія, де за морськими вимогами позов заявника на арешту судна, у випадку не зловживання позовними вимогами потребує внесення суми п'ятиденного простою судна у порту. З однієї сторони і заявник не зможе вплинути з негативно точки зору на власність відповідача, а з іншої і встановлена справедлива сума гарантійної суми.

Висновок. Проаналізувавши судову практику арешту морських суден, можна зробити висновок., та погодитись з О.А. Брильовим, що у сучасному просторі потрібно більше уніфікувати міжнародних конвенцій аніж, ті що є наразі. Треба урегулювати співмірність вартості самого судна, та позовних вимог позивача, шляхом оцінки майна у оптимальний для суду строк. Територіальна належність також не повинна бути причиною відмови у позові, адже судно це таке майно, яке переміщується у просторі, то доцільніше було б зобов'язати суд у такому випадку вирішувати справу за місцезнаходженням судна, на момент подачі самої позовної вимоги. Та стосовно ГПКУ, треба внести зміни до кодексу, і які дадуть права арештувати судно, лише за морської вимогою. Стосовно гарантій не зловживання заявних вимог позивача, то треба також звернути на досвід інших країн, адже зобов'язувати позивача надати суму у розмір, яка дорівнює сумі позовних вимог, не у всіх випадках є доречним.

Література:

1. Цивільний процесуальний кодекс України, 2004 // Відомості Верховної Ради України. 2004. № 40-41, 42. Ст. 492.
2. Господарський процесуальний кодекс України, 1991 // Відомості Верховної Ради України. 1992. № 6. Ст. 56. 5.
3. Кодекс торговельного мореплавства України, 1995 // Відомості Верховної Ради України. 1995. №№ 47, 48, 49, 50, 51, 52. Ст. 349.

4. Ухвала господарського суду Одеської області від 07 березня 2017 р. по справі № 916/585/17 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/65191825>

5. Міжнародна конвенція з уніфікації деяких правил щодо накладення арешту на морські судна, 1952 // Офіційний вісник України. 2012. № 37. Ст. 1415.

6. Про приєднання України до Міжнародної конвенції з уніфікації деяких правил щодо накладання арешту на морські судна: Закон України від 07.09.2011 р. // Відомості Верховної Ради України. 2012. № 15. Ст. 97.

7. Картузов М. Ю. Пути развития института ареста морского судна в Украине после присоединения к Международной конвенции об унификации некоторых правил, касающихся ареста морских судов от 10.05.1952 г. // Актуальні проблеми держави і права. 2012. Вип. 67. С. 331-340.

8. Ухвала господарського суду Одеської області від 07 березня 2017 р. по справі № 916/585/17 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/65191825>

З М І С Т

Секція 1

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА, ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІКИ ТА РЕГУЛЮВАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ СОЦІАЛЬНОЇ ЗГУРТОВАНОСТІ В КОНТЕКСТІ ПРОТИДІЇ СУЧАСНИМ ЗАГРОЗАМ (ЗБРОЙНІ КОНФЛІКТИ, COVID-19)

Арсентьєва О.С., Татаренко Г.В.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ
ТА МАЛОМОБІЛЬНИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ ДО ДОСТУПУ ДО
ОТРИМАННЯ ЯКІСНОЇ ВИЩОЇ ТА ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ
(на прикладі Луганської області)..... - 3

Бельчій Аліна, Сергієнко Г.С.,

ПРОБЛЕМИ ВИПЛАТ ПЕНСІЙ ДЛЯ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ
ОСІБ..... - 11 -

Котова Л.В., Розовський Б.Г., Шаповалова О.В.,

Арсентьєва О.С.

ПРО СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ ЗА
СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 081 «ПРАВО» У СХІДНОУКРАЇНСЬКОМУ
НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ -14-

Колесник В. Е., Татаренко Г. В., Розовський Б. Г.,

МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ ПРАВОВИХ ДИСЦИПЛІН В УМОВАХ
РЕФОРМУВАННЯ ВИЩОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ.....-20-

Сергій ЛАПТА, Сергій МИТРОХІН

ВПРОВАДЖЕННЯ В ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ
ПРОГРАМНОГО КОМПЛЕКСУ “СОЦІАЛЬНА ГРОМАДА”.....-25-

Петросян Крістіна

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИНЦИПУ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА В ПРОЦЕСІ
РЕАЛІЗАЦІЇ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМИ ОСОБАМИ ПРАВА НА
СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ.....-29-

Попова Софія, Холошанова Марія РИЗИКИ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ.....	-36-
Смалюк Роман, Доброс Анастасія ЗВ'ЯЗОК СУДДІ З ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИМИ ТЕРИТОРІЯМИ ЯК ПЕРЕШКОДА РОЗГЛЯДУ СПРАВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ЗІ ЗБРОЙНИМ КОНФЛІКТОМ (НА ОСНОВІ АНАЛІЗУ ПРАКТИКИ (САМО)ВІДВОДІВ СУДДІВ ДОНЕЦЬКОЇ ТА ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТЕЙ).....	-41-
Смалюк Роман, Жеребят'єв Даніїл ВТРУЧАННЯ У НЕЗАЛЕЖНІСТЬ СУДДІ, ЯК СПОСІБ УСУНЕННЯ ЙОГО ВІД РОЗГЛЯДУ СПРАВИ (НА ОСНОВІ АНАЛІЗУ ПРАКТИКИ (САМО)ВІДВОДІВ СУДДІВ ДОНЕЦЬКОЇ ТА ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТЕЙ).....	-46-
Шуліка Аліна ДОТРИМАННЯ ПРИНЦИПУ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В УМОВАХ COVID-19.....	-50-

Секція 2 ПРОБЛЕМИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Анічкіна Ірина ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ТА ЄВРОПИ ЩОДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ.....	- 55-
Гончаров О.О., Татаренко Г.В. ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА В УКРАЇНІ З ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ	- 62 -
Денисов П.М. ПРОЗОРИСТЬ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В ПІДПРИЄМНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	- 70 -
Єрмоленко І.Ю., Котова Л.В. ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ЮРИСТА В УМОВАХ ЦИФРОВОГО СУСПІЛЬСТВА.....	- 74 -
Карпенко Мілена, Котова Л. В., ЩОДО РОЗВИТКУ ЧЕТВЕРТОГО ПОКОЛІННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ	- 81 -

Козьменко О. І.	
ЗНАЧУЩІСТЬ ДИСЦИПЛІНИ «ЛАТИНСЬКА МОВА» В ЦИКЛІ МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПРАВНИКІВ.....	- 86 -
Рязанцева П.І.	
ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАКРІПЛЕННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО АКТА В УКРАЇНІ.....	-89-
Савочка К.С	
ПРАВОВІ ПІДСТАВИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В УКРАЇНУ.....	-93-
Степанова Г.А.	
ПРОЦЕДУРА ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОБРОВОЛЬЦІВ-ІНОЗЕМЦІВ: ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ.....	-97-
Степченко Д.О.	
ВЗАЄМОВІДНОСИНИ ДЕРЖАВИ ТА ЦЕРКВИ В УКРАЇНІ.....	-105-
Черенкова Маргарита	
ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ....	-110-
Шамрай Н.В.	
СУДОВІ ПРЕЦЕДЕНТИ ТА ДОКТРИНА ЯК ДЖЕРЕЛО МІЖНАРОДНОГО ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ.....	-113-
Шуліка Аліна,	
ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИ..	-117-
Ященко Данііл	
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО РИНКУ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ.....	-122-

Секція 3

РОЗВИТОК ЦИВІЛІСТИКИ, ТРУДОВОГО ПРАВА ТА ПРАВА СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В СУЧАСНИХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ УМОВАХ УКРАЇНИ

Базалєєва А.В.	
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АУДИТУ БЕЗГОТІВКОВИХ РОЗРАХУНКІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ.....	-127-
Баранова Ганна	
ПОНЯТТЯ ТА ЗНАЧЕННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ВІДПОВІДАЧА В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ.....	- 132 -

Безкровна Євгенія	
СПІВВІДНОШЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ТА ЗАРУБІЖНОГО ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ЗАХИСТУ КОМЕРЦІЙНОЇ ТАЄМНИЦІ.....	- 135 -
Бельчік А.О.	
ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ СПАДКУВАННЯ В УКРАЇНІ.....	- 140 -
Білоусова Г.О.	
ОСОБЛИВОСТІ ЗАЛУЧЕННЯ СПІВПОЗИВАЧА В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ.....	- 145 -
Білугін Денис	
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ АВТОРСЬКИХ ТА СУМІЖНИХ ПРАВ ТА ЇХ ЗАХИСТ.....	- 149 -
Борисов П.В.	
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ СУДОВОГО КОНТРОЛЮ ЗА ВИКОНАННЯМ СУДОВИХ РІШЕНЬ В УКРАЇНІ.....	- 154 -
Великоцька Г.Е.	
СУЧАСНИЙ СТАН РЕФОРМУВАННЯ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ: ЗАПРОВАДЖЕННЯ ОBOB'ЯЗКОВОГО НАКОПИЧУВАЛЬНОГО РІВНЯ.....	- 158 -
Винник О.О	
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЛІЗИНГУ В УКРАЇНІ.....	- 162 -
Головіна Валерія	
ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ТРАНСПОРТНИХ ПОСЛУГ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ.....	- 167 -
Григор'єва Римма	
ОНЛАЙН КРЕДИТИ ДЛЯ НЕПОВНОЛІТНІХ: ЗА ЧИ ПРОТИ?.....	- 170 -
Гуркіна Валерія	
ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПРОФСПЛОК У ДЕРЖАВІ.....	- 173 -
Золкіна Анастасія	
БАНКІВСЬКА ТАЄМНИЦЯ – ЯК ОБ'ЄКТ ПРАВОВІДНОСИН.....	- 177 -
Карпенко Мілена	
ПРАВА ЛЮДИНИ В ОНЛАЙН ПРОСТОРИ.....	- 181 -
Катеринюк Софія	
МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ	- 187 -
Кременчуцька Марія	
АВТОРСЬКЕ ПРАВО У СФЕРІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВСЕСВІТНЬОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ІНФОРМАЦІЇ МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ.....	- 192 -

Лиман Катерина	
ЗАХИСТ ІНТЕРЕСІВ ДІТЕЙ У РАЗІ РОЗІРВАННЯ БАТЬКАМИ ШЛЮБУ.....	- 196 -
Лінькова Катерина	
ПРАВО ВЛАСНОСТІ ПОДРУЖЖЯ НА ЗАГАЛЬНЕ МАЙНО.....	- 202 -
Михайлюк Сергій	
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ.....юю.....	- 206 -
Назимко Олена Вікторівна	
НОРМАТИВНО-ІНТЕГРАТИВНА СКЛАДОВА МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО ВИМІРУ ДІЮЧОГО ТРУДОВОГО ПРАВА УКРАЇНИ..	- 210 -
Пономарьова А.С.	
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ	- 218 -
Попова Марія	
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ.....	- 221 -
Рязанцева Поліна	
ЗАХИСТ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОЇ ТОРГІВЛІ.....	- 225 -
Гуркіна В.В.	
ЩОДО ДЕЯКИХ АСПЕКТІВ ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВА НА БЕЗОПЛАТНУ ПЕРВИНУ ПРАВОВУ ДОПОМОГУ.....	- 229 -
Рязанцева Я. М	
СПРОЩЕННЯ І ВДОСКОНАЛЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ТА ВПЛИВ РІШЕНЬ ЄСПЛ НА УКРАЇНСЬКЕ ЗАКОНОДАВСТВО....	- 232 -
Стародубцева Карина	
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ УКРАЇНИ.....	- 240 -
Степанова Г.А	
РОЗВИТОК ТРАНСПОРТНОЇ СИСТЕМИ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ІНТЕГРАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ УКРАЇНИ ДО ЄС: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	- 245 -
Хворов С.О	
РЕСТИТУЦІЯ ЯК ОСНОВНИЙ НАСЛІДОК НЕДІЙСНОСТІ ПРАВОЧИНУ.....	- 250 -
Холошанова М.І	
МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ЗАХИСТУ АВТОРСЬКИХ ПРАВ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ.....	- 256 -

Черенкова Маргарита

ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ КРИПТОВАЛЮТИ ЯК ПЛАТІЖНОГО
ЗАСОБУ - 262 -

Шуліка Аліна.

КІБЕРБУЛІНГ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ: СПОСОБИ І ЗАСОБИ
ЗАХИСТУ - 267 -

Секція 4

СУЧАСНЕ АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС; ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО

Андрій Андрєєв., Татаренко Г. В.

ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ ЯК ЗАВЕРШАЛЬНА СТАДІЯ
ПРОВАДЖЕННЯ - 273 -

Винник О.О.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН ЩОДО ПЕРЕВЕЗЕННЯ
ПАСАЖИРІВ ЗАЛІЗНИЧНИМ ТРАНСПОРТОМ..... - 279 -

Головіна Валерія

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ
В УКРАЇНІ..... - 284 -

Золкіна Анастасія

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН У СФЕРІ
ТРАНСПОРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ..... - 288 -

Кварцхава Ана

РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ПАСАЖИРСЬКИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ
В УКРАЇНІ: ЮРИДИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ..... - 292 -

Михайлова Дар'я.

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МЕХАНІЗМУ
ПРОТИДІЇ ТІНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ..... - 297 -

Пономарьова А.С.

СУЧАСНИЙ СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМСТВ ЗАЛІЗНИЧНОГО
ТРАНСПОРТУ - 300 -

Шавикіна І.В

ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО ЧИННИХ НАСТАНОВНИХ ДОКУМЕНТІВ З
ВІДБИРАННЯ ПРОБ СТИЧНИХ ВОД ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗМЕНШЕННЯ
ПРИВНЕСЕННЯ ЗАБРУДНЮЮЧИХ РЕЧОВИН У ВОДНІ
ОБ'ЄКТИ..... - 303 -

Яценко Данііл

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ АРЕШТУ МОРСЬКИХ
СУДЕН В УКРАЇНІ..... - 309 -

-

Науков е в и д а н н я
МАТЕРІАЛИ
Всеукраїнської науково-практичної конференції аспірантів,
студентів, молодих науковців
**«МОЛОДЬ І НАУКА: СУЧАСНИЙ СТАН, ПРОБЛЕМИ
ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПРАВА В УКРАЇНІ»**

20 травня 2021 р.

Частина 1

Відповідальний за випуск *Г.А.Капліна*
Оригінал-макет *О.В. Могильна*

Підписано до друку 24.06.2021
Формат 60×84 ¹/₁₆. Гарнітура Times.
Умов. друк. арк 12,7. Обл.-вид. арк. 13,9.
Наклад 100 прим. Вид. № 3287. Замов. № 26. Ціна
договірна.

**Видавництво Східноукраїнського національного університету
імені Володимира Даля**

Свідоцтво про реєстрацію: серія ДК № 1620 від 18.12.03 р.

Адреса видавництва: 93400, м. Северодонецьк,
просп. Радянський, 59а,
E –mail: vidavnictvosnu.ua@gmail.com

Надруковано:
Відділ технічного обслуговування СНУ ім. В.
Даля Адреса: просп. Центральний, 59-А
м. Северодонецьк, 93400, Україна